

*Gülşən Orucova, Nərinə Qaragözova,
Rəfiq İsmayılov, Zəhid Xəlilov*

AZƏRBAYCAN DİLİ

2

Müəllim üçün METODİK VƏSƏİT

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
15.07.2009-cu il tarixli, 945 №-li əmri ilə
təsdiq edilmişdir.

Bakı – 2014

*Gülşən Orucova
Nərminə Qaragözova
Rəfiq İsmayılov
Zahid Xəlilov*

AZƏRBAYCAN DİLİ (2-ci sinif). Müəllim üçün metodik vəsait

Bakı: Altun Kitab, 2014. 224 səh.

Redaktorlar: ***Solmaz Abdullayeva***
Bakı şəhər 23 №-li tam orta məktəbinin müəllimi
Nigar Həbibova
Bakı şəhər 54 №-li tam orta məktəbinin müəllimi

Bədii tərtibat : *Rəşad Nəbiyev*

Korrektor: *Aqşin Məsimov*

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı bir hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi – 2014

İÇİNDƏKİLƏR

Ön söz.....	5
GİRİŞ	6
1. Ana dili kurikulumu və 2-ci sinifdə Azərbaycan dilinin tədrisi	6
1.1. I-IV siniflər üçün Ana dili kurikulumu	6
1.2. Məzmun xətləri.....	6
2. Məzmun standartları	8
2.1. Dinləmə: fiziki vərdisdən nitq bacarığına doğru	8
2.2. Danışmağı bacarmaq üçün danışmaq lazımdır	10
2.3. Oxu bacarığının inkişaf mərhələləri	12
2.4. Yazı bacarığının inkişaf mərhələləri	14
2.5. Dil qaydaları – nitq bacarıqlarına yiyələnmək üçün vasitə	15
3. Fəal təlim	17
3.1. Fəal təlim nədir?	17
3.2. İnteraktiv dərs modeli.....	18
3.3. Dilin tədrisində mətnin rolu.....	20
3.4. İntellektual oyunlar (Xanaqraf. Doqquzdaş. Söz-loto).....	22
4. Qiymətləndirmə (təhlil + proqnozlaşdırma)	26
4.1. Şagird fəallığının müşahidə yolu ilə qiymətləndirilməsi cədvəli	28
4.2. Özünüqiymətləndirmə cədvəli	29
4.3. Analitik qiymətləndirmə cədvəli (“Oxu” məzmun xətti əsasında).....	30
4.4. Holistik qiymətləndirmə cədvəli (“Yazı” məzmun xətti əsasında)	30
5. “Azərbaycan dili” dərslik dəsti	31
(Dərslik, Müəllim üçün metodik vəsait, İş dəftəri)	

6. DƏRSLƏRİN PLANLAŞDIRILMASI.....	33
I bölmə. Dəyərlərimiz	34-54
II bölmə. Ailə	55-78
III bölmə. Sinfimizin uşaqları	79-102
IV bölmə. Heyvanlar və quşlar	103-127
V bölmə. Yaxşı nədir, pis nədir	128-154
VI bölmə. Təbiətin sirləri	155-182
VII bölmə. Söz sənətimiz	183-203
VIII bölmə. Nağıllar aləmində	204-223

Ön söz

Bu gün təhsilin əsas vəzifəsi müstəqil həyata hazırlıqlı insan, fəal vətəndaş yetişdirməkdir. Bu insanı səciyyələndirən əsas xüsusiyyətlər **mənəvi dəyərlərimizə hörmət, geniş dünyagörüşü, yüksək intellekt, nitq mədəniyyəti və ünsiyyət bacarığıdır**. Bütün bu xüsusiyyətlərin formalaşmasında və inkişafında ana dili fənninin rolu çox böyükdür. Nitq bacarıqlarının aşılması isə birbaşa bu fənnin tədrisi ilə bağlıdır.

Müasir ana dili dərsləkləri şagirdlərə ədəbi dilin normaları ilə bağlı lingvistik biliklər verməklə yanaşı, Milli Kurikulumda təsbit olunmuş əsas nitq bacarıqlarını (dinləmə, danışma, oxu, yazı) inkişaf etdirməlidir. Eyni zamanda

Müasir təhsilin əsasını təşkil edən öyrənmə (qavrama) və düşünmə prosesinin reallaşdırılmasında nitq müstəsna əhəmiyyətə malikdir. İdraki prosesin bütün mərhələlərində fəaliyyətlər mənimsənilmiş dil vahidlərinə, nitq modellərinə əsasən qurulur.

(Ana dili kurikulumu, səh.22)

dərslək şagirdlərdə analitik, məntiqi, tənqidi, yaradıcı təfəkkürü inkişaf etdirməklə onların sosial və mənəvi problemlərə şəxsi münasibətlərini formalaşdırmalıdır.

Ana dilinin tədrisinin digər fənlər üçün də böyük əhəmiyyəti var. Dinləmə, danışma, oxu, yazı bacarıqları başqa fənlər üçün əsas təlim obyektinə olmasa

da, açar rolunu oynayır, çünki bütün fənlər üzrə təlim prosesinin uğuru şagirdlərin bu bacarıqları mənimsəmə səviyyəsindən xeyli dərəcədə asılı olur.

Təqdim olunan “Azərbaycan dili” dərslək dəsti (dərslək, iş dəftəri, müəllim üçün metodik vəsait) Milli Kurikulumdan qaynaqlanan dəqiq konsepsiya və struktura malikdir. Dəstin tərkib hissəsi olan bu vəsait də həmin konsepsiyanı açıqlamaq zərurətindən yaranmışdır. Bu, tədris prosesini sözügedən dərslək komplekti əsasında daha səmərəli qurmağa kömək edə bilər.

Tədris yaradıcı prosesdir. Vəsaitdə təklif olunan təlim üsulları və metodik tövsiyələr məcburi reseptlər deyil, sadəcə, müəllimə köməkdir. Müəllim şagirdlərin qəlbinə və şüuruna öz yolunu tapmalıdır. Unutmaq olmaz ki, hər bir dərslək müəllifinin kimliyindən asılı olmayaraq dərslərin müəllifi onu keçən müəllimdir.

ANA DİLİ KURİKULUMU VƏ 2-ci SİNİFDƏ AZƏRBAYCAN DİLİNİN TƏDRİSİ

I–IV siniflər üçün Ana dili kurikulumu

Kurikulum təhsilimizdə yeni hadisə olduğundan onunla bağlı müasir pedaqogikada bir sıra yeni terminlər və təlim texnologiyaları yaranır ki, bütün bu anlayışlara aydınlıq gətirmək vacibdir.

Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün Ana dili kurikulumu (I–IV siniflər) bu fənnin tədrisi ilə bağlı bir çox təhsil komponentlərini əhatə edir:

1. Ümumi təlim nəticələri
2. Əsas məzmun xətləri
3. Ayrı-ayrı təhsil pillələri üçün (ibtidai, əsas, orta) hər bir məzmun xətti üzrə təlim nəticələri
4. Siniflər üzrə məzmun standartları
5. Fənlərarası və fəndaxili inteqrasiya
6. Təlim texnologiyaları: forma və üsullar
7. Qiymətləndirmə məsələləri

Məzmun standartları tədris olunan əsas bilik və bacarıqları əks etdirdiyindən təhsilin məzmununu təşkil edir. Odur ki müəlliflər bu vəsaitin giriş hissəsində, ilk növbədə, 2-ci sinif üçün təsbit olunmuş standartların şərhini verməyə, onların dərslərdə və tədris prosesində reallaşdırılması prinsiplərini açıqlamağa çalışmışlar.

Məzmun xətləri

Məzmun xətləri dedikdə ümumi təhsildə hər bir fənn üzrə təlimin bütün mərhələlərindən keçən “qırmızı xətlər” – leytmotivlər nəzərdə tutulur. Ana dili kurikulumunda məzmun xətləri aşağıdakı kimi təyin edilmişdir:

- **Dinləyib-anlama və danışma**
- **Oxu**
- **Yazı**
- **Dil qaydaları**

Bu məzmun xətlərindən ilk üçünü nitq bacarıqları, dördüncünü (dil qaydaları) isə bu bacarıqları əldə etmək üçün vasitə kimi qiymətləndirmək olar. Qeyd etmək lazımdır ki, bu vəsaitdə bir çox hallarda “dinləyib-anlama və danışma” məzmun xəttinin iki komponenti (dinləmə və danışma) ayrı-ayrı nitq bacarıqları kimi qiymətləndiriləcək, çünki bu iki bacarıq bir-biri ilə bağlı olmaya da bilər. Şagird dinləyib-anladığını yalnız danışmaq yolu ilə deyil, həmçinin ifadə yazı yazmaqla, şəkil çəkməklə və ya verilmiş şəkillər sırasının süjetə uyğun ardıcılığını müəyyənləş-

İbtidai sinifdən başlayaraq müəllimlər hər bir məzmun xətti üzrə **ümumi təhsilin son məqsədini** özləri üçün aydın təsəvvür etməlidirlər. Bu, istənilən mərhələdə tədris prosesini düzgün qurmağa yardım edə bilər.

dirməklə nümayiş etdirə bilər. Eləcə də danışma bacarığı yalnız dinləmə ilə bağlı deyil. Şagird gördüyü hadisəni nəql edəndə, düşündüyünü ifadə edəndə və ya şəkillər əsasında şifahi mətn quranda da danışır.

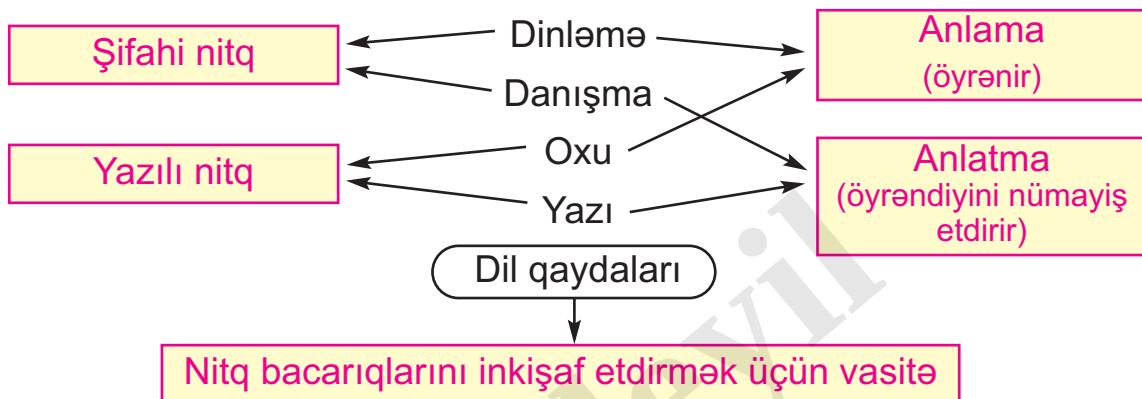
Anlama sözünə gəldikdə isə demək lazımdır ki, bu anlayış “dinləmə”nin mahiyyətində var. Əgər insan dinlədiyini anlaya bilərsə, lakin anlamırsa, deməli, o dinləmir, sadəcə, eşidir. Anlama nailiyyətdir və o, dinləmə və oxu bacarıqları vasitəsilə əldə edilir. Təsadüfi deyil ki, Ana dili kurikulumunda “oxu” məzmun xətti bəzən “oxuyub-anlama” və ya “şüurlu oxu” kimi də təqdim olunur.

Anlama ilə yanaşı, vacib şagird nailiyyətlərindən biri də dinlədiyini, oxuduğunu, gördüyünü, düşündüyünü **anlatmaq**dır. Buna **danışma** və **yazı** vasitəsilə nail olmaq mümkündür. Beləliklə, dinləmə və oxu bacarıqları öyrənməyə kömək edirsə, danışma və yazı öyrəndiyini nümayiş etdirmək üçün vacibdir.

Anlama və anlatma mühüm şagird nailiyyətləridir. Şagird *dinləmə* və *oxu* bacarıqlarına yiyələnməklə anlayır, *danışma* və *yazı* bacarıqlarına yiyələnməklə anladır.

Dinləmə və danışmanın əsasında səs dayandığından **şifahi nitq** bacarıqlarına aid edilir. Oxu (söhbət yalnız ucadan oxumaqdan deyil, yazılı mətni qavramaqdan gedir) və yazı mətnləri isə hərf əsaslı nitq sayılır, odur ki **yazılı nitq** bacarıqlarına aiddir.

Yuxarıda deyilənləri sxem şəklində aşağıdakı kimi əks etdirmək olar:

İbtidai təhsilə başlayan uşaq müəyyən qədər dinləmə və danışma bacarıqlarına malik olur. O bu bacarıqları məişət səviyyəsində böyüklərin köməyi ilə empirik yolla (təbii şəkildə) əldə etmişdir. Məktəbə qədər uşağın bildikləri, əsasən, dinləmə yolu ilə əldə edilmişdir və o bu biliklərini danışma yolu ilə nümayiş etdirir. Sözsüz ki, məktəbdə bu bacarıqların sistemli şəkildə, müəyyən qaydalara söykənərək inkişaf etdirilməsinə ehtiyac vardır.

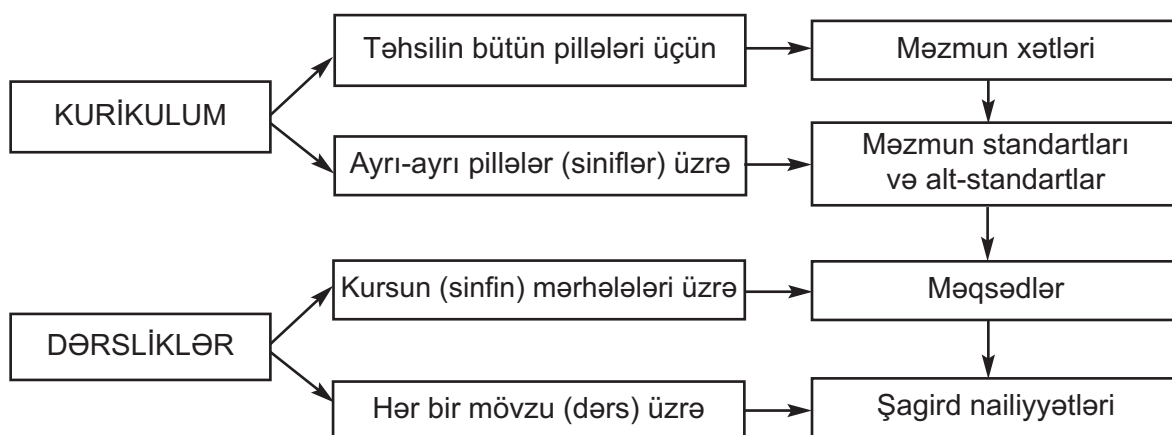
Oxu və yazı bacarıqları isə, adətən, məktəbdə formalaşmağa başlayır.

Ana dili kurikulumunda hər bir sinif üçün əsas məzmun xətləri üzrə təlimin son nəticələri əks olunmuşdur. İstənilən mövzunun tədrisi zamanı bu nəticələri nəzərə almaq lazımdır. Bu, nəticəyönlü təhsilin əsas tələblərindən biridir.

MƏZMUN STANDARTLARI (alt-standartlar, məqsədlər, şagird nailiyyətləri)

Hər bir təlim mərhələsi (sınıf, kurs) üçün müəyyən edilmiş məzmun standartları – bilik və bacarıqlar həmin fənn üzrə təhsilin ümumi məzmun xətlərindən doğur və şagirdlər kursun sonuna kimi bu bacarıqlara yiyələnməlidirlər.

Beləliklə, fənn kurikulumu məzmun xətlərini və məzmun standartlarını (eləcə də alt-standartları) təyin edir. Dərslik müəlliflərinin vəzifəsi bu standartlardan çıxış edərək kursu mərhələlərə, hər bir mərhələni mövzulara bölmək, hər bir mərhələ üçün məqsədləri və hər bir mövzu üçün şagird nailiyyətlərini müəyyənləşdirməkdir.

Aşağıda 2-ci sinif mərhələsi üzrə Ana dili kurikulumunda təsbit olunmuş məzmun standartlarının şərhı verilir. Qeyd etmək lazımdır ki, dərslik müəllifləri kursu 8 mərhələyə bölmüşlər. Hər bir mərhələ üzrə məqsədlər və hər bir mövzu üzrə gözlənilən şagird nailiyyətləri müəyyən edilmişdir. Həmin məqsədlər və nailiyyətlər barədə metodik vəsaitin müvafiq bölmələrində məlumat verilir.

Dinləyib-anlama və danışma

Dinləmə

Dinləmə şifahi nitqin (sözün, cümlənin, mətnin) qavranılması, beyində mənalandırılmasıdır.

Dinləmə bacarığının inkişafına bu vəsaitdə verilmiş mətnlərin səsləndirilməsi yolu ilə nail olmaq mümkündür. Bunun üçün bir sıra qaydalara riayət etmək lazımdır.

Şagird:

1.1. Dinlədiyi fikri anladığını nümayiş etdirir.

1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.

1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.

(Ana dili kurikulumu, səh.9)

Mətnin dinlənilməsinin səmərəli təşkili üçün tətbiq edilən qaydalar:

- Mətn üçün uşaqların yaşına və maraq dairəsinə uyğun mövzu seçilməlidir.
- Şagird bilməlidir ki, şifahi nitq bitdikdən sonra o, nitqi dinlədiyini sübut etməlidir.
- Nitqə başlamazdan əvvəl çalışmaq lazımdır ki, şagirdlər öz yerlərində rahat otursunlar, partaların üstündə və ümumiyyətlə, sinifdə onların diqqətini yayındıracaq heç bir şey olmasın.
- Natiq (şagird və ya müəllim) elə yerdə dayanmalıdır ki, bütün uşaqlar onu görsün. Uşaqlara tapşırmaq lazımdır ki, gözləri natiqdə olsun, onun jestlərini və sifət hərəkətlərini (mimikasını) izləsinlər.
- Mətn aramla və intonasiya ilə oxunmalı, tez-tez fasilə edilməlidir. Natiqin səsi sinfin hər bir guşəsində eşidilməlidir.
- Mətn həcmcə böyük olarsa, o, bitkin hissələrə bölünməli və mərhələlərlə oxunmalıdır. Hər bir hissənin səsləndirilməsi 5 dəqiqədən çox çəkməməlidir. Hər bir hissə səsləndirildikdən sonra müəllim oxumağı dayandıraraq uşaqlara düşündürücü suallar verməlidir. Bu suallar həm də uşaqların diqqətini mətn üzərində cəmləməli, onları mətnin davamına daha diqqətlə qulaq asmağa stimullaşdırmalıdır.
- Müəllim mətnə səslənən hər hansı bir sözün uşaqlar üçün tanış olmadığını ehtimal edərsə, fasilə verməli və yeni sözün mənasını kontekstdən çıxış edərək uşaqlarla birlikdə açıqlamalıdır.

Dinləmə dərslərində uşaqları daim sual verməyə və fikir bildirməyə sövq etmək lazımdır. Onlar yalnız öyrənmək üçün deyil, anladıklarını nümayiş etdirmək üçün də bir-birinə suallar verə bilərlər. Verilən suallar şagirdlərin dinləmə bacarıqlarını qiymətləndirmək üçün meyar rolunu oynaya bilər.

Dinlənilən mətnlə bağlı fikir yürütmək dərs prosesində dinləmə və danışma bacarıqlarını sintez etməyə imkan verir. Bunun üçün isə uşaqlar danışmağa həvəli olmalıdırlar. Başqa sözlə, dinləmə materialı onlar üçün çox maraqlı olmalıdır.

Dərslik müəllifləri təlimin müəyyən mərhələlərində şagirdin dinləmə üzrə başqa bacarıqlarını da hədəf seçir və qiymətləndirmə zamanı bu bacarıqları meyar kimi götürürlər. Bunlar aşağıdakılardır:

- Dinlədiyi mətn parçasını öz sözləri ilə təkrar edir.
- Dinlədiyi şeirin məzmununu nəsr ilə ifadə edir.
- Dinlədiyi mətnə çəkilmiş şəkillərin süjetə uyğun ardıcılığını müəyyən edir.
- Dinlədiyi mətnlə illüstrasiya arasındakı uyğunsuzluğu müəyyən edir.
- Dinlədiyi ifadə mətnlərini qurulmuş plana əsasən öz sözləri ilə yazır.

Danışma

Danışma bildiklərini və düşündüklərini şifahi nitq vəsitəsilə ifadə etmək bacarığıdır. Səlis və gözəl danışmaq həyatda insana uğur gətirən vacib bacarıqlardan biridir. Bəzən hətta yüksək təfəkkürlü insanlar danışma bacarığına kifayət qədər yiyələnmədiklərindən bu uğurdan məhrum olurlar. Odur ki hər bir insan nitqin köməyi ilə cəmiyyətdə özünü ifadə etməyi bacarmalıdır.

Bu bacarıq insanın həyatı boyu təkmilləşdirilməlidir və bu proses nə qədər tez başlasa, bir o qədər yaxşıdır. Bu prosesdə uğuru təmin edən iki əsas amil söz ehtiyatının zənginləşdirilməsi və rabitəli nitq qurmaq bacarığıdır.

Məşhur bir məsəl var: üzməyi öyrənmək üçün üzmək lazımdır. Danışmaq da belədir, onu yaxşı bacarmaq üçün danışmaq lazımdır. Çalışmaq lazımdır ki, dərş ərzində hər uşaq, heç olmasa, bir neçə cümlə desin.

Danışmanın üç mərhələsini qeyd etmək lazımdır:

1. Gördüyünü (şəkli) sözlə təsvir etmək.
2. Dinlədiyini və ya oxuduğunu öz sözləri ilə nəql etmək.
3. Düşündüyünü danışmaq.

Azərbaycan dilinin tədrisində şəkli təsvir etmək bacarığı ibtidai təhsil pilləsində – əlifba mərhələsində formalaşdırılır.

Dinlədiyini və ya oxuduğunu öz sözləri ilə nəql etmək bacarığının da əsasları 1-ci sinifdə qoyulur və 2-ci sinifdə inkişaf etdirilir.

Üçüncü növ danışma bacarığı (düşündüyünü danışmaq) daha çətin əldə edilən bacarıqdır və o, nəinki təhsilin bütün pillələrində, eləcə də sosial cəhətdən fəal və intellektual insanın bütün həyatı boyu inkişaf etdirilir. Təsədüfi deyil ki, bu bacarıq ayrıca bir elmin – ritorikanın predmetinə çevrilmişdir.

Düşündüyünü danışmaq ona görə çətindir ki, burada insan beyni iki fəaliyyət növünə cəlb olunur: düşünmək və danışmaq. Bu fəaliyyət insan üçün o zaman asanlaşır ki, yaxşı danışmaq mexaniki vərdişə çevrilmiş olsun, yəni insanın zəngin leksik ehtiyatı olsun və rabitəli nitq qurarkən sözləri yerli-yerində işlətmək üçün beyin zorlanmasın. Sözsüz ki, 2-ci sinif şagirdi haqqında bunları demək hələ tezdir. Bununla belə, bu bacarıq ilk günlərdən formalaşdırılmalı və inkişaf etdirilməlidir.

Şagird:

1.2. Şifahi nitq bacarıqlarına malik olduğunu nümayiş etdirir.

1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.

1.2.2. Dialoqlarda vəziyyətə uyğun nitq etiketlərindən istifadə edir.

1.2.3. Nitqində müvafiq bədii ifadələrdən istifadə edir.

1.2.4. Nitq situasiyalarından asılı olaraq danışq prosesində müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.

(Ana dili kurikulumu, səh.9)

Danışma bacarığını inkişaf etdirmək üçün sinifdə hər bir şagirdin özünüifadəsi üçün **dəstəkləyici şərait** yaradılmalıdır. Bunun üçün aşağıdakılar tövsiyə olunur:

- Problemlər fərdiləşdirilməlidir, uşaqlara tez-tez “Sən olsaydın, nə edərdin” sualı verilməlidir. Belə olduqda problem uşağın şəxsi müstəvisinə keçir və onda danışmaq həvəsi yaranır.
- Uşaqlara daha çox açıq tipli düşündürücü suallar verilməlidir. Bu suallar “səncə...” sözü ilə başlasa, yaxşı olar. Hər bir uşaq hiss etməlidir ki, onun fikri ətrafdakılar üçün əhəmiyyətlidir.
- Hər bir şagirdin fikrinə, yanlış olsa belə, hörmətlə yanaşılmalıdır. Bu prinsipə müəllim özü də riayət etməli, şagirdlərə də bunu aşılmalıdır. Yanlış danışmaq yox, heç danışmamaq pislənməlidir.
- Verilən suallar müvafiq yaş qrupunun maraq dairəsinə yaxın olmalıdır.
- Suala cavab vermək üçün şagirdə fürsət, cəsarət və kifayət qədər vaxt verilməlidir. Nə qədər ki danışmaq istəyir, onun sözü kəsilməməlidir.

İlk günlərdə uşaqların şivə ilə danışmalarına, dialekt sözlərindən istifadə etmələrinə, sözlərin yanlış tələffüzünə göz yummaq olar. Əks halda şagirdlər danışmaqdan çəkinirlər. Lakin tədricən çalışmaq lazımdır ki, şagirdlərin şifahi nitqi ədəbi dilin normalarına uyğunlaşsın.

2-ci sinifdə danışma bacarığı mətn (şeir, atalar sözü, sanama və s.) əzbərlətmə yolu ilə də inkişaf etdirilə bilər. Uşaqlar valideynlərinin köməyi ilə hər hansı mövzuda kiçik məruzələr hazırlayıb onu sinifdə təqdim edə bilərlər. Bütün bunlar şifahi nitq verdişlərinin inkişafına əhəmiyyətli dərəcədə kömək edir. Dərslik müəlliflərinin məqsəd kimi seçdikləri bacarıqlardan biri də uşaqların **əsər qəhrəmanlarının hərəkətlərini və xarakterini təhlil etmək və ona münasibət bildirmək bacarığıdır**.

Hər bir sinifdə “danışmayan” uşaqlara rast gəlmək olar. Bunlar, əsasən, müəyyən sosial-psixoloji problemlərlə üzləşən qapalı uşaqlardır. Yaxşı olar ki, müəllim bu problemləri araşdırsın. Həmin uşaqların valideynləri ilə ayrıca iş aparmaq lazımdır. Problemləri aradan götürmək mümkün olmadıqda müəllim fərdi yanaşma yolu ilə uşağa həmin problemlərlə daha asan yaşamağa kömək etməlidir. Belə uşaq müəllimin və sinif yoldaşlarının sevgisini və həssaslığını hiss etdikdə özünüifadəyə həvəslənir. Bu isə danışmaq üçün ən böyük stimuldur.

Oxu

Qeyd olunduğu kimi, şifahi nitq bacarıqlarından (dinləmə və danışma) fərqli olaraq yazılı nitq bacarıqları uşaqlarda məktəb şəraitində dərsliyin və müəllimin köməyi ilə formalaşdırılır.

Şagirdlərdə oxu bacarığının inkişafını iki mərhələyə bölmək olar:

1) oxu texnikasının inkişafı (səlis, sürətli oxu);

2) şüurlu oxu (oxuyub-anlama).

2-ci sinifdə şagirdlərdə oxu texnikası təkmilləşdirilməklə yanaşı, şüurlu oxu bacarığı da formalaşdırılır.

Bədii əsərlərin təhlilini apararkən şagirdlərlə ünsiyyəti asanlaşdırmaq üçün onlara bir sıra termin və ifadələri (obraz, qəhrəman, nəzm, nəsr, abzas, ideya və s.) anlatmaq lazımdır.

Əsərdəki hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyən etmək şüurlu oxunun əsas göstəricilərindən biridir. Bu, əsərin məzmununu daha dərinləndirən qavramağa kömək edir.

Ana dili kurikulumunda təsbit olunmuş **2.1.2 alt-standartının** xüsusi şərhə ehtiyacı var. Sözü mənalarını dəqiq və səlis izah etmək bacarığı yüksək nitq mədəniyyətinə malik olmağın bariz

göstəricisidir. Bunun üçün sözün aid olduğu mənə qrupunu və xüsusi əlamətlərini sadalamaq lazım gəlir. Lakin 2-ci sinif şagirdindən sözlərin bu cür izahını tələb etmək tezdir. Bu bacarığın formalaşdırılması prosesi mərhələlərə bölünməlidir. İlk mərhələdə şagird sözün aid olduğu mənə qrupunu müəyyən etməyi və ya sözü yaxınmənalı sözlə əvəz etməyi bacarmalıdır. Buna görə də vəsaitdə bəzi oxu dərslərinin planlaşdırılmasında **“Sözü müvafiq mənə qrupuna aid edir və yaxınmənalı sözün köməyi ilə izah edir”** kimi şagird nailiyyəti əks olunmuşdur ki, bu da 2.1.2 alt-standartına uyğun gəlir.

2.2.2 alt-standartında şeir, nağıl, hekayə, təmsil kimi folklor nümunələrinin adı qeyd olunur. Lakin uşaq folklorundan danışarkən təkəcə bu nümunələrlə məhdudlaşmaq olmaz. Bunları nəzərə alaraq dərsliyin “Söz sənətimiz” bölməsinə atalar sözləri, tapmacalar, sanamalar, oyunlar, laylalar, yanıltmaclar, bayatılar kimi kiçikhəcmli folklor nümunələri salınmışdır ki, bunlar müvafiq yaş qrupunun intellektual səviyyəsinə və maraq dairəsinə tamamilə uyğundur.

İbtidai təhsildə “Oxu” məzmun xəttinin inkişafında ən yüksək nailiyyət zövq üçün

2.1. Şagird qarşılaşdığı yeni sözlərin mənasını başa düşdüyünü nümayiş etdirir.

2.1.1. Rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müəyyən edir.

2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.

2.1.3. Öyrəndiyi yeni sözlərdən nitqində istifadə edir.

2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.

2.2. Şagird oxu bacarıqlarına yiyələndiyini nümayiş etdirir.

2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.

2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeir, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.

2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.

2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.

2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.

(Ana dili kurikulumu, səh.9)

oxu, yeni müəllimlərdən verdişinin formalaşdırılmasıdır. Buna uşaqların yaş dövrünə uyğun kiçik bədii və elmi-kütləvi mətnləri oxutmaq və birgə müzakirə etmək yolu ilə nail olmaq mümkündür. Oxumaq həvəsi son nəticədə uşaqların a) dünyagörüşünü genişləndirir, b) nitq qabiliyyətini inkişaf etdirir, c) mədəniyyətini formalaşdırır. Müşahidələr göstərir ki, çox müəllimlərdən uşaqların intellekti daha sürətlə inkişaf edir və onlar təhsilin bütün sahələrində uğurlar qazana bilirlər. İbtidai təhsildə, o cümlədən 2-ci sinifdə **müəllimlərdən verdişinin formalaşdırılması** aşağıdakı bilik və bacarıqların inkişafına xidmət edir:

- söz ehtiyatının zənginləşdirilməsi;
- nitq mədəniyyətinin formalaşdırılması və inkişafı (orfoqrafik normalarla tanışlıq, sözlərin məna çalarlarını anlamaq və yerli-yerində işlətmək və s.);
- əldə edilən bilik və məlumatların sistemləşdirilməsi və analitik tənqidi inkişafı (hekayə xəritəsinin tərtibi);
- tənqidi tənqidi inkişafı, şəxsi və sosial dəyərləri qiymətləndirmə (hadisə və qəhrəmanlara münasibətin bildirilməsi);
- yaradıcı tənqidi inkişafı ("Mən qəhrəmanın yerinə olsa idim, nə edərdim?" "Mən hekayəni necə bitirərdim?");
- məlumat mənbələrindən istifadə;
- müqayisəli təhlil.

Göründüyü kimi, müəllimlərdən verdişindən danışarkən "Oxu" məzmun xətti, sadəcə, oxu texnikasının nümayişi ilə məhdudlaşmamalıdır. Şagirdləri oxuduqları mətnlərlə bağlı araşdırmalar aparmağa, mövzu üzrə daha çox məlumat toplamağa, bildiklərini başqaları ilə bölüşməyə, ətrafdakıların bu haqda fikirlərini öyrənməyə sövq etmək lazımdır. Müəllimlərdən sinif üçün daim diskussiya mühiti yaratmaq, ona düşündüklərini müzakirəyə çıxarmaq imkanı vermək lazımdır.

2-ci sinif Azərbaycan dili dərsləri komplektinə daxil olan "Müəllim üçün metodik vəsait"də "Dərslərin saatlar üzrə bölgüsü" cədvəlində sinifdən xaric oxu dərsləri üçün ayrıca saat ayrılmamışdır. Lakin bu o demək deyil ki, şagirdlər əlavə bədii kitablarından klassiklərin, yazıçı və şairlərimizin yazdığı əsərləri, şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrini oxumamalıdırlar. Yaxşı olar ki, müəllim hər həftəsonu şagirdlərə hər hansı bir əsəri oxumağı tapşırınsın. Növbəti həftə həmin əsərin müzakirəsi keçirilir. Əsərin məzmununa uyğun ideyası müəyyənləşdirilir, nəticə çıxarılır, hekayə xəritəsi tərtib olunur, məzmunla bağlı şagirdlər bir-birinə suallar verir və s.

Əsərlərin oxunması və sinif şəraitində müzakirəsi şagirdlərin intellektinin formalaşmasına, dünyagörüşünün genişlənməsinə gətirib çıxarır. Bununla yanaşı, söz ehtiyatının zənginləşməsində, nitq mədəniyyətinin inkişafında mühüm rol oynayır. Şəxsi bacarıqları üzə çıxarır, məntiqi tənqidi inkişaf etdirir. Bütün bunlar isə kurikulum konsepsiyasına uyğundur və onun tələbidir.

Müəllim şagirdlərə aşağıdakı əsərləri oxumağı tövsiyə edə bilər:

1. "Əlibaba və qırx quldur"
2. Mikayıl Müşfiq: "Şəngül, Şüngül, Məngül"
3. "Qırmızıpapaq"
4. "Tıq-tıq xanım"
5. "Düyməcik"
6. Cəlil Məmmədquluzadə: "Saqqallı uşaq"
7. Lev Tolstoy: "Çəyirdək"

Yazı

İbtidai sinif şagirdlərində yazı bacarıqlarının inkişafını iki mərhələyə bölmək olar:

- 1) **yazı texnikasına yiyələnmək;**
- 2) **düşündüyünü yazılı şəkildə ifadə etmək.**

1-ci sinifdə şagirdlərdə yazı texnikasına yiyələnmək bacarığı formalaşdırılmış və 2-ci mərhələyə keçidin əsası qoyulmuşdur. 2-ci sinifdə şagirdlərdə yazı texnikası təkmilləşdirilməklə düşündüyünü yazılı şəkildə ifadə etmək bacarığı formalaşdırılmalıdır. ADK-da 2-ci sinif üçün təsbit olunmuş 3.1.1-3.1.3 alt-standartları 1-ci mərhələyə, 3.1.4-3.1.6 alt-standartları isə 2-ci mərhələyə aiddir.

MMV-də verilən ifadə mətnləri şagirdlərdə dinləmə bacarığını, eləcə də mətn qurmaq bacarığını formalaşdırır və ikinci mərhələyə şamil edilir. Buna görə də ifadə mətnləri ikinci sinif şagirdləri üçün vacib amillərdən biridir. İfadə yazmağa aid birbaşa alt-standart olmasa da, 3.1.5 ("Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır") standartından çıxış edərək "Əzbər bildiyi nəzm nümunəsini nəsrə çevirərək yazır" bacarığı bir çox dərslərdə təlim nəticəsi kimi qoyulmuşdur.

İnşa və ya essenin yazılması motivasiya tələb edir. Ona görə də şagirdlər yazmağa başlamazdan əvvəl müəllim verilmiş mövzu üzrə müzakirə açmalı, şagirdlərin fikirlərini dinləməli, əlavə suallar verməlidir. Məsələn, şagirdlər "Vətən" haqqında esse yazmağa hazırlşırlarsa, müəllim onlara aşağıdakı sualla müraciət edə bilər: "Hər bir insanın vətən qarşısında borcu var. Siz bunu necə başa düşürsünüz? Əsgər, həkim, şair vətən qarşısında borcunu necə yerinə yetirir?" Daha

3.1. Şagird yazı bacarıqlarına yiyələndiyini nümayiş etdirir.

3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.

3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.

3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.

3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.

3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.

3.1.6. Sinif səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan, ərizə) yazır.

(Ana dili kurikulumu, səh.9)

sonra bəzi sözlərin yazılışı, cümlələrin qurulması, məzmunun təqdimatı üzərində iş aparılmalıdır. Yalnız bundan sonra şagirdlərə müstəqil şəkildə inşa yazmaq tapşırılır.

Qeyd etmək lazımdır ki, düşündüyünü yazılı şəkildə ifadə etmək bacarığı ümumi təhsilin sonuna qədər davam edəcək. Ona görə də bu bacarığa ibtidai siniflərdən başlayaraq xüsusi diqqət ayırmaq lazımdır. Bununla bağlı iş dəftərində müxtəlif növ tapşırıqlar verilmişdir:

- 1) dinlənilmiş və ya oxunmuş şeiri nəsrə çevirərək yazmaq;
- 2) mətnin məzmununu yazılı şəkildə bir neçə cümlədə ifadə etmək;
- 3) mətni müəyyən məqamdan başlayaraq müəllifdən fərqli şəkildə davam etdirmək və bitirmək;
- 4) əsərin qəhrəmanına (və ya müəllifinə) məktub yazmaq.

3.1.6 ("Sinif səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan, ərizə) yazır") alt-standartı dərslərdə bir neçə dəfə reallaşdırılmışdır. Lakin ərizə forması ikinci sinif şagirdləri üçün çətin və anlaşılmaz olduğu üçün dərsləyə salınmamışdır. Ders prosesi zamanı müəllim özü ərizə haqqında qısa məlumat verə bilər.

Dil qaydaları

Vəsaitin əvvəlində deyildiyi kimi, lingvistik qaydalar nitq vərdişlərinin inkişafına kömək edən vasitədir. Bununla yanaşı, dilçilik özü də inkişafda olan bir elmdir və digər elmlər kimi, onun da əsasları orta məktəbdə tədris olunmalıdır. Lakin sovet dönməindən bəri əvvəlki tədris proqramları ana dilinin tədrisində dilçiliyi əsas məqsəd kimi götürərək nitq vərdişlərini arxa plana çəkirdi. Milli Kurikulumun isə bu məsələyə yanaşması tamamilə fərqlidir. Bu yanaşmaya görə, dilçilik qaydaları real nitqdən təcrid olunmuş şəkildə əzbərlənməməli, şifahi və yazılı nitqdə müvafiq situasiyalarda tətbiq olunmaq üçün öyrənilməlidir.

Qeyd etmək lazımdır ki, "Dil qaydaları" məzmun xətti üzrə şagirdlər 1-ci sinifdə bir sıra lingvistik

anlayışları mənimsəməlidirlər: **səs, hərf, heca, əlifba sırası, cümlə**. 2-ci sinifdə şagirdlərin bu bilikləri inkişaf etdirilir və dərinləşdirilir.

4.1. Şagird zəruri dil qaydalarını mənimsədiyini nümayiş etdirir.

4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.

4.1.2. Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları məqamına uyğun istifadə edir.

4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.

4.1.4. Cəm şəkilçisinin düzgün yazılış və tələffüz variantlarını fərqləndirir.

4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.

4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.

4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq işarələrlə tamamlayır.

(Ana dili kurikulumu, səh.10)

3.1.2, 3.1.4, 3.1.5, 3.1.6 alt-standartlarına və onların təlim məqsədlərinə uyğun olaraq şagirdlər üzündən mətn köçürərkən, imla, ifadə mətnləri, məktub yazarkən və s. zaman sözün sətirdən-sətərə keçirilməsi halları ilə qarşılaşırlar. Bunu nəzərə alaraq ikinci sinif dərslində sözün sətirdən-sətərə keçirilməsi və heca ilə bağlı məlumat verilib. Bu, eyni zamanda I sinif Azərbaycan dili üzrə 4.1.3 alt-standartı ilə fəndaxili inteqrasiyadır.

Ədəbi dil normalarına uyğun nitq bacarıqlarının formalaşması və inkişafı üçün dil qaydaları məzmun xəttinin praktik əhəmiyyəti var. Bununla yanaşı, bu standartlar gələcəkdə dilçiliyin əsaslarını daha dərinlən mənimsəməyə kömək edir.

Nitq bacarıqlarının inkişafında imla mətnləri vacib amillərdən biridir. Şagirdlər imla mətnləri yazarkən söz ehtiyatının artırılmasına nail olur, sözlərin düzgün yazılış və tələffüzü qaydalarına daha da dərinlən yiyələnirlər. Bu məqsədlə müəllif qrupu qərara almışdır ki, imla mətnləri üçün alt-standart nəzərdə tutulmasa da, 4.1.3 (*“Rast gəlidiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir”*) standartından çıxış edərək dərslərdə *“Dinlədiyi imla mətnlərini orfoqrafik normalara uyğun yazır. İmla yazısındaki deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir”* təlim nəticəsini reallaşdırırlar. Bu təlim məqsədinə görə, şagird imla mətnini yazdıqdan sonra yazılışı və tələffüzü fərqlənən sözləri lüğətin vasitəsilə araşdırır və səhvlərini müəyyən edir. Bu həm də lüğətdən düzgün istifadəni də formalaşdırır.

1-ci və 2-ci siniflərdə dil qaydalarının tədrisi konsepsiyasının məqsədi terminlərdən mümkün qədər az istifadə etməklə şagirdlərdə bir sıra dilçilik anlayışlarının mahiyyəti haqqında ilkin təsəvvür yaratmaqdır.

2-ci sinifdə öyrədilən dilçilik anlayışları

Termin	2-ci sinifdə təqdimat forması
Sait	Sait
Samit	Samit
Heca	Heca
Sinonimlər	Yaxınmənalı sözlər
Antonimlər	Əksmənalı sözlər
İsim	Ad bildirən sözlər
Sifət	Əlamət bildirən sözlər
Say	Say bildirən sözlər
Feil	Hərəkət bildirən sözlər
Şəkilçi	Hissəcik
Mürəkkəb söz	Mürəkkəb söz
Söz birləşməsi	Söz birləşməsi
Cümlə	Cümlə

Dərslərdə dil qaydaları ilə bağlı məlumatlar xüsusi dizaynla ayrılmış *“Qaydalar”* rubrikasında verilir.

Fəal təlim

Fəal təlim nədir?

Məktəblərdə tədrisin əsas məqsədi şagirdlərə hazır bilik və ehkamlar vermək deyil, onların faktlar və mənbələrlə sərbəst işləmək, təhlil etmək, müstəqil nəticələr çıxarmaq bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir. Bu cür təlimdə yoxlama və qiymətləndirmə sistemi də fərqlidir. Burada yalnız mənimsənilmiş biliklərin aşkarlanması deyil, şagirdlərin sərbəst işləmək bacarıq və vərdişləri əsas qiymətləndirmə meyarı kimi götürülür.

Ana dilinin tədrisi zamanı müəllim elə bir metodikaya üstünlük verməlidir ki, onun tətbiqi, sadəcə, şagirdlərin linqvistik biliklər qazanmasına deyil, eləcə də onlarda yüksək nitq mədəniyyətinin formalaşmasına, müəyyən sosial və intellektual vərdişlərin inkişafına kömək etsin.

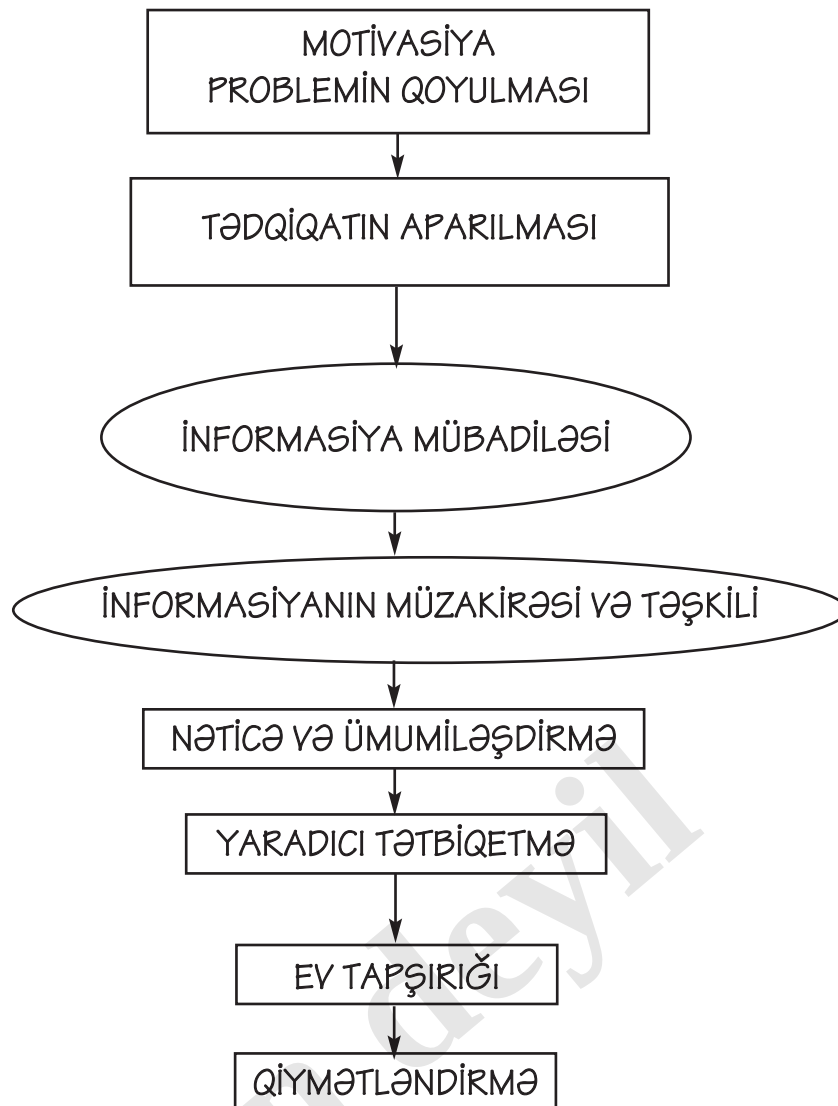
"İnteraktiv" termini "qarşılıqlı fəaliyyətə əsaslanan" deməkdir. İnteraktiv təlim müəllim qarşısında yüksək tələblər qoyur. Şagirdləri tədqiqata, diskussiyaya cəlb etmək, müstəqil fikir yürütməyi öyrətmək onlara müəyyən biliklər toplusunu mənimsətməkdən daha çətindir. Müəllim sinifdəki işə həmişə özü rəhbərlik etməyə də bilər. O, bütün qərarları özü qəbul etməyib müəyyən məsələləri şagirdlərin mühakiməsinə verə bilər. Bu yolla qazanılan biliklər şagirdlərin yaddaşında uzun müddət qalır və onlar həmin bilikləri praktikada tətbiq etmək bacarığına malik olurlar. Bu yanaşmadan danışarkən pedaqoqlar tez-tez Konfusunin kəlamını yada salırlar: *"Qulaq asıram – unuduram, görürəm – yadda saxlayıram, özüm edirəm – anlayıram"*.

Müasir pedaqoji və sosial araşdırmalar da göstərir ki, ənənəvi dərs-mühazirələrin passiv dinlənilməsi faktların tez bir zamanda unudulmasına gətirib çıxarır. Bu araşdırmalara əsasən, şagird oxuduğunun, gördüyünün və eşitdiyinin çox az hissəsini qısa müddətdə yadda saxlayır. Lakin o, cəlb olunduğu fəaliyyət prosesində öyrəndiklərinin böyük bir qismini qavrayır və uzun müddət unutmur.

Bütün bunlarla yanaşı, demək lazımdır ki, interaktiv metod məqsəd deyil, vasitədir. Dünya təcrübəsi sübut edir ki, bu, çox yaxşı vasitədir. Lakin sadəcə, interaktivlik xatirinə bu üsuldən istifadə etmək uğursuzluqla nəticələnə bilər. İnteraktiv təlim metodlarının seçimi zamanı bir çox amilləri, ilk növbədə, sinfin hazırlıq səviyyəsini nəzərə almaq lazımdır. Əsas məsələ isə budur ki, müəllim özü psixoloji və intellektual baxımdan seçdiyi üsulu tətbiq etməyə hazır olsun.

İnteraktiv dərs modeli

“Ümumtəhsil məktəblərinin I–IV sinifləri üçün fənn kurikulumları”nda fəal dərslərin mərhələləri göstərilmişdir (səh. 284-286). MMV-də bir çox dərslərin şərhə bu model üzərində qurulmuşdur.

Bu model yeni bilik və bacarığın mənimsədilməsi zamanı tətbiq olunur. Çünki məhz informasiya qəbuletmə və ona münasibət bildirmə prosesində şagirdin tənqidi təfəkkürünün inkişafına geniş imkanlar açılır.

Nəzərə almaq lazımdır ki, bir çox dərslərdə oxunan mətnlə bağlı fəaliyyət və yeni dil qaydasının mənimsədilməsi prosesləri bir-biri ilə inteqrasiya olunsa da, fərqli bilik və bacarıqların mənimsədilməsini nəzərdə tutur. Məhz buna görə də fəal təlimin mərhələləri hər bir proses üçün ayrı-ayrılıqda tətbiq və şərh olunur. Bu proseslərdən

hər birinə nə qədər vaxt ayrılması müəllimin öhdəsinə buraxılır. **Dərslərin şərhini yazarkən müəlliflərin əsas vəzifəsi müəllimlərə dərsin maraqlı və səmərəli təşkili üçün ideyalar (motivasiyanın təşkili, suallar, inşa, esse mövzuları və s.) və materiallar (dinləmə, imla, ifadə mətnləri və s.) təqdim etməkdir.** Bütün bunlar nümunə və tövsiyə xarakteri daşıyır. Yaradıcı müəllimlər məzmun standartlarını və onlardan doğan təlim məqsədlərini reallaşdırmaq üçün fərqli material, texnika və üsullardan da istifadə edə bilirlər. Bir daha qeyd edirik ki, əsas məqsəd məzmun standartlarında nəzərdə tutulan bacarıqları şagirdlərə mənimsətməkdir.

Fəal təlim modeli əsasında dərsi uğurlu qurmaq üçün müəllimlər bir sıra qaydalara riayət etməlidirlər.

1. Motivasiya (buzun sındırılması) çox önəmli mərhələdir. Bu, dərsin mövzusunun şagirdlər üçün “doğmalaşmasına” gətirib çıxarır. Motivasiya mərhələsini keçmədən dərsə başlayan müəllim dəmiri qızdırmamış döyən dəmirçiyyə bənzəyir.
2. Qoyulan tədqiqat sualı dərsləkdəki mətnin məzmunu ilə birbaşa bağlı olmalıdır.
3. Tədqiqatın aparılması zamanı sinfi qruplara bölməmək, ümumi diskussiya, cütlərlə iş, səhnəcik kimi formalardan da istifadə etmək olar. Lakin əgər kiçik qruplarla iş forması seçilibsə, onlara verilən tapşırıqlar tədqiqat sualının müxtəlif yönümlərdən işıqlandırılmasına xidmət etməlidir. Əks halda bu mərhələ xaos prosesə çevriləcək.
4. Məlumat mübadiləsi və müzakirə zamanı mümkün qədər çox şagirdin iştirakını təmin etmək lazımdır.
5. Əldə edilən nəticə tədqiqatın nəticəsini və tədqiqat sualına cavabı əks etdirməlidir.
6. Bütün mərhələlərdə Azərbaycan dili üzrə məzmun standartlarının tələbləri – şagirdlərdə nitq bacarıqlarının inkişafı daim müəllimin diqqət mərkəzində olmalıdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, bəzi dərslərin strukturu fəal dərs modelində nəzərdə tutulmuş mərhələlər üzrə qurulmaya da bilər. Kurikulumda qeyd olunduğu kimi, müəllimlər qeyri-standart dərslərin tətbiqinə geniş yer verməlidirlər. MMV-də şərh olunan bu cür dərslər **anlama (oxu, dinləmə) → özünüifadə (danışma, yazı)** modeli üzərində qurulmuşdur. Bu dərslərin mərhələlərini kurikulumda təsbit olunmuş məzmun xətləri – dörd nitq bacarığı təşkil edir.

Dilin tədrisində mətnin rolu

Dilin öyrədilməsində mətn əsas material rolunu oynayır. Ana dili kurikulumunda təsbit olunmuş məzmun standartları, ilk növbədə, mətn vasitəsilə reallaşır. Mətn istənilən nitq vahidi (səs, hərf, söz, cümlə) ilə bağlı fəaliyyət qurmağa imkan verir.

Mətn şagirdin analitik, məntiqi, tənqidi, yaradıcı təfəkkürünün inkişafı üçün də əvəzolunmaz material rolunu oynayır. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, dil tədrisində mətnlə bağlı çalışmalar, ilk növbədə, kurikulumda təsbit olunmuş nitq bacarıqlarının inkişafına xidmət etməlidir. Mətnin məzmunu ilə bağlı qazanılan biliklər, əslində, Azərbaycan dili fənninin predmeti deyil. Bu biliklər, sadəcə, fənlərarası integrasiyaya, şagird təfəkkürünün inkişafına, dünyagörüşünün genişlənməsinə xidmət edir. Ona görə də Azərbaycan dili dərsinin əsas məqsədi heç də mətnə ehtiva olunan biliklərin mənimsənilməsi deyil, mətni dinləyib və ya oxuyub anladığını danışmaq və ya yazmaq yolu ilə nümayiş etdirməkdir. Əgər şagird bunu edə bilirsə, deməli, o, biliyi də mənimsəyir.

Mətnə çıxış edərək nitq bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün bir sıra çalışma modelləri var ki, müəllimlər onlardan istifadə etməklə özləri mətn hazırlaya və əlavə dərslər keçə bilərlər.

Müəllim üçün vəsaitin “Dərslərin planlaşdırılması” bölməsində imla, ifadə, üzündən köçürmə və dinləmə üçün bir çox mətnlər verilmişdir. Vəsaitin həcmi bu mətnlərlə bağlı dərslərin təfərrüatlı təsvirinə imkan vermir. Odur ki aşağıda mətnlə bağlı çalışma modelləri verilmişdir. Həmin dərslərin təşkilində müəllim bu modellərdən istifadə edə bilər.

MƏTNLƏ BAĞLI ÇALIŞMA MODELLƏRİ

Oxuyub (və ya dinləyib) anlama

1. Mətnə 2-3 cümlənin yeri boş saxlanılır (nöqtələr və ya rəngli zolaq verilir). Çalışmada həmin cümlələr qeyri-ardıcıl verilir və şagirdə tələb olunur ki, cümlələri müvafiq boşluqlarda işlətsin (yazsın və ya oxusun).
2. Mətnin abzasları qeyri-ardıcıl şəkildə verilir. Onları məzmunu uyğun olaraq ardıcıl düzmək (yazmaq və ya oxumaq) tələb olunur.
3. Çalışmada mətnin məzmununu ifadə edən 3-4 cümlə qeyri-ardıcıl verilir. Şagirdə tələb olunur ki, mətnin məzmununa uyğun olaraq cümlələrin ardıcılığını tapsın.
4. Çalışmada mətnin məzmununu ifadə edən 4-5 şəkil qeyri-ardıcıl verilir. Şagirdə tələb olunur ki, mətnin məzmununa uyğun olaraq şəkillərin ardıcılığını tapsın.
5. Bir neçə atalar sözü verilir. Onlardan mətnin ideyasını daha dəqiq ifadə edənini tapmaq tələb olunur.
6. Mətnə bir neçə cümlə çıxarılır. Şagird bu cümlələr arasında mətnin məzmunu üçün daha əhəmiyyətli olanını seçməlidir (daha çox elmi-kütləvi və publisistik mətnlərə aiddir).
7. Doğru, yoxsa yanlış. Çalışmada bir neçə cümlə verilir. Bunlardan bəziləri mətnin məzmununa uyğun, digərləri isə məzmunu ziddir.

Dərslərdə şagirdlərin mətni oxuduqdan sonra nə dərəcədə anladıklarını yoxlamaq məqsədilə kifayət qədər “Doğru, yoxsa yanlış” başlıqlı tapşırıqlar var. Bu tip

tapşırıqlar mətnin şüurlu oxusunu yoxlamaq məqsədilə verilir. Bütün şagirdlərin tez və qısa zaman kəsiyində bu bacarığını müşahidə etmək üçün yaxşı olar ki, hər bir şagirdin stolunun üzərində kartondan kəsilib hazırlanmış smayliklər olsun. Bu smayliklərin bir tərəfində gülən, bir tərəfində isə kədərli smaylik rəsmi təsvir olunmuşdur. Şagirdlər tapşırığı dinləyərkən doğru fikirlər səslənəndə gülən smayliki, yanlış fikirlər səslənərkən kədərli smayliki göstərsinlər.

8. Hansı suala cavab var? Çalışmada mətnin məzmunu ilə bağlı bir neçə sual verilir. Bu suallardan yalnız birinə mətndə cavab var. Şagird həmin sualı tapmalıdır.
9. Hansı suala cavab yoxdur? Çalışmada mətnin məzmunu ilə bağlı bir neçə sual verilir. Bu suallardan birinə mətndə cavab yoxdur. Şagird həmin sualı tapmalıdır.
10. Analiz. Mətndən sonra bir neçə əlamət (keyfiyyət) bildiren söz verilir. Onlardan hansıların baş qəhrəmanın xarakterinə uyğun gəldiyi soruşulur.
11. Lüğət ehtiyatının zənginləşdirilməsi. Mətnə müəyyən sözlərin altından xətt çəkilir. Çalışmada həmin sözləri yaxınmənalı sözlərlə əvəz etmək tələb olunur.

Danışma

12. Mətn verildikdən sonra şagirddən tələb olunur ki, mətnin məzmununu bir neçə cümlədə ifadə etsin.
13. Mətn kulminasiya nöqtəsində yarımçıq saxlanılır. Şagirdlərdən tələb olunur ki, mətni özləri davam etdirdsinlər.
14. Mətnə dialoqlar çoxluq təşkil edirsə, mətn səhnələşdirilir.
15. Mətndəki məsələlərin fərqli həllini tapmaq üçün sinifdə müzakirələr təşkil olunur.

Yazı

16. Şeir verilir. Şeirin məzmununu nəsrə yazmaq tələb olunur.
17. Şagirdlərdən əsərin baş qəhrəmanına məktub yazmaq tələb olunur.
18. Mətnə göy rəngdə verilmiş bir neçə söz deyiliş formasında yazılır. Şagirddən həmin sözləri orfoqrafik cəhətdən düzgün yazmaq tələb edilir.
19. Mətnin kiçik bir hissəsini üzündən köçürmək tələb olunur.

Yaradıcılıq

20. Mətn adsız verilir. Çalışmada bir neçə başlıq verilir ki, şagird onlardan mətnin məzmununa uyğun olanını seçməlidir.
21. Mətn kiçik hissələrə (fəsillərə) bölünür. Şagirddən mətnin hissələrini adlandırmaq tələb olunur.

Dil qaydaları

22. Mətn üzərində işin sonunda dil qaydalarına keçid məqsədi ilə mətndən müvafiq dil qaydası ilə bağlı nitq situasiyası seçilir və motivasiya xarakterli tapşırıq qoyulur.

İntellektual oyunlar

Aşağıda təklif edilən intellektual oyunlar sinfin səviyyəsinə uyğun təşkil olunarsa, nəzərdə tutulan şagird nailiyyətlərinin tez və asan qazanılmasına kömək edə bilər. “Loto” oyunu sözün məna qrupunu müəyyənləşdirmək bacarığının formalaşdırılmasında, “Xanaqraf” və “Doqquzdaş” oyunları isə söz ehtiyatının zənginləşdirilməsində əvəzedilməz vasitələrdir.

“Xanaqraf” oyununun qaydaları iş dəftərində şərh olunur və bu oyunu oynamaq üçün iş dəftərinin 44-45-ci səhifələrində xanaqraf cədvəlləri verilir.

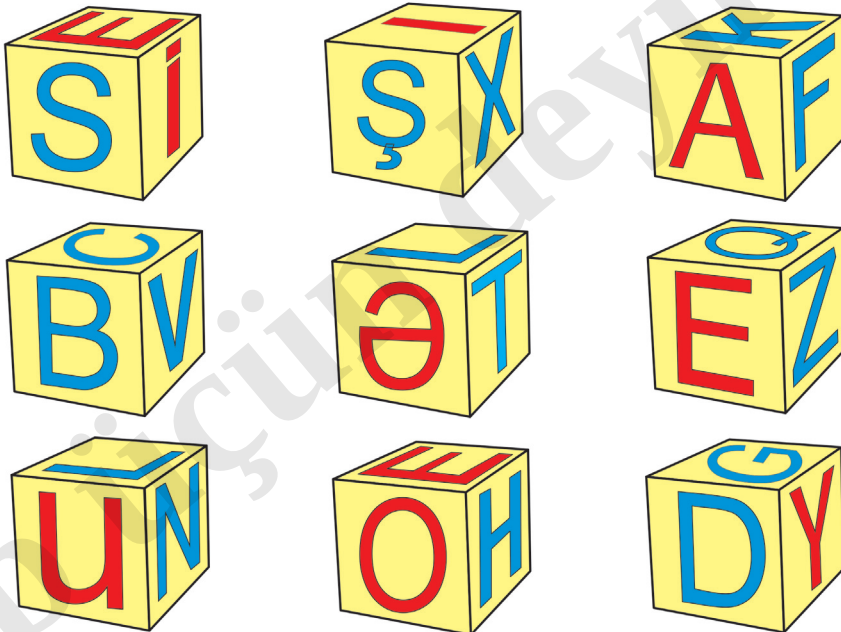
DOQQUZDAŞ

Bu oyunu yalnız məktəbdə deyil, evdə, valideynlərin iştirakı ilə də oynamaq olar. “Doqquzdaş” sinif şəraitində oynanılarkən şagirdlər iki və daha artıq qrupa bölünürlər.

Oyunda tərəflərinə hərflər yazılmış kiçik kublardan – zərlərdən istifadə olunur. Kubun altı tərəfi olduğundan burada 54 (9x6) hərflə iştirak edir. Azərbaycan dilində 32 hərflə olduğundan dilimizdə daha çox işlənən hərflər (əsasən saitlər) bir neçə kubda təkrarlanır. Müəllim və ya şagirdlərdən biri kubları müəllim masasının üstünə atır. Üstə düşən hərflər yazı taxtasına yazılır. Bu hərflərin köməyi ilə daha çox söz düzəldən qrup oyunda qalib gəlir.

Bu kubları şagirdlər özləri müəllimin köməyi ilə karton və ya qalın kağızdan düzəldə bilərlər. Hərflərin kublar üzrə aşağıdakı şəkildə paylanması tövsiyə olunur.

1. B, Ş, D, T, X, İ	4. U, E, Ə, İ, O, A	7. A, Ə, E, K, F, İ
2. A, O, E, U, Ə, İ	5. Ç, P, G, M, N, R	8. D, C, Ğ, V, X, B
3. Ü, H, S, E, K, İ	6. Z, J, E, Ö, Y, Q	9. S, Ə, L, N, P, T

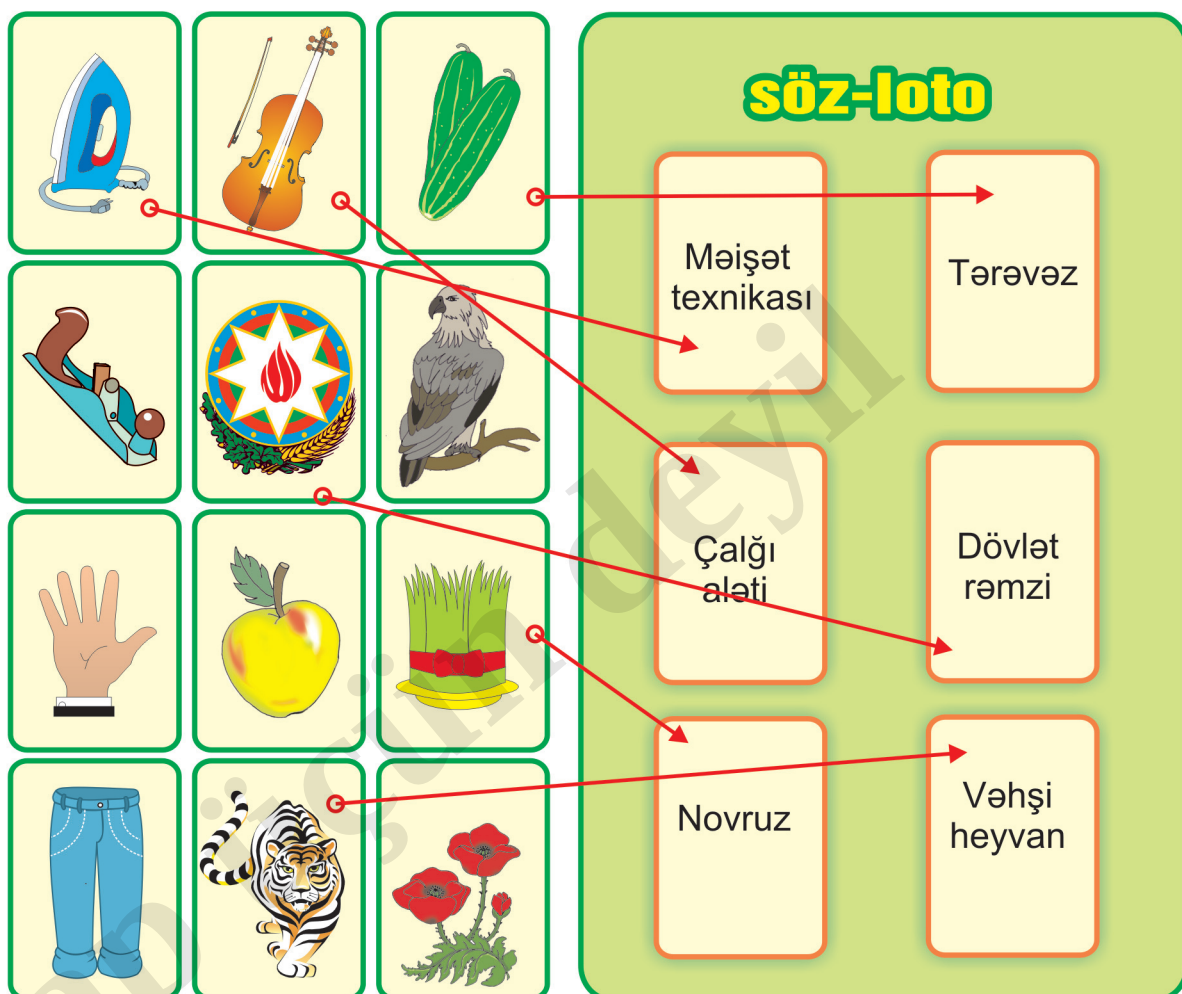

SÖZ-LOTO

Bu oyunu sinifdə cütlərə bölünərək oynamaq daha məqsədəuyğundur. Hər cütlüyə altıxanalı kart verilir. Hər xanada müəyyən bir məna qrupunun adı yazılır; məsələn: “quş”, “geyim”, “əmək aləti”, “meyvə”, “tərəvəz” və s. Müəllimin masası üstünə müxtəlif varlıqlar çəkilmiş şəkillər qoyulur. Şagirdlərdən biri masaya yaxınlaşıb bir şəkil götürür və orada təsvir olunmuş varlığın adını ucadan deyir; məsələn: “kirpi”. Bu zaman kartında “Vəhşi heyvan” xanası olan cüt deməlidir: “məndə”. Şəklın adını deyən şagird ona yaxınlaşıb həmin şəkli verir. Cütlük həmin şəkli kartdakı müvafiq xanaya qoyur və həmin cütlükdən bir nəfər masaya yaxınlaşıb başqa şəkil götürür. Beləcə, cütlərdən birinin kartındakı xanalar dolana qədər oyun davam edir.

Qeyd. “Vəhşi heyvan” xanası başqasının da kartında ola bilər. Lakin şəkli hamıdan tez “məndə” qışqıran cütlük əldə edir.

Loto kartlarını şagirdlər özləri müəllimin köməyi ilə karton və ya qalın kağızdan düzəldə bilərlər.

SÖZ-LOTO

MƏNA QRUPLARINA DAXİL OLAN SÖZLƏR
(LOTO “DAŞLARI” GÖY RƏNGDƏ VERİLİB)

1. Ev heyvanı – at, dəvə, qoyun, keçi
2. Vəhşi heyvan – pələng, ayı, maral, tülkü, meymun
3. Ev quşu – toyuq, hinduşka, ördək, xoruz
4. Çöl quşu – qaranquş, qartal, qarğa
5. Ağac – palıd, çinar, küknar, söyüd
6. Meyvə – nar, alma, armud, gilə, ərik, üzüm
7. Novruz – şəkərbura, paxlava, şorqoğalı, səməni, qoz, fındıq
8. Bədən üzvü – göz, burun, qulaq, əl
9. Rəng – sarı, qırmızı, göy, yaşıl
10. Məktəb ləvazimatı – qələm, xəttə
11. Tərəvəz – xiyar, pomidor, kələm, kartof, soğan
12. Mebel – stol, stul, şifonər, divan
13. Qab-qacaq – qazan, qaşığı, çəngəl, stəkan
14. Ərzaq – yağ, pendir, yumurta, ət, düyü, qənd
15. Fəsil – yaz, yay, payız, qış
16. Həndəsi fiqur – kvadrat, üçbucaq, dairə
17. Peşə – kosmonavt, dülğər, bənnə, həkim
18. Şəhər – Bakı, Gəncə, Sumqayıt, Təbriz, Moskva
19. Oyun – nərd, şahmat, loto, futbol, xokkey, domino
20. Geyim – şalvar, pəncək, ayaqqabı, papaq, əlcək, palto, corab, şərf
21. Silah – tank, top, avtomat, qılınç, qalxan
22. Məişət texnikası – televizor, ütü, tozsoran, telefon, soyuducu
23. Ailə üzvü – ata, ana, bacı, qardaş, nənə, baba
24. Həşərat – arı, kəpənək, qarışqa, hörümçək, əqrəb
25. Kompüter – monitor, klaviatura
26. Çalğı aləti – saz, tar, kamança, skripka, nağara, qarmon
27. Əmək aləti – bel, çəkic, mişar, rəndə, kəlbət
28. Çiçək – bənövşə, qızılgül, yasəmən, qərənfil, lələ
29. Nəqliyyat vasitəsi – avtobus, qatar, təyyarə, gəmi, maşın
30. Dövlət rəmzi – bayraq, gerb

Məna qruplarının kartlar üzrə qruplaşdırılması

- KART 1. Dövlət rəmzi (30), Nəqliyyat vasitəsi (29), Ailə üzvü (23), Oyun (19), Tərəvəz (11), Meyvə (6).
- KART 2. Çiçək (28), Həşərat (24), Məişət texnikası (22), Ərzaq (14), Məktəb ləvazimatı (10), Ağac (5).
- KART 3. Nəqliyyat vasitəsi (29), Silah (21), Geyim (20), Qab-qacaq (13), Rəng (9), Çöl quşu (4).
- KART 4. Çiçək (28), Çalğı aləti (26), Kompüter (25), Mebel (12), Bədən üzvü (8), Ev quşu (3).
- KART 5. Həşərat (24), Ailə üzvü (23), Şəhər (18), Peşə (17), Novruz (7), Vəhşi heyvan (2).
- KART 6. Nəqliyyat vasitəsi (29), Silah (21), Fəsil (15), Tərəvəz (11), Meyvə (6), Ev heyvanı (1).
- KART 7. Çiçək (28), Həşərat (24), Geyim (20), Ərzaq (14), Rəng (9), Çöl quşu (4).
- KART 8. Əmək aləti (27), Məişət texnikası (22), Həndəsi fiqur (16), Bədən üzvü (8), Ağac (5), Ev quşu (3).
- KART 9. Çalğı aləti (26), Oyun (19), Şəhər (18), Qab-qacaq (13), Novruz (7), Vəhşi heyvan (2).
- KART 10. Dövlət rəmzi (30), Nəqliyyat vasitəsi (29), Fəsil (15) Meyvə (6), Ağac (5), Ev heyvanı (1).
- KART 11. Çiçək (28), Həşərat (24), Silah (21), Peşə (17), Tərəvəz (11), Çöl quşu (4).
- KART 12. Əmək aləti (27). Məişət texnikası (22), Şəhər (18), Mebel (12), Novruz (7), Ev quşu (3).
- KART 13. Çiçək (28), Ailə üzvü (23), Geyim (20), Ərzaq (14), Rəng (9), Ev heyvanı (1).

Qiymətləndirmə

Qiymətləndirmə müasir təhsilin ayrılmaz komponentlərindən biridir. Kurikulumda qiymətləndirmənin üç növü qeyd olunur:

- İlk sənviyyənin qiymətləndirilməsi (diagnostik qiymətləndirmə). Şagirdlər əsas bilik və bacarıqlara müəyyən dərəcədə malikdirlərmə? Şagirdlər tədris olunmuş materialın hansı hissəsini bilirlər?
- İrəliləyişlərin monitorinqi (formativ qiymətləndirmə). Standartların mə-nimsənilməsinə doğru şagirdlər kifayət qədər irəliləyə bilirlərmə?
- Yekun (summativ) qiymətləndirmə. Şagirdlər verilmiş standart və ya stan-dartlar qrupunda müəyyən edilmiş məqsədlərə çatmışlarımı?

(Ana dili kurikulumu, səh. 28)

Formativ qiymətləndirmə müəllimə imkan verir ki, “əlini daim şagirdin nəbzində saxlasın”. Hər bir dərslin və mərhələnin qiymətləndirilməsi müəllimə növbəti mərhələ üçün təlimin strategiyasını müəyyənləşdirməyə kömək edir. Qiymətləndirmənin meyarları isə mərhələnin əvvəlində qoyulmuş məqsədlərdən asılıdır.

Müasir təhsildə qiymətləndirməni, sadəcə, şagirdə qiymət qoymaq kimi başa düşmək olmaz. Qiymətləndirmə təlim və tədrisin əsas tərkib hissəsidir. O həm müəllimə, həm də şagirdə məqsədə doğru irəliləyiş haqqında məlumat verir. Qiymətləndirmə elə təşkil olunmalıdır ki, öyrənmənin ilkin mərhələsində son məqsədə çatmağın yollarını təhlil edərək tədbirlər görmək və sonda hər bir şagirdin nailiyyətləri haqqında fikir söyləmək mümkün olsun.

Şagird qiymətləndirmənin meyarlarını və məqsədini tam aydınlığı ilə dərk etməlidir, əks halda onda qorxu və əsəbilik yarana bilər. O bilməlidir ki, qiymətləndirmə onun təhsildə növbəti addımlarını planlaşdırmaq üçün məlumat və təlimat rolunu oynayır. Şagird nəyə doğru getdiyini və bu yolda qiymətləndirmənin rolunu başa düşdükdə təhsil daha səmərəli ola bilər.

Unutmaq olmaz ki, istənilən qiymətləndirmənin emosional təsiri var. Odur ki biliyin qiymətləndirilməsi həssas və konstruktiv olmalıdır. Müəllim bilməlidir ki, şagirdə verilən aşağı qiymət onun əhvalına, özünə inamına zərbə vura bilər. Qiymətləndirmənin nəticələri ilə bağlı müəllimin şərhləri şagirdin şəxsi keyfiyyətlərinə deyil, onun işinə aid olmalıdır. İşdə yol verdiyi səhvi anlamaq gələcəkdə qüsursuz fəaliyyətə stimül yaradır, bu işi bacarmadığını düşünmək isə şagirdə xoşagəlməz komplekslər doğura bilər.

Qiymətləndirmənin nəticələri şagirdlər üçün şərh olunmalıdır. Lakin qiymətləndirmə həmişə həvəsləndirici amil rolunu oynamalı, uğursuzluğu deyil, inkişaf və tərəqqini gücləndirən stimül yaratmalıdır. Daha müvəffəqiyyətli şagirdlə müqayisə

çətin ki digər şagirdə stimulyar yaratsın. Bu cür müqayisə onu həttə tədris prosesindən uzaqlaşdırar bilər, çünki o, təbiətən “qabiliyyətli olmadığı” barədə yanlış nəticələrə gələ bilər.

Qiymətləndirmə müəllim və şagirdlərin birgə fəaliyyəti kimi baş verməlidir. Yeni dərslər prosesində verilən sual və tapşırıqlar şagirdləri öz bilik, bacarıq və vərdişlərini nümayiş etdirməyə sövq etməlidir. Şagirdlərin bu fəaliyyəti müəllim tərəfindən müşahidə edilir, biliyin inkişaf tempi haqqında mühakimələr yürüdüldür. Bu (cari) qiymətləndirmə gündəlik tədris prosesinin ayrılmaz hissəsidir.

Qiymətləndirmə müəllimdən xüsusi peşəkarlıq tələb edir. Bu peşəkarlığın əsas göstəriciləri aşağıdakılardır:

- qiymətləndirmənin planlaşdırılması;
- öyrənmə prosesinin müşahidəsi;
- qiymətləndirmənin nəticələrinin təhlili;
- şagirdlərin özünüqiymətləndirməyə həvəsləndirilməsi.

Qiymətləndirmə şagirdin “**özünüqiymətləndirmə**” bacarığını formalaşdırmalıdır ki, bu da onlarda dərəcəni və “özünüidarə” xüsusiyyətlərini inkişaf etdirir. Şagirdlərə aşılmalıdır ki, qiymətləndirmə müvəffəqiyyətdən başgicəllənmə və ya pessimizmə qapılma üçün deyil, təhsildə növbəti addımlarını müəyyənləşdirə bilmək üçün aparılır.

Qiymətləndirmə bütün şagirdlərə ən yüksək nəticəyə nail olmaq cəhdlərindən heç vaxt imtina etməmək üçün stimulyar verməlidir. O, təhsil fəaliyyətinin bütün sahələrində şagirdlərin öyrənmə imkanlarının genişləndirilməsi üçün istifadə edilməlidir.

Dərslərdə və iş dəftərində hər bir mövzu, bölmə və ümumi kurs üzrə şagirdlərin qiymətləndirilməsi üçün kifayət qədər material verilmişdir.

Növbəti səhifələrdə müxtəlif qiymətləndirmə cədvəlləri verilmişdir. Nəzərə almaq lazımdır ki, bu cədvəllər nümunə xarakteri daşıyır. Müəllimlər buradakı meyarları və qiymətləndirmə şkalalarını dəyişməklə özlərinə uyğun cədvəllər yarada bilərlər.

Bundan əlavə, vəsaitdə hər bölmənin sonunda şagirdlərin qiymətləndirilməsi və vəsaitin sonunda yekun qiymətləndirmə üçün cədvəllər verilmişdir.

Hər bir dərslər üzrə qiymətləndirmə dərslərin icmalında verilir. Bu qiymətləndirmə, əsasən, şagirdlərin sinifdəki fəallığına, keçilən mövzunu nə dərəcədə mənimsədiklərinə görə müşahidə yolu ilə aparılır. Bundan əlavə, dərslər və iş dəftərində verilmiş tapşırıq və testlərdən də istifadə olunur.

Qiymətləndirmə = **təhlil** + **proqnozlaşdırma**

ŞAGİRD FƏALLIĞININ MÜŞAHİDƏ YOLU İLƏ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ CƏDVƏLİ

Qeyd. Bu cədvəl tədris prosesinin müxtəlif mərhələlərində şagirdlərin fəallıq səviyyəsini müşahidə etmək məqsədi ilə hazırlanmışdır.

Şagirdin adı, soyadı _____

Tarix: _____

Gözlənilən nailiyyətlər	Bəli	Qismən	Xeyr
Sinifdə fəallıq			
Məlumat mübadiləsində iştirak edir.			
Tədqiqat sualı ilə bağlı nəticə çıxara bilir.			
Beyin həmləsində fikirlər söyləyir.			
Cütlərlə işdə fəaldır.			
Kiçik qrupla işdə fəaldır.			
Dinləmə			
Diqqətlə dinləyir.			
Dinlədiyini anlayır.			
Dinlədiyini ifadə edə bilir.			
Danışma			
Danışmaqdan çəkinmir.			
Öz fikrini şifahi şəkildə ifadə edə bilir.			
Oxu			
Səlis və sürətli oxuyur.			
Oxuduğunu anlayır.			
Bilmədiyi sözləri qeyd edir və soruşur.			
Oxuduğu mətnin əsas ideyasını müəyyən edir.			
Yazı			
Hüsnxət normalarına uyğun yazır.			
Dinlədiyini olduğu kimi yazıya köçürə bilir.			
Öz fikrini şifahi şəkildə ifadə edə bilir.			
Dil qaydaları			
Dil qaydalarını yaxşı mənimsəyir.			
Öyrəndiyi qaydaları yazılı və şifahi nitqinə tətbiq edə bilir.			

Müəllimin əlavə qeydləri _____

ÖZÜNÜQİYMƏTLƏNDİRMƏ CƏDVƏLİ

Qeyd. Bu cədvəl şagirdlərin özünüqiymətləndirməsi üçün hazırlanmışdır.

Şagirdin adı, soyadı _____

Tarix: _____

Gözlənilən nailiyyətlər	Bəli	Qismən	Xeyr
Dinləmə			
Dinləyəndə fikrimi cəmləyə bilirəm.			
Dinlədiklərimi fikrimdə canlandırıram.			
Dinlədiklərimi həyatda gördüyüm və eşitdiyim hadisələrlə bağlayıram.			
Dinlədiyimi başa düşməyəndə sual verirəm.			
Dinlədiyimə öz münasibətimi bildirirəm.			
Danışma			
Gördüyüm və eşitdiyim hadisələri danışa bilirəm.			
Duyğularımı və düşüncələrimi ifadə edə bilirəm.			
Danışarkən mənə qulaq asanları müşahidə edirəm.			
Danışarkən jestlərdən istifadə edirəm.			
Oxu			
Çətinlik çəkmədən, səlis və anlaşıqlı oxuyuram.			
Sinifdən xaric əsərlər oxuyuram.			
Başa düşə-düşə oxuyuram.			
Oxuduğum mətnin əsas ideyasını müəyyənləşdirirəm.			
Tanış olmayan sözə rast gələndə onun mənasını soruşuram və ya lüğətdə axtarıram.			
Yazı			
Sözləri və cümlələri hüsnxət normalarına uyğun yazıram.			
Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözləri düzgün yazıram.			
Hadisələri başvermə sırasına görə yazıram.			
Düşündüklərimi yazıda ifadə edirəm.			
Dil qaydaları			
Dil qaydalarını başa düşürəm və yadda saxlamağa çalışıram.			
Yazanda və danışanda öyrəndiyim dil qaydalarına riayət etməyə çalışıram.			

Aşağıda dərslərin yekununda şagirdlərin analitik və holistik qiymətləndirilməsi üçün cədvəl nümunələri verilmişdir. Müəllimlər bu nümunələrdən istifadə edərək dərslərin məzmununa uyğun öz cədvəllərini tərtib edə bilərlər.

ANALİTİK QIYMƏTLƏNDİRMƏ

1. Nümunə: OXU

Aspektlər	I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Oxuyur	Düzgün oxuyur.	Səlis oxuyur.	İfadəli oxuyur.	Sürətli və ifadəli oxuyur.
Oxuyub anlayır	Mətnə buraxılmış söz və cümlələri təyin edir.	Mətnlə illüstrasiya arasındakı uyğunsuzluğu müəyyən edir.	Qeyri-ardıcıl verilmiş mətnin ardıcılığını müəyyən edir.	Verilmiş atalar sözlərindən mətnin məzmununa uyğun olanını seçir.
Oxuyub anladığını ifadə edir	Mətnin hissələrini adlandırır.	Mətnin planını qurub danışır.	Mətndəki əsas fikri atalar sözü ilə ifadə edir.	Mətni müəyyən məqamdan başlayaraq öz təxəyyülünə uyğun davam etdirir.

HOLİSTİK QIYMƏTLƏNDİRMƏ

2. Nümunə: YAZI

Səviyyələr	Bacarıqlar
I səviyyə	Sözləri hüsnxət normalarına uyğun yazır.
II səviyyə	- Mətnin verilmiş illüstrasiyaya aid olan hissəsini seçib üzündən köçürür. - Qeyri-ardıcıl verilmiş mətnin ardıcılığını bərpa edib üzündən köçürür.
III səviyyə	Dinlədiyi mətni və ya əzbərdən bildiyi nəzm nümunəsini orfoqrafik normalara uyğun yazır.
IV səviyyə	- Müşahidə və təəssüratları əsasında kiçikhəcmli inşa yazır. - Əsər qəhrəmanına məktub yazır. - Əsərin qısa məzmununu öz sözləri ilə yazır, obrazlara və hadisələrə öz münasibətini yazılı şəkildə ifadə edir.

“Azərbaycan dili” dərslik dəsti

Müasir şəxsiyyətyönlü təlim bir çox tədris materiallarını və informasiya mənbələrini nəzərdə tutan mürəkkəb prosesdir. Dünyanın bir çox ölkəsində çoxdandır ki, ənənəvi olaraq “dərslik” adlandırdığımız şagird kitabı tədris materiallarından yalnız biri kimi istifadə olunur. İnteraktiv təlim üsulları üçün zəmin yaradan müasir dərslik komplektləri ənənəvi dərsliklərlə müqayisədə tədris prosesinin daha geniş spektrini əhatə edir və bu prosesə kompleks yanaşmanı təmin edir. Müasir dərslik komplektlərinə şagirdlərin daha fəal və yaradıcı yanaşması üçün dərslikdən əlavə, iş dəftəri, müəllimə pedaqoji yardımını nəzərdə tutan metodik vəsait də daxil edilir.

Təqdim olunan dərslik komplekti 2-ci sinifdə Azərbaycan dilinin tədrisinin 8 mərhələdə keçilməsini nəzərdə tutur. Dərslik, iş dəftəri və müəllim üçün metodik vəsaitdə bu mərhələlər aşağıdakı bölmələr şəklində təqdim olunub: 1. Dəyərlərimiz; 2. Ailə; 3. Sınıfımızın uşaqları; 4. Heyvanlar və quşlar; 5. Yaxşı nədir, pis nədir; 6. Təbiətin sirləri; 7. Söz sənətimiz; 8. Nağıllar aləmində.

Hər bölmə 38-48 saat üçün nəzərdə tutulub ki, bu da həftədə on saat olmaqla təqribən bir dərs ayına bərabərdir (cəmi 340 saat).

Dərslikdə müvafiq mövzular üzrə mətnlər, dilçiliklə bağlı sadə nəzəri materiallar və “Oxu”, “Danışma”, “Dil qaydaları” məzmun xətləri ilə bağlı bacarıqların inkişafı üçün tapşırıqlar verilir. Qeyd etmək lazımdır ki, müasir metodikada nitq bacarıqlarının inkişafı üçün uğurlu seçilmiş mətnlərin rolu çox böyükdür. Onlar həm də uşaqların dünyagörüşünün genişlənməsi üçün əvəzsiz rol oynayır və fənlərarası inteqrasiya üçün geniş imkanlar yaradır.

Dərslikdəki tapşırıqlar aşağıdakı **rubrikalar** altında verilir.

Şifahi nitq şagirdlərin düzgün, səlis danışmalarının formalaşmasına, müstəqil fikirlərinin ifadə edilməsinə, nitqin inkişafına xidmət edir.

Şüurlu oxu rubrikası şagirdlərin oxuyub-anlama bacarıqlarının inkişafına xidmət edir. Buradakı tapşırıqlar vasitəsilə şagirdin oxu materialını nə dərəcədə mənimsədiyi yoxlanılır.

Düşün və cavab ver. Bu rubrikadakı tapşırıqlar vasitəsilə şagirdlər mətnə oxuduqlarını real həyatla bağlayır, düşündürücü suallara cavab tapmağa çalışırlar.

Sözlük. Mətnə rast gəlinən yeni sözlərin izahı verilir.

Söz ehtiyatı. Şagirdlərdən tələb olunur ki, mətnin kontekstindən çıxış edərək bir sıra sözlərin izahını özləri versinlər, bu sözlərlə yaxınmənalı və ya əksmənalı olan sözlər tapsınlar.

Araşdırma. Şagirddən mətnin mövzusu ilə bağlı yeni bilik və məlumatların əldə edilməsi üçün araşdırma aparmaq tələb olunur.

Məntiq. “Dördündən biri fərqlidir” və ya “Ardıcılığı davam etdir” tipli çalışmalar verilir. Məzmun etibarilə bu çalışmalar, adətən, dil qaydaları ilə bağlı olur.

Dil qaydaları. Mətndəki nitq materialı əsasında şagirdlərin dil qaydaları üzrə bilik və bacarıqları yoxlanılır və inkişaf etdirilir.

Dil qaydaları ilə bağlı nəzəri materialdan sonra şagirdlərin həmin qaydaları nə dərəcədə mənimsədikləri “test”, “doğru, yoxsa yanlış”, “cütləri müəyyən et” tipli çalışmalar vasitəsilə yoxlanılır.

Dərslikdə dil qaydaları üzrə nəzəri materiallar “Qaydalar” rubrikasında verilmişdir. Dil qaydaları üzrə alt-standartlar bölmələr üzrə aşağıdakı şəkildə paylanmışdır. Bu bölgü nitq vahidlərini sadəcədən mürəkkəbə doğru öyrənməyə imkan verir: I bölmə – səs, hərf (fonetika), II bölmə (orfoqrafiya, orfoepiya), III və IV bölmələr – nitq hissələri (morfologiya), V bölmə – mürəkkəb sözlərin yazılışı (sözün tərkibi, orfoqrafiya), VI bölmə – söz birləşməsi, cümlə (sintaksis), VII bölmə – cümlə (sintaksis). VIII bölmədəki dil qaydaları əvvəlki bölmələrdə yerinə yetirilən praktik çalışmalar vasitəsilə müvafiq ardıcılıqla təkrar olunur.

İş dəftəri dərslikdə verilən biliklərin tətbiqinə, şagirdlər tərəfindən daha dərinlən mənimsənilməsinə xidmət edir. İş dəftəri problemin həllinə yönəlmiş çalışmalar üçün geniş imkanlar açır.

Təqdim edilən iş dəftəri dərslikdəki mövzuları əhatə etməklə yanaşı, tapşırıq modellərinin rəngarəngliyinə və əyləncəliyinə görə seçilir. Krossvordlar, anaqramlar və bu kimi başqa tapşırıqlar şagirdə öz işinin real nəticəsini müstəqil yoxlamağa və bundan zövq almağa imkan verir.

İş dəftəri strukturuna görə müvafiq dərsliyi təkrar edir. Funksional baxımdan isə o, şagirdin biliyini daha da dərinləşdirməyə, onu qiymətləndirməyə yönəldilmişdir. Bu, müəllimin işini son dərəcə asanlaşdırır; şagirdi həm sinifdə, həm də evdə müvafiq mövzu üzərində işlətmək üçün onun əlində kifayət qədər material olur. Bununla yanaşı, müəllim tapşırıqlar vasitəsilə istənilən mövzu üzrə şagirdin biliyini qiymətləndirmək imkanı əldə edir.

Bundan əlavə, iş dəftərində müxtəlif dinləmə materialları yerləşdirilmişdir ki, bu da şagirdin şifahi nitqinin inkişafında əvəzsiz rol oynayır.

İş dəftərində, ilk növbədə, **“Yazı” məzmun xətti** ilə bağlı bacarıqların inkişafı və qiymətləndirmə üçün materiallar verilir. Hər bölmədə əlifbadakı dörd hərfin hüsnxət normalarına uyğun yazılışını göstərən və şagirdlərin nümunələri təkrar etmələri üçün boş sətirlər saxlanmış səhifələr vardır.

Hər bölmənin sonunda oxuyub-anlama və dil qaydaları üzrə test tapşırıqları verilmişdir.

Müəllim üçün metodik vəsaitdə dərslik və iş dəftərindəki materiallardan istifadə yolları göstərilir və əlavə materiallar verilir. Burada müvafiq məzmun standartları şərh olunur, hər bir mövzu üzrə dərsin mərhələləri göstərilir. Mövzuların saatlar üzrə bölgüsü (dərs planı) müəllimin öhdəsinə buraxılır.

DƏRSLƏRİN PLANLAŞDIRILMASI

Dərslərin saatlar üzrə bölgüsü zamanı Azərbaycan dili üzrə tədris planı nəzərə alınmışdır. 2-ci sinif üçün tədris planında Azərbaycan dili fənninə gündə iki saat, həftədə 10 saat olmaqla ildə 340 saat ayrılmışdır.

Dərslik müəllifləri hər bir dərsin məzmununu planlaşdırarkən çalışmışlar ki, saatlar üçün nəzərdə tutulan fəaliyyət növləri fərqli olsun.

Dərslik və iş dəftərində mətnlərin oxunması ilə bağlı dərslər dinləmə və danışma fəaliyyətləri ilə sıx inteqrasiyanı nəzərdə tutur.

Bir sıra hallarda tədqiqatın aparılması üçün qruplara verilən materiallar (mətnlər, cümlələr, sözlər) vəsaitdə öz əksini tapmır. Müəllimlər bu materialları öz seçimləri əsasında hazırlamalıdırlar. Vəsait müəllifləri, ilk növbədə, dərsin sxemini açmağa və dərs mərhələlərinin ardıcılığını göstərməyə çalışmışlar.

Hər bir bölmənin əvvəlində təqdim olunan dərslərin saatlar üzrə bölgüsünü dərslik komplektinin həmin bölmə üzrə ümumi mündəricatı hesab etmək olar. Burada dərslərin aid olduğu məzmun standartları, hər bir dərs üçün ayrılmış saat sayı, həmin dərsin dərslikdə, iş dəftərində və müəllim üçün metodik vəsaitdə əksini tapdığı səhifələr də göstərilmişdir. Bu hər bir bölmədə müxtəlif məzmun xətləri üzrə hansı standartların daha çox əhatə olunduğunu görməyə imkan verir.

I bölmə

DƏYƏRLƏRİMİZ

Dərs №	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
1.	Bilik günü <i>Səs və hərflər</i>	1.2.1, 2.1.3, 2.1.4, 2.2.4, 3.1.4, 4.1.1, 4.1.3	4	10-12	6	35
2.	Bayraqlar	1.2.1, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.4, 4.1.3	4	13-14	7	38
3.	Üçrəngli bayraq <i>Sait və samit səslər</i>	1.1.2, 2.1.2, 2.2.1, 3.1.3, 4.1.1	4	15-16	7	39
4.	Əbədi məşəl <i>Heca</i>	1.1.2, 3.1.2, 3.1.1, 3.1.5, 4.1.1	4	17-18	8	41
5.	Vətən	1.1.2, 1.2.1, 1.2.3, 2.1.2, 2.1.3, 2.1.4, 3.1.4, 4.1.1	4	19-20	10	43
6.	Rənglərin anası <i>Sözün sətirdən-sətrə keçirilməsi</i>	2.1.2, 2.1.3, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.1, 4.1.1, 4.1.3	4	21-23	11	45
7.	Novruz bayramı	1.1.2, 2.1.2, 2.2.1, 3.1.4, 3.1.6	4	24	13-14	47
8.	Azərbaycan əlifbası <i>Lüğətdən istifadə</i>	1.2.1, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.1, 4.1.3	4	25-26	15	49
9.	Qədim xalça	1.1.1, 1.2.1, 2.2.1	2	27	17	51
10.	Çahargah əfsanəsi	1.1.2, 1.2.3, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.4, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.5	6	28-31	18	53
11.	Ümumiləşdirici təkrar		1	32		54
12.	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1		20-21	54
Yekun			42 saat			

Dərs 1. BİLİK GÜNÜ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Mətnə oxuduğu məlumatları genişləndirərək izah edir.
2.1.3. Öyrəndiyi yeni sözlərdən nitqində istifadə edir.	Öyrəndiyi yeni sözləri cümlələrdə mənasına uyğun işlədir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki əsas fikrə uyğun gələn atalar sözünü seçir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Gördüklərini və təəssüratlarını yazılı şəkildə ifadə edir.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Sözləri tələffüz edərək tərkibindəki səsləri fərqləndirir.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Sözlərin deyilişi ilə yazılışı arasındakı fərqi müəyyənləşdirir.

Diaqnostik qiymətləndirmə. Sual: – *Yay tətilini necə keçirdiniz?*

Şagirdlər yay tətilini necə keçirdikləri haqqında danışirlar. Sonra isə onlara bu haqda bir neçə cümlədən ibarət inşa yazmaq tapşırılır.

Motivasiya. Şagirdlərə belə bir sualla müraciət olunur:

– *Bu gün hansı gündür? Nə üçün bu gün bayram günü kimi qeyd olunur?*

Şagirdlərin cavablarından sonra müəllim aşağıdakı sualları verir:

– *Keçən ilin bu gününü necə xatırlayırsınız?*

– *Bugünkü gün keçən ilin bu günündən nə ilə fərqləndi?*

Müəllim yazı taxtasına ağac şəkli çəkir, gövdəsinə “15 sentyabr” yazır və soruşur:

– *Ağacın budaqlarına hansı sözləri yazı bilirik?*

(Ehtimal ki, budaqlara *şagird* və *tələbə* sözlərindən əlavə, *müəllim*, *məktəb*, *bilik*, *elm*, *təhsil* kimi sözlərin də yazılması təklif olunacaq.)

Müəllim – məktəb – bilik arasındakı əlaqə açıqlanır.

Tədqiqat sualı: – *Məktəbə getmək, təhsil almaq nə üçün vacibdir?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş.

Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *1-ci sinifdə Azərbaycan dilindən aldığınız biliklər həyatda sizə necə kömək edir?*

II qrup. *1-ci sinifdə riyaziyyat fənnindən aldığınız biliklər həyatda sizə necə kömək edir?*

III qrup. *1-ci sinifdə həyat bilgisi və informatika fənlərindən aldığınız biliklər həyatda sizə necə kömək edir?*

IV qrup. *Digər fənlərdən aldığınız biliklər həyatda sizə necə kömək edir?*

Müəllimin nəzərinə: *Qruplar təqdimat hazırlayarkən çalışmaq lazımdır ki, şagirdlər aldıkları bilikləri gündəlik həyatda necə tətbiq etdikləri haqda danışsınlar.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. Dərsləkdən “Bilik günü” (səh. 10) mətni oxunur. Dərsləyin 10-11-ci səhifələrindəki 1-6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. “Qarşıda bizi daha uca bilik zirvələri gözləyir” cümləsi bu qaydada izah olunur: Orta məktəbi bitirəndən sonra ali məktəbə daxil olub biliklərimizi daha da genişləndirər və müəyyən bir sənət sahibi olarıq.

Tapşırıq 5. Bu tip tapşırıqlar şagirdlərin həm şüurlu oxusunu, həm də şifahi nitqini yoxlamaq məqsədilə verilib:

1. ..., çünki onlar öz bilikləri hesabına hər bir işin öhdəsindən gəlirlər.
2. ..., çünki o öz biliyini başqalarına öyrədir.
3. ..., çünki qazandığımız biliklər həyatda bizə hər zaman lazım olur.

Tapşırıq 6. “C” variantındakı atalar sözü seçilir. Həmin atalar sözünü necə başa düşdükləri soruşulur. Sınıfdə elə uşaqlar olur ki, onlar bilmədiklərini soruşmağa çəkinirlər. Müəllim burada elə mühit yaratmalıdır ki, sınıfdəki utancaq, öz fikrini deməyə çəkinən şagirdlər bu kompleksdən azad olsunlar.

Müəllim Məhəmməd peyğəmbərin “Uşaqlıqda qazanılmış bilik daşa həkk olunmuş yazıdır” kəlamını səsləndirir və şagirdlərə bu kəlamı öz sözləri ilə izah etməyi tapşırır. İzahdan sonra müəllim Məhəmməd peyğəmbərin elmə bağlı başqa kəlamlarını səsləndirə bilər (kompüterdə yazılıb slaydlarla nümayiş etdirilə də bilər):

- Beşikdən qəbir evinədək elm öyrənin.
- Hər kim mənə bir hərf öyrətsə, mən ona qul olaram.
- Elm dünyanın uzaq ölkəsində olsa da, ona yiyələnmək üçün yola çıxmaqdan çəkinməyin.
- Elm öyrənin, çünki elm sahibi yaxşını pisdən seçməyi bacarır.
- Bir ölkədə zəlzələ olsa, ölkənin bir guşəsi xaraba qalar. Elmsiz isə bütün ölkə xaraba olar.

Nəticə: Həyatda məqsədə nail olmaq üçün biliyə yiyələnmək vacibdir. Bu işdə müəllimin rolu böyükdür.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 6-cı səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir. 1-ci tapşırıqda çərçivədə verilən sözlər qruplaşdırılaraq bir mənə qrupuna aid edilir. Məktəb – müəllim, sinif, dərslər; bayram – gül-çiçək, hədiyyə, fişəng; idman – top, futbol, hakim; kitab – səhifə, mətn, şəkil.

DİL QAYDALARI

Şagirdlərin 1-ci sınıfdə əldə etdikləri bilik və bacarıqları yoxlamaq məqsədilə (**diagnostik qiymətləndirmə**) müəllim aşağıdakı sualları verir:

- Əlifbada neçə hərf vardır?
- Səs və hərf nədir?
- Əlifbamızda hansı hərf iki səsi ifadə edir?

Tapşırıq 7. Şəkil adlarına görə ən az səsin “top”da, ən çox səsin isə “karandaş”da olduğu qeyd edilir.

Nəzəri material (səh. 12) əsasında səs və hərfin fərqi izah olunur.

Motivasiya. Şəkillər verilir. Uşaqlar şəkilləri əvvəlcə adlandırır, sonra lövhədə yazırlar.

Köməkçi sual: – Sözü deməklə yazmaq arasında hansı fərq var?

Tədqiqat sualı: – Yazılmış və deyilmiş söz nəyin hesabına yaranır?

Tədqiqatın aparılması. Lövhədən şar, tar, qaz və qız şəkilləri çəkilmiş bir plakat asılır.

Şagirdlər şəkillərin adlarını şəkilin altında yazırlar. Onları əvvəlcə səs və hərf tərkibinə, sonra mənalarına görə fərqləndirirlər.

Qruplarla iş.

I qrup. *İzahı verilmiş sözləri tapın, bu sözlərdə hansı hərfin fərqləndiyini göstərin.*

Süd verən iri ev heyvanı (inək). Parça növü (ipək).

Zərb musiqi aləti (nağara). Ayının yuvası, evi (mağara).

Ata-ananın qızı (bacı). Tüstünün çıxması üçün damda olan xüsusi yer (baca).

II qrup. *Cümlələrdəki səhvi düzəldin.*

1. Anam qoz ləpəsindən pahlava pişirdi.

2. Şir yırtıcı heyvadır.

3. Çəpərin dibinə çoxlu daş yığılmışdı.

III qrup. *“Da” və “şa” hecalarına bir samit artırmaqla mümkün qədər çox söz düzəldin.*

IV qrup. *Ortaya sait artırmaqla mümkün qədər çox söz düzəldin.*

Q...ş (qaş, qoş, qış, quş)

N...r (nar, nər, nur)

Alınan sözlərin mənalarını deyın.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** 12-ci səhifədəki nəzəri material mənimsədilir. Dərsliyin 12-ci səhifəsindəki 8-12-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 9. *Zənbil* sözü ilə yaxınmənalı söz səbət (“b” hərfi), peşə sözü ilə yaxınmənalı isə sənət (“n” hərfi) sözüdür.

Tapşırıq 10. *Gün, şən, həyat* və *boy* sözlərində yalnız bir hərfi dəyişməklə yeni sözlər yaradılır.

Gün – gül, gen və s.

Şən – mən, dən, sən, şər və s.

Həyat – həyət

Boy – toy, soy, qoy, bəy və s.

Tapşırıq 12. Aşağıdakı sözlər alınır:

ər, sər, əsər, kəsər at, yat, oyat ək, lək, ələk, bələk

Nəticə: Sözlər səslərin birləşməsindən yaranır. Səslər deyilir və eşidilir, hərflər isə yazılır və görünür. Bəzən sözdə yalnız bir səsi dəyişməklə yeni söz düzəltmək olur.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 6-cı səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – *Elmə aid atalar sözü öyrənin. Elə üç söz yazın ki, bir hərfini dəyişməklə yeni sözlər yaransın.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 2. BAYRAQLAR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edərək araşdırdığı məlumatları nəql edir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını izah edir, onların yaxınmənalı və əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Düzgün səs tonu seçməklə mətni orfoepik normalara uyğun oxuyur.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətnin məzmununu təşkil edən əsas faktları seçir və münasibət bildirir.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla mətnindəki deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim müxtəlif dövlətlərə məxsus bayraq şəkilləri nümayiş etdirir.

Köməkçi sual: – *Sizcə, bu bayraqlar bir-birindən nə ilə fərqlənir?*

Rəng və simvollarıdakı fərqlər araşdırılır.

“Bayraqlar haqqında nə bilirsiniz?” sualı ilə beyin həmləsi keçirilir. Lövhədə BİBÖ cədvəlinin sadələşdirilmiş variantı çəkilir (dərslik, səh. 14). Şagirdlərin bayraq haqqında bildikləri və bilmək istədikləri lövhədə qeyd olunur (4-cü tapşırıq).

Tədqiqat sualı: – *Sizcə, bayraq nə üçün lazımdır?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Nə üçün bayraqlar bir-birindən fərqlənir?*

II qrup. *İdmanda bayraq nə üçün lazımdır?*

III qrup. *Ordu üçün bayraq nədir?*

IV qrup. *Ağ bayraq nəyin rəmzidir?*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənir və müzakirə olunur.

Dərsliklə iş. Dərsliyin 13-cü səhifəsindəki mətn oxunur. *Liman* və *dorağacı* sözlərinin mənası açıqlanır. **Suallar:**

– *Əvvəllər bayraqdan hansı məqsədlə istifadə edirdilər?*

– *Ağ bayraq nəyə işarədir və nə zaman qaldırılır?*

– *Bayraqdar kimdir? Nə üçün bayraqdarı qoruyurdular?*

Müəllim bu zaman şagirdlərin diqqətini mətnə çəkilmiş illüstrasiyaya yönəldir və onu şərh etməyi tapşırır. (Bayraqdar yaralanıb, digər əsgər bayrağı qorumağa çalışır.)

Dərsliyin 13-14-cü səhifələrindəki 1-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 2. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlər tapılır və cədvəldə yerləşdirilir.

qədim – köhnə – yeni

əvvəl – qabaq – sonra

cəsur – qoçaq – tənbel

qaldırmaq – yüksəltmək – endirmək

Tapşırıq 5. *1-ci bayraq Kanadaya, 2-ci bayraq dəniz quldurlarına, 3-cü bayraq Yaponiyaya, 4-cü bayraq Türkiyəyə məxsusdur.*

Nəticə: Hər bir müstəqil dövlətin öz rəmzləri var. Onlardan biri də bayraqdır.

Tətbiqetmə: Şagirdlər tanıdıkları hər hansı bir ölkənin bayrağını dəftərlərində çəkirlər. Bu bayraqla ölkəmizin bayrağının fərqli və oxşar cəhətlərini tapırlar.

Dil qaydaları. İmla mətni:

DOSTUM MANAF (38 söz)

Manaf mənim dostumdur. O da ikinci sinifdə oxuyur. Yaxşı şəkillər çəkir. Amma həmişə mənimlə zarafat edir. Kağıza ev, ağac şəkli çəkib deyir ki, guya mənim şəklimi çəkib. Mən inanmıram. O isə deyir ki, sən burdasan, ağacların arxasında gizlənmisən.

Ev tapşırığı: – Bayraq haqqında şeir öyrənin. Rəngli kağızlardan Azərbaycanın bayrağını düzəldin.

Qiymətləndirmə. Tədqiqatın nəticələri və müzakirə əsasında aparılır.

Dərs 3. ÜÇRƏNGLİ BAYRAQ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi mətndəki məlumatları əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir.
2.1.2 Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Mətndəki çoxmənalı sözün kontekstə görə hansı mənada işləndiyini müəyyən edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur və şərh edir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Şeirdə seçilmiş hissəni əzbərdən yazır.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Sait və samit səsləri tanıyır, onları bir-birindən fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim şagirdlərə Olimpiya oyunlarında Azərbaycan bayrağını başı üzərinə qaldırmış güləşçimizin şəklini nümayiş etdirir. **Suallar:**

– Şekildə Olimpiya çempionunu görürsünüz. Sizcə, o, hansı ölkənin idmançısıdır?

– Bunu necə təyin etdiniz?

“Əlindəki bayraqa görə” cavabını aldıqdan sonra tədqiqat sualı verilir.

Tədqiqat sualı: – Azərbaycanın bayrağındakı rənglər nəyi bildirir?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər 4 qrupa bölünürlər. Qrupların üçü bayrağın rəngləri, 4-cü qrup isə bayrağın üzərindəki ay və ulduzun mənası haqqında bildikləri ilə bağlı təqdimat hazırlayır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənir və müzakirə olunur.

Dərsliklə iş. Hər şagird iki misra səsləndirməklə şeiri bir neçə nəfər oxuyur. Dərslikdəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. “Qaş” sözünün bir neçə mənası var. Şeirdə bu söz “üzüyə taxılan qiymətli daş” mənasında işlənmişdir.

Tapşırıq 2. “Gözümün işığı” frazeoloji ifadəsi əziz, qiymətli bir varlıq haqqında işlədilir.

Digər tərəfdən, dilimizdə “gözlərinə işıq gəldi” (dirçəldi, gücə, qüvvətə gəldi) ifadəsi də var. Bu iki mənanı birləşdirərək demək olar ki, mətnə bu ifadə “əziz”, “qiymətli”, “məənə güc verən” mənalarında işlənmişdir.

2-ci cümle izah olunarkən Azərbaycanın müstəqillik əldə etməsindən sonra üçrəngli bayrağın qaldırılması haqqında qısa məlumat verilə bilər. Azadlıq uğrunda mübarizə Azərbaycanın müstəqilliyi və üçrəngli bayrağın ucaldılması ilə nəticələndi. Bunu yağışdan sonra səmada göy qurşağının əmələ gəlməsinə bənzətmək olar.

9 noyabrın Azərbaycanda Dövlət Bayrağı Günü kimi qeyd olunduğu yada salınır.

3-cü cümlənin izahı zamanı müəllim bildirir ki, mayak gəmilərə yol göstərdiyi kimi, bayraq da yolumuza işıq saçır, yol göstərir.

Yazı. Şagirdlərin marağına əsasən şəirdən seçilmiş hissə əzbərdən yazılır.

3-cü tapşırığın icrasından əvvəl müəllim aşağıdakı mətni səsləndirir.

AZƏRBAYCAN BAYRAĞI

Hər bir bayraqda rəng və işarələrin xüsusi mənası var. Azərbaycan bayrağında da belədir.

Çox qədimdə vahid türk xalqı olmuşdur. Müasir türk, özbək, tatar, qırğız, qazax və bir çox başqa millətlər bu xalqdan törəmişdir. Bayrağımızdakı mavi rəng Azərbaycan xalqının da türk soyundan olduğunu bildirir.

Azərbaycan bayrağının ortasındakı zolaq qırmızı rəngdədir. Bu isə müasirlik rəmzidir. Müasir olmaq öndə olmaq, yeniliyə can atmaq deməkdir.

Dünyada müxtəlif dinlər var: islam, xristianlıq və s. Hər xalq bir dinə inanır. Bayrağımızdakı yaşıl rəng azərbaycanlıların islam dininə sitayiş etdiyini və müsəlman olduğunu göstərir.

Nəticə: Azərbaycan bayrağı üçrənglidir. Hər rəngin öz mənası var.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 7-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Müəllim doldurulmuş hava şarlarından birinin “boğaz”ından ehmalca dərəcə şardakı havanı ciyiltili səslə çıxarır. Digər şara isə iynə batırmaqla partlayış səsi yaradır.

Köməkçi sual: – Hər iki səs şardakı havanın hesabına yarandı. Bəs onların arasındakı fərq nədədir?

Şagirdlər ikinci səsdən fərqli olaraq birinci səsin uzandığını söyləyirlər.

Tapşırıq 4. “Ü” səsinin uzun tələffüz olunduğu qeyd edilir.

Tədqiqat sualı: – Tələffüz etdiyimiz səslərdən hansılarını uzatmaq olur?

Tədqiqatın aparılması. Azərbaycan əlifbasını əks etdirən plakat asılır. **Sual:**

– Hərflərin bildirdiyi səsləri tələffüz edin. Hansı səsləri uzatmaq olur? Həmin səsləri bildirən hərfləri dəftərinizdə qeyd edin.

Müəllimin nəzərinə: Şagirdlər l, m, n, r, j, ş, s, z samitlərinin tələffüz zamanı uzana bildiyini düşünərək bu səsləri də səhvən sait kimi qəbul edə bilərlər. Fonetik qaydalara əsasən, bu səslər uzana bilsə də, saitlərdən fərqli olaraq ağız boşluğunda maneəyə rast gəlir. Lakin 2-ci sinif şagirdi üçün bu qaydanı mənimsəmək çətin olar. Odur ki müəllim bu mərhələdə, sadəcə, sait səsləri uşaqlara əzbərlətdirib qalan səslərin samit səs olduğunu bildirməklə kifayətlənə bilər.

Qruplarla iş. İş vərəqləri paylanır. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Sözlərdə saitlərin altından xətt çəkin, rast gəlmədiyiniz saitləri ayrıca sətirdə yazın.

II qrup. Samitlə başlayıb saitlə bitən sözlər yazın.

III qrup. Saitlə başlayıb samitlə bitən sözlər yazın.

IV qrup. Samitlə başlayıb samitlə bitən sözlər yazın.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənir və müzakirə olunur.

Dərsləyin 16-cı səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur və təhlil edilir, 5-8-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 6. Şəhər – səhər – yəhər – zəhər; bağ – tağ – sağ – bar – ban; xala – bala, qala, mala, tala və s.

Tapşırıq 7. Xal – şal – sal – qal – mal – yal – bal – bol – boy və s.

Nəticə: Saitlər tələffüz zamanı uzana bilir. Dilimizdə 23 samit, 9 sait səs var.

Tətbiqetmə: İş dəftərinin 7-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – Kompüterdə Paint proqramından istifadə etməklə bayraq şəkli çəkin. “Böyüyəndə bayrağımı yüksəklərə qaldıracağam” mövzusunda təqdimat hazırlayın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 4. ƏBƏDİ MƏŞƏL (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Maddi və mənəvi dəyərlər mövzusunda mətnləri dinləyir, öz münasibətini bildirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Oxuduğu mətnin bir hissəsini üzündən köçürür.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“A” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Əzbərdən bildiyi nəzm nümunəsini nəsrə çevirərək yazır.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Sözdə saitləri fərqləndirir və buna əsasən hecaları müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Lövhədən bitki, meşə, sular, neft, əsgər, qaz, dəmir filizi, çörək, bəstəkar təsvir olunmuş şəkillər asılır. Verilmiş şəkilləri üç qrupa paylamaq tapşırılır.

SƏRVƏTLƏR		
YERALTİ	YERÜSTÜ	MƏNƏVİ

Tədqiqat sualı: – Azərbaycanın maddi və mənəvi sərvətləri deyəndə nə başa düşürsünüz?

Tədqiqatın aparılması. **Qruplarla iş.** Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Yerüstü sərvətlər, onların qorunması.

II qrup. Yeraltı sərvətlər, onların qorunması.

III qrup. Vətənimizin milli qəhrəmanları.

IV qrup. Zəbt olunmuş ərazilərimiz.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənir və müzakirə olunur. **Dərslikdən** mətn oxunub təhlil olunur. 18-ci səhifədəki 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Yazı. Mətnin sonunda Əhmədin babasına verdiyi sualın cavabını dəftərə köçürmək tapşırılır.

Nəticə: Vətənin sərvətlərinə qayğı ilə yanaşmaq, onları qorumaq hər bir vətəndaşın borcudur. Azad vətənimizi qoruyanların xatirəsinə hörmətlə yanaşmalı, onların adını əməlimiz, təhsilimiz, işimizlə ucaltmalıyıq.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 8-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Lövhədə hərflər yazılır: b, d, y, k, n, m, ş, t, p, h.

Şagirdlərə tapşırıq verilir:

– *Yalnız bu hərflərdən istifadə etməklə sözlər düzəldin.*

Köməkçi sual: – *Nə üçün bu qədər hərfdən bir söz belə düzəltmək mümkün olmadı? (Çünki hecaları düzəltmək üçün sait səslər lazımdır.)*

Dərsliyin 18-ci səhifəsindəki 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Verilmiş cümlədəki sözlər hecalara ayrılmaqla tələffüz olunur və hecalardakı sait və samitlərin sayı müəyyən edilir. Tapşırıqdakı suallar cavablandırılır.

Tədqiqat sualı: – *Sözlərdə hecaların sayını necə müəyyənləşdirmək olar?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Sözləri cədvəldə qruplaşdırın: *yol, alma, çiyələk, yolçu, çayçı, armud, kəpənək, ata, tar, şar, ayı, meyvə, vətən, yer, qarışqa.*

1 hecalı	2 hecalı	3 hecalı

II qrup. Bu sözlərin əvvəlinə və ya sonuna bir heca artırmaqla onları ikihecalı sözə çevirin: *duz, daş, tar, şam, qar, gül* (ulduz, yoldaş, tarla, şamdan, qarpız, güldən).

III qrup. Sözləri cədvəl üzrə yazın: *məktəb, taxıl, qarğıdalı, günəş, əncir, şamama, top, yol, lift, ana.*

Söz	Samitlərin sayı	Saitlərin sayı	Hecaların sayı
məktəb	4	2	2

IV qrup. Hecalardan mümkün qədər çox söz düzəldin: *mud, dəf, də, tab, so, to, lə, və, ki, ar, tər, yuq*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** 18-ci səhifədəki nəzəri hissə izah olunur, 3-4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Hecalar sait səslərin hesabına yaranır. Hər hecada yalnız bir sait səs ola bilər.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 8-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. İfadə mətni. Şagirdlərə aşağıdakı şeiri əzbərləyib məzmununu yazmaq tapşırılır.

SAĞSAĞAN

Sağsağan qonur dama,
Öyrəşibdir adama.
İstədim bir daş atam,
Qışqırdı mənə atam:
– Dəyməzlər sağsağana,
Müjdəylə yaşayır o.
Həmişə qanadında
Şad xəbər daşıyır o.
Əziz Kərimov

Hüsnxət. “A” hərfi. İş dəftəri, səh. 9.

Ev tapşırığı: – Azərbaycanın dövlət tarixi qoruqlarından biri haqqında məlumat toplayın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 5. VƏTƏN (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi mətnlə bağlı suallara cavab verir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öyrəndiyi, araşdırdığı məlumatları nəql edir. Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir.
1.2.3. Nitqində müvafiq bədii ifadələrdən istifadə edir.	Nitqində bədii ifadə vasitələrindən istifadə edir.
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Öyrəndiyi yeni sözləri bir mənə qrupuna aid edir.
2.1.3. Öyrəndiyi yeni sözlərdən nitqində istifadə edir.	Yeni sözlərin mənalarını dərk edərək nitqində istifadə edir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını izah edir, onları əksmənalı sözlərlə əvəz edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Vətən haqqında düşündükləri əsasında kiçikhəcmli inşa yazır.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Sözdə hecaların sayının saitlərin sayından asılı olduğunu bilir.

Motivasiya. Maqnitofonda Rəşid Behbudovun ifasında “Azərbaycanım” mahnısı (mus. Rauf Hacıyev) səsləndirilə bilər. Lövhədən Azərbaycanın xəritəsi və bilməcə-plakat asılır.

$$\begin{array}{ll} 20 - 12 = a & 10 + 7 = c \\ 30 + 30 = n & 16 - 6 = y \\ 90 - 40 = z & 19 + 1 = e \\ 9 + 9 = b & 3 + 3 + 3 = r \end{array}$$

Şagirdlər hesab əməllərini yerinə yetirərək rəqəmlərlə verilmiş sözü oxuyurlar.

8 50 20 9 18 8 10 17 8 60 (Azərbaycan)

Tədqiqat sualı: – “Vətən” dedikdə nə başa düşürsünüz?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş.

I qrup. Şagirdlərin vətən qarşısında borcu nədir?

II qrup. “Azərbaycan” sözündəki hərflərdən istifadə edərək mümkün qədər çox söz yazın və vətənə aid cümlə qurun.

III qrup. Azərbaycanın hansı göllərini, çaylarını, dağlarını, səfəli yerlərini tanıyırsınız?

IV qrup. “Atalar sözü” kitabında vətən haqqında 5 atalar sözü seçib yazın və mənasını izah edin.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** “Vətən” şeiri oxunur və təhlil olunur. Şagirdlərə suallarla müraciət olunur:

– Şeirdə vətənimizə heyranlıqdan danışılır. Bu heyranlıq nədən yaranır?

Dərsliyin 19-20-ci səhifələrindəki 1-6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. Vətən – qürbət, doğma – yad, dərin – dayaz, göyçək – çirkin.

Tapşırıq 2. “Düz” sözü işlənmə məqamından asılı olaraq həm ad, həm əlamət, həm də hərəkət bildirir. (Sualın cavabı tapıldıqdan sonra şagirdlər “düz” sözünü müxtəlif cümlələrdə ad, əlamət, hərəkət bildiren söz kimi işlədirlər.)

Tapşırıq 3.

2. Vətənimin dupduru gölləri, yamyaşıl çölləri, uca dağları var.

3. Vətənimin düzləri geniş, dərələri dərin, yaylaqları sərin.

4. Vətənimin kəndləri güllü-çiçəkli, şəhərləri gözəl, dənizləri coşqundur.

4-5-ci tapşırıqlar şagirdlərdən həm də özünüifadə (danışma) bacarığı tələb edir.

Tapşırıq 6. Adətən, şəhər haqqında “göyçəkdir” sözü işlənmişdir. Lakin qafiyəyə uyğun olduğuna görə burada məhz bu söz işlənmişdir.

Dinləmə

ŞUŞA

Bir gün Pənahəli xan Bərdə xanına qonaq gəlir. Bərdə xanı hörmətli qonağın şərəfinə ov təşkil edir. Onlar say-seçmə Qarabağ atlarına minib nöqərləri, tazıları ilə yaxınlıqdakı sıx meşələrə ova çıxırlar. Dağlardan ətrafa göz gəzdirən Pənahəli xan heyran qalıb deyir: “Bura nə gözəl yerdir. Necə də saf havası var. Burada gözəl bir şəhər salmaq lazımdır”. Beləcə, Pənahəli xanın məsləhəti ilə Qarabağın həm səfəli, həm şəfəli, şüşə kimi aydın, göy kimi şəffaf yerində Şuşa adlı şəhər salınır.

Suallar:

– Pənahəli xan nəyə heyran qaldı?

– Hadisələr Azərbaycanın hansı bölgəsində baş verirdi?

Qruplarla iş davam etdirilməklə şagirdlərə aşağıdakı tapşırıqlar verilə bilər:

1. Azərbaycanın rayonları və bu rayonların təbiəti, sərvəti haqqında bildiklerinizi danışın.

2. Xarici ölkədən qonaq gəlmiş bir dostuna vətənimizin paytaxtı Bakını necə tanıdardın?

3. Dövlət rəmzlərimiz haqqında bildiklerinizi danışın.

4. İşğal olunmuş torpaqlarımız haqqında nə bilərsiniz? Bu torpaqları azad etmək üçün nə etmək lazımdır?

Əlavə sual: – Azərbaycan deyəndə gözünüzün önündə nə canlanır?

Dərsliyin 20-ci səhifəsindəki 7-8-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 8. *Duru – dupduru, yaşıl – yamyaşıl, düz – dümdüz, qara – qapqara, sarı – sapsarı.*

Əlavə sual: – Sol sütundakı sözlər sağ sütundakı sözlərdən nə ilə fərqlənir?

Yazı. “Mən böyüyəndə vətənim üçün nə edəcəyəm” mövzusunda inşa yazılır.

Nəticə: Vətənimiz Azərbaycandır. O, anamız qədər doğma olduğu üçün ona “Ana vətən” deyirik. Vətən bizim üçün müqəddəs və əzizdir. Onu sevməli, qiymətləndirməli və tanıtmalıyıq.

Təbiiqetmə. İş dəftəri, səh.10. “Azərbaycan deyirəm” şeiri mavi boşluqların yerinə 1-ci tapşırıqda verilən müvafiq misralar əlavə edilməklə oxunur və 2-6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı. – “Vətən” mövzusunda bayatı tapıb dəftərinizə köçürün.

Qiymətləndirmə. Təqdimata əsasən aparılır.

Dərs 6. RƏNGLƏRİN ANASI (4 saat)

Məzmun standartı	Təlim məqsədi
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Kontekstdən çıxış edərək mətndə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.
2.1.3. Öyrəndiyi yeni sözlərdən nitqində istifadə edir.	Öyrəndiyi yeni sözləri cümlədə işlədir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Düzgün səs tonu seçməklə mətni ifadəli oxuyur.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki əsas fikri müəyyən edir və münasibət bildirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“B” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Sözdəki saitlərə görə hecaları müəyyən edir və sözü sətirdən-sətrə düzgün keçirir.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Suallar:

- Təbiətdə ən çox rast gəldiyiniz rəng hansıdır?
- Özünü paltar seçəndə hansı rənglərə üstünlük verirsiniz? Nə üçün?

Tədqiqat sualı: – Hansı rəng daha gözəldir?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Mətn hissə-hissə oxunub təhlil olunur. **Dərsliyin** 22-ci səhifəsindəki 1-4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. Mətnin məzmununa uyğun gəlməyən cümlə seçilir. (“B” variantı)

Tapşırıq 2. Bitki adlarından götürülən rəng adları seçilir: *şabalıdı, palıdı, narıncı, bənövşəyi*. Yaxşı olar ki, hər rəngə uyğun ad bildirən sözlər tapılıb dəftərə yazılsın:

Şabalıdı göz, palıdı mebel, narıncı köynək, bənövşəyi çiçəklər.

Əlavə sual: Rəng adları əşyanın nəyini bildirir? (əlamətini)

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsin ideyası açıqlanır: Torpaq bərəkətdir. Ətrafımızda olan bütün canlılar torpaqla sıx əlaqəlidir. Canlıların qidası ondan asılıdır. Torpaq olmasa, çörək də olmaz.

Müəllim şagirdlərə un, buğda, sünbül və çörək (yaxud onların şəkillərini) göstərir.

– *Bunlar hansı ardıcılıqla düzülməlidir?*

– *Taxıl bitkiləri hansılardır?*

– *Taxıl bitkiləri bitən torpaq sahəsi necə adlanır?*

– *Nə üçün çörəyi müqəddəs sayırıq?*

Çörəyin süfrəyə gələnə qədər hansı mərhələlərdən (sünbül–buğda–un–çörək) keçdiyi aydınlaşdırılır. Çörəyə necə qənaət edilməsi qaydaları açıqlanır.

Nəticə: Qara torpaq həyatverici qüvvədir.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 11-12-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Heca ilə bağlı biliklər təkrarlanır, suallar verilir.

– *Heca hansı səslərin hesabına yaranır?*

– *Hər hecada neçə sait səs ola bilər?*

Dərsliyin 22-23-cü səhifələrindəki 5 və 6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Lövhədə bir neçə söz yazılır: *uşaq, ata, ana, ağac, alma, təbii, paltar, ailə, manəə.*

Tapşırıq: *Bu sözlər arasından elələrini seçin ki, onların birinci və ya sonuncu hecası yalnız bir səsdən ibarət olsun.*

Tədqiqat sualı: – *Sözü hecalara bölməklə sətirdən-sətrə keçirmək arasında fərq varmı?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Lövhədə yazılmış sözləri cədvəl üzrə yazın və fərqlərini müəyyən edin.*

Hecaya bölmə	Sətirdən-sətrə keçirmə

II qrup. *Verilmiş mətnə elə sözlər seçin ki, bir səsdən ibarət hecası olsun. Onların sətirdən-sətrə keçirilmə qaydalarını müəyyənləşdirin.*

III qrup. *“Üçüncülər”, “ağacın”, “uşaqlarda” sözlərini sətirdən-sətrə necə keçirərdiniz?*

IV qrup. *“Odunçu”, “müəllim” və “direktor” sözlərində neçə heca var və bu sözlər sətirdən-sətrə neçə cür keçirilə bilər?*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliyin** 23-cü səhifəsindəki sözün sətirdən-sətrə keçirilməsi ilə bağlı olan nəzəri hissə mənimsənilir. Dərslikdəki 7-9-cu tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Bir saitdən ibarət hecaları nə sətirin sonunda saxlamaq, nə də yeni sətirə keçirmək olmaz.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 11-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. İmla mətni:

TƏNBƏLLƏR (30 söz)

Uşaqlar bağçada oynayırdılar. Çiçəklərin yarpaqları solmuşdu. Güllər su istəyirdi. Amma heç kəs onlara su vermədi. Bir azdan yağış yağdı. Güllər doyunca su içdi. Tənbəl uşaqlar isə başlarını aşağı salıb utandılar.

Yazı. Hüsnxət. “B” hərfi. İş dəftəri, səh. 13.

Ev tapşırığı: – 9-cu tapşırıqda verilmiş mətndəki cümlələri sətirdən-sətrə düzgün keçirməklə dəftərinizə yazın (dərslik, səh 23).

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 7. NOVRUZ BAYRAMI (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Maddi-mənəvi dəyərlər mövzusunda mətnləri dinləyir, öz münasibətini bildirir.
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Öyrəndiyi yeni ifadələrin mənasını sadə şəkildə izah edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmlı inşalar yazır.	Sevdiyi bayram haqqında kiçikhəcmlı inşə yazır.
3.1.6. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan, ərizə) yazır.	Bayram münasibətilə açıqca yazır.

Motivasiya. Müəllim lövhədə sözlər yazır: *tonqal, xonça, axır çərşənbə, paxlava, bayram, Keçəl, şəkərbura, qulaq falı.*

Sual: – *Bu sözlər sizə nəyi xatırladır?* (Novruz bayramı)

Köməkçi sual: – *Bu siyahıya başqa hansı sözləri aid etmək olar?* (Su çərşənbəsi, Kosa, qoğal və s.)

Daha sonra müəllimin köməyi ilə şagirdlər “mərasim” sözünün mənasını araşdırırlar.

Tədqiqat sualı: – *Novruz bayramı ilə bağlı hansı mərasimlər var?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər. Qruplara “Səməni”, “Kos-kosa oyunu”, “Novruzda bayram süfrəsi”, “Qulaq falı” mövzularında kiçik mətnlər verilir. Qruplar mətnləri oxuduqdan sonra müvafiq mövzu üzrə şifahi məruzələr təqdim etməlidirlər.

I qrup. “Səməni”

II qrup. “Kos-kosa oyunu”

III qrup. “Novruzda bayram süfrəsi”

IV qrup. “Qulaq falı”

(Müəllim bu mövzuları seçərkən “Altun kitab” nəşrlər evinin “Bayramlar və tarixi günlər” kitabından istifadə edə bilər.)

Dərsliklə iş. Dərslikdə “Novruz bayramı” mətni oxunur. Müəllim mətndən çıxarılmış aşağıdakı hissəni oxuyur və həmin hissənin mətndəki yerini müəyyən etməyi tapşırır:

Nə yaxşı ki, Novruz bayramında böyükler tonqal qalamağı qadağan etmirlər. Başqa vaxt deyirlər ki, odla oynamaq olmaz. İlaxır çərşənbəsində isə nəinki tonqal qalamağa, hətta üstündən tullanmağa da icazə verirlər.

Sonra dərslikdən 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllim uşaqlarla birlikdə “təntənə” sözünün mənasını açıqlayır və **iş dəftərinin** 14-15-ci səhifələrindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dinləmə mətni.

NOVRUZ BAYRAMI VƏ ÇƏRŞƏNBƏLƏR

Novruz bayramı yazda gecə ilə gündüzün bərabər olduğu günə düşür.

Təbiətin, həyatın oyanması Novruzdan başlanır. Azərbaycan xalqı bunu çox təntənəli, həm də hələ bir ay qalmışdan qeyd etməyə başlayır. Belə ki, hər həftənin ikinci günləri Su, Od, Yel və Torpaq çərşənbəsi günləri kimi qeyd olunur.

Xalq inancına əsasən, birinci çərşənbə günü su və su mənbələri təzələnir və hərəkətə gəlir. Su çərşənbəsi hələ gün doğmamışdan hamı su üstünə gedir, əl-üzünü yuyur, su üstündən atlanır.

İkinci çərşənbə – Od çərşənbəsi qədim insanların Güneşə, oda olan inamından irəli gəlir. Adət-ənənəyə görə, bu axşam tonqal qalayıb alovun üstündən tullanmaqla bütün azar-bezarlarını yandırirlar.

Üçüncü çərşənbə – Yel çərşənbəsində əsən isti küləklər yazın gəlişindən xəbər verir.

Çərşənbələrin axıncısı Torpaq çərşənbəsidir. Həmin gün bütün evlərdə bayram süfrəsi açılır, cürbəcür yeməklər, əsasən, aş, paxlava, şəkərbura, şəkərçörəyi, şorqoğalı, badambura və s. bişirilir. Bayram xonçasının ortasında səməni, ətrafında hər ailə üzvünə şam, boyadılmış yumurta qoyulur.

Bayram həm də qədim oyunlarla zəngindir. Xalq yaradıcılığı janrlarından ən çox nağıllar, hekayələr, dastanlar, lətifələr, məsxərələr və s. istifadə olunur. Bunlardan “Xıdır İlyas” (məhsuldarlıq, çiçəklənmə rəmzi), “Kosa-kosa” – meydan oyunu (baharın gəlməsi rəmzi) və falabaxmanı qeyd etmək olar.

Dinləmə mətni 4 hissəyə bölünüb qruplara da verilə, “Ziqzaq” üsulu ilə oxutdurula bilər.

Suallar:

- Novruza qədərki çərşənbələrin adlarını deyin.
- Bayram xonçasına hansı nemətlər düzülür?
- Novruz bayramında hansı xalq oyunları oynanılır?

Yazı. Şagirdlər bayram münasibətilə açıqca hazırlayırlar.

Siniflə birlikdə lövhədə Novruz bayramı ilə əlaqədar təbrik mətni tərtib olunur. Şagirdlərin nəzərinə aşağıdakı qaydalar çatdırılır:

- mətni tərtib edərkən bayramın adı düzgün yazılmalıdır (bayram adları böyük hərflə yazılır);
- təbrik mətni səmimi olmalı, xoş sözlərlə müşayiət olunmalıdır;

- sonda imza və tarix qoymağı unutmamaq olmaz;
- imzadan əvvəl “Ən xoş arzularla” və ya “Səni dünyalar qədər sevən” ifadələrini işlətmək olar.
- açıqcanı tərtib edən şəxs rəssamlıq və texnologiya üzrə bacarıqlarını da nümayiş etdirər, naxışlardan, aplikasiyadan istifadə edə bilər.

Açıqca hər hansı əlamətdar gün (bayram, ad günü və s.) münasibətilə əziz adama ünvanlanan bədii tərtibatlı təbrik məktubudur.

Nəticə: Novruz milli bayramdır. Bu bayramda dəyərlərimiz, adət-ənənələrimiz əks olunur.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 15-ci səhifəsindəki 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – “Ən çox sevdiyim bayram” mövzusunda inşa yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata əsasən aparılır.

Dərs 8. AZƏRBAYCAN ƏLİFBASI (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öz biliklərinə əsaslanaraq problemin həlli ilə bağlı fikir bildirir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətndəki fikirləri tamamlamaqla məzmunu mənimsədiyini nümayiş etdirir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndə verilmiş əsas məlumatları mənimsəyir və təcrübədə tətbiq edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“C” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
4.1.3. Rast gələn yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Söz axtarışı zamanı məqsəddən asılı olaraq (yazılış, deyiliş, izah) lüğətin tipini düzgün müəyyənləşdirir.

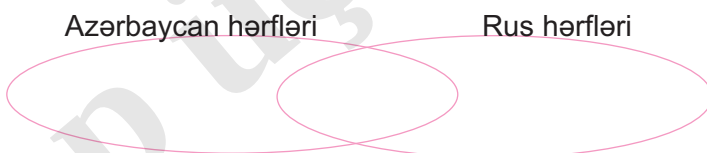
Motivasiya. Lövhədən plakat asılır:

B, C, H, U, K, P, S, Ç, E, T, Ё, Ж, Л, Я, F, Ё, Ю, Y, G, Z, X, Ё, T, A, O

Müəllim: – Gördüyünüz hərflərdən hansıları Azərbaycan əlifbasında var? Həmin hərfləri dairəyə alın. Qalan hərflər barədə nə deyə bilərsiniz? Onlardan hansıları sizə tanışdır? Həmin hərflər hansı səsləri ifadə edir?

Rus dili tədris olunan siniflərdə şagirdlər bu hərflərin rus hərfləri olduğunu deyəcəklər.

Sinifdə hansı xarici dilin keçilməsindən asılı olaraq Venn diaqramı vasitəsilə Azərbaycan və digər xarici dil hərflərinin eyni və fərqli olanları qeyd olunur. Məsələn:

Müəllim: – Sizcə, əvvəlcə hərflər, yoxsa səs yaranmışdır?

Şagirdlərin fikirləri dinlənilir.

Mətn şagirdlər tərəfindən abzaslarla oxunur.

– Nə üçün hər xalqın əlifbası fərqlidir?

– Avqustun 1-i hansı bayram qeyd olunur?

Əlifba sırası ardıcılıqla soruşulur.

Köməkçi sual: – Əlifba nədir?

Müəllim yazı taxtasına “əlifba” sözü yazır. Bu sözə bağlı hərə öz fikrini söyləyir: *hərflər, ardıcılıq, saitlər, samitlər, hecalar, sözlər, cümlələr və s.*

Müəllim deyilənlərdən *hərflər* və *ardıcılıq* sözlərini seçərək aşağıdakı ideyanı formalaşdırır:

Əlifba – hərflərin müəyyən sıra ilə düzülüşüdür.

Sual: – Əlifba haqqında nə bilirik?

Cavablar bütün siniflə müzakirə şəklində tapılır:

- Əlifbada 32 hərf var.
- Hər hərfin əlifba cədvəlində öz yeri var.
- Əlifbada hərflər müəyyən sıra ilə düzülüşdür.
- Əlifbanın ilk hərfi “a”, son hərfi “z”-dir.
- Sözlər hərflərin birləşməsindən alınır.

Tədqiqat sualı: – Əlifba sırası ilə bağlı bilik harada tətbiq olunur?

Tədqiqatın aparılması. Müəllim:

– Əgər sözün düzgün yazılışını bilmiriksə, nə etməliyik? (Kömək üçün lüğətə müraciət etməliyik.)

Müəllim aldığı cavabları genişləndirir:

– Tutaq ki, “təəccüb” sözünü lüğətdə tez tapmaq lazımdır. Tez tapmaq heç də asan deyil. Lüğətdə bütün sözlər əlifba sırası ilə yazılıb. Əlifba sırasını bilən şagird, əlbəttə ki, lazım olan sözü tez tapa bilər.

Müəllim sinif şagirdlərin soyadlarını əlifba sırası ilə yazmağı tapşırır. **Problem yarandı:** iki şagirdin soyadı eyni hərflə başlanır: Məmmədov və Mürsəlova. Bununla bağlı şagirdlərin fikirləri dinlənilir. Sonda müəllim fikirləri ümumiləşdirir və ya problemin həlli yolunu özü izah edir – sözlərdə daxili əlifba anlayışını izah edir.

Müəllim: – *Kitabxanada kitabxanaçılar lazım olan kitabı çox tez tapıb oxucuya verir. Sizcə, onlar buna necə nail olurlar? Siz indi kitabxanaçı rolunu oynayacaqsınız. Kitablara əlifba sırası ilə qoymalısınız. Stollarınızın üstündə yazıçı və şairlərin soyadları yazılmış kartoçkalara düzgün ardıcılıqla yerləşdirin: N.Gəncəvi, A.Şaiq, H.Ziya, Ə.Babayeva, Z.Xəlil.*

Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Aşağıda verilmiş çay adlarını əlifba sırası ilə düzün:

Kür, Araz, Viləşçay, Qudyalçay, Kiş, Arpaçay, Əyriçay, Türyançay

II qrup. Aşağıda verilmiş şəhər adlarını əlifba sırası ilə düzün:

Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Daşkəsən, Şamaxı, Lənkəran, Şəki

III qrup. Aşağıda verilmiş dəniz adlarını əlifba sırası ilə düzün:

Xəzər, Baltik, Qara dəniz, Ağ dəniz, Qırmızı dəniz, Aralıq dənizi

IV qrup. Aşağıda verilmiş ölkə adlarını əlifba sırası ilə düzün:

Rusiya, Macarıstan, Azərbaycan, Amerika, Özbəkistan, Ukrayna, Türkmənistan, Gürcüstan

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Mətn oxunur, təhlil edilir. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. 1-ci boşluğa 2-ci, 2-ci boşluğa 3-cü, 3-cü boşluğa 1-ci cümlə uyğun gəlir.

Əlavə tapşırıq: Də...ə sözündə nöqtələrin yerinə hansı hərfi yazsaq, A) “ağacda yaşayan kiçik heyvan” mənasını verən söz alınar? B) “Belində hürgücləri olan ev heyvanı” mənasını

verən söz alınar? C) “İki təpə arasında uzun dərin çökəklik” mənasını verən söz alınar?

Bir neçə buna oxşar sual verilir. Uşaqlar dərk etməlidirlər ki, bir hərfi dəyişməklə sözün mənası dəyişə bilər.

Nəticə: Sözləri düzgün sıralamaq üçün hərflərin əlifba ardıcılığını bilmək lazımdır.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 16-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Sual: – Hər hansı bir sözün düzgün yazılışını və ya mənasını bilmədikdə nə etmək lazımdır?

Tapşırıq 4. Mətnə “kitab” sözünün yazılışındakı səhv müəyyən edilir, bu sözün tələffüz qaydalarına uyğun yazıldığı bildirilir.

Tədqiqat sualı: – Lüğətdə on minlərlə söz olur. Bəs sizə lazım olan sözü bu qədər sözün arasından necə tapmaq olar?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Qruplara lüğətlər paylanır, müəyyən sözlərin düzgün yazılışını və ya mənasını tapmaq tələb olunur. Lövhədən şəkillər asılır.

Sual: – Şəkiləki sözlərin mənasını bilirsinizmi? Həmin sözləri lüğətdə tapıb izahını oxuyun.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. Dərslikdən nəzəri hissə oxunur. 5-8-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

İş dəftərinin 17 səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Lüğətdən istifadə etmək üçün hərflərin əlifba sırasını yaxşı bilmək lazımdır.

Tətbiqetmə. Dil qaydaları. İmla mətni:

ŞEH DAMLASI (32 söz)

Lalənin yarpağına şəh düşmüşdü. Balaca mirvariye oxşayırdı. Çiçək onu günəşə göstərib lovğalandı ki, gör nə gözəl bəzənmişəm. Şeh bir anda yox oldu. Lalə onun hara uçduğunu bilmədi, qanı qaraldı. Günəş isə gülümsünürdü.

Yazı. Hüsnxət. “C” hərfi. İş dəftəri, səh. 18.

Ev tapşırığı: – Otağınızda ki eşyaların adını əlifba sırası ilə yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata əsasən aparılır.

Dərs 9. QƏDİM XALÇA (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Dinlədiyi mətnin mövzusu ilə bağlı əlavə məlumatlar almaq məqsədi ilə suallar verir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Gündəlik həyatda əldə etdiyi məlumatları nəql edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmunu ilə bağlı fikir yürütməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.

Motivasiya. Suallar: – Evinizdə hansı qədim əşyalar var? (qab, xalça, fotoalbom, rəsm əsəri, mebel) Bu əşyaların tarixi haqqında nə bilərsiniz? Sizcə, qədim əşyaları saxlamaq nəyə lazımdır?

Dərsləyin 27-ci səhifəsindəki mətn oxunub təhlil olunur.

Şagirdlərə istiqamətləndirici suallar verilir:

- Nənəsi Gülərə nə münasibətlə xalça bağışladı?
- Nənə nə üçün Gülərə xalçanın tarixçəsini danışdı?
- Hanadakı əlvan rəngli iplərin boyaları nədən hazırlanmışdı?
- Xurşidbanu Natəvanla qədim xalçanın hansı əlaqəsi var?
- “Rənglərin anası” mətni ilə “Qədim xalça” mətni arasında hansı oxşar və fərqli cəhətlər var? (Bu sual ətrafında geniş müzakirə də aparıla bilər.)

Dinləmə mətni.

Azərbaycanın görkəmli şairi Xurşidbanu Natəvan Şuşa şəhərində anadan olmuşdur. O, Qarabağ hakimi Mehdiqulu xan Cavanşirin qızı idi. Buna görə də hamı onu “Xan qızı” deyər çağırırdı. Xurşidbanu tanınmış alim və sənətkarlardan dərslər almışdı. O, doğma dili ilə yanaşı, ərəb və fars dillərini də mükəmməl öyrənmişdi. Xan qızı mütaliə etməyi çox sevirdi, Azərbaycan və Şərq şairlərinin əsərlərini həvəslə oxuyurdu.

Natəvanın özü də gənc yaşlarından şeir yazmağa başlamışdı. Onun əsərləri arasında doğma Qarabağın füsunkar təbiətinə həsr edilmiş şeirlər xüsusi yer tutur. Natəvan həm də istedadlı rəssam idi.

Vətəninə, xalqını böyük məhəbbətlə sevən Xurşidbanu Natəvan fəal ictimai xadim, xeyriyyəçi olmuş, kasıblara, imkansızlara əl tutmuşdur. Onun Şuşaya çəkdiyi su kəməri indi də “Xan qızı bulağı” adı ilə məşhurdur.

Mətnə işlənmiş hana sözü izah olunur.

Sual: – Dinlədiyiniz mətnə Natəvanla bağlı hansı yeni məlumatlar eşitdiniz? Bu şairimizlə bağlı daha nəyi bilmək istərdiniz?

Müəllim Qarabağın tarixi, təbiəti, incəsənəti, Xan qızı Natəvan, eləcə də hana və müxtəlif xalça naxışları haqqında əlavə məlumat verə bilər. “**Xalça**” şeiri oxunur:

Xalça naxış-naxışdı,
Bu bulud, bu yağışdı.
Yeri güllü, baharlı,
Köbəsi qarlı qışdı.

Xalçanı buta bəzər,
Buta buluda bənzər.
Bu yandan qırqovula,
O yandan oda bənzər.

F.Sadiq

- Hansı əşyalar hazırlananda onlara naxış vurulur? (qab, geyim, xalça və s.)
- Şeirdə tərənnüm olunan xalçanı kağız üzərində çəkin.
- Xalçanın naxışları nəyə bənzəyir?
- “Köbə” nədir?

İş dəftərinin 19-cu səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Şagirdlər müzakirələr nəticəsində aşağıdakı nəticəyə gəlirlər: – Qədim əşyalar tariximizi və mədəniyyətimizi özündə əks etdirir. Onları qorumaq mədəniyyətimizi yaşatmaq deməkdir.

Ev tapşırığı: – Evinizdə olan xalçalardan naxışlar seçib dəftərinizdə çəkin.

Qiymətləndirmə. Müəllimin hazırladığı meyarlara əsasən aparılır.

Dərs 10. ÇAHARGAH ƏFSANƏSİ (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
1.2.3. Nitqində müvafiq bədii ifadələrdən istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi bədii ifadələri cümlələrdə işlədir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi sözləri yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətndəki hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyən etməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandırır, məzmununa uyğun plan tutur.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki obrazların xarakterini açmaqla əsas fikrə münasibət bildirir.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plan üzrə mətndəki hadisələri ardıcılıqla nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“Ç” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Əzbərdən bildiyi nəzm nümunəsini nəsrə çevirərək yazır.

Motivasiya. Müəllim aşağıdakı mətni səsləndirir:

“Bir padşahın sarayında qızıl qəfəsdə bir bülbül vardı. Padşah ona nə qədər qulluq edirdisə, bülbül oxumurdu. Vəzirin məsləhəti ilə quşu azadlığa buraxdılar. Qəfəsdən çıxan kimi bülbül bir budağa qonub cəh-cəh vurmağa başladı”.

Köməkçi sual: – Mətnə əsas fikir nədir?

Tədqiqat sualı: – Azadlıqdan məhrum olmuş sənətkar gözəl əsərlər yarada bilərmi?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Birinci hissə təhlil olunur. Bu hissə ilə bağlı 29-cu səhifədəki tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. Yaxınmənalı ifadələr müəyyən edilir. *Qızıl içində üzmək – zəngin yaşamaq, qərq olmaq – batmaq, şərik olmaq – bölüşmək.*

Tapşırıq 2. Musiqiçi haqqında aşağıdakı sözlər seçilir: *məğrur, istedadlı, vüqarlı, vətənpərvər.* Seçilmiş sözlərin ad, əlamət, yoxsa hərəkət bildirdiyi soruşulur.

Tapşırıq 3. Cavab “B” variantıdır.

Soltan Hacıbəyovun “Karvan” simfonik əsəri səsləndirilir. Şagirdlərdən bu musiqinin onlarda doğurduğu assosiasiya soruşulur. Bunun üçün şagirdlərə sözlər siyahısı vermək olar. Məsələn: *məktəb, karvan, şəhər, idman, dəvə, səhra, sinif.* Şagirdlər assosiasiya doğuran sözləri seçməlidirlər.

Sual: – *Hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini necə müəyyən etmək olar?*

“Çahargah əfsanəsi”nin 2-ci hissəsinə keçməzdən əvvəl 1-ci hissəsi xatırlanır. Müəllim oxunmuş hissə ilə bağlı iki cümlə deyir:

1. *Padşah musiqiçini saraya çağırmışdı.*

2. *Padşah istəyirdi ki, musiqiçi onun şərəfinə mahnılar bəstələsin.*

Müəllim bu iki cümlədən hansının səbəb, hansının nəticə olduğunu uşaqlarla birlikdə aydınlaşdırır.

Daha sonra mətnin 1-ci hissəsinin davamı iki cümlədə ifadə olunur:

1. *Musiqiçi padşahın təklifinə razı olmadı.*

2. *Padşah musiqiçini zindana saldırdı.*

Müəllim lövhədə cədvəl çəkir və bu cümlələri müvafiq xanalarda yazmağı tapşırır:

Səbəb	Nəticə

Müəllim uşaqlara analoji cədvəl verilmiş iş vərəqləri paylayır. “Çahargah əfsanəsi” mətninin II və III hissələri oxunur. Hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələri müəyyənləşdirilir və cədvəlin müvafiq xanalarında yazılır. Mətnlə bağlı 4-11-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 4. Cavab: zıncırovun səsi səhrada azmış dəvəni tapmağa kömək edir.

Tapşırıq 5-6. “Sözü bir yerə qoymaq” – *həminin bir qərara gəlməyi.* “Mənzilbaşı” – *ünvan.*

Tapşırıq 7. Cavab: *təcrübəsiz karvanbaşı, zalım padşah, istedadlı musiqiçi, sədiq dostlar.*

Tapşırıq 8. Ardıcılıq bərpa olunur: 1 – C, 2 – D, 3 – A, 4 – Ç, 5 – B.

Tapşırıq 9. Mətnin I hissəsi “**Padşahın təklifi**”, II hissəsi “**Yolu azmış karvan**”, III hissəsi isə “**Ecəzkar musiqi**” adlandırıla bilər.

Plana görə mətnin məzmunu nəql edilir.

Tapşırıq 10. I və III hissədə musiqiçinin istedadlı olması ilə bağlı hissələr tapılır və oxunur.

Nəticə: Azad, sərbəst həyat, xalqa, millətə bağlılıq sənətkara ilham verir. Əsl sənət əsəri yaratmaq üçün insan azad olmalıdır.

Səbəbi bildiren hadisə nəticəni izah edir və *niyə? nə üçün?* suallarına cavab verir.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 20-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. İfadə mətni:

ŞÜŞƏ	
Şüşə qırığı	Hirsə şüşəni
Səhər Samirin	Kənara atdı.
Əlini kəsdi.	Həmin o şüşə
Samir ağladı,	Axşam yenə də
Dodağı əsdi.	Əlinə batdı.
Əziz Kərimov	

İş dəftərinin 20-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Hüsnxət. “Ç” hərfi. İş dəftəri, səh. 21.

Ev tapşırığı: – *Tanıdığınız Azərbaycan bəstəkarlarının və onların əsərlərinin adlarını yazın.*

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 11. ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR. Dərslik, səh. 32

Dərs 12. BÖLMƏ ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ. İş dəftəri, səh. 22-23

II bölmə

AİLƏ

Dərs №	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
13.	Üç bacı	1.1.2, 1.2.1, 1.2.2, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.4, 3.1.1	2	34	22	56
14.	İki alma <i>Sözlərin deyilişi və yazılışı</i>	1.1.2, 1.2.1, 2.2.1, 4.1.3	4	35-36	24	58
15.	Şam	1.2.3, 2.2.1, 3.1.3, 3.1.5, 4.1.3	2	37	25	60
16.	Parkda hadisə <i>O, yoxsa a?</i>	1.1.2, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.4, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.3	4	38-39	26	61
17.	Sehrli torba <i>Aylə, yoxsa ailə?</i>	1.2.1, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.3, 3.1.2, 3.1.6, 4.1.1, 4.1.3	6	40-43	27-28	63
18.	Yaşıl fincan <i>Məllim, yoxsa müəllim?</i>	1.1.2, 1.2.1, 1.2.4, 2.2.1, 3.1.4, 4.1.3	4	44-45	30	65
19.	Dostum Lətif <i>Ocaq, yoxsa ocaq?</i>	2.2.1, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.2, 4.1.3	4	46-47	31	68
20.	Nə daha yaxşıdır <i>Nöqsan, yoxsa nöqsan?</i>	1.2.4, 2.1.2, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.4, 4.1.3	2	48-49	33	69
21.	Bağban və oğulları	1.2.1, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.5, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.3	4	50-51	34	71
22.	İsti ana qucağında <i>"K" samitinin tələffüzü</i>	1.1.2, 2.1.2, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.5, 4.1.3	4	52-53	35	73
23.	Üç ana, üç oğul	1.1.1, 1.1.2, 1.2.3, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.5, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.3	4	54-55	37	76
24.	Ümumiləşdirici təkrar		1	56		78
25.	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1		38-39	78
Yekun			42 saat			

Dərs 13. ÜÇ BACI (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Sualları cavablandırmaqla dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Oxuduqlarını ailədə müşahidə etdikləri ilə müqayisə edir.
1.2.2. Dialoqlarda vəziyyətə uyğun nitq etiketlərindən istifadə edir.	Nitq etiketlərindən istifadə edərək mətn qurub danışır.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni şüurlu, ifadəli oxuyur.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki xarakterləri sadə şəkildə təhlil edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Müəyyən mövzu ətrafında inşa yazır.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	"D" hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.

Motivasiya. "Sağıcıdır mənim nənəm" mahnısı səslənir.

Yaxud:

Müəllim 1-ci sinifdə keçilən T. Mütəllibovun "Anam işdən gələcək" şeirini yada salır:

- Bu şeirdə nədən danışılırdı?
- Bəs siz evdə ananıza (valideynlərinizə) kömək edirsiniz?
- Daha çox bəzənməyi, özünü baxmağı, yoxsa ev işləri görməyi xoşlayırsınız?

Tədqiqat sualı: – Oğlanlar və qızlar evdə hansı işləri görürlər?

Tədqiqatın aparılması. Fərziyyələr dinlənir. **Dərsliklə iş.** Mətn oxunub təhlil olunur.

Dərsliyin 34-cü səhifəsindəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. Ana şotka almaq istəyəndə qızlar susdular, çünki onlar iş görmək istəmirdilər.

Tapşırıq 2. Cavab "B" variantıdır.

Şagirdlərə aşağıdakı suallarla müraciət olunur:

- Bu mətnə qızların hansı xüsusiyyətini bəyənə bilərsiniz?
- Daha hansı mənfi xüsusiyyətlər var?
- Bu xüsusiyyətlər insana necə ziyan vura bilər?

Şagirdlərin fərziyyələri dinləndikdən sonra **iş dəftərinin** 24-cü səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dərslikdən 4-cü tapşırıq qruplar şəklində yerinə yetirilir. Burada hər qrup öz versiyasını hazırlayıb təqdim edir.

Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər. Şagirdlər 4 qrupa bölünürlər. (Burada "**Mətni dəyiş**" üsulundan da istifadə oluna bilər.)

I qrup. Elə bir səhnə hazırlayın ki, ana hər işi özü görür, uşaqları heç bir işdə ona kömək etmirlər. Ata işdən gəlir, uşaqlarına deyir...

Yaxud: "Mətni dəyiş" üsulu:

Ana daraq almaq istəyəndə qızlar özləri üçün əl çantası istəyirlər. Ana "Pulun çatmadığını" söyləyir...

II qrup. *Elə bir səhnə hazırlayın ki, ana uşaqların paltarlarını ütüləyir, qızlar paltarları şkafa qoyur, evləri tozsoranla təmizləyir, mebelin tozunu silirlər və s. Ata işdən gəlir, uşaqlarına deyir ...*

Yaxud: "Mətni dəyiş" üsulu:

Ana çanta almaq istəyəndə qızlar nəzakətlə anaya müraciət edirlər...

III qrup. *Elə bir səhnə hazırlayın ki, ana dükandan ət, yağ, düyü və s. alır, uşaqları ondan özləri üçün konfet, saqqız, digər şirniyyatlar almasını istəyirlər. Onlar ananın əlindəki ağır zənbilləri daşımağa kömək etmirlər... Bütün bunları müşahidə edən satıcı deyir...*

Yaxud: "Mətni dəyiş" üsulu:

Ana şotka almaq istəyəndə qızlar özləri üçün də şotka alınmasını istəyirlər.

Qızlarının istəyi ananı çaşdırır, ...

IV qrup. *Elə bir səhnə hazırlayın ki, ana dükandan ət, yağ, düyü və s. alır, uşaqları ondan özləri üçün konfet almasını xahiş edirlər. Onlar anaya nəzakətlə müraciət edirlər... Anaya ağır zənbilləri daşımaqda kömək edirlər.... Bütün bunları müşahidə edən satıcı deyir....*

Yaxud: "Mətni dəyiş" üsulu:

Ana daraq almaq istəyəndə qızlar "Anacan, pulun çatarsa, bizə də daraq al, zəhmət olmasa" deyirlər...

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. Sonda ən yaxşı, maraqlı, düşündürücü təqdimat edən qrupun işi xüsusi qeyd olunur.

Nəticə: Ailə üzvləri bir-birinə hörmətlə yanaşmalı və hər kəs ev işlərində öz köməyini əsirgəməməlidir.

Tətbiqetmə. "Mən anama necə kömək etdim" mövzusunda **esse** yazılır. Şagirdlər mövzu ilə bağlı hər hansı konkret hadisəni xatırlayıb təsvir etməlidirlər.

Dil qaydaları. Dərsləyin 34-cü səhifəsindəki 5-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Sonu "q" ilə bitən sözlərin tələffüzü ilə bağlı məlumat verilir: – *Dilimizdəki çoxhecalı sözlərin sonundakı "q" hərfi [x] və ya [ğ] kimi tələffüz olunur. Daraq – [darax] kimi tələffüz olunur.*

– *Mətnə hansı sözlər yazıldığı kimi tələffüz olunmur?*

İş dəftərinin 24-cü səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. "D" hərfi. İş dəftəri, səh. 25.

Ev tapşırığı: – *"Uşaqlar hansı ev işlərində anaya kömək etməlidirlər" mövzusunda təqdimat hazırlayın.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 14. İKİ ALMA (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi mətnlə bağlı fikirlərini bildirir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Oxuduğu mətnin süjet xəttini dəyişərək təxəyyülünə uyğun nəql edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətndəki hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini, mətnlə şəkillər arasındakı uyğunsuzluğu müəyyən edir.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Lüğətin köməyi ilə tələffüzü və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını müəyyən edir.

Motivasiya. Suallar:

- *Qayğıkeşlik nə deməkdir?*
- *Özünüz kiminsə qayğısına qalmısınız?*
- *Bacı və ya qardaşınıza qayğı göstərmisiniz?*

“Ögey ana” filmindən İsmayılın itburnu çiçəyi dərəkən həyatını təhlükəyə atdığı səhnəni əks etdirən fraqment nümayiş olunur (yaxud müəllim tərəfindən nəql edilir). Onun bu hərəkəti ilə bağlı diskussiya aparılır.

Köməkçi sual: – *Bəs siz bu məqamda nə edərdiniz?*

Tədqiqat sualı: – *Bacı-qardaş münasibətləri necə olmalıdır?*

Tədqiqatın aparılması. Dərsliyin 35-ci səhifəsindəki “İki alma” mətni oxunub təhlil olunur. Mətnlə bağlı suallar verilir:

- *Nə üçün anası Tofiqə məsələnin düzgün həlli yolunu demədi?*
- *Sevda nə üçün öz almasını da qardaşının çantasına qoymuşdu?*
- *Nə üçün ana qızını “mehriban, qayğıkeş qızım” adlandırdı? (Sevdanın etdiyi hərəkət qardaşına qarşı mehriban olmasının nəticəsi idi. Qayğıkeşliyi isə xoşladığı almanı qardaşının çantasına qoyması ilə izah oluna bilər. Sevda istəmirdi ki, qardaşı pis qiymət alsın.)*

Bu mətnə hansı nəticəni çıxartdınız? (*Ailə üzvləri bir-birinə hörmət və kömək etməlidirlər.*)

Qruplarla iş. “Mətni dəyiş” üsulu.

I qrup. *Təsəvvür edin ki, ana səhər Tofiq və Sevdanın hərəsinə bir armud verir.*

II qrup. *Təsəvvür edin ki, ana məsələyə baxıb iki manatın çatışmadığını deyir.*

III qrup. *Təsəvvür edin ki, Sevda qardaşının çantasından onun riyaziyyat dəftərini götürür.*

IV qrup. *Təsəvvür edin ki, ana məsələyə baxıb iki bulka çatışmadığını deyir. Sevda səhər anasından xahiş edir ki, əvvəl çörək dükanına getsinlər.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur.

Nəticə: Ailə üzvləri bir-birinə hörmət və qayğı ilə yanaşmalıdırlar.

Tətbiqetmə. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. Mətnə çəkilmiş illüstrasiyada Sevda əlindəki yaşıl almanı çantaya qoyur. Mətnə isə deyilir: “Səhər ana Tofiqi məktəbə, Sevdanı bağçaya yola salanda hərəsinə bir qırmızı alma verdi”.

2-ci tapşırıq. ..., *çünki elə bilmişdi ki, qardaşında iki alma olsa, pis qiymət almaz (yaxud: elə bilmişdi ki, məsələni həll etmək üçün iki alma lazımdır).*

..., *çünki Sevda məsələnin nə yerdə olduğunu başa düşmədən almanı qardaşının çantasına qoymuşdu.*

..., *çünki Sevda qardaşının pis qiymət almasını istəmirdi.*

3-cü tapşırıq. Basketbol topunun mətnin məzmunu ilə bağlılığı yoxdur.

İş dəftərinin 26-cı səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərslikdən 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. “Bağça” sözündə “ğ” samiti “x” kimi tələffüz olunur.

Müəllim aşağıdakı mətni yazıldığı kimi oxuyur:

İki gündən sonra dayım Moskvadan bizə qonaq gələcəkdi. Mən anamla mağazaya getdim. Anam konfet, şokolad, pomidor və ət aldı. Biz evə gəldik. Anam konfet və şokoladı qaba qoydu. Pomidor və əti mətbəxə apardı. O, radionu açıb konsertə qulaq asa-asa yemək bişirməyə başladı.

Köməkçi sual: – Mən mətni düzgünmü oxudum? Mən oxuyanda hansı sözlər sizin üçün qəribə səsləndi?

Tədqiqat sualı: – Sözləri yazıldığı kimi oxumalıyıqmı?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *İmla yazısını yoxlayın (orfoqrafik səhvləri olan mətn verilir). İmladakı səhvləri tapıb düzəldin.*

II qrup. *Qarışıq halda verilmiş sözləri (vərəqdə deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlər verilir) “Belə yazılır”, “Belə deyilir” başlıqları altında qruplaşdırın.*

III qrup. *Buraxılmış hərfləri əlavə edin: k...mandir, k...lbasa, k...nfet, k...mpot, sək...iz, küf...ə. Bu sözlərin düzgün tələffüzünü müəyyənləşdirin.*

IV qrup. *Yazılışı və tələffüzü arasında fərq olan beş söz yazın və fərqi izah edin.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsliyin 36-cı səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur.

İş dəftərinin 26-cı səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Bütün sözlər yazıldığı kimi oxuna bilməz. Bəzi sözlər bir cür yazılsa da, başqa cür oxunmalıdır.

Tətbiqetmə. Dərslikdən 5-7-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

İmla mətni:

BALIQLARIN SƏSİ (34 söz)

Atam deyir ki, balıqların səsinə eşidə bilirik. O, çimərlikdən gətirdiyi balıqqulağının birini mənə verir, birini də özü qulağına yaxınlaşdırır. Biz dənizdən uzaqda onun səsinə eşidirik. Amma balıqların nə dediyini başa düşmürük. Dənizin uğultusu qoymur.

Ev tapşırığı: – Məndəki deyilişi və yazılışı fərqlənən sözləri dəftərə yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 15. ŞAM (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.3. Nitqində müvafiq bədii ifadələrdən istifadə edir.	Sadə bədii ifadə vasitələrindən istifadə edərək cümlə qurur.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Oxuduğu şeirlər arasındakı məzmun əlaqəsini müəyyən edir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Şeiri əzbərdən yazır.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Oxuduğu şeiri nəsrə çevirərək məzmununu öz sözləri ilə yazılı ifadə edir.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Lüğətin köməyi ilə tələffüzü və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını müəyyən edir.

Motivasiya.

Müəllim aşağıdakı mətni səsləndirir:

Nərgiz stolun arxasında oturub çəmənlilik şəkli çəkirdi. Günəşi qızmar, çəmənlilikdəki açılmış gülləri rəngbərəng təsvir etmək istəyirdi. Bu vaxt qardaşı ona yaxınlaşıb şəkə baxmaq istədi. Necə oldusa əlindəki stəkandan bir neçə damcı su kağızın üzərinə düşdü. Nərgiz hirsələndi:

– Sən nə etdin?! Şəkli korladın!

Sonra fikirləşib pozanı götürdü, göydəki günəşi silib əvəzinə buludlar və yağış damcılarını çəkdi və öz-özünə dedi: “Hə, indi düzəldi”.

Tədqiqat sualı: – Kağızın üzərində çəkilən şəkil kağıza təsir edə bilərmə?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Şeirlər oxunub müqayisəli təhlil olunur.

- Niyə Yasəmən yanar şam çəkməkdən qorxdu?
- Nə üçün o belə düşündü?
- Doğrudanmı, hasarın üstündəki quşlar uçub getdilər?
- Bəs onlar niyə yoxa çıxdılar?

Suallar cavablandırılır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsliyin 37-ci səhifəsindəki 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Hər iki şeirdə əsər qəhrəmanı şəkildəki təsvirləri real, canlı qəbul edir.

Nəticə: Bəzən kağız üzərində çəkilmiş şəkil canlı kimi qəbul olunur.

Tətbiqetmə. Yazı. “Hasardakı quşlar” şeiri əzbərdən dəftərə yazılır. Deyilişi və yazılışı arasında fərq olan sözlərin altından xətt çəkilir (təbaşir, taxta, dəstə-dəstə, üstəndə, quşlar).

Dil qaydaları. Dərsliyin 37-ci səhifəsindəki 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “A” variantıdır.

Ev tapşırığı: – “Şam” şeirini əzbərləyib qısa məzmununu öz sözlərinizlə yazın.

Qiymətləndirmə. Müəyyən edilmiş meyarlara əsasən aparılır.

Dərs 16. PARKDA HADİSƏ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikrin mahiyyətini anlayaraq diskussiyada iştirak edir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi sözlərin mənasını izah edir. Onların yaxınmənalı və əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin məzmununa uyğun plan tərtib edir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Həyatda gördüklərindən misal gətirməklə mətndəki əsas fikrə münasibət bildirir.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətni plan üzrə nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“E” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnədən seçilmiş bir hissəni köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Verilmiş mövzu üzrə inşa yazır.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısında yazılış və tələffüzü fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim şagirdlərə 1-ci sinifdə keçdikləri “Əvəzini çıxdı” mətnini xatırladır.

– Kənan bacısına qarşı necə idi? Bacısının Kənana münasibəti necə idi?

Cavablar dinlənilir.

– Özünüzdən kiçik bacı və ya qardaşlarınız sizinlə oynamaq istəyəndə nə edirsiniz?

– Əgər dərs oxuyursunuzsa, yaxud əlinizdə vacib işiniz varsa, onda nə edirsiniz?

Dərsliklə iş. Dərslikdən mətn “Bunu gören atası başını buladı” cümləsinə qədər oxunur.

Sual: – Vasifin kiçik qardaşına qarşı kobudluğuna haqq qazandırmaq olarmı?

Cavablar dinlənilir. Vasifə haqq qazandırmayan uşaqlar ələ arqumentlər gətirməlidirlər ki, Vasifə haqq qazandıran uşaqlar öz cavablarından imtina etsinlər. Sonda şagirdlər belə bir nəticəyə gəlirlər: *Kiçiklərə və zəiflərə hörmət və qayğı ilə yanaşmaq lazımdır.*

Mətnin davamı oxunur. Oxudan sonra mətn hissələrə bölünür.

Hər hissəyə **plan** tutulur:

1. Qardaşı ilə oynamaq istəyən Toğrul

2. Vasifin kobudluğu

3. Parkda

4. Şıltaq balaca it

5. Yekə itin səbri

6. Ata məsləhəti (Böyükər dözümlü olmalıdırlar)

Şagirdlər plan üzrə mətnin məzmununu nəql edirlər.

Suallar:

– Məndə hansı cümlə əsas fikri ifadə edir? (“Böyüklər və güclülər kiçiklərə və zəiflərə qarşı həmişə dözümlü olmalıdırlar”)

– “Ehmalca” sözünə yaxınmənalı söz deyən (yavaşca, ehtiyatla).

– Bu sözlərdən birini tələffüz etdikdə səs artımı baş verir:

A) kiçik B) zəif C) pəncə

Diskussiya: – Sən dərs oxuyanda sənə özündən kiçik bacı, yaxud qardaşın mane olursa, nə etməlisən?

Şagirdlər bu sual ətrafında cavablar deyirlər. Müəllim əvvəlcədən cavablarda kiçiklərə qarşı hörmət nümayiş olunması şərtini qoyur.

Dərsliklə iş. Tapşırıq 1. Bəzən – hərdən – tez-tez; böyüklər – yaşlılar – kiçiklər; güclülər – qüvvətli – zəiflər; kobud – qaba – mehriban.

Tapşırıq 2. Məndə bu cür boşluqların buraxılması mətnin oxusuna heç bir xələl gətirmir. Şagirdlər tapşırığı yerinə yetirərəkən müvafiq gələn ifadələri yerinə qoymaqla cümlələri oxuyurlar:

1-ci boşluğa “onunla oynamaq istəyirdi”, 2-ci boşluğa “ancaq yerindən tərpənmədi”, 3-cü boşluğa “o, balacadır”, 4-cü boşluğa “O, çox utandı” ifadələri qoyulur.

Suallar: – Bəzən insan öz hərəkətləri ilə ətrafdakıları incik salır. Bu zaman siz nə edirsiniz?

– Yaxınlarınızı incik salmamaq üçün nə etməlisiniz?

İş dəftərinin 27-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir. Fikirlər ümumiləşdirilir və nəticə çıxarılır:

– Özündən kiçiklərlə mehriban davranmaq və onların qayğısına qalmaq lazımdır. Hər kəs öhdəsinə düşən vəzifəni layiqincə yerinə yetirməlidir. İnsan özünü elə aparmalıdır ki, yaxınlarını sevindirsin.

Yazı. Şagirdlər məndən itin küçüyə qarşı dözümlülüyünü bildirən hissəni dəftərə köçürürlər.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərsliyin 39-cu səhifəsindəki 3-cü tapşırıq motivasiya kimi istifadə olunur. (“Komandir” sözündə “o” səsi fərqli tələffüz olunur.)

Lövhdə sözlər yazılmış plakat asılır: **samovar, pomidor, təbii, tələ, pəncərə, konfet, vaqon, üzüm, kompot.**

Tapşırıq: – Plakatda yazılmış sözləri oxuyun. Yazıldığı kimi deyilməyən saitləri qeyd edin.

Tədqiqat sualı: – Sözlərdə saitlərin tələffüzü ilə yazılışı arasında fərq varmı?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Buraxılmış hərfləri əlavə edin və sözləri tələffüz edin.

...kiz, p...ncərə, ş...kolad, üm...d

II qrup. “A”, yoxsa “o”?

m...tor, k...mpot, p...midor, k...tlet, p...rtağal, k...lleksiya

III qrup. Aşağıdakı sözlərin düzgün yazılışını müəyyənləşdirin:

mubarək, xəşbəxt, devr, devran, evlad, devlət, müdür, samavar

IV qrup. “O” saitin “a” kimi oxunduğu sözləri seçin. Özünüzdən 5 belə söz yazın.

portağal, kompot, konsert, vaqon, komissar, pomidor, orden, motor, kosmos, komandir, paroxod, komanda.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərslikdə verilən nəzəri hissə oxunur və təhlil olunur.

İş dəftərinin 27-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Bir çox sözlərdə saitlər deyildi kimi yazılır.

Tətbiqetmə. Dərsliyin 39-cu səhifəsindəki 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. İmla mətni:

SAAT (29 söz)

Atam mənə təzə saat aldı. Səadət dedi ki, bu saatdan kompas düzəltmək olar. Biz saati sökdük. Ancaq kompas düzəldə bilmədik. Bundan sonra bizim nə saatımız oldu, nə də kompasımız.

Yazı. Hüsnxət. “E” hərfi. İş dəftəri, səh. 28.

Ev tapşırığı. – “Özümdən kiçik qardaşım, bacım, ya dostumla necə rəftar edirəm” mövzusunda esse yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 17. SEHRLİ TORBA (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Müşahidə etdiklərinə əsaslanaraq mətni təxəyyülünə uyğun davam etdirir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar vermək-lə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətni hissələrə ayıraraq başlıqlar verir, plan tərtib edir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnin bir hissəsini üzündən köçürür.
3.1.6. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan, ərizə) yazır.	Əsərin qəhrəmanına məktub yazaraq öz arzu və istəklərini bildirir.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Hecanın saitlərin sayından asılı olduğunu bilir və sözləri asanlıqla hecalara ayırır.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Lüğətdən istifadə edərək yanaşı işlənmiş saitlərin yazılışını müəyyənləşdirir və bu qaydanı tapşırıqlarda tətbiq edir.

Motivasiya. Şəkillər verilir:

- 1) Uşaq sapandla quşa daş atır.
- 2) Uşaq quş evciyi düzəldib asır.

- 3) Uşaq qoca qadına ağır zənbili daşımaqda kömək edir.
- 4) Uşaq özündən balaca bir uşağı vurur.
- 5) Uşaq daş atıb evin pəncərəsini sındırır.
- 6) Uşaq özündən balaca bir uşağa maşın yolunu keçməkdə kömək edir.

Köməkçi sual: – *Bu şəkillərə baxın. Hansı şəkildəki uşaqlardan xoşunuz gəldi? Niyə?*
– *Hansı əməlləri yaxşı, hansıları pis əməllər adlandırırıq?*

Tədqiqat sualı: – *Pis əməllər törədən uşağı necə tərbiyə etmək olar?*

Dərsliklə iş. Dərslikdən mətn oxunur. I hissə oxunduqdan sonra 3-cü tapşırıqa görə şagirdlərin hadisənin davamı ilə bağlı versiyaları dinlənir. Daha sonra II hissə oxunur, şagirdlərin versiyaları müqayisə olunur. 4-cü tapşırıq oxunur, şagirdlərin cavabları dinlənir. Daha sonra III hissə oxunur, şagirdlərin versiyaları müqayisə olunur.

Hər hissə oxunduqca həmin hissəyə başlıq verilir:

I hissə: Eldar babanın şərti

II hissə: Dolmuş kisə

III hissə: Pis əməllərdən uzaq olan Səməd

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş.

I qrup. *Son günlərdə gördüyünüz yaxşı işləri yada salın. Siz də Səməd kimi hərəkət etsəniz, torba daşla dolar?*

II qrup. *Bu əməlləri “yaxşı” və “pis” başlıqları altında qruplaşdırın: uşaqlarla dalaşmaq, əlaçı olmaq, anaya kömək etmək, pis qiymətlər almaq, böyüklərin sözünə qulaq asmamaq, tənbellik etmək, zəhməti sevmək.*

III qrup. *Bu əməlləri əks əməllərlə adlandırın: tənbellik etmək, pis oxumaq, evi dağıtmaq, qab-qacağı sındırmaq, başqa uşaqlarla dalaşmaq, yaşlılara hörmətsizlik etmək, balaca uşaqları, heyvanları incitmək.*

IV qrup. *“Yaxşılıq edən yamanlıq görməz” atalar sözünü izah edin.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur.

Sual: – *Hansı cümlə hekayənin ideyasını daha düzgün əks etdirir?*

A) Adamı tərbiyə etmək heç vaxt gec deyil.

B) Hətta pis adam da çox xeyirxahlıq etdikdə axırda xeyirxah insana çevrilir.

C) Adam babasının sözünə qulaq asar.

Nəticə: Hər bir kəsi tərbiyə etmək olar. Sadəcə, onu xeyirxah işlər görməyə alışdırmaq lazımdır.

Tətbiiqetmə. Dərsliyin 42-43-cü səhifələrindəki 5-6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Şagirdlər cütlərə bölünür və hər cüt növbə ilə bir cümlə deməklə mətni danışır.

İş dəftərinin 29-31-ci səhifələrindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Şəkil bərpa olunduqdan sonra şagirdlər mətnin bu şəkli aid olan parçasını tapır və onu özündən köçürürlər.

“Sehrli torba” əsərinin qəhrəmanına məktub yazın. Onun əvvəlki və sonrakı hərəkətlərinə qiymət verin.

Müəllimin nəzərinə: *Məktub yazmaq üçün əməl edilməli olan aşağıdakı şərtlər şagirdlərə çatdırılmalıdır: başlıq, məktubu alacaq adama müraciət, salamlar, xəbər veriləcək başlıca fikir, xahiş, arzular və sonda imza, ayın tarixi. Bundan əlavə, tələbə uyğun olaraq ünvanın yazılmasını da öyrətmək lazımdır.*

DİL QAYDALARI

Motivasiya kimi 7-ci tapşırıqdan istifadə olunur. Mətnə göy rənglə verilmiş sözün “*manəə*” kimi yazıldığı lüğətdən istifadə edilməklə müəyyən olunur.

Tədqiqat sualı: – *Ailə sözünü necə tələffüz edirik?*

Tədqiqatın aparılması. Dərsliyin 43-cü səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur. 8-10-cu tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Məlumat mübadiləsi. Yerinə yetirilmiş tapşırıqlar müzakirə olunur.

Nəticə: Bəzi sözləri tələffüz edərkən iki sait arasına bir samit əlavə olunur.

Təbiiqetmə. Şagirdlərə elə sözlər tapıb cümlə daxilində işlətmək tapşırılır ki, bu sözlərdə tələffüz zamanı yanaşı işlənən saitlərin arasına bir samit əlavə olunsun.

Ev tapşırığı. “Sehrlı torba” nağılının təhlilini aşağıdakı plan üzrə danışın:

1. Hadisələr harada baş verir?
2. Nağılın baş qəhrəmanı kimdir?
3. Nağılda başqa hansı obrazlar var?

Qiymətləndirmə. Müəyyən edilmiş meyarlara və tədqiqata əsasən aparılır.

Dərs 18. YAŞIL FİNCAN (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikrin mahiyyətini anlayaraq diskusiyada iştirak edir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Mətni öz yaradıcı təxəyyülünə uyğun davam etdirir.
1.2.4. Nitq situasiyalarından asılı olaraq danışdığı prosesində müvafiq jest və mimikalarından istifadə edir.	Rollu oyun zamanı müvafiq jest və mimikalarından istifadə edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmununa uyğun gələn fikri ifadə edir və mətndəki hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyən etməklə mətni şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Oxuduğu mətnin mövzusu ilə bağlı kiçikhəcmli inşadır.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Bəzi sözlərdə yanaşı işlənmiş saitlərin tələffüzü və yazılışı arasındakı fərqi müəyyən edir. İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim: – *Təsəvvür edin ki, tənəffüs zamanı sinif otağında qaçarkən pəncərə qarşısındakı dibçəyə toxunursunuz və gülün iri bir budağını sındırırsınız. Bunu heç kim gör-*

mür. Dərs zamanı müəllim sınımış budağı görür. Nə üçün belə olduğunu soruşur. Heç kim bir söz demir. Belə vəziyyətdə siz nə edirsiniz?

Fərziyyələr dinlənilir. Diskussiya aparılır.

Tədqiqat sualı: – Hansı yaxşıdır: şirin yalan, yoxsa acı həqiqət?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş.

Hər qrupa təqdim olunmuş mətni davam etdirmək tapşırılır.

I qrup. Tural riyaziyyatdan evə verilən məsələni həll etməmişdi. Tənəffüsdə Mədinənin dəftərini aldı və köçürməyə başladı. Yaza-yaza anasının qoyduğu şirəni də içirdi. Birdən şirə Mədinənin dəftərinə töküldü...

II qrup. Nicat tənəffüsdə sinif otağında qaçarkən kompüter stoluna toxunur. Stolun üstündəki "siçan" yerə düşüb sınır. Bunu heç kim görmür. O, "siçan"ı səliqə ilə götürüb stolun üstünə elə qoyur ki, sanki sınımayıb. Dərs zamanı müəllim kompüterdə işləmək istəyəndə "siçan"ın sındığını görür...

III qrup. Kamran Gülarə ilə eyni partada oturur. Tənəffüsdə Gülarə çantasından anasının qoyduğu buterbrodu çıxartdı. Elə bu zaman qapının ağzında qardaşı onu çağırırdı. Kamran tez Gülarənin buterbrodunu pəncərənin aşağısında oturan pişiyə atdı...

IV qrup. Fəridin anası işə gedəndə mobil telefonunu evdə unutmuşdu. Fərid məktəbdən evə gələndən sonra telefonu götürüb sinif yoldaşlarına zəng etməyə başlayır. Sonra telefonda oyunlar oynamağa başlayır. Anası işdən gəlir...

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənilir və müzakirə olunur.

Dərslikdən mətn rollarla oxunur. Şagirdlər jest və mimikalardan istifadə etməklə hər obrazın sözlərini səsləndirirlər. Oxudan sonra müəllim şagirdlərə mətni cütlərdə davam etdirməyi tapşırır (tapşırıq 1).

Tapşırıq 2. Cavab "A" variantıdır.

Şagirdlər mətnin məzmununa uyğun gələn başqa atalar sözləri də deyə bilirlər:

– Yalan üz qaraldır.

– Yalan cücərə, amma bitməz.

Tapşırıq 3.

1. Murad anasından həqiqəti gizlətdi, çünki qorxdu ki, anası onu danlayar.

2. Ana elə bildi ki, fincanı Məstan sındırıb, ona görə də pişiyi çölə qovdu.

3. Vəcdanı yol vermədi ki, Məstan günahsız yerə cəzələnsin, ona görə də Murad özünü cəzalandırdı.

Sual: – Siz müəllifin yerinə olsa idiniz, mətnə başqa hansı adı qoyardınız? (Muradın etirafı)

İş dəftərinin 32-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Həqiqət nə qədər acı olsa da, onu söyləmək lazımdır.

Tətbiiqetmə. "Kim daha çox?" oyunu

Müəllim: – "Etiraf etmək" insanlara məxsus yaxşı keyfiyyətlərdən biridir. Gəlin indiyədək etdiyiniz və ya etmədiyiniz etirafları söyləyək. Əvvəlcə fikirləşmək üçün sizə bir dəqiqə vaxt verilir. Vaxt bitdikdən sonra əlimdəki topu kimə atacağamsa, birinci olaraq həmin adam etiraf edəcək.

Oyunun sonunda müəllim uşaqlara müraciət edir:

– Etiraf etdiniz. İndi özünüzü necə hiss edirsiniz?

Şagirdlərin cavablarından sonra müəllim şagirdlərə müraciət edir:

– Gəlin çalışsaq ki, səhv hərəkət etməyək. Səhv hərəkət etməriksə, etiraf etməyə ehtiyac qalmaz.

Dinləmə

(Mətn pauzalarla oxunur və dinləmə prosesi mətn üzrə sual-cavabla müşayiət olunur.)

Nəsib və Fuad dost idilər. Onlar bir sinifdə oxuyurdular. Fuadın anası bərk xəstələnmişdi. Atasını da ezamiyyətdə idi. Neçə gün idi ki, Fuad anasına qulluq edir, yatağının yanından çəkilmirdi. Dəfələrlə müəllimin verdiyi ev tapşırıqlarını yerinə yetirməmişdi. Buna görə də müəllim ona demişdi ki, valideyni məktəbə gəlməlidir. Fuad isə bütün bunları xəstə anasına deməmişdi. Nəhayət, müəllim Fuada dedi ki, əgər valideyni məktəbə gəlməsə, o özü evə gələcək.

Fuad bilirdi ki, müəllim anasına şikayət edəcək. Bu isə onsuz da ürəyi ağrıyan anaya pis təsir edə bilərdi. Odur ki Fuad dərini dostu Nəsibə açdı. Nəsib də öz anasından xahiş etdi ki, Fuadın anasının adından müəllimlə danışsın, amma Fuadın anasına heç nə deməsin.

Diskussiya: – Bu yalan “Yaşıl fincan” hekayəsindəki yalandan nə ilə fərqlənir? Sizcə, hekayə nə ilə nəticələnir?

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

DİL QAYDALARI

4-cü tapşırığın icrasından sonra (müəssisə, müasir) dərsləyin 45-ci səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur. Şagirdlər tərkibində yanaşı gələn saitlər olan sözlər söyləyir və onların tələffüzü və yazılışı arasında fərqlərin olub-olmadığını araşdırırlar.

5-ci tapşırıq yerinə yetirilir (təəccüb, səadət, bədii, müəllif).

Tapşırıq 6.

Sözlər	Hərflərin sayı	Səsələrin sayı
təbii	5	4
radio	5	6
müavin	6	5
xain	4	5
müdafiə	7	8
məişət	6	7
təqaüd	6	7

Dil qaydaları. İmla mətni:

TÜLKÜ VƏ ÇAQQAL (34 söz)

Tülkü ilə çaqqal söz verdilər ki, daha toyuqlara dəyməyəcəklər. Onlar bir-birindən xəbərsiz eyni hinə oğurluğa gəldilər. Özünü itirməyən tülkü dedi ki, mən sənə sözünü sınağa gəlmişəm. Çaqqal isə dedi ki, mən bura qonaq gəlmişəm.

Ev tapşırığı. “Yalan danışmaq qorxaqlıq əlamətidir” mövzusunda inşa yazın.

Qiymətləndirmə. Tapşırıqların nəticələri əsasında aparılır.

Dərs 19. DOSTUM LƏTİF (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Suallara cavab verməklə mətndəki məlumatları mənimsədiyini nümayiş etdirir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Oxuduğu mətndəki əsas fikri müəyyən edir və diskussiyada iştirak edərək fikrə münasibət bildirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“Ə” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətndən seçilmiş hissəni dəftərinə köçürür.
4.1.2. Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları məqamına uyğun istifadə edir.	İnsan adlarının, soyadlarının, bayram adlarının böyük hərflə yazılmasına yazıda əməl edir.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Lüğətdən istifadə edərək sözün sonunda işlənən samitlərin tələffüzünü müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim: – *Kim öz dostu haqqında bizə məlumat verə bilər?*

Şagirdlərdən bir neçəsi dostları haqqında məlumat verir. Onlar danışdıqca müəllim aşağıdakı sualları verir:

- Dostunun ad günü nə vaxtdır?
 - Onun adının mənası nədir?
 - Sən öz adının mənasını bilirsən?
 - Kimə babasının və yaxud nənəsinin adı qoyulub?
 - Nə üçün uşaqlara babasının, yaxud nənəsinin adı qoyulur?
- Şagirdlərin mülahizələri dinlənilir.

Dərsliklə iş. Dərsliyin 46-cı səhifəsindəki mətn oxunur və təhlil olunur. Şagirdlər 1-ci tapşırığı yerinə yetirməklə mətni diqqətlə oxuduqlarını nümayiş etdirirlər.

Suallar:

- Siz böyüyəndə kim olmaq istərdiniz?
- Bunun üçün nə etmək lazımdır? (oxumaq)

Yazı.

1. Sınıfdə ad günü bayram günlərinə təsadüf edən uşaqların adları, soyadları və hansı bayrama düşdüyü yazılır. Sözlərin böyük hərflə yazılmasına diqqət yetirilir.
2. Mətnin sonuncu abzası dəftərə köçürülür.

İş dəftərinin 34-cü səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. 3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Sonra lövhədə iki sütunda sözlər yazılır:

armud	armut
qənd	qənt
süd	süt
bənd	bənt

Köməkçi sual: – *Hansı sırada sözlər deyildiyi kimi yazılıb?*

Tədqiqat sualı: – Düzgün yazılışı və tələffüzü necə təyin etmək olar?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş.

I qrup. Şəkildə gördüyünüz əşyaların adlarını deyın və yazın. Fərqi deyın.

Şəkillər: pələng, çərpələng, çələng

II qrup. Şəkildə gördüyünüz əşyaların adlarını deyın və yazın. Fərqi deyın.

Şəkillər: papaq, bayraq, daraq, qayıq, balıq

III qrup. Şəkildə gördüyünüz əşyaların adlarını deyın və yazın. Fərqi deyın.

Şəkillər: ağac, kərpic, çəkc, qılnc, balnc

IV qrup. Şəkildə gördüyünüz əşyaların adlarını deyın və yazın. Fərqi deyın.

Şəkillər: dörd rəqəmi, bulud, qanad, armud

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənir və müzakirə olunur. Dərslikdən nəzəri hissə oxunur, 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir.

Nəticə: Sözlərdə bəzən d-t, g-k, c-ç, b-p hərfəri səhv salınır. Düzgün yazılışı bilmək üçün onların sonuna sait artırılır.

Tətbiqetmə. İntellektual oyun. “Doqquzdaş” oyunu oynanılır. Düzələn sözlər arasından deyilişi və yazılışı fərqlənənlər seçilir və sadə fonetik təhlil olunur.

Yazı. Hüsuxət. “Ə” hərfi. İş dəftəri, səh. 33.

Ev tapşırığı. Dərsliyin 47-ci səhifəsindəki 2-ci tapşırığı yerinə yetirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 20. NƏ DAHA YAXŞIDIR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.4. Nitq situasiyalarından asılı olaraq danışmaq prosesində müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Danışarkən nitqini daha təsirli etmək üçün jest və mimikalardan istifadə edir.
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Öyrəndiyi sözlərin aid olduğu mənə qrupunu müəyyən edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni tələffüz normalarına uyğun ifadəli oxuyur.
2.2.4. Məndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Oxuduğu məndəki əsas fikrlə bağlı müzakirələrdə fəal iştirak edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Verilmiş mövzu əsasında inşə yazır.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Lüğətdən istifadə edərək sözlərdə yanaşı işlənən samitlərin yazılışını və tələffüzünü müəyyənləşdirir.

Motivasiya. “Hörümçək toru” üsulu. Bu üsul hər bir şagirdə öz fikrini bildirmək və əsaslandırmaq imkanı verir. Müəllim şagirdlərə böyük dövrə vurub oturmağı tapşırır. Şagird-

lərdən birinə ip yumağı verir, o isə yaxşı saydığı varlığın adını söyləyir və bu varlığı nə üçün daha yaxşı saydığını danışır. Məsələn: “Mənim fikrimcə, daha yaxşı olan qızılgüldür, çünki onun gözəl ətri var”. Həmin şagird ipin bir ucundan yapışır və yumağı dairədə kiminsə qarşısına atır. Dairədə hamı danışır qurtaranadək və döşəmədə yumağın ipindən “hörümçək toru” alınana qədər bu proses davam edir.

Müəllim: – *Bəzi uşaqlar valideynlərini suallarla yorurlar. Siz necə, böyüklərə suallar verirsiniz? Onlardan nə soruşursunuz?*

Dərslərdən “Nə daha yaxşıdır” mətni tələffüz normalarına uyğun ifadəli oxunur.

Suallar:

- *Nə üçün qız anasının sualından sonra çox düşündü?*
- *Nə üçün bundan sonra qız sualı başqa cür verməyə başladı?*
- *Mətnin sonuncu abzasındakı suallara necə cavab verərdin?*

Cavablardan sonra aşağıdakı nəticəyə gəlinir: *Hər bir varlığın pis və yaxşı cəhətləri ola bilər, ona görə də varlıq haqqında birinin fikrini soruşarkən sualı düzgün ifadə etmək lazımdır.*

Danışma. Qruplarla iş.

Hər qrupa şəkil təqdim olunur. Qruplar şəkillərlə bağlı fikirlərini söyləyir.

I qrup. *Günəşin xeyri*

II qrup. *Günəşin zərəri*

III qrup. *Çayın xeyri*

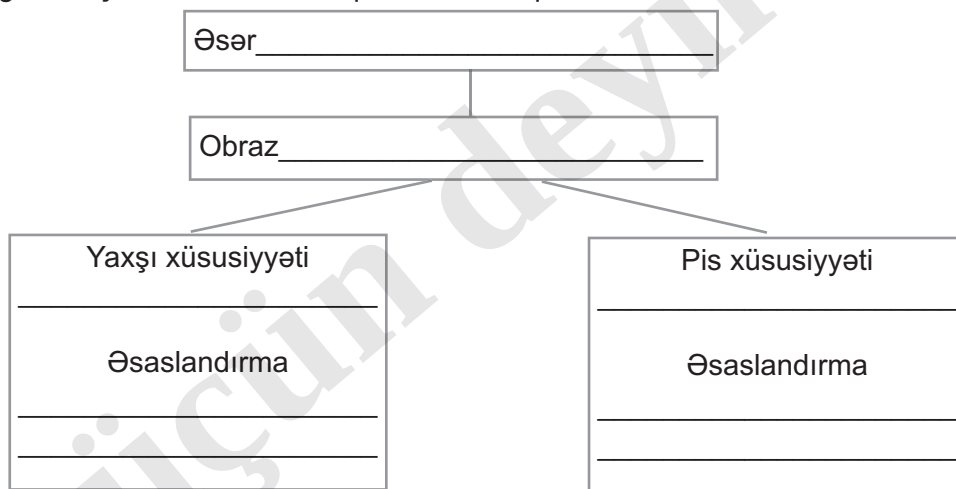
IV qrup. *Çayın zərəri*

Şagirdlərə tapşırıqlar ki, öz fikirlərini daha inandırıcı təqdim etmək üçün danışarkən jest və mimikalardan istifadə etsinlər.

Sinifdə “Nə daha yaxşıdır?” mövzusunda sorğu keçirilir. Ən çox yaxşı saydıqları bir neçə varlığın adı cədvəldə qeyd edilir. Sorğunun nəticələri cədvəldə yerləşdirilir. Nəticə çıxarılır.

No	Şagirdlərin adı	Nə daha yaxşıdır?	Əsaslandırma

3-cü tapşırıq cütlərlə iş şəklində yerinə yetirilə bilər. Cütlükdəki şagirdlərdən biri “Sehri torba”, digəri “Yaşıl fincan” əsərinin qəhrəmanı haqda obraz xəritəsi tərtib edir:

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Şagirdlər şifahi olaraq sol tərəfdəki sözlər olan sütuna bir deyil, bir neçə söz əlavə edirlər. Amma dəftərə bir söz yazmaq da kifayət edər. Məsələn: *qızılgül, çobanyastığı, qərənfil, bənövşə, lalə – gül; su, şirə, süd, kokteyl – içki (maye); top, gəlincik, maşın, fırfıra – oyuncaq.*

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “C” variantıdır.

Yazı. “*Dostumun yaxşı və pis xüsusiyyətləri*” mövzusunda esse yazılır. Şagirdlərə bildirilir ki, onlar essədə dostun adını çəkməyə də bilərlər.

İş dəftərinin 35-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

4-cü tapşırıq yerinə yetirildikdən sonra nəzəri hissə oxunur və izah olunur. 5-6-cı tapşırıqlar lüğətdən istifadə edilməklə yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı. Sınıfdə müzakirə etmək üçün sizi həyatda ən çox maraqlandıran məsələlərlə bağlı suallar hazırlayın.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 21. BAĞBAN VƏ OĞULLARI (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Mətni öz yaradıcı təxəyyülünə uyğun davam etdirir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətndəki ifadələrin mənasını başa düşür və onları yaxınmənalı ifadələrlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətndəki hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyən etməklə mətni şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətni hissələrə ayırır və plan tutur.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plan üzrə mətni nəql edir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnin bir hissəsini üzündən köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Verilmiş mövzu əsasında inşə yazır.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısında yazılışı və tələffüzü fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim: – “*Yaxşı oğul neylər ata malını, yaman oğul neylər ata malını*” atalar sözünü izah etməyə çalışın.

Tədqiqat sualı: – *İnsanı zəhmətə necə alışdırmaq olar?*

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Mətnin I hissəsi oxunur və dərsliyin 50-ci səhifəsindəki 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir: *alışdırma bilmirdi – öyrəşdirə bilmirdi, dəfinə – xəzinə, dünyadan köçdü – vəfat etdi.*

Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Sizcə, doğrudanmı, bağban bağda dəfinə basdırmışdı?*

II qrup. *Niyə ata dəfinənin yerini oğullarına demədi?*

III qrup. *Bağbanın oğulları haqqında nə deyə bilərsiniz?*

IV qrup. *Sizcə, oğullar bundan sonra nə edəcəklər?*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. Dərsliyin 51-ci səhifəsindən mətnin II hissəsi oxunur və qrupların gəldiyi nəticələrlə müqayisə olunur.

– *Bağbanın dediyi dəfinə nə idi?*

– *Bağbanın oğlanlarına dəfinə basdırdığını söyləməsini yalan adlandırmaq olar?*

– *Bağbanın vəsiyyətinə əməl edən oğulların həyatda qazandıqları nə oldu?*

Dərsliyin 51-ci səhifəsindəki 2-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir. 2-ci tapşırıqda verilən sözlər arasındakı uyğunluq müəyyən olunur:

1 – C, 2 – A, 3 – Ç, 4 – B

3-cü tapşırıqda atalar sözlərində sözlərin ardıcılığı bərpa olunur:

1. *Atalar nə əkiblər, oğullar onu biçiblər.*

2. *İstəyirsən bal-çörək, al əlinə bel-kürək.*

3. *Yağmadı yağış, bitmədi qamış.*

Oxunan atalar sözlərindən 2-cisinin mətnin məzmununa daha çox uyğun gəldiyi qeyd olunur.

“Bağban və oğulları” mətninin hissələrinə başlıqlar verilir. Mətnin planı tutulur və plana uyğun nəql olunur.

I hissə. *Bağbanın vəsiyyəti*

1. *Bağa baxmayan (yaxın düşməyən) oğullar*

2. *Atanın vəsiyyəti*

II hissə. *Varlanan oğullar*

3. *Kor-peşman evə dönən oğullar*

4. *Var-dövlət sahibi olan oğullar*

Nəticə: İnsan uşaqlıqdan zəhmətə alışmalıdır. Əsl var-dövlət zəhmətlə əldə edilir.

Tətbiqetmə. Müəllim şagirdlərin yaradıcı təxəyyülünü genişləndirmək məqsədilə aşağıdakı sualı verməklə onları danışmağa yönəldir:

– *Təsəvvür edin ki, bağban, doğrudan da, bağda dəfinə basdırıb və oğulları yeri qazarkən bu dəfinəni tapıblar. Belə olsa idi, sizcə, hekayə necə davam edərdi? (5-ci tapşırıq. Bu tapşırıqın icrası cütlərlə və ya qruplarla iş kimi də verilə bilər.)*

Şagirdlər öz fərziyyələrini irəli sürürlər.

İş dəftərinin 36-cı səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Dərslikdəki mətnin sonuncu abzasını üzündən köçürmək tapşırılır.

Dil qaydaları. Tapşırıq 6. Bu tapşırıqda şagirdlər lüğətdən istifadə etməklə nöqtələrin yerinə “n” və “m” hərflərindən uyğun gələnini yazırlar.

İş dəftərinin 36-cı səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

İmla mətni:

MƏŞQ (36 söz)

Şənbə günü məktəbimizdə idman yarışları oldu. Velosiped yarışında məktəb üzrə birinci yerə çıxdım. Amma tirin üstündə gəzə bilmədim. Atam deyir ki, idman məşq eləməyi sevir. İdman məşqi sevir, mən də idmanı. Deməli, mən məşqi də sevməliyəm.

Ev tapşırığı. – “Torpaq deyər: “öldür məni, dirildim səni” mövzusunda inşa yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 22. İSTİ ANA QUCAĞINDA (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirərək sualları cavablandırır.
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Öyrəndiyi sözlərin aid olduğu mənə qrupunu müəyyən edir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi müəyyən sözləri yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Sualları cavablandırmaqla mətni şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Oxuduğu şeirin məzmununu plan üzrə nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“F” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Şeiri nəsrə çevirib yazır.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	“K” samitinin iki səs ifadə etdiyini bilir və bu samiti sözdən asılı olaraq tələffüz edir.

Motivasiya. Müəllim yazı taxtasında iri hərflərlə “ANA” sözünü yazır. Şagirdlər ana ilə bağlı fikirlər deyirlər (atalar sözləri, şeir də deyilə bilər).

Sual: – *Anadan başqa daha kimləri özünüze yaxın hesab edirsiniz?*

Yaxud: Müəllim əvvəlki gün uşaqlara ailə şəkli gətirməyi tapşırır. Yaxşı olar ki, şəkildə xala, bibi, nənə və başqa qohumlar da olsun. Uşaqlar ailələri və qohumları haqda danışirlar.

Müəllim:

– *Sözünüzü, sirrinizi ən çox kimə deyirsiniz?*

– *İstədiyiniz bir şeyi almaq lazım olduqda ən çox kimə müraciət edirsiniz?*

– Özünüzü yaxşı hiss etmədikdə, xəstələndikdə kimin yanında olmaq istəyirsiniz?

Şeir in hər bəndi şagirdlər tərəfindən oxunur. Onlar “Mən bibimi (xalamı, bacımı, nənəmi) nə üçün sevirəm?” sualına cavab verərək oxuduqlarını nəsrə çevirib danışirlar.

Suallar: – Şeir kimin dilindən deyilir? (qızın)

– Bunu hansı misralar təsdiq edir?

– Şeirdə qız kimləri sevdiyini söyləyir?

– Onları bir sözlə necə adlandırmaq olar? (qohumlar)

– Bu qrupa daha hansı sözləri əlavə etmək olar? (dayı, əmi, baba və s.)

1-ci tapşırıq genişləndirilərək yerinə yetirilir. Sınıfda hər hansı əşya **şerti mikrofon** seçilir və mikrofonu alan şagird qohumluq bildiren sözlərdən birini izah edir. Məsələn, əlində mikrofon olan şagird “Dayı – ananın qardaşıdır” – deyir və mikrofonu başqa şagirdə ötürür. Həmin şagird, məsələn, “Əmi – atanın qardaşıdır” – deyir və s. Müəllim diqqət yetirir ki, təkrar söz deyilməsin və mümkün qədər çox şagird danışsın (daha çox uşaq danışsın deyə onlar xalaoğlu, əminəvəsi və s. bu kimi sözlər də deyə bilərlər).

Bəs sən öz doğmalarını hansı cəhətlərinə görə sevirsən? – sualı bir neçə şagird tərəfindən cavablandırılır.

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir:

2. Xalam mənə həmişə “can” deyir.

4. Nənəm gecələr mənə nağıl söyləyir.

5. Anamın isti qucağında göz yaşım quruyur.

Hər cümlə plan kimi seçilərək şeirin məzmunu nəql olunur.

İş dəftərinin 38-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dinləmə. Müəllim: – *Hər kəs öz anasını çox sevir. Bəs siz ananızı yaxşı tanıyırsınız?* Şagirdlər ehtimal ki, analarını yaxşı tanıdıqlarını deyəcəklər.

“Ananın gözləri nə rəngdədir”

Aytən Muraddan soruşdu:

– Sən öz ananı yaxşı tanıyırsan?

– Əlbəttə! – deyə Murad təəccüblə cavab verdi. – Kim öz anasını tanımır ki?! Sən də söz tapdın!

Aytən gülümsədi və yenə soruşdu:

– Onda de, sən ananın gözləri nə rəngdədir?

– Deyəsən, göydür, – deyə Murad tərəddüdlə cavab verdi. – Yox... bəlkə, mavidir...

– Bəs sən ananın sevimli mahnısı hansıdır? – deyə Ayten soruşdu.

– Eh, mən nə bilim...

– Bəs sən anan ən çox nəyi arzulayır? – deyə Ayten sorğunu davam etdirdi.

– Mən heç vaxt ondan bunu soruşmamışam, – deyə Murad cavab verdi. – Özü də məgər böyüklərin də arzuları olur?

– Onda özün anandan soruş: onun arzuları var, ya yox, – deyə Ayten gülümsədi.

– Mənim atamın və anamın o qədər arzuları var ki... Bəs sən anan uşaq vaxtı necə olub: sakit, ya dəcəl?

– Mən axı onun uşaqlığını görməmişəm, – deyə Murad etiraz etdi.

– Nənən heç bu barədə danışmayıb? – deyə Ayten soruşdu.

– Bilmirəm, eşitməmişəm, – deyə Murad cavab verdi.

– Bəs sən özünə bu barədə soruşub öyrənmək maraqlı deyil? – deyə Ayten ələ çəkmedi.

Murad fikrə getdi:

– Doğrudan da, maraqlıdır, bizim analarımız uşaq vaxtı necə olublar? Bilirsən nə var... mən evə qaçıram.

Aytən onun niyə evə qaçdığını bilir. Muradın anası artıq işdən qayıdıb. Maraqlıdır, onun gözləri nə rəngdədir? Bundan sonra Murad bunu biləcək. O öz anası haqqında çox şey biləcək...

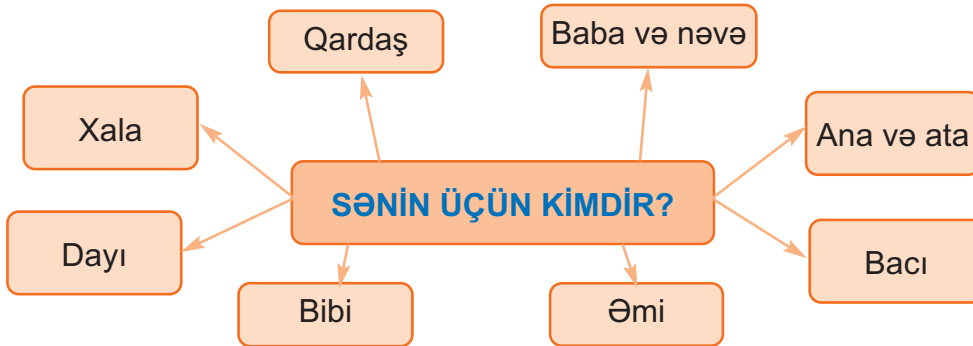
Suallar:

- Muradın və Aytənin öz analarına münasibətlərini necə qiymətləndirirsiniz?
- Hansını bəyənirsiniz? Seçiminizi izah edin.
- Siz özünüz yaxın bir adamınız haqqında nələri danışa bilərsiniz?

Cavablardan sonra **rollu oyun** keçirilir.

Bunun üçün şagirdlərin hərəsi bir ailə üzvü, yaxud qohum rolunu oynayır. Bu, idrak fəallığını və ünsiyyət mədəniyyətini artırır.

Danışma. Aşağıdakı sxem üzrə iş gedir. Hər şagird sxemdə göstərilmiş qohumlar, onlardan biri və ya bir neçəsi haqqında danışır və onlara münasibətini bildirir.

Hər şagird sxemdə adları yazılanlara öz münasibətini bildirir.

Yazı. Şeirdə ən çox xoşunuza gələn bəndi (bəndləri) əzbərdən hecalarla yazın.

Hüsnxət. “F” hərfi. İş dəftəri, səh. 37.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərslikdən 3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Kəpənək və karandaş şəkilləri göstərilir. Şagirdlərdən şəkillərin adlarını yazmaq tələb olunur. Sonra bu sözlər ucadan oxunur.

Köməkçi sual: – Bu sözlər hansı hərflə başlanır? Bəs demək olarmı ki, hər iki söz eyni səsle başlanır?

Tədqiqat sualı: – “K” hərfi hansı səsləri ifadə edir?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Verilən sözləri sxemə görə qruplaşdırın. Özünüzdən də 2 söz əlavə yazın: kələm, kosmos, körpü, konfet, konsert, kitab, kartof, klub, külək, tülkü, körpə

ke	ka

II qrup. 3 “ke” səsi və 3 “ka” səsi ilə başlayan söz yazın. Onları cümlədə işlədin.

III qrup. Buraxılmış nöqtələrin yerinə müvafiq gələn hərfi qoyun və həmin sözləri tələffüz edin: pələn..., məs...ən, əhən..., ...östəbək, səhən..., ...önül, beşi..., fi...ir, ha...im, pişi...

IV qrup. Hansı sözlərdə “y” hərfinin yerinə “k” yazılmalıdır:
pişiy, eynəy, dibçəy, əyri, əriy, boyun, çörəy, küləy, saray

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənir və müzakirə olunur. Dərsliyin 53-cü səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur.

Nəticə: “K” hərfi sözdən asılı olaraq müxtəlif səslər ifadə edir.

Tətbiqetmə. Dərsliyin 53-cü səhifəsindəki 4-5-ci tapşırıqlar, eləcə də **İş dəftərinin** 38-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı. “İsti ana qucağında” şeirini nəsrə çevirib yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimatlara, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 23. ÜÇ ANA, ÜÇ OĞUL (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Dinlədiyi mətnin mövzusu ilə bağlı əlavə məlumatlar almaq məqsədi ilə sual verir.
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Mətnin qəhrəmanlarını xarakterizə edərək onlara münasibətini bildirir.
1.2.3. Nitqində müvafiq bədii ifadələrdən istifadə edir.	Sadə bədii ifadələrdən istifadə edərək cümlə qurur.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Məndəki sözləri kontekstə görə yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Oxuduğu mətnin davamını təxmin edir.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə mətni nəql edir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Məndən müəyyən olunmuş hissəni köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Həyatda gördüklərinə və duyduqlarına əsaslanaraq verilmiş mövzuda inşə yazır.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim şagirdlərə müxtəlif şəkillər nümayiş etdirir. Bu şəkillərin mövzusu valideynin uşaqlarına qayğısı ilə əlaqədardır (*ana uşağını yatızdırır, ana uşağının çantasını götürüb məktəbə aparır, ana nahar stolunu hazırlayır, ana həyətdən gələn oğlunun çirkli paltarlarını çıxarıb yuyur* və s.)

Müəllim: – Şəkillərin mövzusu haqqında nə deyə bilərsiniz?

– Bəs uşaqlar valideynlərinin qayğısına qalmalıdır? Onlar bunu necə edə bilərlər?

– Ən çox istədiyiniz insana sevginizi necə bildirərsiniz?

Dərslikdən mətnin birinci hissəsi oxunur. 1-ci tapşırıq: “Elə bil Koroğlunun özüdür” cümləsi 1-ci, “Sanki Rəşid Behbudovdur” cümləsi 2-ci, “Ancaq mən ondan razıyam” cümləsi isə 3-cü boşluğa uyğun gəlir.

Tapşırıq 3. Mətnin I hissəsinə başlıq verilir. “Yolda söhbət” (yaxud “Analar oğulları haqqında”).

Həmin hissəyə **plan** tutulur:

1. Bulaqdan qayıdan analar
2. Birinci ana oğlu haqqında
3. İkinci ana oğlu haqqında
4. Sakitcə dayanan ana

Suallar:

- Nə üçün birinci ana öz oğlunu Koroğlu ilə müqayisə edir? Koroğlu kim olub?
- Bəs ikinci ana nə üçün öz oğlunu Rəşid Behbudovla müqayisə edir? Rəşid Behbudov kim olub?

Müəllimin nəzərinə: Şagirdlər bu sualları cavablandırmaqda çətinlik çəkərlərsə, onların nəzərinə aşağıdakı məlumatları çatdırmaq olar.

Koroğlu Azərbaycan xalqının ən sevimli dastan qəhrəmanlarından biridir. Koroğlu adı xalqımızın igidliyi, mübarizliyi, vətənpərvərliyi simvoluna çevrilib. Ata-analar bu gün də övladlarına Koroğlu adı verir və bununla sanki onların gələcəkdə vətəninə, elinə sevdən, torpağı uğrunda mərdliklə savaşıyan igid bir oğul olacağına inamlarını bildirirlər. Koroğlu mahnılarda, qoşmalarda, bayatılarda ən çox səslənən addır.

Azərbaycanın məşhur müğənnilərindən biri də Rəşid Behbudovdur. Səməd Vurğunun "Azərbaycan" şeirini Rəşid Behbudov öz əfsanəvi səsi ilə bütün dünyaya çatdırdı. Rəşid Behbudov bütün konsertlərini "Azərbaycan" mahnısı ilə başlayırdı. Onun mahnıları planetin müxtəlif guşələrində səslənmişdir. R.Behbudov doğma diyarımızın bütün gözəlliyini, onun insanların mehribanlığını, səmimiyyətini, qayğı-keşliyi öz ecəzkar səsi ilə tərənnüm etmişdir.

Mətnin 1-ci hissəsi oxunduqdan sonra müəllim deyir: – Mətnə çəkilmiş illüstrasiyaya əsasən hadisələrin davamını təxmin edin.

Şagirdlərin versiyaları dinləndikdən sonra mətnin 2-ci hissəsi oxunur. Şagirdlərin versiyaları ilə müqayisə olunur.

Suallar: – Ağsaqqalın cavabını necə izah edərdiniz? (tapşırıq 6)

- Ağsaqqalın sözlərinə münasibətinizi bildirin.
- Ağırliqqaldıran və oxuyan oğullar haqqında nə deyə bilərsiniz?
- Anaları onları tərifləməkdə nə dərəcədə haqlı idilər?
- Anaya kömək edən oğul haqqında nə deyə bilərsiniz?
- Mətnin ideyasından çıxış edərək 1-ci hissənin sonuncu cümləsinə hansı fikri artırma bilərsiniz?

Tapşırıq 3. Mətnin 2-ci hissəsinə başlıq verilir: “Ağsaqqalın cavabı”.

Həmin hissəyə **plan** tutulur:

5. Kəndə çatan analar
6. Ağsaqqala verilən sual
7. Ağsaqqalın cavabı

Mətnin məzmunu tərtib edilən plan üzrə nəql olunur.

Suallar: – Hansı oğul daha çox xoşunuza gəldi? Səbəbini izah edin.

Danışma. “Koma” oyunu.

Komanın sakini anadır. Şagirdlərdən (qızlardan) biri bu rolu oynayır. Digər şagirdlər ananın övladları rolunu oynayır, növbə ilə komaya yaxınlaşır və koma sahibi ilə aşağıdakı dialoqu keçirirlər:

- *Tıq-tıq, ana, mən gəlmişəm. Məni içəri buraxarsan?*
- *Sən kimsən?*
- *Mən sənə ilk övladınam.*
- *Əgər desən ki, sən mənə indiyədək hansı qayğını göstərmisən, onda buraxaram.*
- *Mən səni xəstə olanda həkimə aparıram.*

Ana birinci övladını komaya buraxır.

İkinci övladı qapını döyür, eyni dialoqu yenə də təkrarlanır. Bu övlad da anaya göstərdiyi qayğını deməlidir.

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir: *ağsaqqal – qoca, ahıl; güclü – qüvvətli; qaça-qaça – yüyürərək; mahnı – nəğmə; sakitcə – səssiz-səmirsiz.*

5-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Üçüncü qadının oğlunun xarakterinə uyğun olan sözlər seçilir: *qayğıkeş, zəhmətkeş*. Bu sözlərin əlamət bildirdiyi müəyyən olunur.

Müəllim mətndən götürülmüş iki ifadənin mənasını soruşur:

Hansı doğrudur?

<i>duruş gətirmək</i>	A) <i>dözə bilmək, müqavimət göstərmək (doğru)</i>
	B) <i>ayaq üstə dayanmaq (yanlış)</i>
<i>sözünü kəsmək</i>	A) <i>yüksək səsle danışmaq (yanlış)</i>
	B) <i>danışmağa imkan verməmək (doğru)</i>

Şagirdlər bu ifadələri cümlə içərisində işlədirlər.

İş dəftərinin 39-cu səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Mətnin 2-ci hissəsinin birinci abzasını dəftərə köçürün.

Dil qaydaları. İmla mətni:

QUQU QUŞU (35 söz)

Ququ quşu uçub göyərçinin yuvasında yumurtladı. Bir neçə gündən sonra yumurtadan balaca ququ quşu çıxdı. Göyərçin ona analıq etdi. Bala böyüdü. Qanad açandan sonra uçub öz anasını axtarmağa getdi. Yazıq göyərçin onun ardınca baxa-baxa qaldı.

Ev tapşırığı. “Mən elə bir övlad olacağam ki...” mövzusunda esse yazın.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 24. ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR. Dərslik, səh. 56

Dərs 25. BÖLMƏ ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ. İş dəftəri, səh. 40-41

III bölmə

SİNFİMİZİN UŞAQLARI

Dərs №	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
26.	Kitab <i>Söz və onun mənası</i>	1.2.1, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.4, 3.1.5, 4.1.5	4	58-59	40	80
27.	Mehriban səma	1.2.1, 1.2.3, 2.1.3, 3.1.4, 4.1.5	4	60	42	83
28.	Dilərə <i>Ad bildirən sözlər</i>	2.1.2, 2.2.1, 3.1.3, 3.1.5, 4.1.3, 4.1.5	4	61-62	43	85
29.	Xoşbəxtlik nədir	1.1.2, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.2, 3.1.6, 4.1.5	6	63-66	46	88
30.	Müəllim <i>-lar, -lər – çoxluq bildirən hissəcik</i>	1.2.1, 2.2.1, 2.2.5, 4.1.3, 4.1.4	4	67-68	48	90
31.	İki güzgü	1.2.4, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.2, 3.1.6	4	69-71	49	93
32.	İki uşaq	2.1.4, 2.2.1, 1.1.2, 2.2.2, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.5	2	72	50	94
33.	Kompüter oyunu <i>Ad bildirən bəzi sözlərin böyük hərflə yazılışı</i>	2.1.4, 2.2.1, 2.2.2, 2.2.3, 2.2.5, 3.1.4, 3.1.5, 4.1.2	4	73-75	52	96
34.	Elan	3.1.6	2	76	53	99
35.	Sehrli söz	1.1.2, 1.2.2, 2.1.3, 2.2.1, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.3, 4.1.5	6	77-81	54	100
36.	Ümumiləşdirici təkrar		1	82		102
37.	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1		56-57	102
Yekun			42 saat			

Dərs 26. KİTAB (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öyrəndiyi, araşdırdığı məlumatları nəql edir. Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmununa uyğun gələn fikri ifadə edərək mətni şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.4. Mətdəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Şeirdəki əsas fikrə münasibətini bildirərək sualları cavablandırır.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“G” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	İlk oxuduğu kitab haqqında düşündükləri əsasında kiçikhəcmli inşa yazır.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Şeir qısa məzmununu yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. “Anlayışın çıxarılması” üsulu tətbiq edilir.

Lövhdə rəngli kartoçka asılır. Kartoçkanın arxasında kitab şəklində çəkilib. Müəllim “gizlədilmiş anlayış”a (kitaba) aid 2 və ya 3 yönəldici söz və ya cümlə (anlayışların xüsusiyyətlərini) yazır. Məsələn:

- *Bilik verir.*
- *Çantanızda var.*
- *Vərəqləri var.*

“Kitab” sözü deyilənədən müəllim xüsusiyyətlərin sayını artırmağa bilər. Axtarılan söz tapıldıqdan sonra kartoçkanın şəkil olan üzünü çevrilir. Şagirdlər kitabla bağlı digər xüsusiyyətlər də söyləyirlər.

Müəllim: – “Dərsliklərdən başqa daha hansı kitablarınız var?” – sualını verməklə şagirdləri müzakirəyə dəvət edir.

Tədqiqat sualı: – “Kitablar sizə nə verir?”

Tədqiqatın aparılması. Dərslikdən “Kitab” şeiri oxunur.

Şeirin məzmununa uyğun gələn əsas fikir müəyyənləşdirilir: “Kitablar insan ömrünə nur çiləyir”. Bundan sonra müəllim aşağıdakı atalar sözünü səsləndirir: “*Yerin nuru günəşdir, insanın nuru elm*” (yaxud: “*Elm ağlın çırağıdır*”). Bu atalar sözünün şeirdəki əsas fikirlə əlaqəsi ətrafında müzakirə aparılır.

Şeirdən aşağıdakı sözlər seçilir və yazı taxtasına yazılır: *aləm, güldürər, ağladar, danışır, dünya, deyir.*

– *Bu sözlər içərisindən yaxınmənalı və əksmənalı hərəkət bildirən, yaxınmənalı ad bildirən sözləri seçin:*

- yaxınmənalı hərəkət bildirən sözlər – *danışır, deyir;*
- əksmənalı hərəkət bildirən sözlər – *güldürər, ağladar;*
- yaxınmənalı ad bildirən sözlər – *aləm, dünya.*

Tapşırıq 1. Müəllim tapşırığın icrasına keçməzdən əvvəl aşağıdakı məlumatı verir:
“Kitabların məzmunu müxtəlifdir. Elə kitablar var ki, onları asudə vaxtda oxuyuruq. Bunlar hekayələr, nağıllar, lətifələr və s. ola bilər. Belə kitabları oxuyanda həyəcanlanır, kədərlənir, gülürük. Bunları birlikdə bədii əsərlər adlandırırıq”.

– Hansı əsərləri oxuyanda gülürsünüz? (Şagirdlər Molla Nəsrəddinin lətifələrini xatırlaya bilərlər.)

Müəllim: – *Hər şeydən xəbər verən kitablar hansılardır?* (Elə kitablar var ki, istənilən məlumatı əldə etmək üçün onlara müraciət edirik. Bunları elmi kitablar, sorğu ədəbiyyatı adlandırırıq. Məsələn, “Uşaq ensiklopediyası” bu məqsədə xidmət edir.)

– *Ömür yoluna nur çiləyən kitablar hansılardır?* (Dərsliklər və digər dərs vəsaitləri ömür yoluna nur çiləyir.)

Qruplarla iş. Hər qrupa aşağıdakı tapşırıqlar üzrə təqdimat hazırlayıb müzakirə etmək tapşırılır. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *“Riyaziyyat” dərsliyini şeirin I bəndi ilə uyğunlaşdırın.*

II qrup. *“Həyat bilgisi” dərsliyini şeirin II bəndi ilə uyğunlaşdırın.*

III qrup. *“Azərbaycan dili” dərsliyini şeirin III bəndi ilə uyğunlaşdırın.*

IV qrup. *“İnformatika” dərsliyini şeirin hansı bəndinə uyğunlaşdırma bilərsiniz? Seçiminizi izah edin.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. *“Oxuduğunuz hansı əsərlər sizə doğru yol göstərmiş?”* – sualı ilə şagirdlər müzakirəyə qoşulurlar. (Müzakirənin sonunda müəllim uşaqlara elə əsərlər (kitablar) siyahısı deyə bilər ki, həmin əsərlər onlara gələcək həyatlarında doğru yol göstərməyə kömək edə bilər.)

– *Bəs bu kitablardan hansı bilikləri, məlumatları öyrənmisiniz?* – sualı verilir. Şagirdlər cavablarını yapışqanlı kağızlara yazmaqla yazı taxtasındaki kitab şəklinin ətrafına yapışdırırlar. Sonda müəllim və ya şagirdlərdən biri kağızlara yazılanları ucadan oxuyur.

Dərsliyin 58-ci səhifəsindəki **2-ci tapşırıq** yerinə yetirilir. Cavab “C” variantıdır.

Yazı. Şagirdlərə “İlk oxuduğum kitab” adlı esse yazmaq tapşırılır. Müəllim şagirdləri məlumatlandırır ki, essədə dərsliklərdən əlavə, oxuduqları ilk bədii kitab haqqında təəssüratlarını yazsınlar. Bundan başqa, aşağıdakı suallar cavablandırılmalıdır:

– *Nə üçün ilk olaraq bu kitabı seçdiniz?*

– *Kitabdakı illüstrasiyalar xoşunuza gəldimi?*

– *Bu kitabı oxuduqdan sonra hansı nəticəyə gəldiniz?*

Nəticə: Kitablər bizə hər şeydən xəbər verir. Bilmədiyimiz sualların cavabını kitabları oxumaqla tapa bilərik. Kitablardan müxtəlif elm sahələrinə aid olan bilik və məlumatlar alırıq.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 42-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

– *Şeirin hansı misraları cümlə şəklində verilib?*

1-ci sinifdə şagirdlərin cümlə ilə bağlı qazandıqları biliklər yada salınır. Şeirin hər misrası ayrıca tələffüz olunmaqla həmin misranın cümlə olub-olmadığı izah edilir.

Motivasiya. Dərsliyin 59-cu səhifəsindən **3-cü tapşırıq** yerinə yetirilir.

Kitab, dünya – ad bildiren sözlərdir, *böyük, doğru* – əlamət bildiren sözlərdir, *güldürər, deyir* – hərəkət bildiren sözlərdir.

Lövhdən şəkil asılır. Şəkildə boyları, geyimlərinin rəngi fərqli olan 3 uşaq çəkilib (1 qız, 2 oğlan). Uşaqlardan biri gülür, ikincisi danışır, üçüncüsü gül dərir.

Köməkçi sual: – *Bu uşaqlar bir-birindən nə ilə fərqlənirlər?*

Tədqiqat sualı: – *Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri nə ilə fərqləndirə bilirik?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Ad bildirən “oğlan”, “kəpənək” sözlərinə əlamət bildirən, hərəkət bildirən sözlər əlavə edin.*

Oğlan (necə oğlan?)

Oğlan nə edir?

Kəpənək (necə kəpənək?)

Kəpənək nə edir?

II qrup. *Cümlədən ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri seçin.*

Maraqlı yarışda sinfimiz qalib gəldi.

Ad bildirən –

Əlamət bildirən –

Hərəkət bildirən –

III qrup. *Sözlərə sual verin və qruplaşdırıb cədvəldə uyğun yerə yazın. Onların qrammatik mənaya görə əşyanın nəyini bildirdiyini söyləyin.*

Söz	Ad	Hərəkət	Əlamət
narıncı			
yatır			
həkim			
oynayır			

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərslikdən nəzəri hissə oxunur, izah edilir, 59-cu səhifədəki 4-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir. Tapşırıq 4. Xəlil, məsələni – ad bildirən sözlərdir. Çətin – sözü məsələnin əlamətini bildirir. Həll etdi – sözü Xəlilin hərəkətini bildirir.

Nəticə: Sözlər qrammatik mənasına görə fərqlənir. Ad bildirən sözlər *kim? nə? hara?*, əlamət bildirən sözlər *necə?*, hərəkət bildirənlər *nə edir? nə etdi? nə edəcək?* suallarına cavab verir.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 42-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. “G” hərfi. İş dəftəri, səh. 43.

Ev tapşırığı. Şeiri əzbərleyin və qısa məzmununu dəftərə yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 27. MEHRİBAN SƏMA (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öz biliklərinə əsaslanaraq problemin həlli ilə bağlı fikir bildirir.
1.2.3. Nitqində müvafiq bədii ifadələrdən istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi bədii ifadələri (məcazları, epitetləri) cümlələrdə işlədir.
2.1.3. Öyrəndiyi yeni sözlərdən nitqində istifadə edir.	Öyrəndiyi yeni sözləri cümlələrdə mənasına uyğun işlədir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Siniflə birgə getdiyi ekskursiya haqqında kiçikhəcmli esse yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Mətnə əlamət bildirən sözləri seçir, onların aid olduğu sözü müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Analogiyalar zənciri (“Gölə atılan daş”)

Müəllim şagirdlərə sözlərdən – hər bir söz vaqon olur – uzun bir zəncir qurmağı təklif edir. Vaqonlar, əlbəttə, sözlər kimi bir-biri ilə bağlı olmalıdır. Demək, hər bir söz arxasınca gələn sözü çəkməlidir.

Məsələn:

- Səma necədir?
- Mavi, soyuq.
- Daha nə soyuq olur?
- Külək, buz, hava, dondurma.
- Bəs dondurma necə olur?
- Dadlı, şirin.
- Daha nə şirin ola bilər?
- Paxlava və s.

Yaxud: Müəllim şagirdlərə günəş və bulud şəkilləri nümayiş etdirir:

Sual: – Şəkillərlə bağlı hansı əlamət bildirən sözləri deyə bilərsiniz?

Şagirdlərin cavabları dinlənir. Cavablar müxtəlifdir (sarı günəş, sevinən günəş, gülümseyən günəş, mavi bulud, soyuq bulud, tutqun bulud, qəzəbli bulud, həyəcanlı bulud, qəmgin bulud və s.).

Müəllim: – Sevinc, gülüş, qəzəb, həyəcan insana aid xüsusiyyətlərdir. Belə ifadələr cansız varlıqlara aid edilərsə, məcazi mənə daşır.

Dərslikdən mətn oxunur. Şagirdlərə “ekskursiya” sözünü yaxınmənalı sözlə əvəz etmək tapşırılır.

Çox güman ki, uşaqlar “gəzinti”, “gəzmək” kimi sözlər deyəcəklər. Bundan sonra müəllim “ekskursiya” sözünün elmi izahını verə və ekskursiyanın adı gəzintidən fərqi izah edə bilər.

Müəllimin nəzərinə: *Ekskursiya tək və ya kollektiv surətdə muzeylərə, tarixi yerlərə, sərgilərə, şirkətlərə təşkil olunmuş gəzinti və ya səyahətdir. Ekskursiyanın məqsədi müxtəlif ola bilər: elmi, tədrisi, idman, əyləncəli və s. Ekskursiya zamanı obyektlərin nümayişi peşəkar ekskursovod tərəfindən yerinə yetirilir. Onun vəzifəsi ekskursiyada iştirak edənlərə həmin yerin və ya obyektin tarixi, dəyəri haqqında məlumat verməkdir. Ekskursiya iştirakçıları ekskursant adlanırlar.*

Müəllim: – “Köçəri quşların qatırı” deyəndə nə başa düşürsən? Bu ifadənin işləndiyi cümlə ilə sonrakı cümlə arasında olan əlaqəni izah etməyə çalış.

(Quşlar bir-birinin ardınca düzülmüş şəkildə uçaraq isti ölkələrə gedir. Onların sayı azaldığına görə səsləri də daha az eşidilir. Buna görə təbiət də qəmli görünür.)

Fənlərarası inteqrasiya (həyat bilgisi) – Köçəri quşlar hansılardır?

Soyuqların düşməsi və qida qıtlığının başlaması ilə bəzi quşlar qışı daha isti keçən və qida baxımından zəngin olan ölkələrə uçurlar (qaranquş, leylək, sağsağan, çöl ördəyi və qazları və s.)

Təmiz, aydın, mehriban, qəmli, həyəcanlı, soyuq sözlərinə yaxınmənalı və əksmənalı sözlər tapılıb cədvəldə yazılır.

Sözlər	Yaxınmənalı sözlər	Əksmənalı sözlər
təmiz		
aydın		
mehriban		
qəmli		
həyəcanlı		
soyuq		

Dərsləyin 60-cı səhifəsindəki 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. “Şirin uşaq” ifadəsindəki *şirin* sözü uşağın mehriban, sevimli olmasını, “*şirin alma*” ifadəsindəki *şirin* sözü isə almanın dadını bildirir.

İkinci ifadədə “*şirin*” sözü həqiqi mənada işlənmişdir. Daha nə şirin olur? (*şirin çay, şirin tort, şirin söz, şirin körpə*) Bunlardan hansı həqiqi, hansı məcazi mənada işlənmişdir?

Tapşırıq 2. “*Həyəcanlı səma*” ifadəsindəki *həyəcanlı* sözü səmanın üzünün qaralmasını, buludların dolmasını, yağış yağacağını; “*mehriban səma*” ifadəsindəki *mehriban* sözü səmanın üzünün aydın, günəşli olmasını bildirir.

Tapşırıq 3. “*Acı dil*” ifadəsi kobudluq, “*böyük ürək*” ifadəsi səmimiyyət, əliaçıqlıq bildirir.

Qruplarla iş. Müəllim hər qrupa üzərində müxtəlif şəkillər olan vərəqlər paylayır. Şagirdlər vərəqdə təsvir olunan şəkillərin onlarda doğurduğu hisləri ifadə etməyə çalışırlar.

I qrup. “*Yarpaqları tökülmüş ağac*” şəkli

II qrup. “*Qol-budaqlı yaşıl ağac*” şəkli

III qrup. “*Soyuqdan büzülmüş küçük*” şəkli

IV qrup. “*Ovunun üstünə şığıyan qartal*” şəkli

İş dəftərinin 44-cü səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. Müəllim: – *Uşaqlar səma ilə bağlı hansı sözləri söylədilər? Bu sözlər əşyanın nəyini bildirir:* adını, əlamətini, yoxsa hərəkətini?

– *Səma haqqında deyilən sözləri əlifba sırasına görə yazın.*

– Bu sözlərdən hansılar insan adı kimi də işlədilərək böyük hərflə yazıla bilər? (Mehriban, Aydın)

Mətnə işlənmiş əlamət bildirən sözlər seçilir və cümlədə işlədilir.

Sual: – Həmin sözlər hansı sözlərin əlamətini bildirir?

İş dəftərinin 44-cü səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı. Sınıfə birgə keçirilən ekskursiya haqqında kiçik esse yazın.

“Dəniz” sözünü mümkün qədər çox əlamət bildirən sözlərlə işlədin.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 28. DİLARƏ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Öyrəndiyi yeni sözləri bir mənə qrupuna aid edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur və şərh edir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Şeirin seçilmiş hər hansı bir bəndini əzbərdən yazır.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Əzbər bildiyi şeirin qısa məzmununu öz sözləri ilə yazır.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad bildirən sözlərin qrammatik mənasına görə sualını müəyyənləşdirir.

Motivasiya.

I variant:

Müəllim yazı taxtasında dairə çəkir, içərisinə “Dost necə olmalıdır?” cümləsini yazır. Şagirdlər bu fikirlə bağlı xüsusiyyətlər söyləyir, müəllim dairənin kənarlarından şəxslər çəkməklə sözləri qeyd edir.

II variant:

Müəllim uşaqlara 1-ci sinifdə “Azərbaycan dili” dərslindən oxuduqları “Dostluq köməyi” hekayəsini xatırladır və soruşur:

– Samirin dilinin açılmasına kimlər kömək etdilər?

Şagirdlərin cavablarından sonra “Sizcə, sinif yoldaşları Samirin kəkələməsinə gülsəydilər, onun dili tezliklə açılardı?”, “Dostlar necə olmalıdır?” sualları ilə mini-müzakirə keçirilir.

Tədqiqat sualı: – Köməyə ehtiyacı olanlara necə münasibət göstərmək lazımdır?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini işçi vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Nailə yazı taxtasının qabağına gələndə birdən ayağı bürəyir və yıxılır. Bu mənzərəni gören yoldaşları ucadan gülürlər. Nailə yoldaşlarının güldüyünü görüb pərt olur, ağlamağa başlayır. Nailəyə münasibətiniz necə olardı?

II qrup. Sinfinizə yeni şagird gəlib. Geyimi çox köhnədir, hətta köynəyinin qolunun cırılib sonradan tikildiyi aydın görünür. Sizin daha gözəl və yeni geyimlərinizi görəndə o daha da sıxılır. Ona münasibətiniz necə olar?

III qrup. Zəif oxuyan, dərslərindən geri qalan şagirdə yoldaşları pis münasibət göstərirlər, onunla dostluq etmirlər, hər zaman onu özlərindən ayırırlar. Bu hərəkət düzgündürmü?

IV qrup. Sinfinizə yeni şagird gəlib. Nitqində qüsurlar var. O, “r”, “s” deyə bilmir. “Şalam, uşaqlar” deyəndə sinif yoldaşları ona gülür. Siz necə, belə halda gülərdiniz?

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Şeir müvafiq jest və mimikalardan istifadə edilməklə 3 şagird tərəfindən oxunur.

Dərsliyin 61-ci səhifəsindəki 1-ci tapşırıq əsasən sol sütunda verilən sözlər sağ sütundakı sözə aid edilir:

1 – B, 2 – Ç, 3 – A, 4 – C.

Tapşırıq 2 (səh. 62). Şagirdlər obrazların hərəkətinə münasibət bildirir və əxlaqi dəyərlərdən çıxış edərək öz münasibətlərini əsaslandırırlar.

Suallar:

– Şeirdən hansı nəticəni çıxartdınız?

– Köməyə ehtiyacı olanlara yardım etmək lazımdır. Yardım edəndə minnət qoymaq lazım deyil.

Yazı. Şagirdlər şeirin bəndlərindən birini əzbərdən dəftərə yazırlar.

Nəticə: Köməyə ehtiyacı olana laqeyd qalmaq özü də yaxşı hərəkət deyil.

Tətbiqetmə. Müəllim test tipli aşağıdakı sualı verir:

– Tənəffüsdə 2 uşağın dalaşdığını görürsünüz. Bu halda siz necə hərəkət edərsiniz?

A) Tez oradan uzaqlaşarsınız.

B) Dayanıb bunun nə ilə nəticələnəcəyini gözləyirsiniz.

C) Ya onları ayırar, ya da köməyə kimisə çağırırsınız.

Fərziyyələr dinlənir.

– Güclünün zəifi incitdiyini gördükdə nə etmək lazımdır?

İş dəftərinin 45-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. 3-cü tapşırıq əsasən, verilən cümlədə 4 ad bildirən söz var. Bunlardan 3-ü (təbaşir, saç, üz) cansız, biri canlı (Dilarə) varlıq adı bildirir.

Plakatda müxtəlif şəkillər verilir. Uşaqlar bu şəkilləri adlandırırlar.

Köməkçi sual: – Bu sözlər şəkildə təsvir olunmuş varlığın nəyini bildirir: adını, əlamətini, sayını, yoxsa hərəkətini?

Tədqiqat sualı: – Ad bildirən sözlərin **kim? nə? hara?** suallarından hansına cavab verdiyini necə müəyyən etmək olar?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini işçi vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup (vərəqdə sözlər verilir). Sözləri sualına görə qruplaşdırıb yazın.

Kim? Nə? Hara?

II qrup. Cümlələrdən ad bildirən sözləri seçin və hansı suala cavab verdiyini təyin edin.

III qrup. Şekillərin adlarını yazın, ad bildirən 3 sözə aid 3 cümlə qurun.

IV qrup. Kim? nə? hara? suallarına cavab olan sözlər yazın. Sözləri cümlələrdə işlədin.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsləyin 62-ci səhifəsində verilən nəzəri hissə oxunur və izah olunur. 4-6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 4. Ad bildirən sözlər bunlardır: insan, geyim, ağıl, yaş, baş.

Tapşırıq 5. *İnsan, körpə, mühəndis kim?* sualına, *kompüter, xizək, albom nə?* sualına, *dərə, meşə, stadion hara?* sualına cavab verir.

Nəticə: Ad bildirən sözlər insana aid olduqda *kim?*, digər varlıqları bildirdikdə *nə?*, yer adı bildirdikdə *hara?* sualına cavab verir.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 45-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. İmla mətni:

DƏCƏL ÇƏPİŞ (33 söz)

Gölməçə donmuşdu. Lap güzgüyə oxşayırdı. Bir çəpiş buzun üstünə çıxdı. Əyilib baxanda öz şəklini gördü. Elə bildi başqa çəpişdir. Buza bir buynuz vurdu. Buz sındı. Çəpiş suya düşdü. Anası gəlib onu sudan çıxartdı.

İş dəftərinin 46-47-ci səhifələrindəki "Xanagraf" oyunu xanaların yerinə ad bildirən sözlər yazılmaqla oynanılır.

Ev tapşırığı. Şeiri əzbərləyin və qısa məzmununu dəftərə yazın.

Hər birindən 5 ədəd olmaqla *kim? nə? hara?* suallarına cavab verən sözlər yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 29. XOŞBƏXTLİK NƏDİR (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətndəki bəzi ifadələrin yaxınmənalı və əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin qəhrəmanına öz münasibətini bildirərək mətni şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandırır, məzmununa uyğun plan tutur.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plan üzrə mətndəki hadisələri ardıcılıqla nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“Ğ” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Oxuduğu mətnin bir hissəsini üzündən köçürür.
3.1.6. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan, ərizə) yazır.	Əsərin qəhrəmanına məktub yazaraq öz fikir və arzularını bildirir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad, əlamət, hərəkət bildiren sözləri qruplaşdırır.

Motivasiya. Uşaqlar dairəvi formada dayanırlar. Müəllim onları təlimatlandırır:

– Mən “Xoşbəxtlik nədir?” – deyib əlimdəki topu birinizə atacağam. Topu alan şagird sualı bir cümlə ilə cavablandıracaq, sonra topu yanındakı yoldaşına ötürəcək. Bu qayda ilə hər bir şagird verilən sualı cavablandıracaq.

Yaxud:

– Bəzən küçədə xüsusi qayğıya ehtiyacı olan insanlara rast gəlirik. Bu cür adamlara münasibətiniz necə olur?

Fərziyyələr söylənilir.

Tədqiqat sualı: – Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan adamlara necə kömək etmək olar?

Tədqiqatın aparılması. Diskussiya aparılır. Sonda müəllim idman yarışlarında iştirak edən əlillərin şəkillərini nümayiş etdirir.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsliklə iş. Mətnin birinci hissəsi oxunur, təhlil olunur. Suallar verilir:

- Raminin gözlərində nə üçün kədər var idi?
- Nə üçün anası Raminin pəncərə qabağında çox oturmasını istəmədi?

Oxunan hissəyə “Kədərli baxışlar” başlığı verilməklə həmin hissənin planı tutulur:

1. Raminin keçirdiyi hislər
2. Ana qayğısı (ananın köməyi)

Yazı. Mətnəndən ananın oğluna qayğısını göstərən hissə dəftərə köçürülür.

Hekayənin 2-ci hissəsi oxunur. Suallar verilir:

- Nə üçün Əli müəllim Raminin komandaya salınmasında ısrar edirdi?
- Direktor bu təklifə niyə tərəddüdlə yanaşırdı?

Oxunan hissəyə “Komandanın tərkibi” başlığı verilməklə **plan** tutulur.

1. Bilik yarışmasına hazırlıq
2. Əli müəllimin təkidi
3. Tərəddüd edən direktor
4. Raminin sevinci

Hekayənin 3-cü hissəsi oxunur. Suallar verilir:

- Aparıcının verdiyi sonuncu sualın məzmunu necə idi?
- Nə üçün Ramin cavab düyməsini basmağa tərəddüd edirdi?
- Raminin cavabı necə idi?

Oxunan hissəyə “Gərgin keçən yarış” başlığı verilməklə **plan** tutulur.

1. Həllədiçi sual
2. Raminin tərəddüdü
3. Raminin cavabı

Tapşırıq 1. Cavab “A” variantıdır.

Tapşırıq 2.

Ürək eləmədi – A

Ürəyi çırpınmaq – B

3-cü tapşırıqda verilmiş sualla bağlı şagirdlərin cavabları dinlənilir. Şagirdlər fikirlərini belə əsaslandırma bilərlər: “Qutuların rəngi topların rənginə uyğun olmadığına görə yarısı qırmızı, yarısı göy rəngdə olan qutuda yalnız rəngli top ola bilər. Deməli, yaşıl rəngli qutuda qırmızı top, qırmızı rəngli qutuda ilə göy top yerləşir”.

Hekayənin 4-cü hissəsi oxunur.

Oxunan hissəyə “Qələbə sevinci” başlığı verilməklə **plan** tutulur.

1. Azarkeşlərin sevinci
2. “Mən çox xoşbəxtəm!”

Tapşırıq 4. Raminin xarakterinə uyğun sözlər seçilir: *savadlı, sakit, istedadlı, utancaq.*

Sual: – Bu sözlər necə sözlərdir?

Tapşırıq 5. **Sual:** – Raminin özünü xoşbəxt saymasına səbəb nə idi?

Ən böyük səbəb odur ki, o, fiziki qüsurlu ola-ola komandasına qalibiyyət qazandırdı. Artıq bu hadisədən sonra, bəlkə də, Ramin öz qətiyyətsizliyindən əl çəkər, inamlı olar.

Tapşırıq 6. Komandanın tərkibinə Raminin adı salınmasa idi, o özünə daha çox qapanacaq, heç kəslə ünsiyyət qurmayacaq, özünü heç bir işə yaramayan hesab edəcəkdə.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Mətnin məzmunu tutulmuş plan üzrə nəql edilir. Müəllim mətnin adı ilə bağlı sual verir. Cavablar dinlənilir və ümumiləşdirilir.

Hekayənin ideya məzmunu müəyyən olunur:

- İnsan fiziki qüsuru onun xoşbəxt olması üçün maneə deyil.

Nəticə: Fiziki qüsurlu insanlara acımaq yox, yardım etmək lazımdır. Bunu elə etmək lazımdır ki, onlar özlərini zəif hiss etməsinlər, sıxılmasınlar.

Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan insan da xoşbəxt ola bilər. Həyatda qarşısına qoyduğu məqsədə çatmaq üçün çalışan insan mütləq istədiyinə nail olur. Bu isə xoşbəxtliyin başlıca amilidir.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 48-ci səhifəsindəki tapşırıqlar yerinə yetirilməzdən əvvəl müəllim hekayə xəritəsi haqqında məlumat verir.

Müəllimin nəzərinə: Hekayə xəritəsi tərtib etmək mətni hərtərəfli təhlil etmək bacarığını inkişaf etdirən tapşırıqlardan biridir. Burada şagird mətnlə bağlı **kim? nə? harada?** suallarına cavab verməli, xarakterlərin mənfi və müsbət keyfiyyətlərini açıqlamalıdır.

İş dəftərindəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir. Hekayənin qısa məzmunu elə yazılmalıdır ki, hər hissədən götürülən cümlələr öz əksini tapsın (2-ci tapşırıq).

Dil qaydaları. 8-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsrxət. “Ğ” hərfi. İş dəftəri, səh. 49.

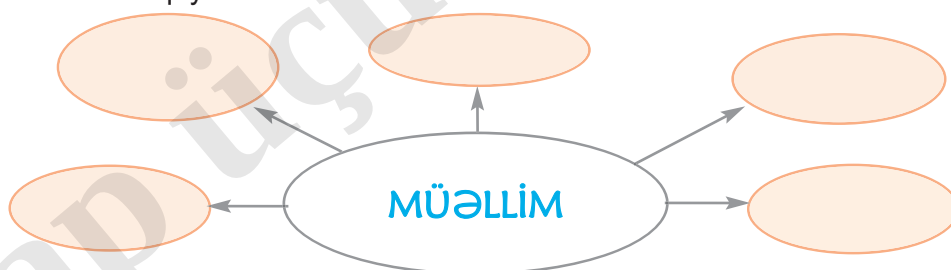
Ev tapşırığı. Dərsləyin 66-cı səhifəsindəki 7-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Rəminə yazdığınız məktubda öz arzu və istəklərinizi qeyd edin.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 30. MÜƏLLİM (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Gündəlik həyatda əldə etdiyi məlumatları nəql edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur və şərh edir.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plan üzrə mətndəki hadisələri ardıcılıqla nəql edir.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.4. Cəm şəkilçisinin düzgün yazılış və tələffüz variantlarını fərqləndirir.	-lar, -lər hissəciyinin müxtəlif sözlərdə fərqli tələffüzünü müəyyən edir.

Motivasiya. Müəllim yazı taxtasında dairə çəkir, içərisinə “Müəllim” sözünü yazır. Şagirdlər bu sözlə bağlı fikirlər səsləndirirlər, müəllim dairənin kənarlarından şəxslər çəkməklə həmin fikirləri qeyd edir.

Sonra müəllimlə bağlı başqa şeir və kəlamlar səsləndirilir.

Dərslikdən şeir düzgün və ifadəli oxunur. Oxu zamanı müəllim yazılışı və deyilişi fərqli olan sözlərin düzgün tələffüz edilməsinə fikir verir. (Müəllim, qulaq asmaq.)

Müəllim: – *Qəlbimizdə həmişə yanan nurdu o insan* cümləsini öz sözlərinizlə izah edin.

“Qəlbimizdə həmişə yanan nurdu o insan” cümləsi ilə şair demək istəyir ki, müəllim elə bir insandır ki, onun məktəbdə öyrətdikləri həmişə gərəyimiz olur, məhz onun öyrətdiklərinin sayəsində biz həyatda nələrsə nail oluruq. Müəllim elə bir nurdur ki, həmişə bizim ürəyimizdədir, həmişə yanır, alovlanır. Ona görə də müəllim həmişə qəlbimizdə yanan nura bənzədilir. Şeirin hər bəndini şagirdlər öz sözləri ilə danışirlar.

Sual: – *Şeirin hansı misralarındakı cümlələr ad və hərəkət bildirən sözlərdən ibarətdir?*

Tapşırıq 1. Mətnin məzmununa görə çatışmayan cümlələr əlavə edilir:

2. Müəllim bizə yerin, göyün sirrini öyrədir.

3. Müəllim bizə nəyin düz, nəyin əyri olduğunu öyrədir.

4. Müəllim bizə ləyaqətlə yaşamağı öyrədir.

Hər cümlə şeirin məzmununa uyğun tərtib olunmuş plan kimi qəbul edilərək nəql olunur.

Müəllim: – *Şeirin məzmunundan çıxış edərək əsas fikri müəyyənləşdirin.*

Şeirdə əsas fikir aşağıdakı kimi ifadə oluna bilər: “Həyatda insanlara oxumağı, yazmağı öyrədən varlıq müəllimdir. Müəllim o şəxsdir ki, həyatda onsuz heç nəyə nail ola bilmərik. O, həyat yolumuza işıq saçıran mayakdır”.

Sual: – *“Kitab” və “Müəllim” şeirlərini birləşdirən ümumi cəhət hansıdır?*

Hər iki şeirin ideyası elmə, biliyə, onu öyrədənə ehtiram və sevgi ilə bağlıdır. Uşaq məktəbə gedir, kitab oxuyur, müəllim ona oxumağı, yazmağı öyrədir. Kitab da, müəllim də eyni məqsədə – elm öyrətməyə, təhsil verməyə xidmət edir.

Cütlərlə iş. Hər cütlük “Müəllimindən nələri öyrənmişən?” – sualına cavab verir.

İş dəftərinin 50-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərsləyin 68-ci səhifəsindəki 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “B” variantıdır. Şekillər verilir. Solda 1 gül, sağda 1 nar. İkinci şəkildə solda 5 gül, sağda 5 nar.

Sual: – *Şekillərdə nə çəkilib?*

Soldakı şəkildə: gül, nar; sağdakı şəkildə güllər, narlar şəkilləri verilib.

Köməkçi sual: – *Nə üçün şəkillərdəki təsvirlər eyni varlıqlar olsa da, soldakına gül, nar, sağdakına güllər, narlar dediniz? Bu sözləri fərqləndirən hissəni tapın.*

Tədqiqat sualı: – *Varlıqların tək, yoxsa cəm halda olduğunu necə müəyyənləşdirilir? Niyə cəmdə olan sözlərdə -lar, -lər hissəciyi fərqli tələffüz olunur?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini işçi vərəqlərinə qeyd edirlər.

I qrup. 1. *Təkdə verilmiş sözləri cəm halda işlədin. Onları sxem üzrə qruplaşdırın.*

Sözlər: ağac, böcək, quş, körpə, göbək, vərəq, armud, şagird, kitab, dəftər, meşə, ayı, gül.

-lar	-lər

2. *Aşağıda cəmdə olan sözlərin deyilişi verilib. Onların düzgün yazılışını müəyyən edin.*

kəntdə, şəhərrər, qızdar, atdar, odunnar, narrar, oğlannar, dişdə, otdar,

günnər, şarrar, oynunna, zərrər, tarrar

II qrup. 1. Verilən mətndən cəmdə işlənən sözləri seçib onları təkdə işlədin.

2. Mətndəki cəmdə işlənən sözlərin deyiliş formasını müəyyən edin.

III qrup. 1. Verilmiş sözlərdən cəmdə olanları təkdə, təkdə olanları isə cəmdə işlədib yazın.

kəndlər, quşlar, uşaq, şəhərlər, kitablar, alma, vərəq, boşqablar, səkillər, nağıl.

2. Sözlərin yazılışı və deyilişini 2 müxtəlif sütunda yazın.

şəhərrər, odunna, oğlanlar, dənnər, konfetlər, şəhərlər, oğlanna, vaqonna, odunlar, dənlər, konfetdər, vaqonlar

IV qrup. 1. Sözlərdən hansı cəmdə, hansı təkdədir? Qruplaşdırıb cədvəldə yazın.

Sözlər: 5 şagird, şəkil, vərəqlər, 3 gilə, əhali, uşaq, paltar, camaat, söz, heyvan, xalq, şir, evlər, qələm.

2. Mətndəki səhvləri düzəldin. Səhvin nədən ibarət olduğunu izah edin. (-lar, -lər şəkilçisinin səhv yazıldığı mətnlər verilir.)

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsləklə iş.** Dərsləyin 68-ci səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur və izah olunur. 3-4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Ad bildirən sözlərin sonundakı *-lar, -lər* hissəciyi həmin varlıqların çox olduğunu bildirir. Sözlərdə işlənən *-lar, -lər* hissəciyi cəmlik bildirir. Bu hissəcik bir sıra sözlərə qoşulduqda sözün son samitdən asılı olaraq fərqli tələffüz edilir.

Tətbiqetmə. Dil qaydaları. İmla mətni:

GÜNƏŞ VƏ BULUD (32 söz)

Bir dəfə buludlar günəşin qabağını kəsmək istədi. Səhər günəş doğdu. Elə mehriban gülümsündü ki, bütün buludlar əriyib yox oldu. Otlar, çiçəklər, ağaclar sevincə günəşə boylandı. Çaylar, dənizlər, meşələr əvvəlki kimi nəğmə oxudu.

Ev tapşırığı. Siz müəlliminizi nəyə görə sevirsiniz?" mövzusunda təqdimat hazırlayın. Cəm halda 10 söz yazın. Bu sözlərin yazılışı və tələffüzü arasındakı fərqi olub-olmadığını müəyyənləşdirin.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında və təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 31. İKİ GÜZGÜ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.4. Nitq situasiyalarından asılı olaraq danışq prosesində müvafiq jest və mimikalarından istifadə edir.	Rollu oyunda situasiyadan asılı olaraq jest və mimikalardan istifadə edir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi müəyyən sözləri yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmunu ilə bağlı fikir yürütməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki obrazların xarakterini açmaqla əsas fikrə münasibət bildirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnə müəyyən olunmuş hissəni üzündən köçürür.
3.1.6. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan, ərizə) yazır.	Əsər qəhrəmanına məktub yazaraq onun hərəkətlərinə münasibətini bildirir.

Motivasiya. Sual: – Adam bəzən gözəl görünür, bəzən də yox. Görəsən, niyə?

Kömək. Müxtəlif mimikalı eyni adam şəkilləri nümayiş olunur.

– Hər bir mimikanı doğuran hadisəni təxmin edin.

Tədqiqat sualı: – İnsan nə zaman ətrafdakılara xoş təsir bağışlayır?

Fərziyyələr söylenilir.

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. I hissə müvafiq jest və mimikalarla oxunub təhlil olunur. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş şəkillər əsasında sözləri iş vərəqlərində qeyd edirlər.

– Üzdəki mimikalara görə sözləri təyin edin.

I qrup. Təəccüb

II qrup. Qəmli

III qrup. Acıqlı

IV qrup. Gölürüz

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsliyin 70-ci səhifəsindəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Rollu oyun. Sınıfdə “ailə” oyunu oynanılır. Uşaqlar öz təxəyyüllərinə görə ailədə baş vermiş bir hadisəni səhnələşdirir və hərə ailə üzvlərindən birinin (ata, ana, nənə, baba və b.) rolunu oynayır.

– Əhvalının pisliyi ətrafdakılara təsir edirmi?

Dərslikdən II hissə oxunur və təhlil olunur.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsliklə iş. Dərsliyin 71-ci səhifəsindəki 3-4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: İnsanın ətrafdakılara münasibəti çox zaman onun əhvalından asılı olur. Onun ovqatı isə ətrafdakıların ona münasibətinə təsir edir. Xoş əhval, xoş münasibət, təbəssüm insanlara xoş təsir bağışlayır. Çalışmaq lazımdır ki, pis ovqatını ətrafdakılara hiss etdirməyəsən.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 51-ci səhifəsindəki “**Bulud**” mətni oxunur, mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Sual və tapşırıqlar:

– Nə üçün eyni buluda baxan uşaqlar onu müxtəlif cür görürdülər? Buradan hansı nəticəyə gələ bilərsiniz?

– “Sevinci yerə-göyə sığmırdı” ifadəsini necə başa düşürsən? Bu cümlədəki fikri daha necə ifadə etmək olar?

– Çoxlu qara buludların olduğu səma haqqında “aydın, mavi” demək olarmı? Bəs belə səmanı necə adlandırmaq olar? Göy üzünü qara buludların alması hansı təbiət hadisəsindən xəbər verir?

“Bulud” və “İki güzgü” mətnləri müqayisə olunur. Fərziyyələr dinlənir.

Sual: – “İki güzgü” və “Bulud” hekayələrinin məzmununda hansı oxşarlıq var? (Hər iki hekayədə dərsdən aşağı qiymət alması əsərin qəhrəmanının kefini pozur.)

Yazı. Şagirdlərə mətndən Leylanın özündənrazı olduğunu göstərən hissəni tapıb yazmaq tapşırılır.

İş dəftərinin 52-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı. – “İki güzgü” əsərinin qəhrəmanına məktub yazın, münasibətinizi bildirin (dərslik, səh. 71, 5-ci tapşırıq).

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 32. İKİ UŞAQ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətdə rast gəldiyi ifadələrin yaxınmənalı və əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur və şərh edir.
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi mətn üzrə sualları cavablandırır.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeir, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.	Şeirin xüsusiyyətlərini izah edir və nəsrədən fərqləndirir.
2.2.4. Mətdəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətdəki fikrə öz münasibətini bildirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“H” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Əzbər bildiyi şeirin məzmununu öz sözləri ilə yazır.

Motivasiya. Ötən dərsdə keçilmiş “İki güzgü” mətni xatırladılır: – Leylanın “3” almağının səbəbi nə idi?

“Dərsini yaxşı öyrənməməyi” cavabını aldıqdan sonra müəllim növbəti sualı verir:

– Hansı variantı seçərdiniz?

A) əvvəlcə həyətdə oynamaq, sonra dərsləri öyrənmək lazımdır.

B) əvvəlcə dərsləri öyrənmək, sonra həyətdə oynamaq lazımdır.

Sınıfdə hər iki variantı seçən uşaqlar ola bilər. Bununla bağlı debat keçirmək, şagirdləri arqumentlər gətirməyə həvəsləndirmək məqsəduyğun olardı.

Dərsliklə iş. Şeir üç şagird tərəfindən (iki oğlan və aparıcı) müvafiq jest və mimikalardan istifadə edilməklə oxunur.

Tapşırıq 1. Cavab “B” variantıdır.

Qeyd. Müəllim məlumat verir ki, şeirin misraları qafiyələndiyi və misralardakı hecaların sayı çox vaxt eyni olduğu üçün bəzi sözlər tələffüzə uyğun yazılır (məs.: bilmirəm – neylirəm, o birsi – dərsi).

Suallar: – *Əsər qəhrəmanları haqqında nə deyə bilərsiniz? Hansı oğlan daha çox xoşunuza gəldi?*

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Göy rəngli misralar şeirdəki əsas fikri ifadə edir və **“Bu günün işini sabaha qoyma”** atalar sözüne uyğun gəlir.

Dinləmə mətni. Müəllim yazı taxtasında yazılan iki cümlədən birini seçməyi tapşırır:

1. *Evdə dərslərinizə hazırlşırsınız, çünki müəllim sizdən sabah dərs soruşa bilər.*

2. *Müəllimin sizdən sabah dərs soruşub-soruşmayacağından asılı olmayaraq evdə hər gün dərslərinizə hazırlşırsınız.*

BƏXTİ GƏTİRMƏYƏNLƏR

Tolya və Kolya bir sınıfdə oxumasalar da, dostluq edirlər. Çox zaman onlar dərsə birlikdə gedirlər. Bu gün Tolya çox narahatdır:

– Çox güman ki, müəllim məni dərs danışmağa çağıracaq. Gərək bir də təkrar edim...

– Mən isə dərslərimi heç hazırlamamışam! – deyə Kolya lovğalanır. – Məndən müəllim onsuz da soruşmayacaq!

– Niyə?

– İki gün əvvəl cavab vermişəm!

Məktəbdən sonra uşaqlar yenə birlikdə evə qayıdılar. Hər ikisinin qanı qaradır. Tolya şikayət edir:

– Bütün dərsi əlimi qaldırdım, amma müəllim heç məndən dərs soruşmadı...

Bəs səndən?

– Mənim də bəxtim gətirmədi, – deyə Kolya ah çəkdi.

– Niyə?

– Müəllim lövhəyə çağırıdı...

B.Krekotin

Mətnə işlənən “bəxti gətirmək”, “ah çəkmək” ifadələri izah olunur:

bəxti gətirmək – şanslı olmaq, çətinə düşmədən uğur qazanmaq;

ah çəkmək – kədərlənmək, inləmək.

Sual: – *Dərslikdəki mətn ilə dinlədiyiniz mətnin ifadə forması bir-birindən nə ilə fərqlənir? (I mətn – şeir, II mətn – hekayədir)*

Şagirdlər üç qrupa ayrılırlar. Hər qrupa aşağıdakı iş vərəqləri paylanır:

I qrup. *Təsəvvür edin ki, məktəbdən qayıdan dostların hər ikisinin kefi kök idi. Bu halda Tolya və Kolya nə deyərdilər?*

II qrup. *Təsəvvür edin ki, məktəbdən qayıdan Tolyanın qanı qara, Kolyanın kefi kök idi. Bu halda onlar nə deyərdilər?*

III qrup. *Təsəvvür edin ki, məktəbdən qayıdan Tolyanın kefi kök, Kolyanın qanı qara idi. Bu halda onlar nə deyərdilər?*

Təqdimatdan sonra müzakirə və ümumiləşdirmə aparılır. **Nəticə** çıxarılır: *İnsan işlərini*

tez və vaxtında yerinə yetirmək üçün düzgün tərtib olunmuş gün rejimindən istifadə etməlidir. Hər bir işi vaxtında görmək lazımdır.

Yazı. Hüsnxət. “H” hərfi. İş dəftəri, səh. 53.

Ev tapşırığı. Şeirin məzmununu öz sözlərinizlə yazın.

Qiymətləndirmə. Muəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 33. KOMPÜTER OYUNU (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını izah edir, onları yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeir, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.	Nəzm və nəsr əsərlərini bir-birindən fərqləndirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandırır, məzmununa uyğun plan tutur.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plan üzrə mətndəki hadisələri ardıcılıqla nəql edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşa yazır.	Əsərin qəhrəmanına münasibətini bildirərək kiçikhəcmli inşa yazır.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Əzbər bildiyi nəzm nümunəsini nəsrə çevirərək yazır.
4.1.2. Sözlərin böyük həflə yazılışına dair qaydaları məqamına uyğun istifadə edir.	Sözlərin böyük həflə yazılışına dair qaydaları yazıda tətbiq edir.

Motivasiya

Müəllim şagirdlərdən hansı oyunları tanıdıqlarını və oynadıqlarını soruşur. Ehtimal ki, uşaqların əksəriyyəti kompüter oyunlarını çox sevdiklərini bildirəcəklər. Müəllim suallar verməklə kompüter oyununun müsbət və mənfi cəhətlərini araşdırır:

– Kompüterdə oyun oynamaq üçün nə qədər vaxt ayırmaq lazımdır? Nə üçün?

Oxu (Proqnozlaşdırma)

Şagirdlərin yaradıcılığını inkişaf etdirmək məqsədi ilə proqnozlaşdırmanın “Əşyaların canlandırılması” üsulundan istifadə oluna bilər. İş bütün siniflə aparılır. Şagirdlərə təklif olunur ki, sinifdə olan əşyaları “canlandıraraq” onlar haqqında əhvalat fikirləşsinlər.

Bir neçə əşya haqqında əhvalat dinlənildikdən sonra mətnin birinci hissəsi oxunur.

Müəllim:

– *Sizcə, hadisələr necə davam edəcək?*

Şagirdlər öz versiyalarını söyləyirlər. Mətnin ikinci hissəsi oxunur. Şagirdlərin versiyaları ilə müqayisə olunur.

Şagirdlər yenə də mətnin davamı ilə bağlı öz təxminlərini söyləyirlər.

Mətnin üçüncü hissəsi oxunduqdan sonra şagirdlərin əvvəl söylədikləri fikirlərlə mətnin sonluğu müqayisə olunur.

Müəllim: – Sizcə, Toğrulun anası kompüterini danışan görsəydi, kimə haqq qazandırardı? (Toğrulun anası kompüterini danışan görsəydi, kompüterə haqq qazandırardı. Çünki bilirdi ki, oğlu kompüter oyununa çox vaxt ayırırdı. Bu da onun sağlamlığına ziddir.)

– Kompüterdən düzgün istifadə qaydalarından hansılarını deyə bilərsiniz?

Şagirdlər informatika fənnindən əldə etdikləri biliklərə əsasən kompüterdən düzgün istifadə qaydalarını sadalayır.

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir:

əl çəkmirdi – rahat buraxmırdı

gözləri böyüdü – təəccübləndi

ayağını sürüyə-sürüyə – həvəssiz

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir:

1. Toğrul dərs oxumaq istəmirdi, çünki kompüter oyunlarından əl çəkə bilmirdi.

2. Toğrul qorxdu, çünki kompüter insan kimi danışmağa başladı.

3. Toğrulun anası bu hadisəni görmədi, çünki hər şey Toğrulun gözüne görünürdü.

Mətnin hissələrinə başlıqlar verilməklə plan tutulur:

I. Məktəbdən qayıdan Toğrul

1. Kompüterdən əl çəkməyən Toğrul

2. Acıqlı səs

II. Kompüterin şikayəti

3. Toğrulun qorxması

4. Kompüterin Toğrula acıqlanması

III. Ananın sevinci

5. Toğrulun anasına kompüterini göstərməyi

6. Ekranı sönmüş kompüter

7. Dərslərini oxumağa gedən Toğrul

Şagirdlər mətnin məzmununu tərtib etdikləri plana görə nəql edirlər.

Təbiiqetmə. İş dəftərinin 54-cü səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərsliyin 75-ci səhifəsindəki 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir.

Müəllim: – Aşağıdakı cümlələrdə təkrar olunan sözləri tapın və yazılışına diqqət edin.

1) Anam Nərgiz xala ilə rəfiqədir.

Rəfiqəmin ad gününə bir dəstə nərgiz aldım.

2) Mənim ən çox sevdiyim bayram Novruzdur.

Bu gün Bayram riyaziyyatdan "5" aldı.

Tədqiqat sualı: – Nə üçün eyni sözlər cümlələrdə bəzən kiçik, bəzən də böyük hərflə yazılır? Sözü nə zaman böyük hərflə yazılır?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş verəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. 1. Verilmiş adlar arasında elələrini tapın ki, onları cümlələrdə başqa mənada kiçik hərflə yazmaq mümkün olsun. (Müəllim özü bu adlar siyahısını verə bilər.)

2. Heyvanlara adlar verin. Onlar niyə böyük hərflə yazılır?

İnək –

At –

İt –

Pişik –

II qrup. 1. Elə gül adları seçin ki, onlar həm də adam adı olsun.

2. Şəklə əsasən uşaqlara ad verməklə hekayə qurub yazın. (Şəkli müəllim seçə bilər.)

III qrup. 1. Verilmiş adları aşağıdakı kimi qruplaşdırın. (Sözlər müəllim tərəfindən verilir)

Şəhər	Dəniz	Çay	Dağ	Adam

2. Səhvləri düzəltməklə köçürün.

Bizim ana vətənimiz azərbaycandır. Azərbaycanın paytaxtı baki şəhəridir. Azərbaycanın gəncə, Sumqayıt, Mingəçevir və başqa bu kimi gözəl şəhərləri də var. azərbaycanın mavi gözlü xəzəri, göygözü ona yaraşır verir. babadağ, şahdağ kimi zirvələri buludlara dəyir.

IV qrup. 1. Arif, Kamal, Mətin, Zaman, Qorxmaz adlarının mənalarını araşdırın və cümlədə kiçik hərflə işlənən söz kimi yazın.

2. Hansı sözlər böyük hərflə yazılmalıdır, hansı kiçiklə? Nə üçün?

şəhər, salyan, xəzər, çay, araz, kür, oğlan, maralgöl, tərər, rayon, əyriçay, bulaq, kənd, balakən, ölkə, türkiyə, iran, respublika, gürcüstan, şəki, bozdar, it, inək, məstan, yelqanad, at.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsləyin 75-ci səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur, izah olunur. 5-8-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Cümlənin əvvəlində gələn sözlər, insan adları, soyadlar, yer (şəhər, dağ, dəniz və s.) adları, eləcə də heyvanlara verilən adlar böyük hərflə yazılır. Nəticə yazı taxtasında sxem şəklində göstərilir:

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 54-cü səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. İfade mətni:

TƏZƏ EV

Evimizin yanında
Təzə bir ev tikilir,
Dövrəsində xeyli gül,
Xeyli ağac əkilir...

Bir bayram axşamında
Köçdü ora adamlar.
İndi bizim nə qədər
Təzə dostlarımız var...

B. Adil

Ev tapşırığı. Turalın xarakterini təsvir edən kiçik esse yazın. Yerindən asılı olaraq həm böyük, həm də kiçik hərflə yazılan 5 sözü hər iki halda cümlədə işlədin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 34. ELAN (2 saat)

Məzmun standartı	Təlim məqsədi
3.1.6. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan, ərizə) yazır.	Müəyyən olunmuş mövzuya uyğun olaraq elan yazır.

Motivasiya. Lövhədən üç plakat asılır: açıqca, məktub, elan.

Sual: – *Bunlardan hansı sizə tanışdır?*

Uşaqlar məktub və açıqca ilə tanış olduqları üçün bu əməli yazı növlərini təyin edirlər. Müəllim həmin əməli yazı növləri ilə bağlı suallar verir:

- *Açıqca nə üçün yazılır?* (kimi isə təbrik etmək üçün)
- *Məktubun məzmunu nədən ibarət olur?* (hər hansı bir şəxsə məlumat, arzu, istək çatdırmaq üçün)

Daha sonra uşaqlar elanın mətni ilə tanış olurlar. Müəllim bu yazı növünün elan adlandırıldığını bildirir və suallar verir:

– *İndi deyə bilərsinizmi, elan nə üçün yazılır?*

Tədqiqat sualı: – *Elanın məzmunu nədən ibarət olur?*

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Dərsliyin 76-cı səhifəsindəki mətn oxunur. Elanın düzgün yazılış forması müəyyən olunur.

Lövhədən iki elan asılır:

ELAN

Martin 15-də "Yurdumuza bahar gəlir" mövzusunda tədbir keçiriləcək.
Hamı dəvət olunur.

Təşkilatçı: 2^b sinfi

ELAN

Dekabrın 20-si saat 12:00-da məktəbin akt zalında tədbir keçiriləcək.
Maraqlananlar dəvət olunur.

Təşkilatçı: 2^b sinfi

Sual: – *Elan mətnlərinin tərtibində hansı səhvlərə yol verilib?* (1-cidə dəqiq vaxt və məkan haqqında məlumat yoxdur, 2-cidə tədbirin adı göstərilməyib).

Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Bilik yarışması haqqında elan yazın.*

II qrup. *Bayram tədbiri haqqında elan yazın.*

III qrup. *Kukla teatrında tamaşaya dair elan yazın.*

IV qrup. *Musiqi müsabiqəsində iştirak üçün elan yazın.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur.

Nəticə: Elanlar nəzərdə tutulan tədbir haqqında məlumat vermək məqsədilə yazılır. Elanın məqsədi insanları tədbirdə iştiraka cəlb etməkdir. Elanda tədbirin adı, vaxtı, yeri, təşkilatçılar mütləq qeyd olunmalıdır. Bundan başqa, tədbir haqqında əlavə məlumat və ya bu məlumatı almaq üçün əlaqələndirici şəxsin telefonu da göstərilə bilər.

Tətbiqetmə. Təqdimatlardan sonra **iş dəftərindəki** (səh. 55) tapşırıqları yerinə yetirilir.

Şagirdlər 1-ci tapşırığı yerinə yetirərkən elanda aşağıda verilmiş mərhələləri diqqət mərkəzində saxlamağı unutmamalıdırlar:

1. Məlumatın adı
2. Məlumatın vaxtı
3. Əlavə məlumat
4. Təşkilatçının adı

Ev tapşırığı. Dərsləyin 76-cı səhifəsindəki 1-ci tapşırığı yerinə yetirərək elan yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 35. SEHRLİ SÖZ (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
1.2.2. Dialoqlarda vəziyyətə uyğun nitq etiketlərindən istifadə edir.	Nitq etiketlərini məqamına uyğun işlədir.
2.1.3. Öyrəndiyi yeni sözlərdən nitqində istifadə edir.	Öyrəndiyi yeni sözləri cümlələrdə mənasına uyğun işlədir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmununa uyğun gəlməyən cümlələri seçir və mətnin qəhrəmanına öz münasibətini bildirərək mətni şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	"X" hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnəndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad, əlamət, hərəkət bildiren sözləri fərqləndirərək onları qruplaşdırır.

Motivasiya. Topla oyun. "Mən beş nəzakətli söz bilərəm" (oyun "Söz assosiasiyaları" üsulu ilə aparılır). Uşaqlar topu bir-birinə ötürərək "sehrli sözlər" (nitq etiketləri) söyləyirlər:

- Zəhmət olmasa...
- İcazənizlə...
- Çox sağ ol...
- Təşəkkür edirəm...
- Xahiş edirəm...

Müəllim: "Kim 5-dən çox nəzakətli söz deyə bilər?" söyləməklə uşaqların fəallığını daha da artırır və onlar əlavə nitq etiketləri söyləyirlər:

- Məmnuniyyətlə...
- Üzr istəyirəm...
- Bağışlayın...

Bu ifadələri əlaqələndirməklə fikir, yaxud ideya formalaşdırmaq.

Belə bir fikir formalaşdırmaq olar: "Bu ifadələrdən istifadə edən adamla ünsiyyət qurmaq xoş olar".

Mətnin 1-ci hissəsi "Mən sehrbazam" cümləsinə qədər oxunur və müəllim soruşur: "Sizcə, qoca düz deyirdi?"

Şagirdlərin "Xeyr" cavabından sonra "Bəs Pərvizə nə olduğunu qoca haradan bildi?" sualı verilir. Cavablar dinlənir. Bundan sonra mətnin davamı "Qoca uzun saqqalını tumarlayıb fikrə getdi" cümləsinə qədər oxunur.

Suallar: – Sizcə, evdə nə üçün Pərvizə belə bir münasibət bəsləyirlər?

– Görəsən, qoca nə üçün fikrə getdi?

– Sizcə, qoca kişi Pərvizə nə məsləhət verəcək?

Şagirdlərin cavab versiyaları dinlənilir, sonra mətnin davamı I hissənin sonunadək oxunur və şagirdlərin versiyaları ilə müqayisə olunur.

Müəllim: – Sizcə, Pərvizin qulağına qoca nə pıçıldadı?

– Pərviz haqqında nə deyə bilərsiniz?

– Mətnə hansı ifadələr onun kobud olduğunu göstərir?

Şagirdlərin cavabları dinlənilir.

Qruplarla iş. Şagirdlər 4 qrupa bölünür və hər qrup hekayənin davamı ilə bağlı öz variantını hazırlayıb təqdim edir (2-ci tapşırıq).

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. 3-cü və 5-ci cümlələrin mətnin məzmununa uyğun olmadığı müəyyən edilir.

3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Lüğətdən istifadə etməklə səhv yazılan sözlər düzgün yazılır: *flomaster, qayıq, saqqal*.

Mətnin 2-ci və 3-cü hissələri müəllim tərəfindən 4 yerə bölünür və 4 qrup arasında paylanır. Qruplar hissələri oxuyur və səhnələşdirməklə təqdim edirlər. 1-ci qrup Pərviz və Leyla; 2-ci qrup Pərviz və nənə; 3-cü qrup Pərviz və qardaşı arasındakı dialoqu; 4-cü qrupdan 2 nəfər (onlardan biri Pərviz obrazında, digəri isə aparıcı rolunda oynayır) mətnin sonuncu 2 abzasını səhnələşdirir (5-ci tapşırıq).

Mətni davam etdir:

I qrup. *Pərvizin Leyla ilə dialoqunu daha bir neçə cümlə ilə davam etdirin* (nitq etiketlərindən istifadə etməklə).

II qrup. *Pərvizin nənə ilə dialoqunu daha bir neçə cümlə ilə davam etdirin* (nitq etiketlərindən istifadə etməklə).

III qrup. *Pərvizin qardaşı ilə dialoqunu daha bir neçə cümlə ilə davam etdirin* (nitq etiketlərindən istifadə etməklə).

IV qrup. *Təsəvvür edin ki, Pərviz qocaya minnətdarlığını bildirmək üçün onun yanına gəlir və qocanı orada görür.*

Tapşırıq 4. Cavab “C” variantıdır.

Suallar:

– “Nəzakətli olun” ifadəsini necə başa düşürsünüz?

– Kim özünü nəzakətli sayır? Nəyə əsasən belə düşünürsünüz?

Tapşırıq. “Salam”, “sağ ol” sözlərinə yaxınmənalı sözlər deyın (burada da “söz assosiasiyası”ndan istifadə oluna bilər).

– Xoş gördük.

– Sabahınız xeyir.

– Axşamınız xeyir.

– Sağlqla qalın.

– Xoş gəldiniz.

– Gecəniz xeyrə qalsın.

– Görüşənədək və s.

Müəllim: – Bu sözlərdən istifadə etməklə səhnəcik hazırlayın. “Bir oğlan yoldan keçən qızdan saati soruşmaq istəyir. Bunu nəzakətli şəkildə necə etsin?”

İki şagirdin iştirakı ilə səhnəcik qurulur:

– Sabahınız xeyir, deyə bilərsinizmi, saat neçədir?

- Sabahınız xeyir, saat 12-nin yarısıdır.
- Çox sağ olun.
- Buyurun.

Nəticə: Nitq etiketlərinin insanlarla münasibətlərin qurulmasında böyük rolu var. Nitq etiketlərindən düzgün istifadə etmək vacibdir.

Tapşırıq 9. Nöqtələrin yerinə *rəsm, klub, plan* sözləri yazılmaqla cümlələr köçürülür.

10-cu tapşırıq yerinə yetirilərkən yaxşı olardı ki, hər söz yazıldıqca onun sualları səsləndirilsin.

Dərsin sonunda müəllim mövzunun necə mənimsənildiyini öyrənmək məqsədilə sinfə müraciət edir (refleksiya):

- *Bu gün biz nədən danışdıq?*
- *Özünüz üçün faydalı nə öyrəndiniz?*
- *Hər biriniz mövzu ilə əlaqədar düşündüyünüzü bir cümlə ilə ifadə edin.*

Sonra 2 şagird bu fikirlərin siyahısını tərtib edir.

Ən dəyərli hesab edilən fikirlər vatman kağızına yazılır və divardan asılır:

- *Nəzakətli ol ki, başqaları da səninlə münasibət yaratmaqdan məmnun qalsın.*
- *Həmişə qayğıkeş ol.*
- *Rastlaşdığın adamlarla salamlaş.*
- *Sənə köməklik ediləndə minnətdarlığını bildir.*
- *Gedərkən sağollaş.*
- *Narahatlıq yaratma. Gedərkən hara getdiyini, nə vaxt gələcəyini söylə.*
- *Tərslik etmə. Sənin tərsliyin başqalarını narahat edə bilər.*

İş dəftərinin 56-cı səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. İmla mətni:

FUTBOL (27 söz)

Bir dəfə gördüm ki, Məstanla Toplan top-top oynayır. Məstan çevik tərپənib topu Toplandan alıb qaçdı. Toplan da onun qulağından dişlədi. Hakim fit çalıb bayrağını qaldırdı. Oyun qurtardı.

Yazı. Hüsnxət. “X” hərfi. İş dəftəri, səh. 57.

Ev tapşırığı. Dərsliyin 80-ci səhifəsindən mətnin sonuncu iki abzasını dəftərinizə köçürün.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 36. ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR. Dərslik, səh. 82

Dərs 37. BÖLMƏ ÜZRƏ QİYMƏTLƏNDİRMƏ. İş dəftəri, səh. 58-59

IV bölmə

HEYVANLAR VƏ QUŞLAR

Dərs №	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
38.	Ayı və şir	2.1.2, 2.1.4, 2.2.1, 3.1.2, 3.1.5, 4.1.5	2	84	58-59	104
39.	Heyvanlar necə qorunurlar <i>Əlamət bildirən sözlər</i>	1.1.2, 2.1.2, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.4, 4.1.5	4	85-86	60	105
40.	Şir və siçan	2.2.1, 3.1.2, 4.1.3, 4.1.5	2	87	62	107
41.	Dəvələr	1.2.1, 2.2.1, 2.2.2, 3.1.5	4	88-89	63	109
42.	Quşlar	1.2.1, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.4, 4.1.5	4	90-91	64	110
43.	Qayğıkeş valideynlər <i>Hərəkət bildirən sözlər</i>	1.2.1, 1.2.4, 2.2.1, 2.2.3, 3.1.4, 4.1.5	4	92-93	66	112
44.	Qazlar	1.2.1, 2.1.2, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.4, 3.1.2, 4.1.5	4	94-96		115
45.	Siçanla qurbağanın dostluğu	1.2.1, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.5, 4.1.5	2	97	67	117
46.	Qurbağalar	1.1.1, 2.2.1, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.5	2	98	68	118
47.	Quyruq nəyə gerəkdir	1.2.1, 2.2.1, 3.1.5, 4.1.5	2	99	70	120
48.	Fillər	2.1.4, 2.2.1, 3.1.4, 4.1.5	2	100	71	121
49.	Xilaskar it	1.2.1, 2.2.1, 2.2.2, 3.1.4, 4.1.3, 4.1.5	2	101		122
50.	Papaqçı və meymunlar	1.1.2, 1.2.4, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.5, 3.1.1, 4.1.5	4	102-104	72	123
51.	Dovşanın adı	1.2.1, 1.2.4, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.3, 4.1.5	2	105-106	74	125
52.	Kərtənkələ	1.2.1, 2.1.4, 4.1.3, 4.1.5	2	107	75	126
53.	Ümumiləşdirici təkrar		1	108	76-77	127
54.	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1			127
Yekun			44 saat			

Dərs 38. AYI VƏ ŞİR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözün mənasını lüğətin köməyi ilə izah edir və kontekstə uyğunluğunu müəyyənləşdirir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Şeirdə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını izah edir və onların əksmənalı qarşılığını müəyyənləşdirir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmunu ilə bağlı fikir yürütməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Şeirin bir hissəsini üzündən köçürür.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Əzbər bildiyi şeirin qısa məzmununu öz sözləri ilə yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.

Motivasiya. Dinləmə mətni səsləndirilir:

Bir gün portağaldan soruşurlar:

– Sən niyə dilim-dilimsən?

O deyir:

– Ona görə ki, məni dostlarınla bölə biləsən.

– Ay alma, yəqin, sən də bütövsən ki, səni tək yeyim?

– Xeyr, məni elə bütöv də yoldaşa verirlər.

Tədqiqat sualı: – “Artıq tamah baş yarar” atalar sözünü necə başa düşürsünüz?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Dərsliyin 84-cü səhifəsindəki şeir oxunur, obrazlar təhlil olunur, şagirdlər təmsildəki əsas fikrə münasibət bildirirlər.

Sözlükdəki “fərar etmək” ifadəsinin mənası açıqlanır, müəllim bu ifadənin “fərar” sözü ilə mənə yaxınlığını izah edir.

Tapşırıq 1. Cavab “B” variantıdır.

Tapşırıq 2. Şəkildə tülkü təsvir olunmayıb.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Aşağıdakı suallar ətrafında müzakirələr aparılır:

– Sizcə, tülkü ovu götürüb aparandan sonra ayı və şir nə fikirləşdilər?

– “Tamahkar” sözünün əksmənalı qarşılığını tapın. (səxavətli, əliaçıq, nəfsi tox və s.)

Şagirdlərin fikirləri dinlənir və müzakirə olunur.

Nəticə: Tamahkar öz nəfsinin quludur. Tamahkarlıq başa bələdir. Səxavət dövlətdən deyil, təbiətdəndir.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 61-62-ci səhifələrində “Ayı və şir” təmsilinə çəkilmiş pazllar kəsilir və müvafiq qayda ilə düzülməklə yapışdırılır.

Yazı. Şagirdlər iş dəftərində pazllardan alınmış şəkllə uyğun olan hissənin məzmununu dəftərə yazırlar.

Dil qaydaları. Sual: – Şeirin hansı misrası yalnız hərəkət bildirən sözlərdən ibarətdir?

Müəllim lövhədə cədvəl çəkir. **Tapşırıq:** – Təmsildə təsvir olunan heyvanlara uyğun gələn ad, əlamət və hərəkət bildiren sözləri tapmaqla cədvəli tamamlayın.

Ad bildiren sözlər	Əlamət bildiren sözlər	Hərəkət bildiren sözlər
şir	qorxulu, hirsli	yatır, nərildəyir, qaçır

Ev tapşırığı: – Şeirin ilk altı mısrasını dəftərinizə köçürün.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 39. HEYVANLAR NECƏ QORUNURLAR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Mətdən öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edərək onları bir məna qrupuna aid edir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətdə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını izah edir, onların yaxınmənalı qarşılığını müəyyənləşdirir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətdəki fikirləri tamamlamaqla məzmunu mənimsədiyini nümayiş etdirir.
2.2.4. Mətdəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətdəki əsas fikri müəyyən edir və öz münasibətini bildirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“I” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmlı inşalar yazır.	Müşahidələri əsasında topladığı məlumatları ümumiləşdirib yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Əlamət bildiren sözləri müəyyən edir.

Motivasiya. Müəllim: – *Canlılar dedikdə nə nəzərdə tutulur? Cansızları canlılardan ayıran nə kimi xüsusiyyətlər var? Yaşamaq üçün canlılara nə lazımdır? (hava, su, qida, istilik, düşməndən qorunmaq)*

Tədqiqat sualı: – *Canlılar ətraf mühitə necə uyğunlaşırlar?*

Köməkçi sual: – *Sizcə, canlılar necə qorunurlar?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər. Qruplara müxtəlif şəkillər verilir, yaxud adlar paylanır. Hər bir qrup həmin canlıların yaşadığı mühit (su, meşə, səhra) haqqında danışır, özünü qorumaq üçün onların nə etdiklərini açıqlayır.

I qrup: *balıqlar*

II qrup: *quşlar*

III qrup: *həşəratlar*

IV qrup: *bitkilər*

V qrup: *heyvanlar*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsləyin 85-ci səhifəsindən mətn hər şagird tərəfindən səssiz oxunur. Müəllim təyin olunmuş vaxt müddətində şagirdlərin oxu sürətini müşahidə edir. Mətnlə bağlı suallar verilir, mətn təhlil olunur.

1-ci tapşırıq.

Pişik, it, keçi – ev heyvanları

Kirpi, pələng, tülkü – vəhşi heyvanlar

İlan, buqələmun, kərtənkələ – sürünənlər

2-ci tapşırıq. Artıq söz “arı”dır, çünki o, həşərat, digərləri isə heyvandır.

3-cü tapşırığın yerinə yetirilməsi şüurlu oxunu yoxlamaq məqsədi daşıyır.

Nəticə: Hər bir canlı yaşamaq üçün mübarizə aparmalıdır.

Tətbiqetmə. **İş dəftərinin** 63-cü səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərsləyin 86-cı səhifəsindən 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Mətnə göy rənglə verilmiş “*Şimal tülküsinin tükləri qışda ağ və qalın, yayda isə seyrək və qəhvəyi rəngdə olur*” cümləsində əlamət bildirən sözlər seçilir. (ağ, qalın, seyrək, qəhvəyi)

Müəllim şagirdlərə bir-birinə bənzər iki şəkil (rəng, ölçü, forma fərqləri olan) göstərir.

Köməkçi sual: – *Bu şəkillər bir-birindən nə ilə fərqlənir?* (Şagirdlər fərqləri sadalayırlar.)

Tədqiqat sualı: – *Varlıqlar bir-birindən hansı xüsusiyyətlərinə görə fərqlənir?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Verilən əşyaların əlamətlərini yazın və onlardan 3-nü cümlədə işlədin.*

II qrup. *Verilən rəngdə olan mümkün qədər çox əşya adı yazaraq onları fərqləndirin.*

Sarı – limon, günəş, cücə, ... (bu, nümunədir)

Ağ – ... , ...

Qırmızı – ... , ...

III qrup. *Şekillərin əlamətlərini yazın. Günəş, limon, qarpız, qar şəkilləri. Onlardan birinin şəklini çəkin və fərqləndirin.*

IV qrup. *Verilmiş mətnə əlamət bildirən sözlərin altından xətt çəkin və həmin sözlərə sual verin (mətn müəllim tərəfindən verilir). Onları forma, rəng, ölçü, dad və s. bildirməsinə görə fərqləndirin.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərslikdən nəzəri hissə oxunur. 5-6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllim: – *Heyvanların qorunma vasitələri müxtəlifdir. Öyrəndiyin məlumatları cədvəl formasında dəftərdə yaz. Daha hansı əlavələr edə bilərsən?*

Nəticə: Əlamət bildirən sözlər əşyaların rəngini, ölçüsünü, qoxusunu, dadını, formasını bildirir. Bu sözlər *necə? nə cür? hansı?* suallarına cavab verir. Ad bildirən sözlərlə bağlı olur, onların necəliyini bildirir.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 64-cü səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. “l” hərfi. İş dəftəri, səh. 60.

Ev tapşırığı: – *Dərsliyin 86-cı səhifəsindəki 7-ci tapşırığı yerinə yetirin.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 40. ŞİR VƏ SİÇAN (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni düzgün, şüurlu oxuyaraq məlumatları araşdırır.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Seçilmiş mətni üzündən köçürür.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Əlamət bildirən sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. – *“Yaxşılıq elə, yerdə qalmaz” atalar sözünü necə başa düşürsünüz?*

Tədqiqat sualı: – *Təmənnasız yaxşılıq nə deməkdir?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini işçi vərəqlərində qeyd edirlər. 87-ci səhifədəki 2-ci tapşırığı yerinə yetirmək üçün şagirdlər A, B, C, Ç, D qruplarına bölünürlər. Müəllim onların hər birinə mətnin müvafiq hissəsini verir və bu hissənin hansı şəkllə aid olduğunu müəyyənləşdirməyi tapşırır.

1

Bir gün şir tələyə düşdü. Nə qədər çalışdısa, torun iplərini qıra bilmədi. Acıqlanmış şir var gücü ilə nərildədi.

2

Günlərin bir günü qoca şir ağacın altında yatmışdı. Bir siçan onun üstünə çıxıb oyana-buyana qaçmağa başladı.

3

Şirin nərlitisini eşidən siçan özünü ona yetirdi. Torun iplərini gərməyə başladı.

4

Şir oyanıb siçanı tutdu. Siçan yalvarmağa başladı. O, şirə dedi:
– Əgər məni buraxsan, sənə yaxşılığım dəyər.

Şir siçanın sözlərinə güldü. Ancaq ona dəyməyib azadlığa buraxdı.

5

Nəhayət, şir canını tordan qurtarıb siçana dedi:

– O vaxt mən sənəin sözlərinə güldüm. Ancaq sən demə, siçanın da şirə yaxşılığı dəyərmis.

Müəllim sual verir:

– *Kimin oxuduğu hissə 1-ci şəklə aiddir? Kiminki 2-yə? və s.*

Bundan sonra qruplar şəkillərin üzərindəki hərflərə görə düzülür. Qrupların mətnə görə düzülmə ardıcılığı belə olur: 2, 4, 1, 3, 5. Birincidən başlayaraq mətni ardıcılıqla oxuyurlar.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.**

1-ci tapşırıq smayliklərlə yerinə yetirilir.

Əlavə tapşırıq: – Mətnin 1-ci cümləsində əlamət bildiren sözü tapın. Bu sözə yaxınmənalı və əksmənalı sözlər deyin.

– Şir və siçanı əlamət bildiren sözlərdən istifadə edərək müqayisəli təsvir edin (məsələn: böyük, kiçik, güclü, zəif və s.).

Nəticə: Ən zəif varlıq da yaxşılıq edə bilər.

Tətbiqetmə. İmla mətni:

KİRPİ (35 söz)

Bir dəfə kirpi kaktusa rast gəldi. Onların tikanları bir-birinə çox oxşayırdı. Kirpi fikirləşdi ki, yəqin, kaktusla qohumdur. Onu qucaqlayıb öpmək istədi. Amma kaktusun tikanları burnuna batdı. Kirpi indi başa düşdü ki, nə üçün dostu yoxdur.

Ev tapşırığı: – *Yaxşılıq və pislik haqqında atalar sözləri tapıb yazın.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 41. DƏVƏLƏR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edərək araşdırdığı məlumatları nəql edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Eyni mövzu ilə bağlı iki mətnə verilmiş məlumatları müqayisə edir. Məzmunu uyğun fikri ifadə edərək mətni şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeir, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.	Şeir və nəsr bir-birindən fərqləndirir.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Əzbər bildiyi şeirin məzmununu yazır.

Motivasiya. Müəllim tapmaca deyir:

*Uzun ayaqlı,
Yekə dodaqlı,
Belində var dağ,
Ayağında yağ.*

Ona "səhra gəmisi" də deyirlər. Bu heyvanın adı nədir?

Tədqiqat sualı: – Dəvə haqqında nə bilirik?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Dəvənin görünüşü haqqında bildiklərinizi yazın.

II qrup. İnsanlara faydası barədə bildiklərinizi yazın.

III qrup. Venn diaqramı verilir.

At olan yerdə dəvəyə ehtiyac varmı? Atla dəvənin oxşar və fərqli xüsusiyyətlərini yazın.

IV qrup. Dəvə necə qidalanır?

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.**

Dərslikdən hər iki mətn oxunur. **Şagirdlərə suallarla müraciət olunur:**

- Birinci mətnə əsasən dəvənin xarici görünüşünü təsvir edin.
- Günlərlə ac qalan dəvənin dözümlülüyünə səbəb nədir?
- Yadıınıza salın, dəvə düşmənlərindən necə qorunur?
- Dəvənin ayaqlarının qumda batmamasının səbəbi nədir?
- Dəvənin xeyri nədir?

Nəticə: Dəvə çox güclü, dözümlü ev heyvanıdır.

Təbiiqetmə. İş dəftərinin 65-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllimin nəzərinə: Dərsliyin 89-cu səhifəsindəki "Yadda saxla!" rubrikası şagirdlərə izah olunarkən müəllim əlavə olaraq qeyd etməlidir ki, hekayə kiçikhəcmli nəsr əsəridir. Hekayədə hər yeni fikir yeni abzasdan verilir.

Növbəti mərhələdə şeirlə nəsr arasındakı fərq araşdırılır.

Sual: – Dəvələrə həsr olunmuş bu iki mətnin ifadə formasında hansı fərqlər var?

Müəllim iki yazı nümayiş etdirir.

1. Budur, yenə qış necə ki var, gəlir,
Şaxta gəlir, soyuq gəlir, qar gəlir.
Səpir qarı ağaclara, kollara,
Dərələrə, təpələrə, yollara.

2. Budur, artıq qış gəlib. Hər tərəf ağappaq don geyinib. Şaxta, soyuq adamın iliyinə işləyir.

Suallar: – Bu mətnlər bir-birindən nə ilə fərqlənir?

– Şeirlə yazılmış mətnin hansı xüsusiyyətləri var?

Dərslikdə verilmiş “Dəvələr” şeiri və elmi-kütləvi mətni əsasında şeirlə nəsr əsəri arasındakı fərqli cəhətlər araşdırılır. 89-cu səhifədəki nəzəri hissə oxunur, şeir və hekayə arasındakı fərqlər müəyyənləşdirilir. 2-7 və 9-cu tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 4. Şeirdə on misra, hər misrada yeddi heca var. Yəhər – fənər, gəzərlər – dözərlər, uzunayaq – yekədodaq sözləri qafiyələnir.

Tapşırıq 9. Dəvə – nəvə, ayıq – qayıq, yovşan – dovşan, kol – qol (yol), çöl – göl.

Yazı. Dəvələr haqqında yazılmış şeir nəsrə çevrilib yazılır.

Nəticə: Şeir misra-misra yazılır, misraların sonluqları qafiyələnir. Nəsr nağıl, hekayə və bu kimi başqa əsərlərin ümumi adıdır. Nəsr əsərləri abzaslara bölünür.

Ev tapşırığı: – 1. Dəvə haqqında əlavə məlumat toplayıb dəftərinizə yazın.

2. Dərsliyin 89-cu səhifəsindəki 8-ci tapşırığı yazılı şəkildə yerinə yetirin.

3. Bir şeir öyrənin, həmin şeirdə bənd və misraların, hər misrada hecaların sayını, eləcə də qafiyələnən sözləri müəyyənləşdirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 42. QUŞLAR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öyrəndiyi, araşdırdığı məlumatları nəql edir. Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi sözləri yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətndəki məlumatları araşdıraraq mətni şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətnə ifadə olunan əsas fikri müəyyən edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“İ” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Müəyyən olunmuş mövzu ətrafında topladığı məlumatlar əsasında kiçik esse yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Əlamət bildiren sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. Maqnitofonda quşların nəğmələri səsləndirilir.

Müəllim: – Bu səslər sizə tanıdırmı?

Şagirdlərin cavablarından sonra aşağıdakı şeir oxunur.

Bülbül gözəl oxuyur,	Qartal yeldən sürətli,
Sərçə yurda bağlıdır.	Turac şirin ətlidir.
Qaranquş yaz qoxuyur,	Dəvəquşu böyüxsə,
Göyərçin sülh məramlıdır.	Kolibri çox kiçikdir.

Köməkçi sual: – Sadaladıqlarımız nədir?

Tədqiqat sualı: – Quşlar haqqında nə bilirik?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Ev quşlarını tanıyırsınız mı? Onların faydası nədir?

II qrup. Quşların adlarını xanalara yazın.

1. Gözəl səslə quş	1	B	Ü	L	B	Ü	L	
2. Ay pipiyi qan ...	2	X	O	R	U	Z		
3. Yazın elçisi	3	Q	A	R	A	N	Q	U
4. Sülh quşu	4	G	Ö	Y	Ə	R	Ç	İ
5. Danışan quş	5	T	U	T	U	Q	U	Ş
6. Meşə həkimi	6	A	Ğ	A	C	D	Ə	L

III qrup. Çöl quşları haqqında nə bilirik?

IV qrup. Çöl quşlarının təbiətə nə faydası var?

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərslikdən mətn oxunur.

– Baba nə üçün kolluqda gizlənib bildirçin səsi çıxarırmış?

– Quşlar bir-birinə təhlükə barədə necə xəbər verirlər?

Dərsliyin 90-91-ci səhifələrindəki 1-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dinləmə mətni.

Kamal meşəyə getmişdi. Meşədə “tak, tak, tak” səsləri eşidib ayaq saxladı. Meşəyə səs salan quşun nazik, uzun, möhkəm dimdiyi var idi. Bu quş ağac oyuqlarından ziyankar həşəratları çıxarıb yeməklə ağacı xəstəlikdən qoruyurdu. O elə bil həkimlik edirdi. Sonra Kamal bərkdən “qarr, qarr” səsləri eşitdi. Bu, qara bir quş idi. Kamal bu quşu da tanımırdı. O, evə qayıdanda televizorda quşlar haqqında veriliş göstərilirdi. Kamal verilişdə maraqlı bir quş gördü. O, çox böyük idi, sanki dəvə boyda. Amma çox ağır olduğundan uça bilmirdi.

Suallar:

– Kamala kömək edin. Siz bu quşları tanıdınız mı?

– Meşə həkimi kim idi?

– “Qarr, qarr” edən qara quş hansı quşdur?

– Uça bilməyən böyük quşu tanıyırsınız mı?

– Bu quşlar haqqında daha nə öyrənmə bilərik?

Müəllim dərsliyin 91-ci səhifəsində quşlar haqqında verilən mətnləri təyin olunmuş vaxt müddətində sürətli, düzgün oxumağı tapşırır. **Vaxt bitdikdən sonra suallar verilir:**

– Ağacdələnin haqqında nə öyrəndiniz?

– Qarğa haqqında nə öyrəndiniz?

– Dəvəquşu haqqında nə öyrəndiniz?

– Ağacdələ, dəvəquşu və qarğanı görünüşlərinə görə başqa quşlardan fərqləndirən cəhətləri sadalayın. Bu quşları başqa quşların arasından necə tanıyaq?

1-ci tapşırıq. Mətnə işlənmiş *signal* sözü *işarə* sözü ilə əvəz oluna bilər.

2-ci tapşırıq. Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir.

3-cü tapşırıq. Ağacdələni “meşə həkimi” də adlandırırlar.

4-cü tapşırıq. Dəvəquşunun qidalanması haqqında mətnə heç bir məlumat yoxdur.

5-ci tapşırıq. Şagirdlər quşlar haqqında öyrəndikləri məlumatları bir neçə cümlə ilə ifadə edib dəftərlərinə yazırlar.

Əlavə tapşırıq. Oxuduğunuz mətnlərdə adları çəkilən quş adlarına əlamət və hərəkət bildiren sözləri əlavə edib yazın.

Ad bildiren sözlər	Əlamət bildiren sözlər	Hərəkət bildiren sözlər
qarğa	qara	oğurlayır, yeyir, atır

Nəticə: Hər bir canlı kimi, quşların da təbiətə xeyri var. Quşlar təbiətdə tarazlıq yaradır, ziyanverici həşəratları məhv edirlər.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 66-cı səhifəsində verilmiş 1-4-cü tapşırıqlardakı tapmacalar oxunur. Açar sözlərə əsasən quşun adı deyilir, müvafiq şəkil rənglənir.

Yazı. “İ” hərfi. İş dəftəri, səh. 67.

Ev tapşırığı: – Dərsdə adı çəkilməyən quş adlarını yazın. Quşların xüsusiyyətləri haqqında məlumat toplayın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 43. QAYÇIKEŞ VALİDEYNLƏR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Mətnə oxuduğu məlumatları genişləndirərək izah edir.
1.2.4. Nitq situasiyalarından asılı olaraq danışmaq prosesində müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Fikrini ifadə edərkən müəyyən jestlərdən yerli-yerində istifadə edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni sürətlə oxuyur. Sualları cavablandırmaqla şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandıraraq nəql edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Heyvanların balalarına göstərdiyi qayğını müşahidə edərək kiçikhəcmli esse yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Hərəkət bildiren sözləri və onların zamanını müəyyən edir.

Motivasiya. Dinləmə mətni:

Parkda uca bir çinar ağacı var idi. Burada siğirçin yuva qurmuş, bala çıxarmışdı. Ana siğirçin bütün günü uçuq, cücülər tapıb gətirir, balalarını yedirirdi. Parkda bir pişik çinarın ətrafında dolanıq, həsrətlə yuvaya sarı baxırdı. Bir gün balalardan biri yuvadan yerə düşdü. Ana siğirçin həyəcanla vurnuxmağa başladı. Pişiyin yaxınlaşdığını görüb onun üstünə şığırdı. Ana çırpınır, pişiyin üzünü-gözünü dimdikləyirdi. Pişik tab gətirməyib oradan uzaqlaşdı. Parkda oynayan uşaqlar isə balanı yuvaya qoydular.

Sual: – Ana siğirçinin belə cəsarətli olmasına səbəb nə idi?

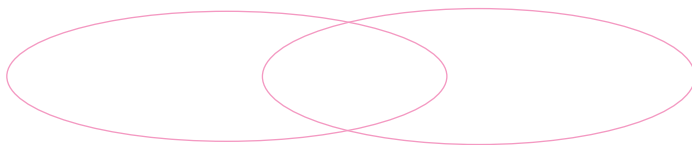
Tədqiqat sualı: – Heyvanlar öz balalarına necə qayğı göstərirlər?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Sınıfın səviyyəsindən asılı olaraq mətnin (dərslik, səh. 92) oxunması üçün vaxt təyin edilir. Şagirdlər həmin vaxt ərzində mətni oxuyub oradakı məlumatları mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər. Aşağıdakı suallar ətrafında müzakirələr aparılır:

- Mətnə təsvir olunan heyvanlarla insanlar arasında hansı oxşar cəhətlər var?
- “Ölüm-dirim savaşı” ifadəsini necə başa düşürsünüz?
- Toyuq ilə ququ quşunun oxşar və fərqli cəhətlərini söyləyin.

Toyuq

Ququ quşu

- Ana toyuq öz balalarını necə qoruyur?
- Canavarlar öz balalarının necə qayğısına qalırlar?
- Pələnglər balalarına qayğılarını necə göstərirlər?
- Hansı heyvanlar balalarının qayğısına qalmır?

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili.

1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. Cavab “C” variantıdır.

- 2-ci tapşırıq.
1. Balalarını sevən heyvanlar və quşlar
 2. Cücələrini qoruyan toyuq
 3. Canavar qayğısı
 4. Balalarına tərbiyə verən pələng
 5. Balası ilə məşğul olmayan dələ və qu quşu

Mətn tutulmuş plana uyğun olaraq şagirdlər tərəfindən nəql olunur.

3-cü tapşırıq. Yumurta qoymaqla çoxalan heyvanlara tısbağanı, ilan, timsahı misal göstərmək olar.

Nəticə: Analıq hissi yalnız insanlarda deyil, heyvan və quşlarda da çox güclü olur.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 68-ci səhifəsindəki “Tısbağa” mətni oxunur və təhlil olunur.

Suallar verilir:

- Tısbağa necə qorunur?
- Tısbağalar harada yaşayır?
- Ən böyük tısbağa təxminən hansı ölçüdədir?
- Tısbağalar necə çoxalır?
- Tısbağalar öz balalarına necə baxırlar?

– “Qayğıkeş valideynlər” mətni ilə “Tısbağa” mətnini müqayisə edin. Tısbağa kimi daha hansı heyvanlar öz balalarının qayğısına qalmır?

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərsliyin 93-cü səhifəsindəki 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Şəkil adlarını vurğunun yerini dəyişərək elə tələffüz edirlər ki, hərəkət bildirən söz alınır. Yaxşı olar ki, həmin sözlər həm ad, həm də hərəkət bildirən sözlər kimi cümlədə işlənsin.

“Mən nə edirəm?” oyunu.

Uşaqlar dairəvi formada düzülür. Hər kəs jestlərlə müəyyən bir hərəkəti təqlid edir. Bir-bir soruşurlar: “Mən nə edirəm?” Suala növbə ilə cavab verirlər. Cavab tapan şagird növbəti jesti edir.

Tədqiqat sualı: – Əşyanın hərəkətini bildirən sözləri necə tanıyaq? Hərəkətin hansı zamanada aid olduğunu necə bilmək olar?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini işçi vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Mətdəndən hərəkət bildirən sözləri seçin. Onları cədvəl üzrə yazın və sual verin.

Keçmişdə	İndi	Gələcəkdə

II qrup. Gün rejimini yazın. Hərəkət bildirən sözləri seçin. Onları elə dəyişin ki, hərəkət keçmişdə baş versin. Onlara sual verin.

III qrup. Peşə sahiblərinin hərəkətlərini (gördükləri işləri) yazın.

Həkim – Müəllim – Bağban – Neftçi –
Bərbər – Bənnə – Dərzi –

Yazdığınız sözləri elə dəyişin ki, hərəkət gələcəkdə baş versin. Onlara sual verin.

IV qrup. – Heyvanlar və quşlar nə edir? Uyğun olaraq xətlərlə birləşdirin. Hərəkət bildirən sözlərə sual verin.

sərçə hürdü
pişik quruldadı
it qarıldadı
inək cıkkıldadı
qurbağa böyürdü
qarğa miyovuldadı

Hərəkət bildirən sözləri elə dəyişin ki, onlar hərəkətin indi baş verdiyini bildirsin. Onlara sual verin.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsliyin 93-cü səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur, izah olunur. 5-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Nəticə: Hərəkət bildirən sözlər nə etdi? nə edir? nə edəcək? suallarından birinə cavab verir. Hərəkət bildirən sözlər indiki, keçmiş və gələcək zamanada aid ola bilər.

Tətbiqetmə. Dərsliyin 93-cü səhifəsindəki 6-cı tapşırıq yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – Balasının qayğısına qalan hansı heyvanı özünüz (həyatda, filmə, televiziya, internet vasitəsilə) müşahidə etmisiniz? Gördükləriniz haqqında kiçik esse yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 44. QAZLAR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Müşahidə etdiklərini məntiqi ardıcılıqla nəql edir.
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Kontekstdən çıxış edərək mətndə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni təhlil edərək şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir. Mətnə rast gəldiyi yeni məlumatları qeyd edir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrinə məzmunu uyğun başlıqlar verir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki əsas fikri ifadə edir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Qeyri-ardıcıl verilmiş mətnin düzgün ardıcılığını müəyyənləşdirməklə üzündən köçürür.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Əlamət və hərəkət bildiren sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim: – Hansı ev quşlarını tanıyırsınız?

– Onlardan hansı uça bilir?

– Sizcə, ev quşları niyə çöl quşları kimi yüksəkdən uça bilmir?

Tədqiqat sualı: – Həyatda nəyəsə nail olmaq üçün nə etmək lazımdır?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

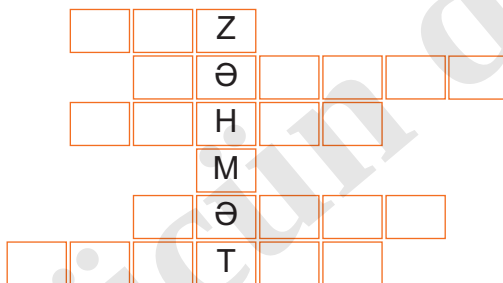
I qrup. Ev quşları, onların həyat tərz.

II qrup. Çöl quşları, onların həyat tərz.

III qrup. “Qaz” sözünü cümlələrdə müxtəlif mənalarda işlədin. Qaz (quş) haqqında bildiyinizi yazın.

IV qrup. Zəhmət haqda atalar sözlərini yazın və mənasını izah edin.

V qrup. Krossvord. Çöl quşlarının (qaz, kəklik, şahin, sərçə, qartal) xüsusiyyətləri sadalanır.

Şagirdlər xüsusiyyətlərdən çıxış etməklə quşların adlarını krossvordun müvafiq xanalarında yazırlar.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur.

Qazlar haqqında I mətn (dərslik, səh. 94) oxunur, təhlil edilir. Dərsliyin 94-cü səhifəsindəki

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. “B” variantındakı fikir mətnin məzmununa daha çox uyğun gəlir.

Əlavə tapşırıq:

– 1-ci mətnin sonuncu cümləsində əlamət bildirən sözləri seç, onlara yaxınmənalı, əksmənalı sözlər tapıb dəftərə yaz.

Güclü – qüvvətli – zəif

Ağıllı – bilikli – axmaq

Çevik – cəld – ləng

2-ci mətni oxumazdan əvvəl müəllim şagirdlərə “Qaraca qız” filmindən fraqmentlər nümayiş etdirir. Bunu müəllim özü də şərh edə bilər.

Tutu ilə Ağcanın münasibəti, əsl dostun, yoldaşın necə olması haqqında fikirlər söylənilir.

Sual: – Əsl dost necə olmalıdır?

Dərsliklə iş. Qazlar haqqında 2-ci mətn (dərslik, səh. 95) oxunur, təhlil edilir. Dərsliyin 96-cı səhifəsindəki 2-4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

2-ci tapşırıq. Cavab 3-cü cümlədir.

3-cü tapşırıq. Cavab “C” variantıdır.

Tapşırıq 4. Şagirdlər mətnləri adlandırdıqdan sonra (1-ci mətn “Ev quşları niyə uça bilmir”, 2-ci mətn “Köməyə gələn qaz”) mətnlərdə öyrəndikləri yeni məlumatları seçirlər.

Dərsliyin 96-cı səhifəsində əsərin ideyası ilə bağlı nəzəri məlumat oxunur və izah edilir. Müəllim keçilən mövzularla bağlı əsərlərin ideyasını soruşur.

5-ci tapşırıq cavablandırılır (“B” variantı).

Əlavə tapşırıq: “Qazlar” haqqındakı bu mətni əvvəlki mətnlə müqayisə edin (1-ci mətn hekayə, 2-ci isə təmsildir).

Hər iki mətndən öyrəndiyiniz məlumatlar əsasında qazların xüsusiyyətlərini sadalayın.

Əlavə tapşırıq: 2-ci mətndə işlənmiş hərəkət bildirən sözləri seçin, onların nə zaman baş verdiyini sualların köməyi ilə araşdırın. Həmin sözləri dəyişməklə digər zamanlarda da işlədin. (Cədvəl çəkmək olar.)

Nəticə: Həyatda nəyəsə nail olmaq üçün zəhmət çəkmək, çalışmaq lazımdır. Əsl dost öz dostunu darda qoymaz.

Tətbiqetmə. Verilmiş cümlələrin ardıcılığını müəyyənləşdirərək mətni dəftərinizə köçürün.

Ququ quşu uçub göyərçinin yuvasında yumurtladı.

Yazıq göyərçin onun ardınca baxa-baxa qaldı.

Bala ququ qanad açandan sonra uçub öz anasını axtarmağa getdi.

Bir neçə gündən sonra yumurtadan balaca ququ quşu çıxdı.

Göyərçin ona analıq etdi.

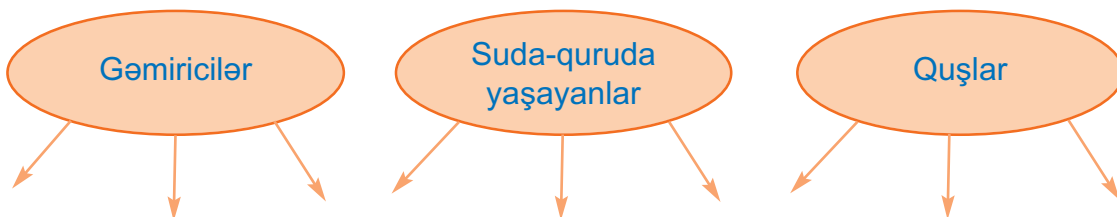
Ev tapşırığı: Dərsliyin 96-cı səhifəsindəki 6-cı tapşırığı yerinə yetirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 45. SİÇANLA QURBAĞANIN DOSTLUĞU (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Oxuduğu mətnin süjet xəttini dəyişdirib nəql edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Düzgün səs tonu seçməklə mətni ifadəli oxuyur. Əsas fikri ifadə edərək mətni şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin məzmununa aid plan tutur.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətnin məzmununu plana uyğun nəql edir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözləri seçir və onların hansı zamana aid olduğunu müəyyən edir.

Motivasiya. Müəllim yazı taxtasında aşağıdakı sözləri yazır. Şagirdlər hər şəxəyə müvafiq sözlər – heyvan adları deyirlər.

Suallar: – Bu heyvanlardan hansıları bir-biri ilə dostluq edə bilər?
– Sizcə, yaşayış tərzində fərqli olan heyvanlar bir-biri ilə dostluq etsələr, bu dostluq axıra qədər davam edə bilər?

Tədqiqat sualı: – Sizcə, bir-birinə yaxın olmayan heyvanlar ünsiyyət qura bilərlərmi?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Mətn ifadəli oxunur. Suallar verilir:

– Əsərin belə sonluqla bitməsində hansı heyvanı günahkar sayırsınız? Nə üçün?
– Dost seçəndə nəyə diqqət yetirmək lazımdır?
– “Sən dostunu necə seçmişən?” – sualına cavab verməklə şagirdlər mülahizələrini bildirirlər.

Mətnin məzmununa plan tutulur:

1. Siçanın qurbağadan xahişi
2. Qurbağanın razılaşması
3. İki gündən sonra
4. Siçanı ovlayan qaraquş
5. Sərçənin təəccübü
6. Qurbağanın cavabı

Mətnin məzmunu plan üzrə nəql olunur.

1-ci tapşırıq. Mətnin məzmununa “B” variantındakı atalar sözü uyğun gəlir.

İdeya baxımından bir-birinə uyğun olan digər bir mətn “Sincab və balıq” (iş dəftəri, səh. 67) oxunur və təhlil olunur. Şagirdlər bu mətnlərin oxşar və fərqli cəhətlərini qeyd edirlər.

Qruplarla iş “Nağılı dəyiş”

Hər qrup əsərin adına uyğun mətn fikirləşib təqdim edir.

I qrup. *Təsəvvür edin ki, əsər “Tısbəğa ilə dovşanın dostluğu” adlanır.*

II qrup. *Təsəvvür edin ki, əsər “Qurbağa ilə köstəbəyin dostluğu” adlanır.*

III qrup. *Təsəvvür edin ki, əsər “Siçan ilə pişiyin dostluğu” adlanır.*

IV qrup. *Təsəvvür edin ki, əsər “Pinqvin ilə dəvəquşunun dostluğu” adlanır.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur.

Nəticə: Hər bir canlı ilk növbədə öz həmcinsləri ilə ünsiyyət qurur, çünki onların yaşayış tərzı eynidir.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 69-cu səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. Qaraquşun siçanı tutub havaya qaldırdığı hissəni ifadə edən abzasdakı hərəkət bildirən sözləri seçin, hərəkətin hansı zamanda baş verdiyini araşdırın. Həmin sözləri dəyişməklə digər zamanlarda işlədin və dəftərinizə yazın.

Ev tapşırığı: – *Heyvanlar haqqında mətn qurub danışın.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 46. QURBAĞALAR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Dinlədiyi elmi-kütləvi məndəki əsas məlumatlara aydınlıq gətirmək üçün suallar verir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Əsas fikri ifadə edərək mətni şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“J” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Məndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözləri fərqləndirir və onların hansı zamana aid olduğunu bilir.

Motivasiya. Müəllim: – *Canlılar hansı mühitdə yaşayır? (Quruda, suda, səmada, səhrada, meşədə, çöldə və s.).*

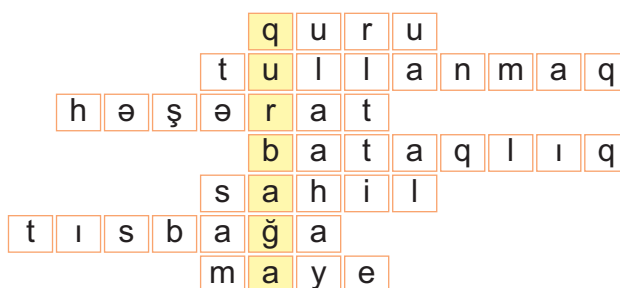
– *Hansı canlılar həm quruda, həm də suda yaşaya bilir?*

Dərsliklə iş. Qurbağa haqqında məlumat dərslikdən oxunub təhlil edilir. Dərsliyin 98-ci səhifəsindəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. Birinci cümlə sonuncu abzasa, ikinci cümlə birinci abzasa, üçüncü cümlə ikinci abzasa, dördüncü cümlə isə üçüncü abzasa uyğundur.

Əlavə tapşırıq. – *Qurbağa haqqında öyrəndiklərinizə əsasən krossvordu həll edin.*

1. "Yaş" sözünə əksmənalı söz.
2. Qurbağanın irəliyə hərəkəti.
3. Qurbağanın qidası.
4. Qurbağanın yaşadığı məkan.
5. Çayın, dənizin kənarı.
6. Suda-quruda yaşayan başqa bir canlı.
7. Düşməndən qorunmaq üçün qurbağa nə ifraz edir?

2-ci tapşırıq. Mətnin ikinci abzası "Heyvanlar necə qorunurlar" mətninin məzmununa uyğundur.

İş dəftərinin 70-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. Mətdən hərəkətin indi baş verdiyini bildiren sözləri seçin, onlara sual verin. Həmin sözləri gələcək zamana çevirib cümlələrdə işlədin və dəftərə yazın.

Dinləmə

QAPLAN

Qaplan bizdə daha çox bəbir adı ilə tanınır. Şirdən, pələngdən kiçik olsa da, qaplan heç də onlardan az qorxulu deyil. O, balaca bir kolun da dalında gizlənə bilir. Güclü eşitmə qabiliyyəti olan qaplan çox cəldir, bir göz qırpımında ağaca dırmanır, enli çayları asanlıqla üzüb keçir. O, saatda 120 kilometr sürətlə qaça bilir. Ov dalınca qaçanda hər addımı 12 metrə çatır. Bu yırtıcı pişik çox təhlükəlidir. Lakin buna baxmayaraq, insanlar bu vəhşi pişikləri qoruyur, onların nəslinin kəsilməsinə yol vermirlər.

Dinlədiyi mətdəki əsas məlumatları necə mənimsədiyini yoxlamaq məqsədi ilə şagirdlərə aşağıdakı tapşırıqlar verilir:

1. Qaçma bacarığına görə qaplan aşağıdakılardan hansına yaxındır?

- A) ayıya B) tülküyə C) dəvəquşuya

2. Hansı daha kiçikdir?

- A) qaplan B) pələng C) dovşan

3. Qaplanın cəldliyini bildirən cümləni seç.

- A) Enli çayları asanlıqla üzüb keçir.
B) Balaca kolun dalında gizlənə bilir.
C) Bir göz qırpımında ağaca dırmanır.

İş dəftərinin 70-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsrxət. "J" hərfi. İş dəftəri, səh. 71.

Ev tapşırığı: – Qurbağaların özünümüdafiə üsulu haqqında hissəni mətdən tapın və dəftərinizə köçürün.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 47. QUIYRUQ NƏYƏ GƏRƏKDİR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öyrəndiyi məlumatlara əsaslanaraq fikrini izah edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni təhlil etməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Şeiri əzbərləyib qısa məzmununu öz sözləri ilə yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Əlamət bildiren sözləri müəyyən edir.

Motivasiya. Müəllim uşaqlardan canlıların bədən üzvlərinin (göz, burun, dodaq, qulaq, pəncə, əl, qanad, üzgəc, ayaq) funksiyalarını soruşur. Şəkillər nümayiş olunur.

Hər orqanın bir funksiyası yerinə yetirdiyi açıqlanır.

Sual: – *Bəs, sizcə, quyruq nəyəsə lazım ola bilərmi?*

Fərziyyələr söylənilir.

Dərsliklə iş. Mətn oxunur, təhlil olunur, suallar cavablandırılır. 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllim: – *Sizcə, tülküyə (izini silmək üçün), kenquruya (müvazinətini saxlayır) quyruq nə üçün lazım ola bilər?*

Nəticə: Hər bir bədən üzvünün öz funksiyası var.

İş dəftərinin 72-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. İfade mətni:

ANANIN SÖZLƏRİ

Anasının yanına
Qaçdı balaca Qəşəm,
Dedi: – Ana, ay ana,
Gözəl güllər dərmişəm.
Bundan bağban əminin
Heç olmadı xəbəri.
Gizlin dərib gətirdim
Mən sənə bu gülləri.
Ana söylədi: – Oğlum,
Çox məyus etdin məni.
Analar sevməyirlər
Oğurluq hədiyyəni.

Tofiq Mütəllibov

İş dəftərinin 72-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – 1. *Araşdırma aparın: filə xortum nə üçün lazımdır?*

2. Dərsliyin 99-cu səhifəsindəki 3-cü tapşırığı yerinə yetirin.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 48. FİLLƏR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını izah edir, onları kontekstə görə yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni sürətli, düzgün oxuyur. Şəkillə mətn arasındakı uyğunluğu müəyyən edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmlı inşalar yazır.	Öyrəndikləri və müşahidə etdikləri əsasında esse yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözləri və onların hansı zamana aid olduğunu müəyyən edir.

Motivasiya. Müəllim: – Krossvordu həll etsəniz, sarı zolaqda dərsin adı alınacaq.

- İçində ləpə olan quru meyvə.
- Süd verən ev heyvanı, qaramal.
- Dənizin dalğası, qozun içi.

F	I	N	D	I	Q
İ	N	Ə	K		
L	Ə	P	Ə		

– Biz fil haqqında nə bilirik?

Bildiklərimiz	Bilmək istədiklərimiz	Öyrəndiklərimiz

Tədqiqat sualı: – Filin hansı özünəməxsus xüsusiyyətləri var?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Sizcə, filin xortumu nədir: burun, yoxsa buynuz?

II qrup. Fil necə qidalanır?

III qrup. “Dəvədən böyük fil var” atalar sözünü necə başa düşürsünüz?

IV qrup. Filin faydası nədir? Onu nə üçün saxlayırlar?

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. “A” variantı: “Görür” – “Yerinə yetirir”.

2-ci tapşırıq. “Qədimdə fillərdən hətta müharibə zamanı döyüşlərdə istifadə olunub” cümləsi mətnə çəkilmiş şəkillə əlaqəlidir.

Əlavə tapşırıq.

Mətnin 4-cü abzasındakı hərəkət bildirən sözləri seç, onları cümlələrdə keçmiş zamanda işlət.

Yazı. Ən çox sevdiyim heyvan. (inşa)

Plan: 1. Ən çox sevdiyim heyvan hansıdır?

2. Onun hansı xüsusiyyətləri var?

3. Mən onun hansı xüsusiyyətlərini sevirəm?

Nəticə: BİBÖ cədvəlində öyrəndiklərimiz qeyd olunur. Bir daha sadalanır.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 73-cü səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – Dərsliyin 100-cü səhifəsindəki 3-cü tapşırığı yerinə yetirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 49. XİLASKAR İT (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öyrəndiyi məlumatlara əsaslanaraq fikrini izah edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni sürətli, ifadəli oxuyur. Suallara cavab verməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeir, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.	Mətnin hekayə janrına aid olduğunu müəyyənləşdirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Öyrəndikləri və müşahidə etdikləri əsasında esse yazır.
4.1.3. Rast gəlidiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözləri fərqləndirir və onları zamana görə ayırır.

Motivasiya. Müəllim: – *İtlərə hansı məqsədlərlə təlim keçirlər?* (evi qorumaq, çobana kömək etmək, sərhədçilərə və polisə iz tapmaqda kömək etmək və s.)

Sual: – *İtlərin insanlara daha hansı köməyi dəyə bilər?*

Dərsliklə iş. Mətn hissə-hissə oxunur, təhlil olunur. Mətnin janrı (hekayə) müəyyən olunur. 101-ci səhifədəki tapşırıq yerinə yetirilir.

Aşağıdakı tapşırıqlar ətrafında **diskussiya** aparılır:

1. *İtin hansı xüsusiyyətlərinə görə yanğınsöndürənlər ondan istifadə edirlər?*

A) iy bilməsinə görə

B) soyuğa, istiyə qarşı çox davamlı olduğuna görə

C) daha cəld, dözümlü və ağıllı olduğuna görə

2. *Mətndəki it nəyə görə özünü təhlükəyə atıb gəlinciyi yanan evdən çıxardı?*

A) gəlinciyi canlı bildiyinə görə

B) xilas etdiyi balaca qızı sevindirmək üçün

Nəticə: İtlər insanların ən yaxın və sədaqətli dostudur.

Dil qaydaları

1. Mətnin sonuncu iki abzasındakı hərəkət bildirən sözləri seçin, onları cümlələrdə indiki zamanda işlətməklə dəftərə yazın.

2. İmla mətni:

ARI VƏ CIRCIRAMA (37 söz)

Bal arısı astadan dızıldayıb uçurdu. Cırcırma cırıldayıb dedi ki, qorxma, sən də mənim kimi bərkdən oxu! Amma arı cırcırma kimi avara deyildi. Anası, qohumları pətəkdə onun işdən qayıtmağını gözləyirdilər. Onun peşəsi dızıldamaq yox, güllərdən şirə çəkmək idi.

Ev tapşırığı: – İtlərin növləri və növlərinə görə onlardan istifadəyə aid esse yazın.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 50. PAPAQÇI VƏ MEYMUNLAR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
1.2.4. Nitq situasiyalarından asılı olaraq danışq prosesində müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Yalnız jest və mimika vasitəsilə fikirlərini ifadə edir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını başa düşür, onları yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətndəki fikirləri tamamlamaqla məzmunu mənimsədiyini nümayiş etdirir. Mətnə rast gəldiyi yeni məlumatları qeyd edir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandırır, məzmununa uyğun plan tutur.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plan üzrə mətndəki hadisələri ardıcılıqla nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	"K" hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. "Mauqli" cizgi filmindən Mauqlinin meymunlar tərəfindən oğurlanması səhnəsi göstərilir. Müəllim bu filmə Balunun Mauqliyə dediyi sözləri xatırladır.

Dinləmə mətni:

– *Qulaq as mənə, insan balası! Bu məxluqlar cəngəllikdəki başqa heyvanlar kimi deyillər. Onlar qanun-qayda nədir, bilmirlər, əllərinə nə düşdü yeyirlər, onun-bunun hərəkətini yamsılayırlar. Özləri də oğrudur, murdar və həyasız tayfadır. Cəngəllikdə heç bir tayfa onlarla yaxınlıq etmir. Onlardan hər şey gözləmək olar.*

– Sizcə, Balu Mauqliyə hansı heyvan haqqında danışdı?

Sual: – *Meymunlar haqqında daha nə bilərsiniz?* (Əqli hücum, diskussiya)

Müəllim: – *İndi isə gəlin meymunlar haqqında başqa bir mətni dinləyək.*

Dinləmə (məlumatverici mətn):

Meymunların çox növü var: oranqutan, şimpanze, qorilla, makaka və s. Makaka meymunları, əsasən, Hindistan cəngəlliklərində yayılmışdır. Bədənlərinin uzunluğu 40-60 sm, çəkisi 4 kq-dan 18 kq-dək olur. Bu meymunlar yerdə və ağacda yaşayır. Meyvə, kök, yarpaq, həmçinin həşərat və onların sürfələri ilə qidalanır.

– *Meymunlar haqqında eşitdiyiniz məlumatları sadalayın.*

Müəllim uşaqları cüt-cüt düzür. Hər cütlükdə uşaqlardan biri əl hərəkətləri ilə nə isə (pantomim) göstərir, o biri onun hərəkətini təkrar edir.

Suallar: – *Bu hərəkətlərin təkrarı necə adlanır?* (yamsılama, təqlid, parodiya və s.)

– *Əgər kimsə sizin hərəkətlərinizi təkrarlasa, bu sizə necə təsir edər?*

– *Hansı heyvanlar, quşlar təqlid etməyi bacarır?* (tutuquşu, meymun)

Mətn hissə-hissə oxunur, təhlil edilir.

Tapşırıq 3. Plan tutulur:

1. *Dincəlmək üçün uzanıb yuxuya gedən papaqçı*
2. *Papaqları götürüb ağaca dırmaşan meymunlar*
3. *Papaqçının qəzəbi*
4. *Meymunların papaqçının hərəkətini təqlid etmələri*
5. *Papaqçının papağını yerə çırpması*
6. *Yerə atılan papaqlar*

Mətnin məzmunu plan üzrə nəql olunur.

“Kim daha çox” oyunu

Şagirdlər bu oyunda papağın mümkün qədər çox xüsusiyyətini qeyd etməlidirlər. Bu tapşırığı həm şifahi, həm də yazılı yerinə yetirmək olar. Daha çox xüsusiyyət qeyd edən qalib gəlir. (Xüsusiyyətlər müxtəlif ola bilər: baş örtüyü, yağışdan qorunmaq vasitəsi, içərisinə nəşə qoyula bilər, yuva kimi istifadə edilə bilər, top kimi atmaq, haranı isə silmək üçün və s.)

Dərsliyin 104-cü səhifəsindəki 1-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir: 1 – Ç, 2 – A, 3 – B, 4 – C.

Tapşırıq 5. Cavab “A” variantıdır (əcaib).

İş dəftərinin 74-cü səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. “K” hərfi. İş dəftəri, səh. 75.

Ev tapşırığı: – *Meymunlar və onların növləri haqqında məlumat toplayıb təqdimat hazırlayın.*

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 51. DOVŞANIN ADI (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə ümumiləşdirərək gəldiyi nəticələr haqqında danışır.
1.2.4. Nitq situasiyalarından asılı olaraq danışq prosesində müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Rollu oyun zamanı obrazlara uyğun olaraq jest və mimikalardan istifadə edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnə uyğun gələn sonluğunu müəyyənləşdirməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.4. Məndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətnlər arasındakı ideya yaxınlığını müəyyən edir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Tapmacanı əzbərdən yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Əlamət bildirən sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim: – Adınızın mənasını bilirsinizmi?

Hər kəs adının kim tərəfindən, kimin şərəfinə qoyulduğunu söyləyir.

– Adınızı tam deyəndə xoşunuz gəlir, yoxsa qısaldılarda?

– İstərdinizmi adınız başqa olsun?

– Hansınızın ləqəbi var?

– Ləqəb hansı xüsusiyyətə görə verilir?

Dərslikdən mətn rollarla oxunur. Oxu zamanı müvafiq jest və mimikalardan istifadə olunmasına diqqət yetirilir. Oxudan sonra mətn səhnələşdirilir (1-ci tapşırıq).

– Məndə hansı heyvanların adı çəkilir?

– Onlar hansı suala cavab verirlər?

– Hansı heyvan adlarını tələffüz etdikdə yazılışı və deyilişi arasında fərq yaranır? (dovşan, çaqqal)

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “C” variantıdır.

4-cü tapşırıq. Yekəqulaq və qorxaq.

5-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Lüğətin köməyi ilə “kök” sözünün mənası araşdırılır. İkinci tapmacada bu söz “yaxşı” mənasında işlədilib.

6-cı tapşırıq. Mətnin sonuna “C” variantı uyğun gəlir.

Qruplarla iş. Hər qrupa bir tapmaca verilir (3-cü tapşırıq). Tapmacada dovşan haqqında əks olunan yeni məlumatın altından xətt çəkilir, bu məlumat təqdim olunur.

I qrup

Gözləri açıq yatar.

Güllətək qaçmağı var.

Qulaqları yekədir,

Hər şeydən qorxmağı var.

II qrup

Haçadır qulaqlarım.

Nazikdir ayaqlarım.

Qaçanda hoppanaram.

Kələmlə kökdür aram.

III qrup

Kolları gəzər pusa-pusa,

Qıçları uzun, qolu qısa.

Təqdimatlar zamanı yeni məlumatlar lövhəyə yazılır.

Yazı. Tapmacalardan biri əzbərdən dəftərə yazılır. Əlamət bildiren sözlərin altından xətt çəkilir.

Müəllim: – *Bəs görəsən, dovşan düşmənlərindən necə qorunur?*

Suala verilən cavablardan sonra **iş dəftərinin** 76-cı səhifəsindəki “Kələkbaz, yoxsa qorxaq” mətni oxunur. **Suallar verilir:**

- *Dovşanın izinə düşmək nə üçün çətin olur?*
- *Dovşanın başqa hansı xüsusiyyətləri var?*
- *Sizcə, dovşan kələkbazdır, yoxsa qorxaq?*
- *Nə üçün dovşanın izinə düşənlər çaşbaş qalır?*

Cümlələri tamamlayın:

Dovşan eşitdiyi hər bir səsdən qorxdığı üçün ...

Gəzdiyi yerdə çoxlu qarışıq izlər saldığı üçün ...

İş dəftərinin 76-cı səhifəsindəki tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – *Dovşanla bağlı əldə etdiyiniz məlumatlar əsasında məruzə (təqdimat) hazırlayın.*

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 52. KƏRTƏNKƏLƏ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Topladığı məlumatlar əsasında danışır.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətdən öyrəndiyi yeni ifadələrin mənasını başa düşür, onları yaxınmənalı ifadələrlə əvəz edir.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındaki deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Hərəkət bildiren sözləri müəyyənləşdirərək nitqində istifadə edir.

Motivasiya. Müəllim uşaqlara suallarla müraciət edir:

– *Nələr uçar?*

– Nələr üzür?

– Nələr sürünür? (ilan, timsah, tısbağa, kərtənkələ)

– Bu sürünənlərdən hansı quyruğunu qoyub qaça bilər?

Müəllim uşaqlardan "kərtənkələ" cavabını aldıqdan sonra növbəti sualı verir:

– Kərtənkələ haqqında nə bilir?

Yazı taxtasında **BİBÖ** cədvəli çəkilir. Şagirdlərin kərtənkələ haqqında bildikləri cədvəlin 1-ci sütununda yazılır.

Bilirəm	İstəyirəm bilim	Öyrəndim

– Kərtənkələ haqqında daha nələri bilmək istəyirsiniz?

Şagirdlərin kərtənkələ haqqında bilmək istədikləri cədvəlin 2-ci sütununda qeyd olunur.

Tədqiqat sualı: – Kərtənkələ hansı məqsədlə quyruğunu atır?

Tədqiqatın aparılması. Dərsləyin 107-ci səhifəsindəki mətn oxunur. Mətnə ad verilir ("Kərtənkələ") (2-ci tapşırıq). Mətnin təhlili aparılır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Şagirdlərin kərtənkələ haqqında öyrəndikləri cədvəlin 3-cü sütununda yazılır. Əgər hər hansı bilmək istədikləri haqqında məlumatı tapa bilməsələr, müəllim ev tapşırığı kimi verir.

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir: 1 – C, 2 – A, 3 – Ç, 4 – B.

Tapşırıq 3.

İt hürür.

Balıq üzür.

Kərtənkələ sürünür.

Canavar ulayır.

Nəticə: Kərtənkələ özünü qorumaq, diqqətdən yayınmaq məqsədilə quyruğunu atır.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 77-ci səhifəsindəki tapşırıq yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. İmla mətni:

NƏRGİZ (35 söz)

Nərgiz bir boşqab sıyığı yedi. Ancaq doymadı. Anası ona yenə bir boşqab sıyıq verdi. Nərgiz bunu da yedi. Atası gələndə anası ona dedi ki, qızımız iki qab sıyıq yeyib. Beləcə, Nərgiz ikiyə qədər saymağı öyrəndi.

Ev tapşırığı: – Kərtənkələlər haqqında əlavə məlumat toplayın.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 53. ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR. Dərslük, səh. 108

Dərs 54. BÖLMƏ ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ. İş dəftəri, səh. 78-79

V bölmə

YAXŞI NƏDİR, PİS NƏDİR

Dərs №	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
55.	Təzə il	1.1.1, 1.2.2, 2.1.4, 2.2.3, 3.1.3, 3.1.6, 4.1.3, 4.1.5	4	110-111	78	129
56.	Rəhmli kiçük Mürəkkəb sözlər	1.2.1, 2.1.2, 2.1.3, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.3, 4.1.5	4	112-114	79	131
57.	Kim islandı yağışda	1.2.1, 2.2.3, 1.2.2, 2.2.4, 3.1.4, 4.1.5	4	115-116	81	133
58.	Yalançı tülkü	1.2.3, 2.1.2, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.5, 4.1.3, 4.1.5	2	117-118		135
59.	Şəhidlər xiyabanı	1.1.1, 1.1.2, 1.2.1, 2.2.1, 3.1.3, 3.1.4, 4.1.2, 4.1.3	2	119	82	136
60.	Zarafat	1.1.1, 1.2.4, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.4, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.3	6	120-122	84	139
61.	Xocalı faciəsi	1.1.1, 1.2.1, 2.1.1, 2.1.2, 2.2.1, 3.1.2	2	123	85	142
62.	Meşə kralı	2.2.1, 2.2.3, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.5	2	124-125	86	144
63.	İki gonbul və dovşan	1.2.3, 2.1.1, 2.1.3, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.2, 4.1.3	2	126-127	88	146
64.	Nicat və Dəcəl	1.2.1, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.4, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.4, 4.1.3	4	128-130	90	147
65.	Kəpənək və qaranquş	2.2.1, 2.1.4, 2.2.4, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.5	2	131		149
66.	Kobud	1.1.2, 1.2.1, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.6	2	132	89	150
67.	Lovğa	1.2.1, 2.1.3, 2.1.4, 2.2.1, 3.1.5, 4.1.5	2	133	89	152
68.	Dostlar səfərdə	2.2.1, 2.2.3, 2.2.4, 2.2.5, 3.1.4, 4.1.5	2	134-135	92-93	153
69.	Ümumiləşdirici təkrar		1	136	94-95	154
70.	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1			154
Yekun			42 saat			

Dərs 55. TƏZƏ İL (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin məniyyətini aydınlaşdırır.	Sual verməklə dinlədiyi məndəki əsas məlumatları mənimsədiyini nümayiş etdirir.
1.2.2. Dialoqlarda vəziyyətə uyğun nitq etiketlərindən istifadə edir.	Bayram münasibətilə təbrik nitqində arzu etiketlərindən istifadə edir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Məndə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını başa düşür və onları yaxınmənalı söz və ifadələrlə əvəz edir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Şeir bəndlərinə başlıqlar verir və mətnin planını tutmaqla məzmun ardıcılığını müəyyən edir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Şeirdən seçdiyi hər hansı bəndi əzbərləyib yazır.
3.1.6. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan, ərizə) yazır.	Mövzuya uyğun açıqca tərtib edir.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Lüğətdən istifadə edərək sözləri əlifba sırası ilə düzür.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Əlamət bildirən sözləri müəyyənləşdirir, onların nəyə aid olduğunu bilir.

Motivasiya. Müəllim: – 31 Dekabr – **Dünya Azərbaycanlıların Həmrəylik Günüdür.**

Bu tarix başqa nə ilə əlamətdardır?

“Təqvimin, ilin son günü” cavabını alandan sonra müəllim şagirdlərə aşağıdakı suallarla müraciət edir:

- 1 Yanvar Yeni ilin, təzə ilin ilk günüdür. Bu bayram hansı fəslə təsadüf edir?
- Qışın əlamətlərini söyləyin.
- Yeni il bayramı nə ilə yadda qalır? (Şaxta baba, Qar qız, yolka, hədiyyə və s.)
- Bayramlarda hamı bir-birinə təbriklərini deyir. Yeni ildə də bir-birinizə arzularınızı deyirsiniz. Dairəvi şəkildə dayanın və bir-birinizə Yeni il arzularınızı söyləyin.

Şagirdlər müəllimin dediyi kimi dairəvi şəkildə dayanır və bir-birinə bayram təbriklərini söyləyirlər. Bu zaman yaxşı olar ki, şagirdlər arzu etiketlərindən istifadə etsinlər. Sonda müəllim də bütün şagirdlərə öz təbrikini deyə bilər: “Arzum budur ki, gələn Yeni il işğaldan azad olmuş torpaqlarımızda qeyd edək”.

Dərslikdən şeirin hər bəndi bir qrup tərəfindən oxunur və başlıq verilir. Qruplara 2-ci tapşırıq da verilir. Şagirdlər oxuduqları bəndə uyğun cümləni tapırlar. Tapdıqları cümləyə görə öz əlavələrini etməklə kiçik mətn qururlar. Şeirin hər bəndinə aşağıdakı kimi başlıq verilə bilər:

1. Bəyaz don geymiş təbiət
2. Laçına, Kəlbəcərə gedə bilməyən Şaxta baba və Qar qız
3. Hədiyyə ilə dolu heybə
4. Yenə qartopu oynayıyıq
5. Arzum Qarabağa getməkdir
6. Gələn il Şuşada bayram edək

Şeirin məzmununa görə ardıcılıq müəyyən edilir: D, B, A, E, Ç, C.

Suallar: – Şeirdə işğal olunmuş hansı torpaqlarımızın adı çəkilir?

– Daha hansı torpaqlarımız işğal altındadır?

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir: ağ – bəyaz, dolanır – gəzir, heybə – torba, arzu – istək, təzə – yeni.

3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. İşğal altında olan torpaqlarımızın adları şagirdlər tərəfindən bir daha səsləndirilir və əlifba sırası ilə düzülür: Ağdam, Ağdərə, Cəbrayıl, Füzuli, Xankəndi, Xocalı, Xocavənd, Kəlbəcər, Qubadlı, Laçın, Şuşa, Zəngilan.

4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Şeirdə işlənən “qara bulud”, “boz külək” ifadələri ermənilərin torpaqlarımızı işğal etməsini bildirərək “üstümüzü böyük təhlükə alması” mənasında işlənib.

İş dəftərinin 80-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dinləmə mətni:

İŞĞAL OLUNMUŞ TORPAQLARIMIZ

Vətənimizin hər bir qarış torpağı bizim üçün əzizdir. Qarabağ Azərbaycanın dilbər guşəsi, dünyanın ən gözəl yerlərindən biridir. Hər bitkisi min dərddə dərman, hər bulağının suyu bir möcüzədir. Onun gözəlliyi hamını heyran edir. Dünyanın heç bir yerində olmayan bitkilər burada yetişir. Xarıbülbul kimi nadir çiçək yalnız Qarabağ torpağında boy ataraq bu torpağın nə qədər möcüzəli və qeyri-adi olduğunu sübut edir.

Xalqımızın bir çox məşhur sənətkarlarını, müğənnilərini, bəstəkarlarını və xanəndələrini bu torpaq yetişdirmişdir. Onlar xalqımızın musiqisini, mədəniyyətini bütün dünyaya tanıtmışlar. Belə sənətkarların yetişməsinin səbəbi Qarabağın möcüzəli havası, suyu və torpağıdır. İndi bu möcüzəli və bərəkətli torpaq mənfur ermənilərin tapdağı altındadır. 1992-1993-cü illərdə erməni cəlladları torpaqlarımızın iyirmi faizini işğal etdilər. Azərbaycanın Dağlıq Qarabağda və onun ətrafında yerləşən torpaqları – Ağdam, Cəbrayıl, Füzuli, Kəlbəcər, Qubadlı, Laçın, Şuşa, Xocalı, Zəngilan düşmən tapdağı altındadır. Bu torpaqlar bizim yolumuzu, düşmən tapdağından azad olunacağı günü səbirsizliklə gözləyir. Biz inanırıq ki, həmin gün uzaqda deyil.

Mətni dinlədikdən sonra hər qrup digər qrupa mətndəki fikrin mahiyyətini aydınlaşdırmaq məqsədilə suallarla müraciət edir:

- Qarabağ haqqında nə deyə bilərsiniz?
- Nə üçün Qarabağ qeyri-adi torpaq hesab olunur?
- Qarabağdan məşhur sənətkarlar çıxmasının səbəbi nə idi?
- Hansı torpaqlarımız düşmən tapdağı altındadır?

Yazı. Sual: – “Təzə il” şeiri kimin dilindən yazılıb? (uşağın)

Tapşırıq: – Onun arzularını ümumiləşdirib açıqca şəklində yazın.

Arzu edirəm ki, gələn il şaxta baba hər dağa qar yağdırsın.

Bizi Qarabağa qonaq çağırırsın.

Gələn ilədək üstümüzdən qara bulud, boz külək çəkilsin.

Təzə ili gələn il Şuşada bayram edək.

5-ci tapşırıq yerinə yetirilir: ağappaq, bəyaz, ağ (qar); qara (bulud); boz (külək); təzə (il)

İş dəftərinin 80-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – Şeiri əzbərləyin, seçdiyiniz hər hansı iki bəndi əzbərdən yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 56. RƏHMLİ KÜÇÜK (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Müşahidə etdiklərinə və öyrəndiklərinə əsaslanaraq fikirlərini ifadə edir.
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Düzəltmə sözlə sözün kökü arasındakı mənə fərqi izah edir.
2.1.3. Öyrəndiyi yeni sözlərdən nitqində istifadə edir.	Verilmiş sözlərdən mürəkkəb söz yaradaraq cümlədə işlədir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin ideyasına uyğun olaraq yeni başlıq seçir.
2.2.4. Məndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Məndəki obrazları xarakterizə etməklə əsas fikrə münasibət bildirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	"Q" hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnin müəyyən hissələrini üzündən köçürür.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Mürəkkəb sözlərin defislə, yoxsa bitişik yazıldığını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Əlamət bildiren sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim belə bir süjet danışır:

– Yağışlı bir gündə avtobus dayanacağına çoxlu sərnəşin dayanmışdır. Siz də onların arasındasınız. Bir nəfər yaxınlaşır, yer olmadığından yağışın altında dayanmalı olur. Siz bu halda nə edərdiniz?

Fərziyyələr dinlənilir.

– Elə etmək olarmı, hamıya yaxşı olsun?

Dərsliklə iş. Mətn "Akvarium" üsulu ilə səsli oxunur (bu zaman müəllim tapşır ki, mətni oxuyanlar obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirməyə çalışsınlar) və təhlil olunur. Mərkəzdəki qrupun mülahizələrini və nəticələrini II qrup davam etdirir və ümumi nəticə çıxarılır.

1-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Sual: – Döymək – "döyəcləmək", "ev" – "evcik" sözləri arasındakı mənə fərqlərini izah edin.

Tapşırıq 2. Küçüyün xarakterinə uyğun sözlər seçilir: həssas, mərhəmətli, xeyirxah, qəribə, sadəlövh, cəsur, mehriban, təvazökar.

Sual: – Bu sözlər əşyanın nəyini bildirir: adını, əlamətini, yaxud hərəkətini?

Tapşırıq 3. Yəqin ki, şagirdlər "C" variantını mətnə başlıq seçəcəklər. Onlar öz seçimini əsaslandırmalıdırlar. Müəllim şagirdlərə təklif edə bilər ki, cavab variantlarında nəzərdə tutulmamış başqa versiyalar da irəli sürsünlər; məsələn: "Hamıya yaxşılıq etmək istəyən küçük".

5-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Şifrlənmiş söz "mərhəmət" sözüdür. Sözü mənəsi açıqlanır: *rəhm, şəfqət, xeyirxahlıq, insaf.*

Müəllim şagirdlərə müraciət edir:

- *Sınıf yoldaşlarınız arasında daha çox mərhəmətli olan kimdir?*
- *Nə üçün onu mərhəmətli sayırsınız?*

Şagirdlər nümunələr göstərir.

Yazı. Küçüyün rəhmli olduğunu bildiren hissələr mətdən seçilir və dəftərə köçürülür.

İş dəftərinin 81-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

6-cı tapşırıq yerinə yetirilir. A və B cümlələrində *dolu* sözü mətdəki mənəsi ilə eynidir, *nə?* sualına cavab verir, ad bildirir. 3-cü cümlədə isə *necə?* sualına cavab verir, əlamət bildirir.

Motivasiya. 7-ci tapşırıq yerinə yetirilir. *Ev* və *eşik* sözlərindən *ev-eşiyinə*, *ağıl* və *batan* sözlərindən isə *ağlabatan* sözləri yaranmışdır.

Müəllim *ayaq*, *qab* və *ayaqqabı* şəkilləri nümayiş etdirir (başqa şəkillər də göstərilə bilər: *dəvə*, *quş*, *dəvəquşu*; *it*, *burun*, *itburnu*) və soruşur:

- *Bu şəkillərin bir-biri ilə nə əlaqəsi var?*

Köməkçi sual:

ayaq + qab = ?

dəvə + quş = ?

it + burun = ?

Tədqiqat sualı: – *Mürəkkəb sözlər necə yaranır?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini işçi vərəqlərinə qeyd edirlər.

I qrup. *Verilən sözlərdən (sözlərin siyahısını müəllim tərtib edir) quruluşca mürəkkəb olanları seçin. Onlardan istifadə etməklə cümlə qurun.*

II qrup. *Sağ sütundakı sözlərdən sol sütundakı sözlərə uyğun gələnə əlavə etməklə mürəkkəb sözlər düzəldin. 3 sözü cümlədə işlədin.*

<i>I sütun</i>	<i>II sütun</i>
it	göz
çəp	bucaq
qızıl	quyruq
üç	burun
şələ	gül

III qrup. *Mürəkkəb sözləri sadə sözlərə ayırın: qızılgül, ürəyiyumşaq, yastıdaban, qısaqol, qaramal, ağbəniz, xoşbəxt, istiot, meşəbəyi, qaratoyuq, aşışüzən, boşqab.*

<i>Mürəkkəb söz</i>	<i>I sadə söz</i>	<i>II sadə söz</i>

IV qrup. *Sağ sütundakı sözlərdən sol sütundakı sözlərə uyğun gələnə əlavə etməklə mürəkkəb sözlər düzəldin. Lüğətin köməyi ilə onlardan hansının bitişik, hansının defislə yazıldığını müəyyənləşdirin.*

I sütun	II sütun
boş ağac gül kəklik söz	çiçək qab otu söhbət dələn

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsliyin 114-cü səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur, izah olunur, 8-11-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 9. Qara sözündən *qaragöz, qarabəniz, mal-qara* mürəkkəb sözləri yaranır.

Nəticə: Mürəkkəb söz iki sözün birləşməsindən yaranır.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 81-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. "Q" hərfi. İş dəftəri, səh. 82.

Ev tapşırığı: – Dərsliyin 113-cü səhifəsindəki 4-cü tapşırığı yerinə yetirin. (Müəllim şagirdlərə dolunun kənd təsərrüfatına da böyük ziyan vurduğunu xatırladır.)

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 57. KİM İSLANDI YAĞIŞDA (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir. Oxuduğu şeirin məzmununu danışır.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Şeirin hissələrinə başlıqlar verir, mətnin planını tutmaqla məzmun ardıcılığını müəyyən edir.
1.2.2. Dialoqlarda vəziyyətə uyğun nitq etiketlərindən istifadə edir.	Situasiyadan asılı olaraq nitqində müvafiq təşəkkür etiketlərindən istifadə edir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki əsas fikri izah edir və münasibət bildirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Müşahidə etdikləri əsasında esse yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri fərqləndirir və nitqində istifadə edir.

Motivasiya. Müəllim: – Elə təsəvvür edin ki, bu gün sizə çoxlu qonaq gələcək. Ananız da çox narahatdır ki, görəcəyi işləri çatdırmaz. Bu halda siz nə edirsiniz?

A) Anamın verəcəyi tapşırığı gözləyirəm.

B) Anamla birlikdə eyni işi yerinə yetirirəm.

C) Köməyimi təklif edirəm.

Ç) Müraciət gözləmədən bacardığım işi yerinə yetirirəm.

Müəllim sualların cavablarına görə qruplaşma aparır.

Köməkçi sual: – Hansı qrupun uşaqlarını daha qayğıkeş hesab etmək olar?

Tədqiqat sualı: – Qayğıkeşlik nə deməkdir?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərinə qeyd edirlər. Şeir bəndlərə əsasən 5 hissəyə bölünür. Hər hissə bir qrupa təqdim olunur. Şagirdlər təqdim olunan hissəyə başlıq verir və həmin hissənin məzmununu danışirlər.

Başlıqlar təxminən belə ola bilər:

1. Yağışın yağması
2. Quzu islanmasın yağışda
3. Paltarlar islanmasın yağışda
4. Cücələr islanmasın yağışda
5. İslanan tək mən oldum

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur.

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Ardıcılıq aşağıdakı kimi olmalıdır: C, D, A, B, Ç

Şeirin məzmunu cümlələrin ardıcılığına görə nəql olunur.

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir (*məmnunluq, iftixar, sevinc*).

3-cü tapşırıqdakı suallar cavablandırılır. Hər iki mətnin qəhrəmanının başqalarına təmənnasız yaxşılıq etməsi oxşar cəhət kimi seçilir.

4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Cümlələrə *güclü, hiss edirlər (duyurlar), quşlar, qara, canları* sözləri əlavə olunmaqla tamamlanır. Əlavə edilmiş sözlər qrammatik mənalarına görə qruplaşdırılır.

Tətbiqetmə. Şərti mikrofon kimi seçilən hansısa əşya şagirdlərdən birinə verilir. Həmin şagird, məsələn, “*Mənə sinif yoldaşım K. yaxşılıq edib. O, ... (yaxşılığın nədən ibarət olduğu haqda danışır)*” deyərək mikrofonu digər şagirdə ötürür. Müəllim mikrofonun bir şagirddən növbə ilə digərinə keçməsinə nəzarət edir. Sonda kimin adı daha çox çəkilsə, müəllim həmin şagirdi qarşıya çağırır və şagirdlər ona xorla: “Etdiyin hər yaxşılığa görə sağ ol”, – deyirlər.

Bu cür oyunların keçirilməsi şagirdləri əxlaqi dəyərlərə, xeyirxah işlər görməyə həvəsləndirir.

İş dəftərinin 83-cü səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Qayğıkeşlik ətrafdakılara qarşı diqqətli olmaq, təmənnasız yaxşılıq etmək, köməyini əsirgəməmək deməkdir.

Yazı. “Başınıza gələn elə bir hadisə olubmu ki, sonda şeirdə işlənən nitq etiketini sizə də söyləsinlər?” sualı əsasında şagirdlər həmin vəziyyətlə bağlı kiçik bir esse yazırlar.

Ev tapşırığı: – Yaxşılıqla bağlı atalar sözləri öyrənin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 58. YALANÇI TÜLKÜ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.3. Nitqində müvafiq bədii ifadələrdən istifadə edir.	Oxuduğu və eşitdiyi atalar sözlərini yerli-yerində işlədir.
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Çoxmənalı sözün kontekstə görə mənasını izah edir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi yeni ifadələrin mənasını başa düşür və onları yaxınmənalı ifadələrlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmunundan çıxış edərək ona çəkilmiş illüstrasiyanı şərh edir, uyğunsuzluğu müəyyənləşdirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin məzmununa uyğun plan tutur.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətnin məzmununu tutulmuş plana uyğun nəql edir.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Mürəkkəb sözlərin defislə, yoxsa bitişik yazıldığını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim: – “Yalan ayaq tutar, amma yeriməz” atalar sözünü necə başa düşürsünüz?

Cavablar dinlənilir.

– Heç yalanla rastlaşmısınız? (özünüz, yaxud başqası tərəfindən deyilən)

– Həmin yalanın üstü açılıbmı?

– Sizcə, nəyə görə insanlar yalan danışmalı olurlar?

Dərslikdən mətn oxunur. Əfi ilan və qənim olmaq ifadələrinin mənalı açıqlanır.

Suallar: – “Əlindən qurtarmaq”, “başına yığışmaq”, “bir ağızdan qışqırmaq”, “izi-tozu qalmamaq”, “canını qurtarmaq” ifadələrini necə başa düşürsünüz?

– Mətnin adındakı “yalançı” sözünü hansı sözlə əvəz etmək olar? (lovğa)

Mətnin məzmununa aid **plan** tutulur:

1. Tülkünün İlanı öldürmək üçün Kirpiyə yalvarmağı

2. Heyvanlar arasında Tülkünün lovğalanmağı

3. Üstü açılan yalan

Şagirdlər tərtib etdikləri plana görə nağılı danışirlər.

Suallar: – Keçdiyimiz daha hansı mətnə əsərin qəhrəmanı yalan danışır? (“Yaşıl fincan”)

– “Yalançı Tülkü” və “Yaşıl fincan” mətnləri arasında ümumi və fərqli xüsusiyyətləri aydınlaşdırın. Hər iki mətnə yalanı doğuran səbəbləri izah edin.

Bu iki mətnə aid suallar cavablandıqdan sonra belə **nəticəyə** gəlinir: “Yalanın üstü gəc-tez açılır. Şirin yalandan acı həqiqət yaxşıdır”.

Müəllim şagirdlərdən yalanla bağlı bildikləri atalar sözlərini də soruşa bilər.

Yalan ayaq tutar, amma yeriməz.

Yalançı özünün düşmənidir.

Yalanın ömrü az olar.

Yalan danışan yanındakını qanmaz yerinə qoyar.

Yalan cücərər, amma bitməz.

1-ci tapşırıq. Mətndəki *çaldı* sözünün 2-ci cümlədəki mənası ilə eyni olduğu bildirilir.

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir: 1 – D, 2 – A, 3 – Ç, 4 – B, 5 – C.

3-cü tapşırıq. Şəkildə Pələngin təsviri verilməyib.

4-cü tapşırıq. Mətnin məzmununa uyğun gələn atalar sözü seçilir: “Lovğalığın sonu xəcalətdir”.

5-ci tapşırıq. Mətnin sonuncu abzasında işlənmiş *izi-tozu* sözü mürəkkəb sözdür.

Dil qaydaları. İmla mətni:

TALADA (29 söz)

Talada yaraşığıl ağcaqayın bitmişdi. Onun gözoşşayan budaqları arasında ağacdələnlə yuva qurmuşdu. İynəyarpaqlı ağaclarda isə dələlər budaqdan budağa tullanırdı.

Bir gün insanlar ağcaqayını kəsmək istədilər. Meşəbəyi Bayraməli dayı onları qovdu.

Şagirdlərə mətndəki mürəkkəb sözləri (ağcaqayın, gözoşşayan, ağacdələnlə, iynəyarpaqlı, meşəbəyi, Bayraməli) seçmək və onların yazılışını lüğətin köməyi ilə dəqiqləşdirmək tapşırılır.

Ev tapşırığı: – Dərsliyin 118-ci səhifəsindəki 6-cı tapşırığı yerinə yetirin.

Qiyamətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 59. ŞƏHİDLƏR XİYABANI (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Mətnin məzmunu ilə bağlı əlavə məlumatlar almaq məqsədilə suallar verir.
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öyrəndiklərinə və müşahidə etdiklərinə əsaslanaraq fikrini ifadə edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə ifadəli oxuyur və şərh edir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Şeirin seçilmiş hər hansı bir hissəsini əzbərdən yazır.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Müşahidələri əsasında inşə yazır.
4.1.2. Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları məqamına uyğun istifadə edir.	İnsan adı bildirən sözlərin böyük hərflə yazıldığını bilir və yazısında tətbiq edir.
4.1.3. Rast gəlidiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Mürəkkəb sözlərin yazılış qaydalarına riayət edir.

Motivasiya. Müəllim yazı taxtasında “XİYABAN” sözünü yazır. Bu sözün mənasını soruşur. (Hər iki tərəfində ağac əkilmiş yer, yol və s.)

- *Hansı xiyabanların adını eşitmisiniz?* (Fəxri xiyaban, Şəhidlər xiyabanı)
 - *Fəxri xiyaban nə üçün salınıb?* (Burada ulu öndər və xalqımızın görkəmli şəxsiyyətləri dəfn olunub.)
 - *Müqəddəs and yerimiz haradır?*
 - *Şəhidlər xiyabanı nə üçün salınıb?*
 - *İnsanlar nəyə görə şəhid olurlar?*
- Şagirdlərin mülahizələri dinlənilir. Müəllim şagirdlərin məlumatlılığını öyrənib öz əlavələrini də edir.

ŞƏHİDLƏRİN RUHUNA ƏBƏDİ XATİRƏ

Bakının Dağüstü parkında möhtəşəm bir yerdə əbədi məşəl yanır. Bu məşəl canını Vətən yolunda qurban verərək Şəhidlər xiyabanında uyuyan şəhid qəhrəmanlarımızın ruhuna əbədi xatirədir.

1990-cı ilin 20 yanvar gecəsi Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhəri dəhşətli anlar yaşadı. Evlər gülləbaran edilir, küçələr dağıdıldı. Şirin yuxuda olan məsum körpələri atəş səsleri diksindirirdi. Həmin gecə Bakı küçələrində xalqımızın neçə-neçə qəhrəman oğul və qızı şəhid oldu. Xalqımız matəmə büründü. İnsanlar şəhidlərin tabutlarını çiynlərinə alaraq Dağüstü parka doğru axışdılar. Onların dəfn olunduğu yer Şəhidlər xiyabanı adlandı.

Şəhidlər Vətənimizin müstəqilliyi uğrunda canlarından keçdilər. Onların xatirəsi heç vaxt xalqımızın yaddaşından silinməyəcək.

Hər il yanvarın 20-də Vətənimizin qeyrətli oğul və qızlarının uyuduğu Şəhidlər xiyabanı qərənfil yağışına qərq olur. Bu yer bizim and yerimizdir. Xalqımız heç vaxt vətən naminə canını qurban vermiş şəhid övladlarını unutmayacaq, onları əbədi xatirə kimi qəlbində yaşadacaqdır.

Müəllim: – *Danışdıqlarım sizdə hansı hissləri oyatdı? Sizdə hansı suallar yarandı? Şəhidlər Xiyabanı ilə bağlı daha nələr bilmək istərdiniz?*

Fikir verilməlidir ki, şagirdlər öz mülahizələrində həm nifrət, həm də qürur hissini vurğulasınlar, suallar verməklə onlar üçün qaranlıq qalmış məqamları araşdırsınlar.

Aşağıdakı suallar səsləndirilə bilər:

- *Şəhidlər harada dəfn olunmuşlar?*
- *Onların məzarları önündə yanan məşəl nəyə işarədir?*
- *20 Yanvar gecəsi Bakıda hansı dəhşətlər törədildi?*
- *Şəhidlər nə uğrunda canlarından keçdilər?*

Qruplarla iş. Dərslərdən şeirin hər bəndi bir qrupa verilir. Şagirdlər həmin bəndi düzgün, intonasiya ilə oxuyur, məzmununu nəsrə çevirib danışirlər.

Bir qrup digərinə suallar verməklə şeirin məzmununu necə başa düşdüyünü nümayiş etdirir.

Suallar:

- *“Sinə gərmək”, “and yeri” ifadələrini necə başa düşürsünüz?*
- *“Gül-çiçək yağışına qərq olubdur” ifadəsini necə başa düşürsünüz?*
- *Nə üçün Şəhidlər xiyabanı Məmməd Əmin amalı, Əhməd Cavad şeiri adlanır?* (Çünki burada uyuyanlar Məmməd Əminin arzuladığı müstəqillik uğrunda, müstəqil dövlətimizin himninin sözlərini yazan Əhməd Cavadın şeirində yazılanları həyata keçirmək uğrunda canlarından keçdilər.)

- *Şəhidlər xiyabanı nə üçün əbədi and yeri adlanır?*
- *Şair nə üçün məzarları doğma, yaxın adlandırır?*
- *Şəhidlər xiyabanını şair nə üçün “alın yazımdır mənim” adlandırır?*
- *Şəhidlər necə anılır? Nə üçün onların məzarı önünə qərənfillər düzülür?*

Tapşırıq 2. Bu tapşırıqla bağlı müəllim öz əlavələrini edir, şagirdlərə yeni məlumat əldə etməyi tapşırır.

Məmməd Əmin Rəsulzadə 1884-cü ildə Bakının Novxanı kəndində anadan olmuşdur.

O, Azərbaycan tarixinin ən görkəmli və böyük şəxsiyyətlərindən olub, Azərbaycan milli istiqlal hərəkatına başçılıq etmişdir. Onun "Bir kərə yüksələn bayraq, bir daha enməz!" ifadəsi XX əsrdə Azərbaycanda müstəqillik hərəkatının şüarı olmuşdur.

Məmməd Əmin Rəsulzadə Türkiyədə vəfat etmiş və orada dəfn olunmuşdur. O, son nəfəsində üç dəfə "Azərbaycan" deyərək gözlərini əbədi yummuşdur. Bu da onun Azərbaycana, vətənə nə qədər bağlı bir insan olduğunu bariz nümunəsidir.

Əhməd Cavad 1892-ci ildə Şəmkirin Seyfəli kəndində anadan olmuşdur. O, müəllim və görkəmli şairdir. Onun bir çox şeirləri vardır. Azərbaycanı müstəqil, doğma xalqını xoşbəxt görmək istəyən Əhməd Cavad haqsız olaraq həbs edilmiş, dəhşətli işgəncələrə məruz qalmış, 1937-ci il cəza tədbirlərinin qurbanı olmuşdur. Əhməd Cavad Azərbaycan Dövlət Himninin sözlərinin müəllifidir.

Yazı. 20 Yanvarda və ya bu tarixə yaxın günlərin birində Şəhidlər xiyabanına ziyarət təşkil olunur. Şagirdlər öz təəssüratlarını "Şəhidlər unudulmur" başlıqlı inşa yazmaqla təqdim edirlər. Müəllim inşa üçün aşağıdakı planı təqdim edə bilər:

- *Şəhidlərin xatirəsini necə yad edirik?*
- *Nə üçün onların ruhu qarşısında and içirik?*
- *Şəhidlərin adını uca tutmaq üçün nə edəcəyəm?*

Nəticə: Xalqımızın igid övladları 1990-cı il yanvarın 20-də Azərbaycanın toxunulmazlığı uğrunda canlarından keçdilər. Buna görə də onları şəhid adlandırırıq. Vətənimizin azadlığı, müstəqilliyi, bütövlüyü uğrunda şəhid olanların xatirəsi heç zaman unudulmayacaq. Həmişə xalqımızın yaddaşında yaşayacaq.

İş dəftərinin 84-cü səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Şeirin hər hansı bəndi əzbərdən dəftərə yazılır.

Dil qaydaları

1. Şeirdəki mürəkkəb sözlər seçilir və onların defislə yazıldığına diqqət yetirilir: *gül-çiçək, yan-yana*. Müəllim bildirir ki, yaxınmənalı sözlərin birləşməsindən və sözlərin təkrarından yaranan mürəkkəb sözlər defislə yazılır. Bu cür mürəkkəb sözlər yaratmaq üçün bir neçə söz verilir: dost (dost-tanış), qayda (qayda-qanun), tez (tez-tez), baş (başdan-başa) və s. Bu sözləri dəftərə yazmaq tapşırılır.

2. Şeirdə yerindən asılı olmayaraq həmişə böyük hərflə yazılan sözlər seçilir və dəftərə yazılır.

Sual: – *Vətənin azadlığı uğrunda şəhid olanlardan kimlərin adını bilirsiniz? Həmin şəhidlərin adlarını dəftərinizə yazın.*

İş dəftərinin 84-cü səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – *20 Yanvar hadisələri zamanı kiçikyaşlı məktəblilərdən də şəhid olanlar var. Onlar haqqında məlumat toplayın və danışın.*

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 60. ZARAFAT (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Müzakirə zamanı sual verməklə danışanın fikrinə aydınlıq gətirir.
1.2.4. Nitq situasiyalarından asılı olaraq danışq prosesində müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Rollu oyun zamanı nitq situasiyasına uyğun jest və mimikalardan istifadə edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Öz təxəyyülünə əsaslanaraq hekayənin davamını təxmin edir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini məzmununa uyğun başlıqla adlandırır.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətnin qəhrəmanlarını xarakterizə edərək əsas fikri açıqlayır və ona münasibətini bildirir.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətnin məzmununu ardıcıl nəql etmək üçün plan tutur.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“L” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Çap hərfləri ilə verilmiş mətni üzündən köçürür.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Mürəkkəb sözlərin bitişik, yoxsa defislə yazıldığını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.

Motivasiya. Müəllim bir hadisə danışır: *“Tənəffüs zamanı İlqar Cəmilin qələmini gizlədir. Dərs başlayanda Cəmil qələmini tapmayıb həyəcanlanır. İlqar isə özündən razı halda gülümsəyir. Müəllim Cəmilə acıqlananda İlqar qələmi qaytarıb deyir:*

– *Mən zarafat edirdim”.*

Köməkçi sual: – *Sizcə, bu zarafat xoşa gəlirmi?*
Fərziyyələr dinlənir.

Tədqiqat sualı: – *Zarafat necə olmalıdır?*

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş.

Mətnin 1-ci hissəsi (dərslik, səh.120-121) oxunub təhlil olunur.

Sual: – *Sizcə, mətnin davamı necə olacaq? (3-cü tapşırıq)*

Şagirdlərin versiyaları dinlənir. II hissə oxunur, şagirdlərin versiyaları ilə müqayisə olunur. Oxunan hissələrə başlıq verilir və plan tutulur:

Düşünülmüş zarafat

1. Gəzməyə çıxmış dostlar
2. Ağacın altındakı süfrə
3. Cavan oğlanın zarafat etmək planı

Kişinin sevinci

4. *Dostun təklifi*
5. *Heyrətlənmiş kişi*
6. *Allaha şükür edən kəndli*
7. *Təsirləndirici səhnə*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili.

Şagirdlər plan üzrə mətnin məzmununu nəql edirlər. Suallar:

- *Mətnəndən əksmənalı sözləri tapın (varlı – yoxsul, altında – üstündə).*
- *“Zarafat dostluğun qayçısıdır” atalar sözünü necə başa düşürsünüz?*
- *Ədibin dostunun zarafatını dəyişməsinə necə qiymətləndirirsiniz?*
- *“Yataq xəstəsi olmaq” nə deməkdir?*

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Mətndəki əsas fikir müəyyən olunur.

2-ci tapşırıq əsasən, mətnin planındakı çatışmayan cümlələr müəyyən olunur:

3. *Ədib dostuna dedi ki, yoxsulun başmaqlarının hər birinə bir manat qoysun.*
5. *Bu səhnənin təsirindən cavan oğlanın gözləri yaşardı.*

Müzakirə. 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. “Kimlərlə zarafat etmək olar?”, “Zarafatı hər yerdə etmək olarmı?” suallarını verməklə müzakirənin mövzu dairəsi genişləndirilir.

Rollu oyun keçirilir. Şagirdlərə aparıcı, varlı gənc, məşhur ədib, kasıb kəndli təsvir olunan və ya adları yazılan kartlar paylanılır. Bu oyun bütün siniflə aparılır. Şagirdlər rollarına uyğun hərə öz yerini alır. Şagirdlərə ifa zamanı müvafiq jest və mimikadan istifadə etmək tapşırılır.

Bundan sonra şagirdlər rollarını ifa etməyə başlayırlar. Qalan şagirdlərə isə tapşırılır ki, müşahidə aparsınlar. Səhnəcik bitdikdən sonra onların fikirləri dinlənir, aktyorların oyunu tamaşaçılar tərəfindən şərh olunur və qiymətləndirilir.

Yazı (üzündən köçürmə). Mətnin ikinci hissəsində kişinin üzünü göyə tutaraq dediyi sözləri dəftərə köçürün.

Nəticə: Zarafatı elə etmək lazımdır ki, heç kimin xətrinə dəyməsin. Ağıllı, xeyirxah məsləhətlərə qulaq asmaq ancaq xeyir gətirər.

Tətbiqetmə. Bu mərhələdə iş qruplarda davam etdirilir. Qruplardan ikisi elə hekayə fikirləşib danışır ki, burada qəhrəmanlardan birinin etdiyi zarafatdan digər tərəf incimir. Digər iki qrupun təqdim etdiyi hekayədə isə zarafat əks tərəfin xətrinə deyir.

Nümunə 1:

Balaca bacısına dondurma almaq üçün anası Səmədə 50 qəpik verdi. Səməd həyətdə düşəndə gördü ki, dostları futbol oynayır. Həvəslə uşaqlara qoşuldu. Oyunun qızğın vaxtında anasının səsini eşitdi.

- *Səməd, harada qaldın?*
- *Gəlirəm, ana!*

Tez mağazaya qaçdı. Əlini cibinə atanda pulu tapmadı. Onun narahatlığını gören qonşusu Cavad soruşdu:

- *Nə olub, Səməd?*
- *Bacıma dondurma almalıydım. Deyəsən, həyətdə futbol oynayanda pulu itirmişəm.*
- *Nə qədər idi?*
- *50 qəpik!*

Cavad cibindəki öz 50 qəpiyini gizlincə yerə atdı. Üzünü çevirib dedi:

- *Bax, yerdəki sənin pulun deyil?*

Səməd sevinib pulu götürdü. Amma bilmədi ki, pul Cavadındır.

Nümunə 2:

Zəng vuruldu. Müəllim sinfə daxil oldu. Uşaqlar ayağa qalxdılar. Müəllim onlarla salamlaşdı:

– Salam, uşaqlar!

– Salam, müəllim!

– Əyləşin!

Birdən sinifdən bərk səs gəldi. Nuray yerə yığılmışdı. Hamı təəccüblə Nuraya baxdı. O ağlayırdı. Müəllim Nurayın parta yoldaşı Rəşaddan soruşdu:

– Rəşad, Nuraya nə oldu?

– Müəllim, zarafat edirdim.

Rəşad Nurayın stulunu çəkmişdi.

İş dəftərinin 86-cı səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. 5-ci tapşırıq: mətnə göy rənglə verilmiş sözlərdən “başmaq” sözü quruluşca mürəkkəb deyil. 6-cı tapşırıq yerinə yetirilir: 1-ci sütunda verilmiş mürəkkəb sözlər defislə, 2-ci sütundakılar bitişik yazılır:

ana-bala soyuqqanlı

adət-ənənə tozsoran

taxta-şalban əlçatmaz

Dərslikdən nəzəri hissə oxunur və izah olunur.

Dərsliyin 122-ci səhifəsindəki 7-8-ci tapşırıqlar, eləcə də iş dəftərinin 84-cü səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

“MÜRƏKKƏB SÖZLƏR” MÖVZUSU ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ**1. Hansı mürəkkəb söz düzgün yazılmayıb?**

A) pambıq-yığan

B) tez-tez

C) qatar-qatar

2. Mürəkkəb söz hansıdır?

A) kitabxana

B) tozsoran

C) xeyirxahlıq

3. Mürəkkəb sözlərdən ibarət cərgəni göstərin.

A) yataqxana, dəmirçi, səkkizinci

B) kəklükotu, dəmiryolçu, gecə-gündüz

C) döyüşçülər, sənətkar, böyürtkən

4. Nə zaman mürəkkəb söz bitişik yazılır?

A) Sözlər təkrar olunduqda

B) Əksmənalı sözlər birləşdikdə

C) Müxtəlif mənalı sözlər birləşdikdə

5. Düzgün yazılış hansıdır?

A) soyuq-qanlı

B) soyuqqanlı

C) soyuq qanlı

6. Hansı cərgədəki mürəkkəb sözlərin hamısı düzgün yazılmışdır?

A) qızılgül, qapı-baca, böyük-küçük

B) ağac-dələn, çobanyastığı, bir-bir

C) açıq-ürəkli, günəbaxan, qohum-qardaş

Dil qaydaları. İmla mətni:

ÇOBANYASTIĞI (35 söz)

Çiçəklər çobanyastığı gülünə baxıb fikirləşirdi ki, nə üçün onun kirpikləri ağdır. Bilmirdilər ki, günəş şüalarının sarı, qırmızı, narıncı, göy, çəhrayı rənglərinin içində heç kəsin görmədiyi ağ rənglər də var. Çobanyastığı bu rəngi daha çox sevirdi.

Yazı. Hüsrxət. “L” hərfi. İş dəftəri, səh. 85.

Ev tapşırığı: – Dərsliyin 122-ci səhifəsindəki 3-cü tapşırığı yazılı şəkildə yerinə yetirin. Mətnin qəhrəmanlarına münasibət bildirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 61. XOCALI FACİƏSİ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Dinlədiyi mətndəki məlumatlarla bağlı suallar verir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Oxuduqlarına, öyrəndiklərinə və eşitdiklərinə əsaslanaraq fikrə münasibət bildirir.
2.1.1. Rast gəlidiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müəyyən edir.	Mətnə təsvir olunan hadisələri adlandırır.
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Mətnə rast gəlidiyi ifadələrin mənasını izah edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Sualları cavablandıraraq mətni şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnə müəyyən olunmuş hissəni dəftərinə köçürür.

Motivasiya. Müəllim:

- “Facie” sözünü necə izah edərsiniz?
- Hansı hadisələri facie adlandırmaq olar?
- Facie dedikdə ilk ağılıza gələn söz hansıdır?

“Xocalı” cavabını alandan sonra bu hadisə haqqında şagirdlərin nə bildikləri soruşulur. Dərslikdən şeir oxunur və təhlil olunur.

Suallar:

- Şeirin ilk 4 misrəsini necə başa düşürsünüz?
- Nə üçün Xocalı müsibəti “görünməz müsibət” adlanır?

1-ci tapşırıq. Müəllimin yönəldici sualları ilə şagirdlər “Yerdə qalsa belə qan, Əl üzülər dünyadan” misrələrini izah edirlər: Xocalı faciəsini bütün dünya tanımalıdır. Əgər erməni vəhşiliklərinə lazımi qiymət verilməsə, bu faciənin günahkarları cəzalanmasa, dünyada ədalətə inam yox olar.

Tapşırıq 3. “Soyqırımı” sözünün mənası açıqlanır.

Soyqırımı – irqi, milli və ya dini səbəblərə görə əhəlinin ayrı-ayrı qruplarının məhv edilməsi. Xocalı şəhərində yaşayan insanları uşağa, qocaya aman vermədən qırıblar. Buna görə də bu faciə soyqırımı adlanır.

Yazı. **Tapşırıq 4.** Tapşırığın şərtinə görə, şeirin sonuncu dörd misrası dəftərə köçürülür.

2-ci tapşırıq. Şagirdlər 1-ci sinif dərslərində “Dostluq köməyi” mətnini keçərkən Xocalı faciəsi haqqında məlumat alıblar. Ona görə də bu hadisənin baş verdiyi tarixi xatırlaya bilərlər. Onların bu haqda məlumatlarını genişləndirmək üçün müəllim aşağıdakı mətni oxuyur.

Dinləmə mətni:

Xocalı faciəsini unutmuruq

26 fevral 1992-ci il. Quşbaşı qar yağan sərt qış gecəsi. Həmin gecə erməni quldurları Rusiya ordusunun Xankəndində yerləşən hərbi hissələrinin yardımı və iştirakı ilə Azərbaycanın Xocalı şəhərini məhv etdilər. Şəhər güclü top atəsinə tutuldu. Aeroport və ona yaxın olan evlər dağıdıldı. Təkcə aeroportun müdafiəsi zamanı rus alayının top atəşi ilə 150-yə yaxın adam öldürüldü. Buna baxmayaraq, şəhərin qəhrəman müdafiəçiləri düşməyə inadlı müqavimət göstərirdilər. Düşmənlər şəhərə daxil olduqdan sonra da hər küçə, məhəllə, hər ev uğrunda döyüşlər davam edirdi. Xocalı sakinləri Vətən torpağını qəhrəmanlıqla qoruyurdular. Erməni quldurları müdafiədə dayananları güllələyir, evlərdə əllərinə keçən nə varsa hamısını qarət edir, özləri ilə gətirdikləri yük maşınlarına yükləyir, Xankəndi tərəfə göndərirdilər. Ermənilər görünməmiş vəhşiliklə insanları məhv edir, evlərə-eşiklərə od vururdular.

Aramsız güllə yağışından qurtulub ayağı yalın, başıaçıq halda meşələrə, dağlara üz tutanların çoxusu yolda dondu, qar uçqunlarına düşdü. Tarixin hələ indiyədək şahidi olmadığı bu müsibəti ancaq insanlığını, mərhəmət hissini itirən vəhşi ermənilər törədə bilirdilər. Bu vəhşilikləri heç nə ilə müqayisə etmək mümkün deyil.

26 fevral bundan sonra Azərbaycan xalqının və dünyada bir çox insanların yaddaşında kədərli, mətəmli bir gün kimi qalacaqdır. Erməni qanıçənlərin bu cinayəti xalqımıza qarşı törədilmiş dəhşətli soyqırımı günü kimi tarixə yazılmalıdır.

Şagirdlər bir-birinə sual verməklə dinlədikləri məndəki fikrin mahiyyətini aydınlaşdırırlar. Şagirdlərə suallarla müraciət olunur:

- Xocalı camaatı düşməyə qarşı necə müqavimət göstərirdi?
- Erməni quldurları Xocalıda hansı vəhşilikləri törədirdilər?
- Erməni quldurlarının Xocalıda törətdiklərinə nə ad vermək olar? (vəhşilik, azgınlıq, qəddarlıq və s.)
- Nə üçün Xocalı faciəsi xalqımızın tarixində soyqırımı kimi yadda qalacaqdır?

Cavablardan sonra şagirdlər belə bir fikrə gəlirlər ki, Xocalı soyqırımı Azərbaycan xalqının yaddaşından heç zaman silinməyəcək.

İş dəftərinin 87-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Araşdırma. 20 Yanvar faciəsi ilə Xocalı faciəsini birləşdirən və fərqləndirən cəhətlər hansılardır? Bu haqda danışın.

Ev tapşırığı: – Xocalıda qəhrəmancasına şəhid olan oğullarımızdan biri də Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Əlif Hacıyevdir. Onun haqqında məlumat toplayın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 62. MEŞƏ KRALI (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətn çəkilmiş illüstrasiyalara uyğun gələn hissələri müəyyən edir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandıraraq plan tutur.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətni plana uyğun nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“M” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnə müəyyən olunmuş hissəni dəftərinə köçürür.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad, əlamət və hərəkət bildiren sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim meşənin təbiəti, canlı aləmi haqqında söhbət aparır, bu mövzuda şəkillər nümayiş etdirir. Uşaqlar mövzu ətrafında fikirlərini bildirirlər (meşə bitkiləri, vəhşi heyvanlar).

Köməkçi sual: – Hansı heyvana “Meşə kralı” deyirlər? (Şir, aslan)
Şagirdlər şir haqqında bildikləri məlumatları söyləyirlər.

Tədqiqat sualı: – Sizcə, güclülərin köməyə ehtiyacı ola bilərmi?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərinə qeyd edirlər.

Qruplara mətnin hissələri (dərslik, səh.124-125) paylanır. Hər qrup ona düşən hissəni oxumalı, həmin hissəyə başlıqlar verərək plan tutmalı və həmin hissənin 125-ci səhifədəki hansı şəkllə uyğun gəldiyini müəyyənləşdirməlidir.

Hər qrup oxuduğu hissəyə başlıqlar verərək plan tutur.

I. Qəddar şir

1. Şir heyvanlara göz verib işıq vermirdi.
2. Şiri heç kim sevmirdi.

II. Talaya gəlib çıxmayan şir

3. Şiri gözləyən heyvanlar
4. Çaqqalın təklifi
5. Kralın yanına yollanan meymun

III. Meymunun şirdən gətirdiyi xəbər.6. *Şirin istəyi*7. *Tülkünün sevinci***IV. Zəifləmiş şir**8. *Şirin etirafı*9. *Şad-xürrəm həyat sürən sakinlər*10. *Ceyranın təklifi***V. Yamanlığa yaxşılıq**11. *Ceyranla razılaşılan heyvanlar*12. *Şir zalımlığa son qoydu*13. *Həminin dostu*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur.

Lövhdə mətnin illüstrasiyaları ardıcıl düzülür.

Tutulmuş plana görə mətn nəql olunur.

Tapşırıq 1. Mətnin məzmununa "A" variantındakı atalar sözü uyğun gəlir.

Tapşırıq 2. 1-ci hissə – B, 2-ci hissə – D, 3-cü hissə – Ç, 4-cü hissə – A, 5-ci hissə – C şəklinə uyğun gəlir.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 88-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Meşə kralının öz səhvini başa düşdüyü hissəni tapıb dəftərinə köçür.

Nəticə: İnsan nə qədər güclü olsa da, müəyyən məqamlarda köməyə ehtiyacı olur. Ona görə də güclü olan vaxt zəifləri incitmək olmaz.

Dil qaydaları. **Tapşırıq:** – Cədvəlin I sütununa mətnə adları çəkilən heyvanların adlarını, II sütununa I hissədə işlənən əlamət bildirən sözləri, III sütununa isə IV hissədə işlənən hərəkət bildirən sözləri yazın.

Ad bildirən sözlər	Əlamət bildirən sözlər	Hərəkət bildirən sözlər

Yazı. Hüsnxət. "M" hərfi. İş dəftəri, səh. 89.

Ev tapşırığı: – Mətni oxuyun və növbəti dərs üçün mətni səhnələşdirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 63. İKİ GONBUL VƏ DOVŞAN (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.3. Nitqində müvafiq bədii ifadələrdən istifadə edir.	Situasiyaya uyğun olaraq nitqində atalar sözü və məsəllərdən istifadə edir.
2.1.1. Rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müəyyən edir.	Əsərdəki obrazın xarakterik cəhətini müvafiq əlamət bildiren sözlə adlandırır.
2.1.3. Öyrəndiyi yeni sözlərdən nitqində istifadə edir.	Öyrəndiyi yeni sözlərdən istifadə etməklə fikrini izah edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Düzgün səs tonu seçməklə mətni ifadəli oxuyur. Buraxılmış hissənin yerini müəyyənləşdirərək mətni tamamlayır. Şəkillərlə mətnin hissələri arasındakı uyğunluğu müəyyən edir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətnəndən çıxardığı nəticəyə əsaslanaraq suallara cavab verir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnin müəyyən olunmuş hissəsini üzündən köçürür.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Lüğətdən istifadə edərək sözlərin yazılış və tələffüzü arasındakı fərqi müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim: – *Qarışqa zəhmət çəkir, zülmə özündən on dəfə ağır yükü yuvasına daşıyır. Yuvasına az qalmış bir sərçə uçub onun dənini aparır. Sərçə pırlıltı ilə uçanda bir budağa dəyib zədələnir.*

Sual: – *Bu hekayədə kimə yazığınız gəlir?*

Şagirdlərin fikirləri dinlənilir və müzakirə olunur.

Dərslikdən “İki gonbul” mətni tələffüz normalarına uyğun ifadəli, düzgün oxunur.

2-ci tapşırıq. Yaxşı olar ki, şagirdlər *mətnin sonundakı suala necə cavab vermək üçün* atalar sözlərinə müraciət etsinlər. (“Nə yağurdu, nə yapdı, hazırca kökə tapdı”; “Əkəndə yox, biçəndə yox, yeyəndə orta qardaş” və s.)

Sual: – *Təmsildəki dovşan obrazını hansı sözlə xarakterizə etmək olar?*

Müəllimin yönəldici sualları ilə şagirdlər “müftəxor” sözünün üzərində dayanırlar. Bu sözün mənası izah olunur: *özü zəhmət çəkməyib başqalarının hesabına yaşayan insan.*

Sual: – *Bəs gonbullar haqqında nə deyə bilərsiniz?*

Tapşırıq 1. Mətnə uyğun şəkillərin ardıcılığı müəyyən olunur: Ç, C, B, A.

Yazı. Hər şəklə aid mətnəndən bir, yaxud iki cümlə tapılıb dəftərə köçürülür.

Tapşırıq 3. Abzasın mətndəki yeri müəyyənləşdirilir. (“*Bərk yapışın, buraxmayın!*” – cümləsindən sonra)

Müəllim şagirdlərin diqqətini mətndəki belə bir cümləyə yönəldir: – “*Gonbullar yolu hamarladılar. Kənarlara yol nişanları düzdülər*”. Bu işləri etməkdə onların məqsədi nə idi?

Sual: – *Hansı yol nişanlarını tanıyırsınız? Yol işarələrinin əhəmiyyəti nədədir? (tapşırıq 4)*

Şagirdlərin cavablarından sonra müəllim belə bir açıqlama verə bilər: – *Yollar rahat və təhlükəsiz olmalıdır. Hər kəs yol hərəkəti qaydalarını bilməli, yol nişanlarını tanımalıdır. Əks halda özümüz və başqaları üçün təhlükə yaradırıq. Səki ilə getməli, qadağan işarəsi olan yerlərdən keçməməliyik. Belə işarələr qoyulmayan yerlərdə ehtiyatlı olmalıyıq. Yeraltı və yerüstü keçidlər olan yerlərdə mütləq onlardan istifadə etməliyik.*

Sonra müəllim şagirdlərə yol nişanlarını göstərir, mənasını soruşur.

Müzakirə. Mövzu: “Müxtəlif fənlərdən qiymətləndirmə tapşırıqları yazılarkən bəzi uşaqlar yaxşı oxuyan yoldaşlarından köçürürlər. Buna münasibətinizi bildirin”.

İş dəftərinin 90-cı səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Başqasının əməyini mənimsəmək istəyən müftəxorlara heç kimin yazığı gəlmir.

Dil qaydaları. 5-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “C” variantıdır.

Ev tapşırığı: – “Nə yoğurdu, nə yaptı, hazırca kökə tapdı” atalar sözüne uyğun gələn mətn qurun.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 64. NİCAT VƏ DƏCƏL (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Müşahidə etdiyini, oxuduğunu düşüncələrinə uyğun tərzdə çatdırır.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Hadisələrin davamını təxmin edərək mətni şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir. Əsərdəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən etməklə və boşluqları doldurmaqla mətni oxuyub anladığını nümayiş etdirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin məzmununa əsasən hissələrə başlıq verir və plan tutur.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki əsas fikri müəyyən edir və ona münasibət bildirir.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tutulmuş palna görə mətni danışır.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“N” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmlı inşalar yazır.	Oxuduğu mətnin ideyasını həyatda gördükləri ilə əlaqələndirərək inşa yazır.
4.1.3. Rast gəlidiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim: – İnsanla heyvanın dostluğu mümkündürmü?

Fərziyyələr söylənilir.

“Bir qalanın sirri” filmindən fraqment. (Yaxud müəllim özü şifahi şərh edir.)

Sual: – Yallı ilə Xallı sahibini xilas etmək üçün nə edir?

– Əsl dost necə olmalıdır?

Dərslikdən mətnin 1-ci hissəsi oxunur. Baş qəhrəmanların dostluğunu sübut edən hissələrə diqqət yetirilir.

Mətnin hissəsinə **başlıq** verilib plan tutulur:

Şəhərin kənarında gecələyən dostlar

1. Su satmağa yollanan dostlar
2. Şəhərdə
3. Şəhərin kənarında
4. Suyun içinə düşən böcək

Mətnin məzmunu plan üzrə nəql edilir.

Şagirdlərə mətnin davamını təxmin etmək tapşırılır: – *Sizcə, mətnin sonrakı hissəsində səhəngə düşmüş böcəyin nə rolu olacaq? Nəyə görə müəllif Nicatın böcəyə münasibətini bu qədər vurğulayır?*

Şagirdlərin versiyalarından sonra mətnin II hissəsi (dərslük, səh. 129) oxunur, təhlil olunur və suallar verilir:

- *Nicatla Dəcəlin münasibətində nə daha çox xoşunuza gəldi?*
- *Siz bir qəbahət iş görəndə etiraf edə bilərsinizmi?*
- *Siz böcəyə nə deyərdiniz?*

Oxunan hissəyə **başlıq** verilib plan tutulur:

Əsl dostlar

1. Kiçilən dostlar
2. Sirli böcək
3. Böcəyin xilas edilməsi
4. Sınaq
5. Əsl dostluq

Mətnin məzmunu **plan üzrə** nəql edilir.

Mətnin sonundakı **tapşırıqlar** yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. Smayliklərlə yerinə yetirilir.

Tapşırıq 2. “B” variantındakı cümlə mətnin ideyası ilə bağlı deyil.

Tapşırıq 3. 1-ci boşluğa “dünən səni darda qoydum”, 2-ci boşluğa “Axı ata-anası onun yolunu gözləyir”, 3-cü boşluğa “Axı səhvi mən etmişəm” cümləsi uyğun gəlir.

Tapşırıq 4. Ardıcılıq aşağıdakı şəkildə olmalıdır:

Ç, B, A, D, E, C

Danışma. Müəllim aşağıdakı sualları verməklə şagirdləri danışmağa, fikirlərini sərbəst ifadə etməyə yönəldir.

- *Dostunuzla bağlı elə hadisə veribmi ki, siz onun etibarına, sadıqlığına bir daha əmin olmusunuz?*
- *Dostluğun möhkəmliyi daha nədə əks olunur?*

Nəticə: Dost dostu tən gərəkdir. Yoldaşlıq edirsənsə, həm çətinlikdə, həm də dar gündə bir olmalısən. Səhvini etiraf etməyi bacarmaq lazımdır. Yoldaşına qarşı ədalətli, rəhmli olarsansa, əvəzini görərsən.

İş dəftərinin 91-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müsbət təlim mühiti yaratmaq və şagirdlərin kommunikasiyasını təşkil etmək üçün “Fikri yenidən qısaca ifadə etmək” (yaxud “Xarab olmuş telefon”) üsulu ilə şagirdlər fikirlərini bir-birinə çatdırırlar. Bunun üçün şagirdlər qruplara bölünürlər. Hər qrupa üzərində atalar sözləri yazılmış vərəqlər paylanır. Məsələn, bir qrupa üzərində “Dost-düşmən qara gündə belli olar” atalar sözü yazılmış vərəq verilir. Bir şagird bu fikri oxuyur, vərəqin atalar sözü yazılmış hissəsini qatlayıb, təmiz hissədə bu fikri başa düşdüyü şəkildə yazır və digər yoldaşına ötürür. Beləliklə, hər iştirakçı əvvəlki qeydlərə əsasən öz fikrini yazır. İş sona çatdıqda axırını

iştirakçı ilk və son fikirləri ucadan oxuyur. Adətən, bu fikirlər bir-birindən kəskin fərqlənir. Sonra şagirdlər vərəqi açıb ilk yazılmış cümlədən başlayaraq fikirlərin birindən digərinə doğru necə dəyişdiyini oxumaqla izləyirlər.

Digər qruplara “Dostun yoxsa – axtar, tapdın – qoru”, “Örtülü bazar dostluğu pozar”, “Dost-dostdan bezar olmaz, aralıqda mərdimazar olmasa” atalar sözləri yazılmış vərəqlər verilə bilər.

Bütün qrupların fikirləri oxunduqdan sonra refleksiya keçirmək yaxşı olardı:

- *Bu tapşırıqdan hansı nəticəni çıxarmaq olar?*
- *İnformasiyanın düzgün ötürülməməsi nəticəsində nə baş verə bilər?*
- *Fikri yenidən düzgün və qısaca ifadə etmək hansı hallarda vacibdir?*

Dil qaydaları. İmla mətni:

QIRĞI (36 söz)

Qırğı gələndə quşların hərəsi bir tərəfə uçub canını qurtarır. Heç bir quş onunla dostluq eləmək istəmir. Orxan da deyir ki, mən qırğıyam. Qollarını geniş açıb üstümüzə şığıyır. Biz də quşlar kimi hərəməz bir tərəfə qaçıb dağılır.

İş dəftərinin 91-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. “N” hərfi. İş dəftəri, səh. 93.

Ev tapşırığı: – “Əsl dost necə olmalıdır” mövzusunda inşa yazın. İnşa mətnində dostluğa aid atalar sözlərindən istifadə edin.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 65. KƏPƏNƏK VƏ QARANQUŞ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmunu ilə bağlı sualları cavablandırmaqla şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Verilmiş sözlərin mənasını başa düşür, onları yaxınmənalı və əksmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Verilmiş atalar sözlərindən mətnin məzmununa uyğun olanını seçməklə əsas fikri anladığını nümayiş etdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnin müəyyən olunmuş hissəsini üzündən köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Kiçikhəcmli inşa yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Hərəketin zamanını müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim:

– *Ailəniz hər hansı tədbirə – ad gününə, bayrama və s. hazırlaşarkən siz də, balaca*

olmağınıza baxmayaraq, ev işlərində iştirak edirsinizmi? Bunu nəyə görə edirsiniz (et-mirsiniz)? Sizcə, böyükərlərin sizin köməyinizə ehtiyacı varmı?

Tədqiqat sualı: – Zəiflər də xeyirxah işlərdə güclülərə kömək etməlidirlərmi?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Mətn oxunur və təhlil edilir. 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

“Mətni davam etdir”. Qruplarla iş.

I qrup. Mətni elə dəyişin ki, qaranquş da alovu söndürmək üçün öz köməyini göstərsin.

II qrup. Mətni elə dəyişin ki, kəpənək qaranquşun sözlərindən sonra öz dostlarını da köməyə çağırırsın.

III qrup. Mətni elə dəyişin ki, kəpənəyin sözlərindən sonra qaranquş ətrafda olan bütün həşəratları və böcəkləri köməyə çağırırsın.

IV qrup. Mətni elə dəyişin ki, qaranquş öz balalarını alovu söndürmək üçün çağırırsın.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur.

Yazı. Mətnin ilk üç abzası dəftərə köçürülür.

Nəticə: Hər kəs ümumi işə töhfə verməklə vicdanı qarşısındakı borcunu yerinə yetirmiş olur.

Dil qaydaları. Tapşırıq. Mətnəndən hərəkətin hər üç zamanında işlənmiş sözlər seçilir və onlar cümlədə işlədilir.

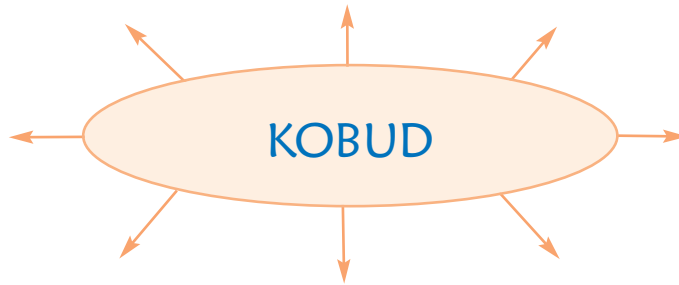
Ev tapşırığı: – “Çətin vəziyyətdə yoldaşına necə kömək edərsən?” mövzusunda inşa yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 66. KOBUD (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlərdən çıxış edərək öz mülahizələrini söyləyir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Müşahidələri əsasında fikir irəli sürür.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmunu ilə bağlı fikir yürütməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki obrazın xarakterini açmaqla əsas fikrə münasibətini bildirir.
3.1.6. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan, ərizə) yazır.	Mətnin qəhrəmanına məktub yazaraq öz məsləhətlərini verir.

Motivasiya. Müəllim dairənin ortasında “kobud” sözünü yazır. Bu sözlə bağlı olanlar şəxələrdə yazılır:

Tədqiqat sualı: – Kobud olmağın nə kimi pis nəticələri ola bilər?

Tədqiqatın aparılması: Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini işçi vərəqlərinə qeyd edirlər.

Mətnin hər bir hissəsi ayrıca yazılmış halda qruplara verilir.

I qrup. *Vasif möhkəm bədənli, güclü oğlandır. Hamı ondan çəkinir. Beləsindən necə qorxmayasan! Yoldaşlarını vurur, qızların saçını dartır, itlə, pişiklə pis rəftar edir, hətta nənəsi ilə kobud danışır. Bir sözlə, Vasif heç kimdən qorxmur, heç nədən çəkinmir.*

Tapşırıq: – Vasifin hərəkətlərinə münasibət bildirin.

II qrup. *Bir gün Vasif yolda gördüyü hadisəni sinif yoldaşlarına danışmaq istədi. Amma oğlanlar ona qulaq asmaq belə istəmədilər. Vasif qızların yanına gəldi. O yaxınlaşan kimi qızlar oradan uzaqlaşdılar.*

Sual: – Vasifə uşaqların pis münasibətinin səbəbi nə idi?

III qrup. *Vasifin kefi pozuldu. Evə gələndə itlə oynamaq istədi. Amma Toplan onu görən kimi küçəyə qaçdı. Hələ Məstanı demirsən! Pişik şkafın üstünə çıxıb qəzəbli, yaşıl gözləri ilə ona baxırdı.*

Sual: – Heyvanlar insanlara qarşı çox mehriban olurlar. Vasif onlarla necə dost ola bilərdi? Bəs onlar niyə Vasifdən üz döndərdilər?

IV qrup. *Əlacı kəsilməmiş Vasif nənəsinin yanına gəldi. Nənə nəvəsinin üzünə belə baxmadan sakitcə corab toxumağa davam etdi. Güclü, qorxmaz Vasif tək qalmışdı. Lap tək-tənha.*

Sual: – Vasif səhvini başa düşdümü?

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur. Aşağıdakı suallar verilir:

- Kobudluğun nəticəsi nə olur?
- Görsən, tək qalmış Vasif nə düşündü?
- Vasifə nə məsləhətlər verərdiniz?

Tapşırıq 1. Smayliklərlə yerinə yetirilir.

Nəticə: Kobudluq edən şəxs tək qala bilər. Tək adam isə həyatda zəif adamdır.

Tətbiqetmə. Cütlərlə iş. “Nə olardı, əgər...”

- Vasif yoldaşları ilə nəzakətlə davransaydı, nə olardı?
- Vasif itlə mehriban rəftar etsəydi, nə olardı?
- Vasif pişiklə mehriban davransaydı, nə olardı?
- Vasif nənəsi ilə səmimi, xoş rəftar etsəydi, nə olardı?
- Yoldaşları Vasifə qulaq assaydılar, nə olardı?

Ev tapşırığı: – Vasifə məktub yazın. Məktubda ona öz məsləhətlərinizi verin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 67. LOVĞA (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Müşahidələri əsasında mövzu ilə bağlı fikir irəli sürür.
2.1.3. Öyrəndiyi yeni sözlərdən nitqində istifadə edir.	Yeni sözlərin mənalarını dərk edərək nitqində istifadə edir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətndəki yeni sözlərin mənasını başa düşür və onları əksmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Şeiri oxuyarkən məzmununa uyğun səs tonu seçir.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Əzbər bildiyi şeirin məzmununu yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözləri seçir, onları digər zamanlarda işlədir.

Motivasiya. Müəllim: – Bunlar hansı xasiyyətin əlamətləridir: heç kəsi bəyənməmək, özünü hamıdan üstün tutmaq, özünü yerli-yersiz tərifləmək, öyünmək? (Lovğalıq)
Şagirdlərin cavabları dinləndikdən sonra tədqiqat sualı qoyulur.

Tədqiqat sualı: – Lovğa olmaq niyə pisdir?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərinə qeyd edirlər.

I qrup. Mətn verilir:

Müəllim sabah yoxlama işi olacağını şagirdlərə xəbər verib tapşırırdı ki, yaxşı hazırlaşsınlar. Nadir yoldaşlarına dedi: – Mən yaxşı oxuyanam. Onsuz da hər şeyi bilirəm. Məndən yaxşı bilən yoxdur. Hazırlaşmaq lazım deyil. Mən əla yazacağam. O, kitab-dəftərə heç toxunmadı, təkrar etmədi. Anası ona “Dərslərini təkrar elə, yoxlama olacaq” deyəndə isə cavab verdi ki, “mən hər şeyi bilirəm. Yaxşı qiymət alacağam”.

Səhəri gün Nadir yoxlamayı yazı bilmədi. Qalan uşaqlar isə yaxşı qiymət aldılar. Tapşırıq: – Nadirin hərəkətinə münasibətinizi bildirin.

II qrup. Mətn verilir:

Bizim sinifdə Müslüm adlı bir oğlan oxuyur. Əvvəllər o, biliyi və fərasəti ilə hamıdan seçilir, sinif yoldaşları ilə səmimi və mehriban rəftar edir, yoldaşcasına davranırdı. Müəllimlər də, şagirdlər də ona hörmət edirdilər. Sonralar o getdikcə dəyişməyə başladı. Əvvəlcə yavaş-yavaş lovğalıq hissi onda özünü göstərməyə başladı. Yerli-yersiz öyünür, hər yerdə özünü çoxbilən kimi göstərməyə, başqalarından üstün olduğunu sübut etməyə çalışırdı. Artıq o heç kimi bəyənmir, yalnız özünü sevirdi. Çox keçmədi ki, Müslüm dərslərindən də zəifləməyə, aşağı qiymət almağa başladı. Artıq sinifdə heç kim ona hörmətlə yanaşmır, onu əvvəlki kimi saymır.

Sual: – Müslüm özünün əvvəlki hörmətini qaytara bilərmi? Bunun üçün o nə etməlidir?

III qrup. “İdman yarışı” mövzusunda hekayə qurun. Hekayədə aşağıdakı ifadələrdən istifadə edin: “Özünü təriflədi, hamıdan daha üstün saydı, öyündü, çalışmadı, əziyyət çəkmədi, mən birinciyəm, onsuz da güclüyəm, yarış günü, yarışdı, uduzdu”.

Sual: – Udan tərəf olmaq üçün nə etmək lazımdır?

IV qrup. Qrupa aşağıdakı ifadələr təqdim olunur: *“özünü öymək, hamını acılamaq, hər kəsi vurmaq, özünü tərifləmək, pis cavab qaytarmaq, özünü dartmaq, özünü hamıdan üstün tutmaq”*. Bu əlamətləri lovğalığa və kobudluğa ayırmaq tapşırılır.
Tapşırıq: – *İfadələr əsasında lovğa və kobudu fərqləndirin.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur. Dərslərin 133-cü səhifəsindəki şeir oxunur.

Nəticə: Lovğalıq da kobudluq kimi insanın mənfi xüsusiyyətidir. Ətrafdakılar onsuz da insanın üstün cəhətlərini görürlər. Bununla öyünmək insanı hörmətdən salır.

Tətbiqetmə. Dərslərdən 2-4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 2. *Kobud – mehriban, lovğa – təvazökar* sözləri cümlədə işlədilir.

Tapşırıq 3. Kobudluğun və lovğalığın axırı sonda tək qalmaqla nəticələnir. Heç kəs kobud və lovğa olanlarla dostluq etmək istəmir.

Əlavə tapşırıq: “Ağac bar verəndə başını aşağı salar” atalar sözünün izah edilməsi şagirdlərə tapşırılır.

İş dəftərinin 92-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. **Tapşırıq:** “Lovğa” şeirindən hərəkət bildirən sözlər seçilir və onlar gələcək və indiki zamanda cümlələrdə işlədilir.

Ev tapşırığı: – “Lovğa” şeirini əzbərləyin, məzmununu öz sözlərinizlə dəftərə yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 68. DOSTLAR SƏFƏRDƏ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətndəki hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyən etməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin məzmununa aid plan tutur.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Verilmiş atalar sözlərindən mətnin məzmununa uyğun olanı seçir.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tutulmuş plana əsasən mətni nəql edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Müəyyən olunmuş mövzu ətrafında inşa yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Mürəkkəb sözləri tanıyır. Verilmiş sözlərdən mürəkkəb sözlər düzəldir. Əlamət bildirən sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim: – “Dostunu tanımaq üçün yola çıxmaq lazımdır” atalar sözünü necə başa düşürsünüz?

Şagirdlərin cavabları dinlənilir.

Dəsləklə iş. Mətnin birinci iki abzası oxunur.

“**Sonra nə oldu? Ardını fikirləş**” üsulundan istifadə olunur.

Şagirdlərə təklif edilir ki, nağılı öz variantları əsasında davam etdirlsinlər. Bunun üçün aşağıdakı suallardan istifadə edilə bilər:

- Necə fikirləşirsiniz, körpüdən birinci kim keçəcək?
- Hadisələr necə cərəyan edəcək?
- Qəhrəmanların başına hansı işlər gələcək?

Şagirdlərə təklif etmək olar ki, öz variantlarını qeyd etsinlər və nağıl oxunub qurtardıqdan sonra öz versiyaları ilə müqayisə etsinlər.

Şagirdlərin versiyaları dinlənilir. Sonra mətnin davamı oxunur. Oxudan sonra şagirdlərin danışdıqları ilə müqayisə olunur.

Mətnin məzmununa aid **plan** tutulur.

1. Dostlar səfərdə
2. Körpüyə birinci çıxan Qunduz
3. Fəlakət
4. Etibarsız dostlar

Şagirdlər plan üzrə mətni nəql edirlər.

Suallar:

- Nə üçün Qunduz yola davam etmək istəmədi?
- Tülkü ilə Qabanı əsl dost hesab etmək olar?
- Nağıldakı dostlar haqqında nə deyə bilərsiniz?

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir:

- ..., çünki körpü dar idi.
- ..., çünki körpünün taxtaları çürümüşdü.
- ..., çünki xəstələnməkdən qorxdı.
- ..., çünki quyuğunu yenidən daramışdı.
- ..., çünki bildi ki, onlarla yoldaş olan yolda qalar.

2-ci tapşırıq. Cavab "A" variantıdır.

3-cü tapşırıq yerinə yetirilir: gecə-gündüz, dərə-təpə, balacaboy, acgöz. Balacaboy və acgöz sözləri cümlədə işlədilir.

İş dəftərinin 94-cü səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. İfadə mətni:

BÜLBÜL (48 söz)

Bağçada bir bülbül oxuyurdu. Mən də tütəklə onu yamsılayırdım. Bülbül məndən ilhamlanıb cəh-cəh vururdu. Mən də ondan geri qalмайıb tütəyi daha şövqlə üfürürdüm. Səsə bir qırğı uçub gəldi. Bülbülün nəğməsi əvvəl qırıldı, sonra kəsildi.

Qırğı gedəndən sonra yenə tütəyi üfürdüm. Amma tütəkdən daha səs çıxmadı. Tütəyimi qırğı aparmışdı.

Nəticə: Dost etibarlı, sədiq olmalı, həm yaxşı, həm də dar gündə dəstək olmalıdır.

İş dəftərinin 95-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı. – "Dost dar gündə tanınar" mövzusunda inşə yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 69. ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR. Dərslik, səh. 136

Dərs 70. BÖLMƏ ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ. İş dəftəri, səh. 96-97

VI bölmə

TƏBİƏTİN SİRLƏRİ

Dərs №	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
71.	Ana təbiətin uşaqlara məktubu	1.2.1, 2.1.1, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.4, 3.1.6, 4.1.5	4	138	96	156
72.	Günəbaxan. Ayabaxan	1.2.1, 2.2.1, 2.2.2, 4.1.5	2	139		159
73.	İpəkqurdu Söz birləşməsi	1.2.1, 2.2.1, 3.1.1, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.6	4	140-141	97	160
74.	Hörümçəklər Cümlə	1.1.2, 1.2.1, 2.2.1, 4.1.3, 4.1.6, 4.1.7	4	142-143	99	161
75.	Qızıl nədir	2.1.2, 3.1.5, 4.1.6	2	144		163
76.	Çayın gileyi	1.1.1, 1.2.1, 2.1.1, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.4	2	145	100	165
77.	Qarışqalar	1.1.2, 1.2.1, 2.2.1, 3.1.1, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.6	6	146-147	101	166
78.	Günəş və bulud	1.2.1, 2.2.1, 3.1.2, 4.1.2, 4.1.5	2	148	103	170
79.	Arı	1.2.1, 2.1.2, 2.1.4, 2.2.1, 3.1.5, 4.1.6	2	149	104	171
80.	Bal arısının ailəsi	2.1.1, 2.2.1, 2.2.2, 2.2.4, 3.1.2, 3.1.4	2	150	104	172
81.	Kəpənəklər	2.2.1, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2	2	151	105	173
82.	Qaranquşlar	2.1.4, 2.2.1, 3.1.2, 4.1.5, 4.1.6	2	152	107	175
83.	Güllərdən göyçək Çiçək	2.2.1, 2.2.4, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.2, 4.1.5	2	153		176
84.	Cırcırma	1.1.2, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.5	2	154	108	177
85.	Əqrəb və qurbağa	1.2.1, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.5, 3.1.4	2	155	110	179
86.	Torpağın nağılı	1.2.3, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.2, 4.1.6	2	156		180
87.	Odunçunun səhvi	1.1.2, 2.2.1, 2.2.4, 4.1.3	4	157	111	181
88.	Ümumiləşdirici təkrar		1	158	112	182
89.	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1			182
Yekun			48 saat			

Dərs 71. ANA TƏBİƏTİN UŞAQLARA MƏKTUBU (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öz biliklərinə əsaslanaraq problemin həlli ilə bağlı fikir bildirir.
2.1.1. Rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müəyyən edir.	Rast gəldiyi yeni anlayışı ifadə edən sözü müəllimin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmunu ilə bağlı fikir yürütməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətnin məzmununu təşkil edən əsas faktları seçir və münasibət bildirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmlı inşalar yazır.	Təbiəti necə qorumaq haqqında kiçikhəcmlı inşaa yazır.
3.1.6. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan, ərizə) yazır.	Mətnin məzmununa uyğun olaraq məktub yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Əlamət və hərəkət bildiren sözləri müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim Amerika astronautı Edqar Mitçeldən sitat gətirir (bu zaman slaydda Yer kürəsinin Günəş sistemində hərəkətinə aid şəkil göstərilir): – *“Birdən Ayın arxasından nəhəng bir kürə çıxdı. Gözəl, mavi mirvariye bənzəyən bu kürə işıq saça-saça kosmosun sonsuz qaranlığında yuxarı qalxmağa başladı. Bir an içində anladım ki, bu bizim hamımızın evi olan Yer kürəsidir”.*

Uşaqlar, gözəl, şən, min nemətli Yer bizim anamızdırsa, deməli, biz də onun uşaqlarıyıq. Amma bizim günahımız ucbatından onun gözəlliyi yavaş-yavaş itir. Okeanlar, dənizlər çirkəbdən nəfəs ala bilmir, heyvanlar, quşlar, otlar məhv olur. Biz planetin harasında yaşamağımızdan asılı olmayaraq onun taleyi üçün cavabdehik. Biz Yerin köməkçiləriyik, biz Yerlə vahid ailəyik.

Slayddakı görüntüdə Yer səsi gəlir:

– Sizi eşitmək mənim üçün həm xoş, həm də kədərli.

– Uşaqlar, Yer bizim səsimizi eşitdi, amma onun səsi çox qəmgin. Nə baş verib?

Yerin səsi:

– Mən çox-çox qədimlərdə xoşbəxt idim. Doğrudanmı, hər səhər yuxudan duranda mən sevinirdim, sevirdim? Bəli, sevirdim, bütün dünyanı sevirdim, günəşi, səmanı, otları, çayların şırıltısını, quşların nəğməsini sevirdim. O dövrlərdə mən necə də xoşbəxt idim...

Yer üzünə ilk insan gəldi. Əvvəl insan özünü təbiətin bir hissəsi hesab edirdi. Mən onun beyninə ağıl qoydum, lakin bu ağıl yalnız qurmağa, yaratmağa deyil, həm də dağıtmağa istiqamətləndi. O məni, bitkiləri, heyvanları didməyə, parçalamağa başladı. Mənim damarlarımdan axan qanıma zəhərlə doldurdu, damarlarıma bənd çəkdi, zəhərli qazlarla məni boğdu, atom silahları ilə yaraladı.

Doğrudanmı, mənim yaratdığım mənə qarşı çevrilib?

Sizin hələ məni və özünüzü xilas etmək üçün vaxtınız var. Mən sizin gücünü, ağılınıza və xeyirxahlığınıza inanıram.

Müəllim: – Uşaqlar, bizim yaşadığımız planetə nə olub? Planet niyə şikayət edir?

Şagirdlərin cavablarından sonra dərslikdən “**Ana Təbiətin uşaqlara məktubu**” mətni oxunur. 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tədqiqat sualı: – *Təbiəti qorumaq üçün insanlar nə etməlidirlər?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər. Hər qrupa iki tapşırıq verilir.

1. Ağasəf Osmanlının “Təbiətin dərdi” şeirinin bəndləri qruplara paylanır. Qruplar bəndləri təhlil edib ona uyğun şəkil çəkir, qüsurların aradan qaldırılması yolları ilə bağlı fikirlərini bildirirlər.

2. Şagirdlər Ana Təbiətə cavab məktubu yazırlar. Onlara məktub yazmaqda ekoloqlar kömək edəcək.

Müəllim ekoloqlar haqqında məlumat verir: – *Ekoloqlar təbiət, ətraf mühit və onun problemlərini araşdırır, insanların təbiətə müdaxiləsi nəticəsində baş verə biləcək fəlakətləri müəyyənləşdirirlər.*

Şagirdlər ekoloq-alim rolunda çıxış edərək Yer planetini xilas etmək üçün tədbirlər düşünməlidirlər.

I qrup.

1. *Bəsdir qırdıq ağacları,
Axı ağac da canlıdır.
Təbiət hər həyəcandan
Necə həyəcanlıdır.*

2. *Botaniklər “planetimizin yaşıl sakinlərini” – bitkiləri hansı təhlükənin gözlədiyindən danışacaq və onun qarşısının alınması yolları haqqında Ana təbiətə məktub yazacaqlar.*

II qrup.

1. *Zavod, fabrik tüstüsüylə,
Yay gəlməmiş istisiylə,
Texnika da öz səsiylə
Təbiəti məhv eləyir.*

2. *Zooloqlar “kiçik dostlarımız” olan heyvanları hansı təhlükənin gözlədiyindən danışacaq və onun qarşısının alınması yolları haqqında Ana Təbiətə məktub yazacaqlar.*

III qrup.

1. *İnsanlar qırıb-dağıdır,
Yalan söz düşmür dilindən.
Gələcəyə ümid olar,
Əl çəksə bəd əməlindən.*

2. *Coğrafiyaşünaslar ətraf mühiti – torpağı, suyu, havanı hansı təhlükənin gözlədiyindən danışacaq və onun qarşısının alınması yolları haqqında Ana təbiətə məktub yazacaqlar.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. Təqdimatlardan sonra müəllim yazı taxtasından asılmış “**Dəhşətli fəlakətin əlamətləri**” cədvəlinə hər qrupun gəldiyi son nəticəni qeyd edir:

1. *Meşələrin qırılması*
2. *Heyvanların tələf olması*
3. *Suyun çirklənməsi*
4. *Havanın çirklənməsi*
5. *Zibil qalıqlarının yığılması*
6. *Ətraf mühitin zəhərlənməsi*

Müəllim bu hadisələri özündə əks etdirən slayd nümayiş etdirdikdən sonra sinfə sualla müraciət edir:

– *Planetin bütün xəstəliklərinin günahkarı kimlərdir?*

(İnsanlar. Yəqin, insanlar yaddan çıxarıblar ki, bizimlə birlikdə Yer üzündə yaşayan heyvanlar, bitkilər üçün, həmçinin çaylar və dənizlər, ümumiyyətlə, yaşadığımız planet üçün cavabdehirlər.

Hamımızın yaşadığı bir planet var, o da Yer kürəsidir. Biz özümüə yaşamaq üçün başqa planet seçə bilmərik, eyni zamanda Yer də özünə başqa sakinlər seçə bilməz.

Biz hamımız Yer adlanan böyük gəminin sərnəşinləriyik, deməli, ondan düşüb heç nəyə minə bilmərik. Yer kürəsi sağlam deyilsə, deməli, insanlar da sağlam deyil. Gəlin yaşadığımız planeti qaydaya salaq. Ana Təbiət də rahat olsun.)

Təqdimatlardan sonra “Təbiətin dərdi” şeirinin sonuncu bəndi oxunur:

Bu cür saf, gözəl məkanda

Cənnət var – Aran, Şirvan.

Dünyanın şah guşəsidir

Bizim doğma Azərbaycan!

Dil qaydaları. Mətnəndən indiki zamanda olan hərəkət bildiren sözlər seçilir və həmin sözlər keçmiş zamanda işlədilir.

3-cü tapşırıqla bağlı sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydalar təkrar olunur. Müəllim bildirir ki, əsərlərdə obraz adları, hətta onlar insan anlayışı bildirməsə belə, böyük hərflə yazılır.

Yazı. Ana təbiətə cavab məktubu yazın. Məktubda elə fikirlər səsləndirin ki, Ana təbiət sakitləşsin, inansın ki, siz onun həyəcanına son qoyacaqsınız.

Nəticə: Misalları həll edərək şifrələnmiş cümləni oxuyun.

$$20 - 14 = q$$

$$4 \times 3 = \theta$$

$$24 + 37 = u$$

$$72 + 8 = i$$

$$61 - 13 = o$$

$$3 \times 7 = a$$

$$50 - 25 = r$$

$$38 + 4 = t$$

$$58 - 30 = b$$

$$92 - 36 = y$$

42 12 28 80 12 42 80; 6 48 25 61 56 21 6 – Təbiəti qoruyaq.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 98-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – “Mən təbiəti qorumaq üçün nə edə bilərəm” mövzusunda inşa yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 72. GÜNƏBAXAN (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Topladığı məlumatlar əsasında danışır.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Məndəki fikirləri tamamlamaqla məzmunu mənimsəyərək şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeyr, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.	Şeyrlə nəsr fərqləndirir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad və hərəkət bildiren sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. – O hansı bitkidir ki, gün çıxanda gülür, gün batanda küsür, günəşi çox sevir?

“Günəbaxan” cavabı alındıqdan sonra müəllim soruşur:

–Sizcə, ayabaxan bitkisi də varmı?

Tədqiqat sualı: – Günəbaxan bitkisi haqqında nə bilirik, daha nələri bilməliyik? Ayabaxan bitkisi varsa, onu necə təsəvvür edirsiniz?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. 1. Günəbaxanın niyə belə adlandığını izah edin və şəklini çəkin.

2. Ayabaxan bitkisi varsa, o nə zaman açılır?

II qrup. 1. Günəbaxanın faydası haqqında nə bilirsiniz?

2. Ayabaxan bitkisi varsa, onun faydası nə ola bilər?

III qrup. 1. Günəbaxan və sünbül müqayisə edin. Onların oxşar və fərqli cəhəti nədir?

2. Ayabaxan bitkisi varsa, onun toxumları necə ola bilər?

IV qrup. 1. Günəbaxan və qızılgül müqayisə edin. Onların oxşar və fərqli cəhəti nədir?

2. Ayabaxan bitkisi varsa, onu necə təsəvvür edirsiniz? Şəklini çəkin.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsliyin 139-cu səhifəsindəki “Günəbaxan” və “Ayabaxan” mətnləri oxunur, janrına görə onların fərqi aydınlaşdırılır. 1-4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

4-cü tapşırıq. “Gün” – ad, “baxan” – hərəkət bildiren sözdür.

Nəticə: Günəbaxan faydalı bitkidir. “Ayabaxan” adlı bitki yoxdur.

Tətbiqetmə. Şagirdlər tanıdıqları çiçəklərin, bitkilərin xüsusiyyətləri haqqında bildiklərini danışirlar.

Ev tapşırığı: – Günəbaxanın şəklini çəkib onun haqqında daha çox məlumat toplayın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 73. İPƏKQURDU (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öyrəndiyi və müşahidə etdiyi məlumatlara əsaslanaraq tapşırıqları həll edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni sürətli, düzgün oxuyur. Mətndəki əsas məlumatları seçməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	"O" hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətndə müəyyən olunmuş hissəni üzündən köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	İpəkqurdu haqqında aldığı məlumatlara əsaslanaraq esse yazır.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Söz birləşmələrini söz və cümlələrdən fərqləndirir.

Motivasiya. Parçanın bir neçə növü nümayiş etdirilir. **Suallar** verilir:

- Kim bu parçaların növünü bilir? (İpək, yun, kətan, çit)
- Parçalar nədən toxunur? (Sapdan)

Tədqiqat sualı: – Sapı nədən ayırırlar?

Fərziyyələr dinlənir. Daha sonra dərslikdəki mətn oxunub təhlil olunur.

Qeyd. Yalnız tut yarpağı yeyən tırtıllar xeyirlidir. Palıd, qoz yarpağı yeyən tırtıllar çox ziyanlıdır. Zəhərli olduğuna görə onları quşlar da yemir. Ona görə belə həşəratları məhv etmək çətin olur.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsliklə iş. Dərsliyin 140-cı səhifəsindəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. Nöqtələrin yerinə tut yarpağı, barama, sap, kəpənək, ipək sözləri əlavə olunur.

2-ci tapşırıq. Qoyundan yun qırıxılır, pambıq qozasından pambıq alınır, ipəkqurdu barama hörür. Bunların hər üçündən – yundan, pambıqdan, baramadan sap alınır. Yun sapdan yun parça, pambıq sapdan pambıq parça, baramadan alınan sapdan ipək parça toxunur. Bu parçalardan paltar tikilir.

Yazı. Mətnə ipəkqurdu tırtılının kəpənəyə çevrildiyi hissəni dəftərinizə köçürün.

İş dəftərinin 99-cu səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Təbiətin bəxş etdiyi sərvətlərdən istifadə etmək, onları qorumaq lazımdır.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərslikdən 3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. *İnsanın arzusu, böyüyə hörmət, topu tutmaq, alma bağı* ifadələri səslənir.

Tədqiqat sualı: – Sözlərdən alınmış ifadələr həmin sözlərdən nə ilə fərqlənir?

Tədqiqatın aparılması. **Qruplarla iş.** Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Sol və sağ sütunlardakı sözləri düzgün birləşdirməklə söz birləşmələri yaradın.
şəhər otaq

<i>sinif</i>	<i>küçə</i>
<i>hündür</i>	<i>xortum</i>
<i>əlaçı</i>	<i>rəng</i>
<i>paltar</i>	<i>şagird</i>
<i>fil</i>	<i>bina</i>

II qrup. *Tərkibində əlamət bildirən söz olan söz birləşmələrini seçib yazın.*

Sözlər: xərəyin ətri, misilsiz gözəl, enli küçə, kitabın vərəqləri, saatın əqrəbləri, çoxundan ağıllı, hədsiz tənbel.

III qrup. *Tərkibində yalnız ad bildirən sözlər olan söz birləşmələrini seçib yazın.*

Sözlər: yaxşı oxumaq, məktəbin həyəti, xərəyin dadı, gözəl görünmək, dostumun dostu, otaqların biri, gözümün işığı, qapını açmaq, güllərin ətri, evləri yığışdırmaq.

IV qrup. *Söz birləşmələrini seçin.*

Sözlər: ağac, ağacın yarpağı, qızın saçları, günəbaxan, həqiqətən gözəl, qızların üçü, səliqəli yazmaq, kitab, dənizin suyu, balıqçulağı.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Nəzəri hissə oxunaraq izah olunur. 4-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Məndən "ipəkqurdu" sözü ilə bağlı olan söz birləşməsi tapılır və cümlə içərisində işlədilir.

Nəticə: Söz birləşməsi sözlə müqayisədə daha konkret mənə bildirir.

Tətbiqetmə. **İş dəftərinin** 99-cu səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. "O" hərfi. İş dəftəri, səh. 100.

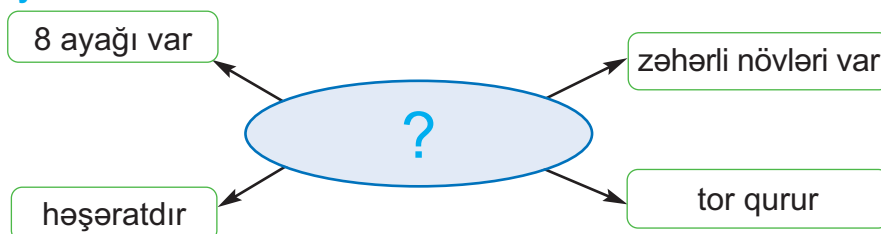
Ev tapşırığı: – *İpəkqurdunun xeyri haqqında kiçik esse yazın.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 74. HÖRÜMÇƏKLƏR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edərək araşdırdığı məlumatları nəql edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmunu ilə bağlı fikir yürütməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Cümlələri söz və söz birləşmələrindən fərqləndirir. Söz birləşmələrini müəyyən edərək cümlədə işlədir.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq işarələrlə tamamlayır.	Sözlərdən cümlə qurur.

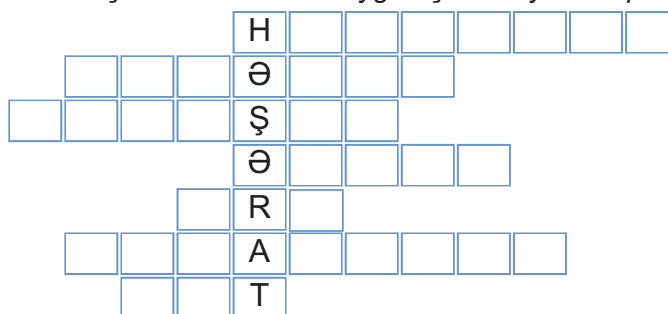
Motivasiya.

Tədqiqat sualı: – “?” işarəsi altında gizlənən nədir?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliyin 142-ci səhifəsindəki mətn oxunur, təhlil olunur.

Müəllim: – Sadalanan həşəratların adlarını uyğun şəkildə yazaraq krossvord həll edin.

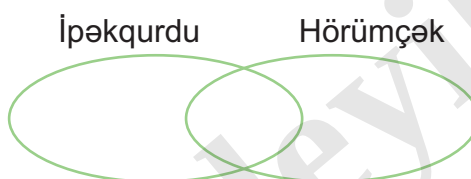

(1. Hörümçək, 2. Kəpənək, 3. Qarışqa, 4. Əqrəb, 5. Arı, 6. Parabüzən, 7. Bit)

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsliklə iş. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dinləmə. Sual: – İpəkqurdu və hörümçək haqqında nə bilirik?

İpəkqurdu və hörümçəyin fərqli və oxşar cəhətlərinə dair Venn diaqramı qurun.

İş dəftərinin 101-ci səhifəsindəki “İpəkqurdu və hörümçək” mətni oxunur.

Suallar:

- Hörümçək və ipəkqurdunun hansı oxşar xüsusiyyətləri var?
- Hörümçək sonuncu cümləsi ilə nə demək istəyirdi?

Nəticə: Həşəratlar, adətən, altıayaqlı olur. Bəzi həşəratlar var ki, onların ayaqlarının sayı çoxdur. Bu həşəratlara səkkizayaqlı hörümçəkləri aid etmək olar. Hörümçəklərin həm təbiətə, həm də insanlara xeyri vardır.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 99-cu səhifəsindəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərsliyin 143-cü səhifəsindəki 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Verilmiş sözlərdən “Hörümçəyin səkkiz ayağı olur” cümləsi düzəldilir.

Tədqiqat sualı: – Cümlə sözdən və söz birləşməsindən nə ilə fərqlənir?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Cümlələri seçin. Onları necə fərqləndirdiniz?

Ağac. Onun yuvası. Qaranquş yuva qurmuşdu. Yoldaşın köməyi. Dağlara yağış yağır. Güclü yağış. Körpü. Yolun kənarı. Atam odun yardı. Sabah. Oğlan taxtanı kəsdi. Şəkil. Qapının zəngi.

II qrup. Sözlərdən cümlə düzəldin.

- 1) qoşmaz, ağılsız, baş, adam, ağıllı.
- 2) gəlir, təmiz, ətri, işdən, gül.
- 3) əyilməz, igid, düşməne, oğul.
- 4) olar, az, günün, ömrü, yaman.
- 5) qəlb, söz, sındırar, acı.

III qrup. “Yaz fəslində təbiət” mövzusunda şəkil verilir. Şəklə əsasən cümlələr qurun. Cümlələrdəki sözlərin sayına fikir verin.

IV qrup. 2, 3, 4, 5 sözdən ibarət cümlələr qurun.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsliyin 143-cü səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur, izah olunur. 5-8-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

5-ci tapşırıq. Sonuncu misra cümlə deyil.

6-cı tapşırıq. Hörmüçəklər telləri ilə hərəkət edirlər. Bəzi hörmüçəklərdə güclü zəhər olur. Hörmüçəklər yumurta qoymaqla çoxalırlar.

8-ci tapşırıq. Azərbaycanın paytaxtı, Bakı şəhəri, bilik yarışması, əlaçı şagirdlər, kompüter otağı, ikinci mərtəbə – verilən cümlələrdəki söz birləşmələridir.

Nəticə: Cümlə bitmiş fikir ifadə edir.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 102-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. İmla mətni:

QARĞA VƏ QOZ (43 söz)

Qarğa dimdiyində qoz havaya qalxdı. Oğurladığı qozu bir qayanın üstünə atdı ki, qırılsın, ləpələrini yesin. Qoz qırılmadı, qayaların arasında itdi.

Yazda həmin qoz cücərdi. Bir neçə ildən sonra böyük ağac oldu. Amma heç kəs başa düşmədi ki, bu qayalıqda qoz ağacını kim əkib.

Ev tapşırığı: – “Hörmüçəklər” mətnindən söz birləşmələrini seçin və onları cümlədə işlədin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 75. QIZIL NƏDİR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Mətnə rast gəldiyi yeni söz və ifadələrin mənasını izah edir.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Şeir məzmununu öz sözləri ilə yazır.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Cümlə şəklində ifadə olunan şeir misralarını müəyyən edir.

Motivasiya. Müəllim: – “Qızıl” sözünün mənasını izah edin.

– Bəs aşağıdakı ifadələrdə “qızıl” sözü hansı mənalarda işlənib?
(qızıl üzük, qızıl payız, qızıl əllər, qızıl balıq)

Tədqiqat sualı. Müəllim metal adları (*alüminium, polad, gümüş, qızıl* və s.) sadalayır və suallarla şagirdlərə müraciət edir:

- *Bu metallardan hansı daha qiymətli hesab olunur?* (qızıl)
- *Onların hansı sarı rəngdədir?* (qızıl)
- *Bu söz nə bildirir: ad, əlamət, yoxsa hərəkət?* (ad)

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

Şagirdlər qruplara bölünüb aşağıdakı ifadələrin mənasını araşdırırlar:

I qrup. Ağ qızıl

II qrup. Qızıl xasiyyətli insan

III qrup. Qızıl torpaq

IV qrup. Qara qızıl

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur.

Dərsliklə iş. Dərslikdən şeir oxunur, təhlil olunur.

Dərsləyin 144-cü səhifəsindəki 1-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. Hər iki cümlədə *qızıl* sözü məcazi mənada işlənib. Birincidə yarpağın rəngi, ikincidə torpağın çox məhsul verməsi, onun altında qızıl kimi qiymətli sərvətlərin olması mənalarını bildirir.

2-ci tapşırıq. Əkinçi çöldə işləyir, məhsul əkir, toplayır, ailəsini dolandırır. Balıqçı isə göldən balıq tutub satır, ailəsini dolandırır. Ona görə də əkinçi “qızıl çöldədir”, balıqçı “qızıl göldədir” deyir.

3-cü tapşırıq. “Qara qızıl” – neftə, “ağ qızıl” – pambığa işarədir.

4-cü tapşırıq. Gözəl xasiyyəti olan insana qızıl xasiyyətli insan deyirlər.

5-ci tapşırıq. “Qızıl üzük” ifadəsində “qızıl” sözü üzünün hazırlandığı metal mənasında işlənib. “Qızıl ürək” ifadəsində isə “qızıl” sözü hər hansı insanın böyük, humanist qəlbə, ürəyə malik olduğuna işarədir.

Dil qaydaları. Sual: – *Şeirin hansı bəndindəki misraların hər biri cümlədir?*

Yazı. Şeiri əzbərləyin və məzmununu nəsrə çevirərək dəftərlərinizə yazın.

Nəticə: Bəzi sözlərin bir deyil, bir neçə mənası olur.

Tətbiqetmə. “Dəmir” sözünü “qapı”, “bilək”, “iradə” sözləri ilə işlədərək cümlələr qurun və hər bir cümlədə bu sözün mənasını izah edin.

Ev tapşırığı: – Dərsləyin 144-cü səhifəsindəki 6-cı tapşırıq yerinə yetirilir.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 76. ÇAYIN GİLEYİ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırmaq məqsədi ilə sual verir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə ümumiləşdirərək araşdırdığı məlumatları nəql edir.
2.1.1. Rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müəyyən edir.	Rast gəldiyi yeni anlayışı ifadə edən sözü müəllimin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmunu ilə bağlı fikir yürütməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki əsas fikri müəyyən edir və münasibət bildirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Əldə etdiyi məlumatlar əsasında esse yazır.

Motivasiya. Suallar: – *Su mənbələri deyəndə nə başa düşürsünüz?* (Çay, göl, bulaq, dəniz, okean) *Yayda onların suyu niyə azalır?* (Buxarlanır)

Tədqiqat sualı: – *Niyə təbiətdə su mənbələri (çay, göl və s.) tükənir?*

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. “Çayın gileyi” mətni (dərslik, səh. 145) oxunur, təhlil olunur.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Suallar: – *Çay nədən gileylənirdi? O, haqlı idimi? (1-ci tapşırıq)*

- *Sizcə, gölün cavabından sonra çay özü üçün hansı nəticəyə gəldi?*
- *Təbiətdə suyun dövrəni nəyə xidmət edir?*
- *Yağışın əhəmiyyəti haqqında nə bilərsiniz?*
- *Azərbaycanda olan hansı çayları və gölləri tanıyırsınız? (Kür, Araz, Tərtərçay, Girdi-mançay, Göygöl, Maralgöl, Ağ göl və s.) Kür çayı axıb hara tökülür? (Kür çayı Xəzər dənizinə tökülür.) (2-ci tapşırıq)*

Tapşırıq: *Verilmiş sözlərin aid olduğu mənə qrupunu müəyyən edin:*

Çay, göl, dəniz – (su hövzələri)

Yağış, qar, dolu – (yağıntı)

Dinləmə. Müəllim suyun dövrəni təcrübə ilə də nümayiş etdirə bilər. Kiçik qabdakı su spirt lampası ilə qızdırılır. Üzərindəki şüşədə damcılar əmələ gəlir və yenidən qaba tökülür. Şagirdlər gördüklerini izah edirlər.

GÜLLÜ VƏ DAMCI

Bir dəfə möhkəm yağış yağdı. Güllü pəncərənin qabağında durub yağışın yağmasına tamaşa edirdi. Bu vaxt pəncərənin qabağına yağış damcısı düşdü.

Damcı Güllünü görüb dedi:

– Mən bu qızı tanıyıram.

Güllü soruşdu:

– Sən məni haradan tanıyırsan?

– Bir dəfə anan çaydan məni vedrə ilə doldurub evə gətirdi. Samovara töküb

qaynatdı. Fincana süzüb sənın qabağına qoydu. Çay soyusun deyə sən fincanı pəncərənin qarşısına qoyub oynamağa getdin və çayı unuttun. Sən gələndə mən artıq çayın içində yox idim.

Sual: – Bəs damla harada idi?

Qruplarla iş. Şagirdlər yağışın əhəmiyyəti ilə bağlı öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Əgər yağış yağmasa, nə baş verəcək?

II qrup. *İsti yay günü idi. Aysel kiçik vedrə ilə su gətirirdi. O yıxıldı və vedrədəki su yerə dağıldı. Aysel evə getdi. Bir neçə saatdan sonra yenə həyəətə düşdü. O, suyu töküldüyü yerdə görmədi.* **Sual:** – Sizcə, nə baş vermişdi? Su yox olurmu?

III qrup. Yağışın az, çox az yağdığı, quraqlığın olduğu ili tez-tez yağış yağan ilə müqayisə edin. Bu müqayisədə təbiətdə hansı fərqi görürsünüz?

IV qrup. Gözəl təbiət mənzərəsi olan şəkil verilir. Hər yan qızılı rəngə boyanıb.

Ağaclarda meyvələr var. Asta-asta yağış yağır. **Sual:** – Burada hansı fəsil təsvir olunub?

Nəticə: Yağış yağmasa, su dövrəni pozular. Təbiətdə su daim dövr edir. Ona görə də Yer üzündə su tükənmir.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 103-104-cü səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. Suallar: – Mətnin sonuncu abzasında neçə cümlə var? Hər cümlədə neçə söz var?

İş dəftərinin 103-cü səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – Təbiətdə suyun dövrəni haqqında kiçik esse yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 77. QARIŞQALAR (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikrə münasibət bildirərək əsaslandırır.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə ümumiləşdirərək araşdırdığı məlumatları nəql edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmunu ilə bağlı fikir yürütməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“Ö” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnəndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Əldə etdiyi məlumatlar əsasında esse yazır.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Cümlə quraraq onu digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.

1-ci MƏTN. FİL VƏ QARIŞQA

Motivasiya. Müəllim: – Göydə uçan təyyarə böyük görünür, yoxsa yaxından gördüyünüz təyyarə? Səbəbini açıqlayın.

Tədqiqat sualı: – Nə zaman eyni cisimlər müxtəlif ölçüdə görünür?

Tədqiqatın aparılması. Mətn (dərslik, səh. 146) oxunur, təhlil edilir. **Qruplarla iş.** Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Göydəki ay böyükdür, yoxsa yaşadığın bina?

II qrup. Yarpağın uçması ilə quşun uçması arasında nə fərq var?

III qrup. Doğrudanmı, qarışqa yerə enənə qədər fil böyümüşdü?

IV qrup. Qarışqa göyden baxanda nəyə görə fil ona balaca görünürdü?

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur.

Nəticə: Eyni cisimlər yaxından böyük, uzaqdan kiçik görünür.

Təbiiqetmə. Şagirdlərə iki şəkil çəkmək tapşırılır: 1) qayıqda üzən uşaqlar, 2) çimərlikdə əylənən uşaqlar və uzaqda üzən qayıq. Şekillərdə uşaq və qayıq təsvirlərinin ölçü nisbəti müqayisə olunur.

Dil qaydaları. “Fil və qarışqa” mətnində neçə cümlə olduğu araşdırılır. Dərsliyin 146-cı səhifəsindəki 4-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir. Cümlələri yazarkən birinci sözün böyük hərflə yazılmasına diqqət yetirilir.

Yazı. İfadə mətni:

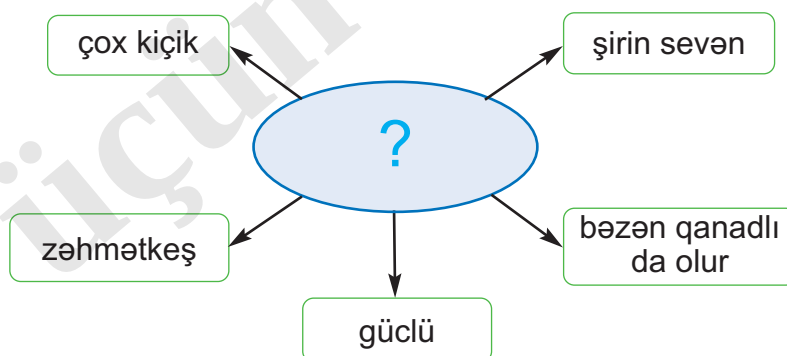
YANGİNSÖNDÜRƏN QARIŞQALAR (75 söz)

Alimlər qarışqalar üzərində maraqlı təcrübə apardılar. Onlar qarışqa yuvasına yanan şam atdılar. Bu zaman bütün qarışqalar şamın ətrafına yığılıb odun üstünə tüpürdülər. Bir neçə qarışqa odda yansa da, onlar odu söndürə bildilər. Yanğınla mübarizə təxminən bir dəqiqə çəkdi.

Bir neçə həftədən sonra təcrübə təkrar edildi. Bu dəfə qarışqalar daha ehtiyatlı və çevik tərpənib alovu qırx beş saniyəyə söndürdülər. İkinci təcrübə zamanı bir qarışqa da məhv olmadı. Bu o deməkdir ki, qarışqalar əvvəlki təcrübədən nəticə çıxardılar.

2-ci MƏTN. QARIŞQALAR NİYƏ AZMIR

Motivasiya. Yazı taxtasında sxem çəkilir.

Şagirdlərə suallar verilir:

- *Sxemin mərkəzindəki xanada hansı həşəratın adı yazılmalıdır?*
- *Qarışqaların daha hansı xüsusiyyətləri var?*

Mətn oxunub təhlil olunur.

Dərslikdən 6-cı tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “B” variantıdır.

Tapşırıq. Verilmiş sözlərin aid olduğu mənə qruplarını müəyyən et.

Qarışqa, kəpənək, arı –

Şir, canavar, ayı –

İnək, keçi, at –

Müəllim: – *Qarışqanı səciyyələndirən əsas əlamətlər hansılardır? (balaca olması, zəhmətkeşliyi)*

Zəhmətə aid atalar sözləri verilir:

- *Yaz günündə tərləməyən qış günündə titrəyər.*
- *Yayda işləyən, qışda dişləyər.*
- *Bağa baxarsan, bağ olar, baxmazsan, dağ olar.*

Dinləmə mətni

Masanın üstündə içi bal dolu banka vardı. Qarışqalar şirəyə daraşmışdı. Ev yiyəsi qarışqaları qovdu. Sonra bankanın ağzını kəndirlə bağlayıb tavandan asdı. Özü də bir aylıq səfərə getdi.

Bir qarışqa bankanın içində qalmışdı. Yeyib doyandan sonra bankadan çıxmaq istədi, kəndirin düynələndiyi yerdən kiçik bir deşik tapıb birtəhər içəridən çıxdı. Kəndirlə tavana qalxdı. Oradan divarla enib qarışqalara xəbər apardı. Qarışqalar divardan bankaya kimi ciğir saldılar. Bal qurtarana qədər qalxıb-endilər.

Ev yiyəsi qayıdanda qarışqaların ağlına heyran qaldı, onlara qəzəblənmədi.

Sual: – *Oxuduğunuz və dinlədiyiniz mətn əsasında qarışqalar haqqında nə demək olar?*

Şagirdlər öz mülahizələrini yürüdürlər. Ümumi nəticəyə gəlinir ki, qarışqalar öz yollarını qoxuları ilə tapırlar.

Müəllim: – *Hansı həşəratları tanıyırsınız? Onlar haqqında bildiklərinizi cədvəldə yazın.*

Həşəratın adı	Həşəratın faydası	Həşəratın ziyanı

Dil qaydaları. Müəllim:

- *Mətnin hər abzasındakı cümlələrin sayını müəyyən edin.*
- *Hansı cümlədə daha çox söz var?*
- *Hansı cümlədə daha az söz var?*

Yazı. Mətnin sonuncu abzasını dəftərinizə köçürün.

3-cü MƏTN. SƏRKƏRDƏ VƏ QARIŞQA

Motivasiya. Müəllim: – *Hər hansı bir məsələnin həlli zamanı çətinlik yarananda nə edirsiniz? (Kömək istəyirəm, həll etmirəm, bir daha cəhd edirəm.)*

Dərsliklə iş. Mətn oxunur, qarışqa və sərkərdə obrazları təhlil edilir (dərslik, səh. 147).

- *Sizcə, sərkərdə bundan sonra nə edəcək?*

Şagirdlər cütlərlə cavab hazırlayırlar. Cavabları kiçik hekayə şəklində təqdim edirlər.

“Uğursuzluqdan sonra ruhdan düşmək zəiflərə xas xüsusiyyətdir” mövzusunda müzakirə keçirilir.

Şagirdlər sonda belə bir nəticəyə gəlirlər ki, məqsədə nail olmaq üçün hər çətinliyi adlamağı bacarmaq lazımdır.

“Cümlə” mövzusu üzrə qiymətləndirmə.

Testlər:

1. Hansı sırada cümlə verilib?

- A) Səhər-səhər
- B) Mən səhər tezdən qalxıram
- C) Səhər tezdən yuxudan duranda

2. Mətnə neçə cümlə var?

Soyuq qış günləri qurtarır qar əriyir havalar isinməyə başlayır ağaclar tumurcuqlayır isti ölkələrə uçmuş quşlar geri qayıdırlar onlar özlərinə yuva qururlar rəngbərəng çiçəklər açılır

- A) 10 B) 7 C) 8 Ç) 4

3. Cümləni seçin.

- A) Quşların şən səsləri
- B) Mən gələn yay
- C) İlqar dərslərini hazırladı

4. Hansı cümlədə hərəkət bildirən sözlərin sayı daha çoxdur?

- A) Qarışqalar yem tapmaq üçün uzaq səfərlərə çıxırlar.
- B) Sərkərdə gəlib qayalıqda oturdu, fikrə daldı.
- C) Qarışqa qırxıncı cəhdində buğdanı yuvasına çatdırdı.

Tapşırıqlar:

1. Bu sözlərdən cümlə düzəldin:

- 1) *olur, isti, yayda, havalar, çox.*
- 2) *lazımdır, dərsləri, oxumaq, yaxşı.*
- 3) *odunu, atam, balta, yardı, ilə.*
- 4) *dəsmal, Günel, ilə, silir, stəkanları.*
- 5) *tutur, xatirəsini, şəhidlərin, əziz, xalqımız.*

2. Verilmiş söz birləşmələrini cümlədə işlədin:

kitabın üzü, ilin fəsilləri, atamın əlləri, Bakı şəhəri, qoca fəhlə.

İş dəftərinin 105-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Mətnin ikinci abzasını dəftərinizə köçürün.

Hüsnxət. “Ö” hərfi. İş dəftəri, səh. 106.

Ev tapşırığı: – *Əldə etdiyiniz məlumatlar əsasında qarışqalar haqqında esse yazın.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən və müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 78. GÜNƏŞ VƏ BULUD (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Əsəri təhlil edir və onun ideyasını həyatda gördükləri ilə əlaqələndirib danışır.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni sürətli və ifadəli oxuyur, mətnin qəhrəmanına öz münasibətini bildirərək şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnəndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.2. Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları məqamına uyğun istifadə edir.	Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları düzgün tətbiq edir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad və əlamət bildiren sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim: – *İnsanlara xas olan xüsusiyyətləri sadalayın.*

Yaxşı

xeyirxahlıq
əliaçıqlıq
səxavətlik
mehribanlıq
qayğıkeşlik

Pis

xəbislik
xəsislik
kobudluq
əzazillik
paxıllıq

Tədqiqat sualı: – *Hansı xüsusiyyətlər insanı daha da sevdirdir, zənginləşdirir?*

Dərslikdən mətn oxunur. Şagirdlərə suallar verilir:

- Mətnə “odlu araba” deyildikdə nə nəzərdə tutulur?
- Günəş nə üçün sevinirdi?
- Səncə, günəş nə üçün buluda cavab vermirdi?
- Canlıların günəşdən aldıkları pay nəyə lazımdır? (2-ci tapşırıq)
- Bəs buluddan yağış yağmasa, nə baş verə bilər?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər. **“Nağılı dəyiş” üsulu.**

I qrup. Təsəvvür edin ki, günəş öz şüalarını səpələyir, onun istisi və işığı azalır.

II qrup. Təsəvvür edin ki, günəş öz şüalarını səpələdikcə bulud ona baxıb fəxr edir.

III qrup. Təsəvvür edin ki, günəş öz şüalarını yalnız bitkilərə səpələyir, böcəklərə pay düşmür, bulud da yağışını yalnız bitkilərin üstünə tökür.

IV qrup. Təsəvvür edin ki, günəş öz şüalarını yalnız böcəklərin üstünə səpələyir, bitkilərə pay düşmür, bulud da yağışını yalnız böcəklərin üstünə tökür.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur.

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. *Günəş – mehriban, şən, səxavətli, rəhmdil; bulud – paxıl, xəbis.*

Bu sözlərdən söz birləşmələri yaradılaraq cümlələrdə işlədilir. Həmin sözlərin cümlədə əşyanın nəyini bildirdiyi (ad, əlamət) soruşulur.

– *Bu sözlərdən hansı yerindən asılı olaraq həm böyük, həm də kiçik hərflə yazıla bilər?*

3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “B” variantıdır.

İş dəftərinin 107-cü səhifəsindəki tapşırıqlar yerinə yetirilir. Şagirdlər 2-ci tapşırığı yerinə yetirməklə mətnin müəllifini (Canni Rodari) müəyyən edirlər.

Danışma: – *Mətnə günəş xeyirxah, bulud isə xəbis adamların obrazını təmsil edir. Belə adamlar haqqında nə deyə bilərsiniz?*

Nəticə: Səxavətlik insana xas olan ən gözəl xüsusiyyətlərdən biridir.

Təbiiqetmə. **İş dəftərinin** 107-ci səhifəsindəki 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – *Mətnin ilk və son iki abzasını dəftərinizə köçürün.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və təbiiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 79. ARI (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Topladığı məlumatlar əsasında danışır.
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözün mənasını kontekstdən çıxış edərək müəyyənləşdirir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə yeni sözün mənasını müəyyənləşdirərək onu yaxınmənalı sözə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni düzgün, ifadəli oxuyur. Sualları cavablandıraraq şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Şeir qısa məzmununu yazır.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Cümlənin tərkibindəki söz birləşmələrin seçir.

Motivasiya. Müəllim şagirdlərə tapmaca deyir:

Bütün günü uçurlar
Güldən şirə çəkərək.
Zəhmətkeşdir deyirlər,
Adını tapın görək.

Tədqiqat sualı: – *Arının hansı xüsusiyyətləri var?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Arı haqqında nə bilərsiniz?

II qrup. Arı ilə qarışqanın oxşar və fərqli cəhətlərini tapın.

III qrup. Arının müsbət xüsusiyyətlərini sadalayın.

IV qrup. Arının mənfi xüsusiyyətlərini sadalayın.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsliklə iş. Şeir oxunur. "Mum" və "şan" sözlərinin mənası izah olunur. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllim: – Arı bal hazırlamaq üçün nə edir?

- Hansı fikir doğrudur?
- A) Arılar gecələr də güllərdən şirə çəkir.
- B) Arı harada çiçək görsə, onun üstünə qonar.
- C) Arılar çiçəklərin ləçəklərini pətəyə daşıyırlar.
- Şeirdə hansı nitq etiketi işlənib?
- Bu ifadədən nə zaman istifadə edilir?

Nəticə. Arının müsbət xüsusiyyətləri: 1) bal verir; 2) zəhmətkeşdir; 3) zəhərindən dərman hazırlanır; 4) çiçəkləri tozlandırır. Mənfi xüsusiyyəti: adamı sancır.

Dil qaydaları: 1. Şeirin sonuncu dörd misrası haqqında deyilənlərdən biri yanlıştır:

- A) Misraların hər biri cümlədir.
- B) Hər misrada hərəkət bildirən söz var.
- C) Hər misrada səkkiz heca var.
- 2. Şeirdən cümlə olan misraları seçib dəftərinizə yazın.

Yazı. Şeirin məzmununu öz sözlərinizlə yazın.

Ev tapşırığı: – “İnsanlar daha hansı həşəratlara “sağ ol” deyirlər?” mövzusunda təqdimat hazırlayın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 80. BAL ARISININ AİLƏSİ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.1. Rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müəyyən edir.	Rast gəldiyi yeni anlayışı ifadə edən sözü müəyyənləşdirir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmunu ilə bağlı fikir yürütməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.	Eyni mövzuda yazılmış şeiri və nəsr əsərini fərqləndirir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki əsas fikri müəyyən edir və münasibət bildirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Əldə etdiyi məlumatlar əsasında inşə yazır.

Motivasiya. Şagirdlərə iki şəkil təqdim olunur.

I şəkil: ailə – nənə, baba, ata, ana, bacı, qardaş təsvir olunub.

- Suallar:** – Şəkildə nə təsvir olunub? Təsvir olunanlar bir yerdə necə adlanırlar? (Ailə)
- Ailə üzvləri kimdir?
 - Onların vəzifələri haqqında nə bilirsiniz?

II şəkil: arı ailəsi – bir böyük arı və yanında kiçik arılar təsvir olunub.

- Suallar:** – Bu şəkil haqqında nə deyə bilərsiniz?
- Arı ailəsinin üzvləri haqqında nə bilirsiniz?

Tədqiqat sualı: – Bal arısının ailəsində də vəzifə bölgüsü varmı?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər ("Ziqzaq" üsulu). Şagirdlər kvadrat, dairə, üçbucaq və düzbucaqlı olmaqla ekspert qruplarına bölünürlər.

I ekspert qrupu (kvadrat qrupu). *Ana arı haqqında olan hissə ayrıca vərəqdə yazılı halda qrupa təqdim olunur. Qrup bu hissəni öyrənir.*

II ekspert qrupu (dairə qrupu). *Kəşfiyyatçı arılar haqqında olan hissə qrupa təqdim olunur. Qrup bu hissəni öyrənir.*

III ekspert qrupu (üçbucaq qrupu). *İşçi arılar haqqında olan hissə qrupa təqdim olunur. Qrup bu hissəni öyrənir.*

IV ekspert qrupu (düzbucaqlı qrupu). *Keşikçi arılar haqqında olan hissə qrupa təqdim olunur. Qrup bu hissəni öyrənir.*

Sonra qruplar yeni bir qrupa bölünür. Hər qrup 1, 2, 3, 4 sayır. Bütün 1-lər I qrupda, 2 sayanlar II qrupda, 3 sayanlar III qrupda, 4 sayanlar IV qrupda əyləşirlər.

I qrup (kvadrat, dairə, üçbucaq və düzbucaqlı).

II qrup (kvadrat, dairə, üçbucaq və düzbucaqlı).

III qrup (kvadrat, dairə, üçbucaq və düzbucaqlı).

IV qrup (kvadrat, dairə, üçbucaq və düzbucaqlı).

Qrupların hər bir üzvü öyrəndiyi hissəni digərlərinə danışır. Beləliklə, şagirdlər bütün hissəni öyrənmiş olurlar.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. "Arı" şeiri ilə "Bal arısının ailəsi" mətni məzmun və forma baxımından fərqləndirilir.

Dərsliklə iş. Dərsliyin 150-ci səhifəsindəki 1-2-ci tapşırıqlar, eləcə də iş dəftərinin 104-cü səhifəsindəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Mətdən keşikçi arılar haqqında olan hissəni dəftərinizə köçürün.

Nəticə: İnsan ailələrində olduğu kimi, arı ailəsində də qaydalar və hər bir ailə üzvünün vəzifəsi var.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 108-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – "Arıların həyat təzi" haqqında inşa yazın.

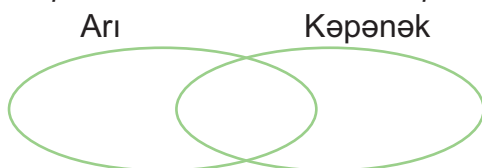
Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 81. KƏPƏNƏKLƏR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmunu ilə bağlı fikir yürütməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.4. Mətdəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətdəki əsas fikri müəyyən edir və münasibət bildirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	"P" hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətdən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.

Motivasiya. Müəllim şagirdlərə müraciət edir:

– *Keçən dərsimizdə arılar haqqında məlumat aldığ. İndi isə gəlin arı ilə kəpənəyin oxşar və fərqli cəhətlərini əks etdirən diaqram quraq. (Dərslik, səh.151, 1-ci tap.)*

– *Aşağıdakı tapmacada bu həşəratlardan hansı haqqında danışılır?*

Rəngbərəngdir gül kimi,

Qanadı var tül kimi.

Uçur bağda, çəməndə,

Çox yüngüldür tük kimi.

Tədqiqat sualı: – *Kəpənəklər haqqında nə bilirik?*

Qeyd. Bu dərs “Bal arısının ailəsi” dərində verilmiş model əsasında qurulur.

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər (2-ci tapşırıq).

I qrup. *Kəpənək necə balalayır?*

II qrup. *Kəpənək necə qidalanır?*

III qrup. *Kəpənək qoxunu nəyin vasitəsilə hiss edir?*

IV qrup. *Nəyə görə gecə kəpənəkləri fədakarlıq rəmzi sayılır?*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Kəpənək və qarışqanın oxşar və fərqli cəhətləri araşdırılır. 3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Artıq şagirdlər *qarışqa, arı, kəpənəklər* haqqında bir çox məlumata malikdirlər. Bu həşəratlarla bağlı “Aukşion” oyunu keçirilə bilər:

– Qarışqanın (arının, kəpənəyin) hansı xüsusiyyətləri ilə tanış oldunuz? və s.

Nəticə: Kəpənək də çox gözəl və faydalı həşəratdır. Onları qorumaq lazımdır.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 109-cu səhifəsindəki mövzu və dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Hüsnxət. “P” hərfi. İş dəftəri, səh. 110.

Ev tapşırığı: – *Mətdən kəpənəklərin necə çoxalması hissəsini dəftərinizə köçürün.*

Qiyətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 82. QARANQUŞLAR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözün mənasını başa düşür və onu yaxınmənalı sözlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnəki fikirləri tamamlamaqla məzmunu mənimsədiyini nümayiş etdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnədən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Hərəkət bildiren sözləri fərqləndirir, onların hansı zamanda işlədiyini müəyyən edir.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Verilmiş sözlərdən söz birləşmələri düzəldir və onu nitqində istifadə edir.

Motivasiya. Şekillərdə təsvir olunur: çiçəkləmiş ağac, buzları əriyən axar çay, torpaqdan baş qaldıran novruzgülü, şamlı, şirniyyatlı bayram xonçası və s.

Sual: – *Bu şəkillər sizə nəyi xatırladır?*

Fərziyyələr dinlənilir.

– *Bəs yazın müjdəçisi nədir?* (qaranquş)

Tədqiqat sualı: – *Qaranquş haqqında nə bilirik və nəyi bilmək istərdik?*

Bilirəm	Bilmək istərdim	Öyrəndim

Tədqiqatın aparılması. Kiçik qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Krossvordu həll edin. (Sözlərin izahı müəllim tərəfindən verilir.)*

			Q			QAZ
ALÇA			A			
			R			NAR
			A			AT
RƏNDƏ			N			
			Q			QOZ
			U			ULDUZ
			Ş			
			ŞAR			

II qrup. *Səmədgilin eyvanında qaranquş yuva qurmuşdu. Hamı onlara tamaşa edirdi. Bir gün səhər eyvandan səs eşidildi. Səməd gördü ki, qaranquşun balası yuvadan yerə düşüb, ana qaranquş isə onun ətrafında çırpınır... (Mətni davam etdirin.)*

III qrup. *Qaranquşla bağlı kiçik mətn qurun. Həmin mətnə "zəhmətkeş", "bala qaranquşlar", "ana qaranquşun həyəcanı", "qara pişik" sözlərindən istifadə edin.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur.

Dərsliklə iş. Mətn (dərslik, səh. 152) oxunub təhlil olunur. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

3-cü tapşırıq. Qaranquşun yuva qurması onun zəhmətkeş, qayğıkeş olduğunu göstərir. Qaranquş köçəri olsa da, yuva qurur ki, nəsil artırsın.

Nəticə: Yazın müjdəçisi olan qaranquş zərərverici həşəratları yeməklə təbiətə xeyir verir.

Tətbiqetmə. Dərsliyin 152-ci səhifəsindəki 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir.

4-cü tapşırıq. *Ana qaranquş, bala qaranquş, qaranquşun həyəcanı* və s.

Dil qaydaları. Yazı. Mətnəndən tərkibində hərəkət bildiren iki söz olan cümləni tapıb dəftərinizə köçürün. Həmin sözlərin ifadə etdiyi hərəkət hansı zamanda baş verir?

Ev tapşırığı: – *Mətnəndən qaranquşların qidalanması hissəsini dəftərinizə köçürün.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 83. GÜLLƏRDƏN GÖYÇƏK ÇİÇƏK (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnədəki fikirləri tamamlamaqla məzmunu mənimsədiyini nümayiş etdirir.
2.2.4. Mətnədəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətnədəki əsas fikri müəyyən edir və münasibət bildirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnəndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmlı inşalar yazır.	Müəyyən olunmuş mövzu ətrafında fikrini əsaslandıraraq kiçikhəcmlı inşa yazır.
4.1.2. Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları məqamına uyğun istifadə edir.	Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları düzgün tətbiq edir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad, əlamət və hərəkət bildiren sözləri müəyyən edir.

Motivasiya. Rəngbərəng kəpənək rəsmləri nümayiş olunur.

Köməkçi sual: – *Kəpənəklər nəyi xatırladır və sizcə, onlar niyə belə al-əlvən olur?*

Tədqiqat sualı: – *Nəyə görə bəzən canlılar yaşadıkları mühitə, ətrafa uyğun rənglərdə olurlar?*

Tədqiqatın aparılması. **Dərsliklə iş** aparılır. Mətn oxunub təhlil olunur (dərslik, səh.153).

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Qeyd. Müəllim şagirdlərin diqqətini əsgər paltarlarının rənginə, dovşanın qışda ağ, yayda boz, şimal ayısının ağ olmasına yönəldir, bunların səbəblərini izah edir.

2-ci tapşırıq. Sevinc, nadir, yasəmən, xəyal və bu kimi sözlər cümlədə işlədilir.

3-cü tapşırıq. Çiçəyin babası gülçü idi, bağda işləyirdi. Çiçək güllü paltarını geyindi, başına ala-bəzək bant bağladı. Baba səslənən tərəfə baxdı.

Yazı. “Güllü-çiçəkli bahar” mövzusunda inşa yazın.

Nəticə: Çox zaman düşməndən qorunmaq üçün canlılar mühitə uyğun rəngdə olurlar.

Ev tapşırığı: – Mətnin ikinci abzasını dəftərinizə köçürün.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 84. CIRCIRAMA (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Məndəki fikirləri tamamlamaqla məzmunu mənimsədiyini nümayiş etdirir.
2.2.4. Məndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Məndəki əsas fikri müəyyən edir və münasibət bildirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“R” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Məndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Əlamət bildiren sözləri seçir və cümlədə işlədir.

Motivasiya. Şagirdlərə tapmaca verilir:

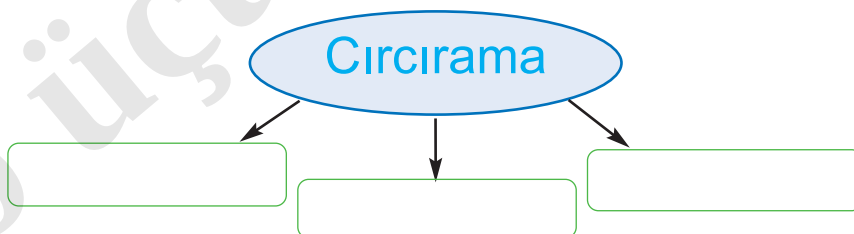
*Çəmənləkdə yay-bahar
Nəğmə oxub cırıldar.
Çoxlu cücülər udar,
Qarınqulu adlanır.*

Tədqiqat sualı: – Cırcıramanın hansı xüsusiyyətləri var?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Mətn “Ziqzaq” üsulu ilə oxudulur.

Məndə 5 abzas var və hər abzasda cırcıramanın bir xüsusiyyətindən danışılır. Hər ekspert qrupu müvafiq abzası oxuyur və müzakirə edir. Mətn oxunduqdan sonra ekspertlər “doğma” qruplarda öz yerlərini tuturlar və beləliklə, hər qrupda ayrı-ayrı hissələri oxuyan şagirdlər olur. Nəticədə qrupun tərkibindəki uşaqların bütöv mətn haqqında təsəvvürləri yaranır.

Hissələr təhlil olunur. “Klaster” üsulu ilə nəticələr açıqlanır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Tapşırıq 1. Sualların cavablarına uyğun abzaslar müəyyən olunur.

Dinləmə

*Cırcırma yay, bahar,
Cırıldadı biqərar.
Hər çiçəyin yarpağı
Olmuş idi oylağı.
Tutdu xəbər bir zaman,
Qış yetişib, ay aman!
Yayı keçirmiş hədə,
Yox daha güldən əsər.
Qaldı o biçərə ac,
Tapmadı başqa əlac.
Bilirdi ki, Qarınca
Dən yığır yay boyunca.*

*Getdi onun yanına,
Dərdini açdı ona:
– Qonşucuğaz, yazadək
Bəslə məni, ver yemək.
Sordu Qarınca: – Sənin
Yayda nə idi işin?
– Güllər arasında mən
Eyləmiş idim vətən.
– Belə idin yayda sən?
– Nəğmə oxurdum da mən.
– Yayda oxurdun, demək,
İndi get, oyna, görək!*

İvan Krılov

Tərcümə edən: Abdulla Şaiq

Şeir oxunduqdan sonra *qarınca* (*qarışqa*), *biqərar* (*qərar*), *oylağı* (*yeri-yurdu, yuvası*), *biçərə* (*çarəsiz, yazıq*) sözlərinin mənaları tapılır.

Suallar:

- Cırcırma yayı necə keçirirdi?
- Nə üçün cırcırma qışda ac qaldı?
- Qarışqa ona necə cavab verdi?
- Təmsilin məzmununa aid atalar sözü söyləyin. (Yayda çəkən zəhməti, qışda görər ləzzəti. Qonşuya ümid olan şamsız qalar. Hər kəs öz gücünə arxalanmalıdır.)

Yazı. Tapşırıq: – Mətnin ikinci abzasını dəftərinizə köçürün.

Nəticə: Cırcırma ziyanverici həşəratları məhv etməklə təbiətə xeyir verir.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 111-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. Mətnə işlənən əlamət bildiren sözlər seçilir (isti, möhkəm, qarınqulu, ziyanverici, maraqlı, balaca, yeni). Bu sözlər cümlə içərisində işlədilməklə dəftərə yazılır, aid olduğu sözlə birlikdə altından xətt çəkilir; məsələn: "İsti yay günlərindən biri idi".

Yazı. Hüsnxət. "R" hərfi. İş dəftəri, səh. 112.

Ev tapşırığı: – Dərsliyin 154-cü səhifəsindəki 2-ci tapşırıq əsasında təqdimat hazırlayın.

Qiyamətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 85. ƏQRƏB VƏ QURBAĞA (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edərək araşdırdığı məlumatları nəql edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmunu ilə bağlı fikir yürütməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandırır, məzmununa uyğun plan tutur.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plan üzrə mətndəki hadisələri ardıcılıqla nəql edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Müşahidələri əsasında kiçikhəcmli esse yazır.

Motivasiya. Müəllim şagirdlərə suallarla müraciət edir:

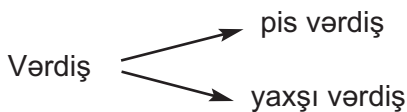
- “Yardım” sözünə yaxınmənalı söz hansıdır?
- Yaxşılığın müqabilində pislik görəndə nə etmək lazımdır?
- Çətinliyə düşəndə sizə kömək edən olubmu?
- Kimsə sizə kömək edəndə əvəzində nə etmisiniz?

Tədqiqat sualı: – Yaxşılığa yamanlıq nə ilə nəticələnir?

Tədqiqatın aparılması. Dərslikdən “Əqrəb və qurbağa” təmsili oxunur.

Suallar:

- Sizcə, əqrəb qurbağanın yaxşılığı əvəzində niyə ona pislik etmək istədi?
- Qurbağa əqrəbi nə üçün batırdı?
- Təqsir kimdə idi?

Xasiyyət ↔ vərdis bağlılığını izah edin.

Mətnə uyğun atalar sözləri tapın.

1. Nə tökərsən aşına,
O çıxar qaşığına.
2. Nə əkərsən, onu da biçərsən.
3. Əvvəl yoldaş, sonra yol.
4. İt ilə dost ol, çomağı əldən qoyma.
5. Qozbeli qəbir düzəldər.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili.

Dərsliklə iş. 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

2. Qurbağa əqrəbi belinə mindirib çayın o biri tərəfinə üzməyə başladı.
 4. Qurbağa çox yalvardı, amma xeyri olmadı, ona görə də suyun altı ilə üzdü.
- Plana əsasən mətnin məzmunu nəql edilir.

Sual: – *Təmsilə başqa hansı ad vermək olar?* (“Pis vədiş”, “Yaxşılığa yamanlıq” və s.)

Danışma. Sual: – *Buna bənzər daha hansı hadisələri eşitmisiniz?* (yaxud rastlaşmısınız) – sualı ətrafında şagirdlər danışır, hadisəyə münasibət bildirir, nəticə çıxarırlar.

Nəticə: Pislik edən həmişə pisliklə qarşılaşar.

Tətbiqetmə. Dərsliyin 155-ci səhifəsindəki 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir.
2-ci tapşırıq. Arı, ağcaqanad, ilan və s. canlılar da başqalarını sancır.

Ev tapşırığı: – *Sanca bilən canlılar haqqında kiçikhəcmli esse yazın.*

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 86. TORPAĞIN NAĞILI (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.3. Nitqində müvafiq bədii ifadələrdən istifadə edir.	Nitqində sadə bənzətmələrdən və epitetlərdən (məcazi mənalı əlamət bildiren sözlərdən) istifadə edir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəldiyi sözləri yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmunu ilə bağlı fikir yürütməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki əsas fikri müəyyən edir və münasibət bildirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnədən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Cümləni söz birləşməsindən fərqləndirir və onların mənalarını izah edir.

Motivasiya. Sinfə ağızbağlı kiçik torbada torpaq gətirilir. Şagirdlər əl vururlar, qoxulayırlar.

Köməkçi sual: – *Torbanın içindəki bizim üçün çox müqəddəs varlıqdır. Bu nədir?* “Dəyərlərimiz” bölməsindən “Rənglərin anası” hekayəsini xatırlayın.

Tədqiqat sualı: – *Torpağın insan həyatında rolu nədən ibarətdir?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Atalar sözünü izah edin: “Torpaq deyir: əyil mənə, ucaldım səni”.*

II qrup. *Torpağa qulluq etməsək, nə ola bilər?*

III qrup. *Atalar sözünü izah edin: “Torpaq deyir: öldür məni, dirildim səni”.*

IV qrup. *İnsanın təbiətə xeyri və ziyanı.*

Bu fikirləri mövzu üzrə izah edib əsaslandırın.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur.

Dərsliklə iş. Dərslikdən mətn oxunur. Mətnlə bağlı suallar verilir:

– *Torpaq nə üçün ağlayırdı?*

– *Torpaq nə istəyirdi?*

- Külək torpağı sevindirə bildimi?
- Yağış torpaq üçün nə etdi?
- Günəşin qaratıkana gücü çatdı?
- Torpağı sevindirən kim oldu? O nə etdi?

1-ci tapşırıq. *Sel kimi yağış* – güclü yağan yağış; *təndir kimi qızmar günəş* – çox qızmar günəş deməkdir. Şagirdlər “sel kimi”, “təndir kimi” ifadələrinin fikri daha təsirli etdiyini müəyyənləşdirirlər və bu cür ifadələr tapıb cümlələrdə işlədirlər.

2-ci tapşırıq. “Dəmir atlar” söz birləşməsini “traktor” sözü ilə əvəz etmək olar.

3-cü tapşırıq. Ləpələnsin – dalğalansın.

4-cü tapşırıq. Hekayənin əsas ideyası: “İnsan hamıdan güclüdür”.

Nəticə: Torpaq ən qiymətli, müqəddəs nemətdir. İnsanlar torpaq üzərində zəhmət çəkməklə min bir nemət yetişdirirlər.

Tətbiqetmə. Küləyin, yağışın və günəşin torpağı sevindirmək üçün etdiklərini dəftərinizə yazın.

Ev tapşırığı: – Mətnin qısa məzmununu dəftərinizə yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 87. ODUNÇUNUN SƏHVİ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi mətnlə bağlı suallara cavab verir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmunu ilə bağlı fikir yürütməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki əsas fikri müəyyən edir və münasibət bildirir.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim iki şəkil nümayiş etdirir. Birində talada tək cılız ağac, digərində sıx meşəlik təsvir olunur.

Köməkçi sual: – *Sizcə, birinci şəkildəki ağac niyə nazik və cılızdır?*

Tədqiqat sualı: – *İnsanın ətraf mühitə təsirinin hansı nəticələri ola bilər?*
Fərziyyələr dinlənir.

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş.

I qrup. *İnsanın ətraf mühitə hansı təsiri faydalı nəticələr verə bilər?*

II qrup. *İnsanın ətraf mühitə hansı təsiri zərərli nəticələr verə bilər?*

Şagirdlərlə birlikdə “ekologiya” sözünün mənası açılır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsliklə iş. Mətn oxunur, təhlil olunur. 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Dinləmə

AĞAQLARIN ŞİKAYƏTİ

Şikayət edir
Bağçalar-bağlar:
"Bizi incidir
Dəcəl uşaqlar.
Harda gül görsə,
Dəcəllər dərir,
Yaşıl bağlara
Çox zərər verir.
Nadincələr gəzir
Yaşıl bağları,
Qırır, sındırır
Göy budaqları".
Göy yarpaq açmış
Körpə budaqlar
Deyir: "Qırmayın
Bizi, uşaqlar!
Boy atıb yayda

Dirçəlirik biz,
Könül oxşayır
Yaşıl kölgəmiz.
Bağda gəzməyin
Bir qaydası var:
Ağac qırmasın
Gərək uşaqlar.
Bu dəcəllikdən
Gəlin əl çəkin,
Bacardıqca siz
Gül-çiçək əkin.
Bol ağac əksə
Uşaqlar əgər,
Bağ kimi olar
Hər kənd, hər şəhər".
Mirmehdi Seyidzadə

Suallar:

- Bağçalar-bağlar, budaqlar nə üçün şikayət edir?
- Budaqlar uşaqlara nəyi məsləhət (nəsihət) görür?
- Dərslikdə oxuduğunuz mətnlə dinlədiyiniz şeir arasında hansı əlaqə var?

İş dəftərinin 113-cü səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Təbiətə müdaxilə etmək onun tarazlığını pozmaq deməkdir.

Dil qaydaları.

1. 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Sonu "k" və ya "q" samiti ilə bitən bəzi sözlərə saitlə başlayan şəkilçi qoşulduqda həmin hərflərin müvafiq olaraq "y" və ya "ğ" samitinə keçdiyinə diqqət yetirilir.

2. İmla mətni:

KÜÇÜK (34 söz)

Atam evə bir küçük gətirdi. Məstan onu görəndə tüklərini qabartdı. Küçük ondan qorxdı. Məstana dedim ki, bu gün sən onu zəif görüb üstünə çəmkirirsən. Sabah o böyüyüb it olanda sənə hürəcək. Hansı daha qorxuludur?

Ev tapşırığı: – Evdə böyüklərdən ağac yetişdirməyin qaydalarını öyrənin və təqdimat hazırlayın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 88. ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR. Dərslik, səh. 158

Dərs 89. BÖLMƏ ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ. İş dəftəri, səh. 114-115

VII bölmə

SÖZ SƏNƏTİMİZ

Dərs №	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
90.	Tapmacalar	2.2.1, 2.2.2, 3.1.2, 3.1.3, 4.1.6	2	160-161	114	184
91.	Sanamalar	2.2.1, 2.2.2, 3.1.3, 4.1.5	2	162	115	185
92.	Nitq etiketləri	1.2.2, 1.2.4, 4.1.3	2	163		186
93.	Xaqani <i>Cümlənin növləri</i>	1.1.1, 1.2.1, 2.1.1, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.7	6	164-166	116	187
94.	Oyunlar	1.2.1, 4.1.2	2	167	118	190
95.	Atalar sözləri <i>Cümlənin sonunda durğu işarələri</i>	1.2.3, 2.1.4, 2.2.4, 3.1.3, 4.1.3, 4.1.7	4	168-169	119	191
96.	Laylalar	1.1.2, 1.2.1, 2.2.1, 2.2.2, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.3, 4.1.5, 4.1.7	2	170-171	120	194
97.	Tülkü və dəvə	1.2.1, 2.2.2, 3.1.2, 4.1.7	2	172-173		195
98.	Molla yolda	2.1.4, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.5	2	174	122	197
99.	Yanıltmaclar	2.2.1, 2.2.2, 3.1.5	2	175	123	197
100.	Göyərçin	1.2.1, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.7	4	176-177	125	199
101.	Bayatılar	2.1.2, 2.1.4, 2.2.2, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.3, 4.1.5	4	178	126	201
102.	Janrlar	2.1.1, 2.2.2	2	179		202
103.	Ümumiləşdirici təkrar		1	180	129	203
104.	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1		128-129	203
Yekun			38 saat			

Dərs 90. TAPMACALAR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Tapmacadakı açar sözləri müəyyən etməklə açmasını tapır.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeyr, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.	Oxuduğu mətnin məzmun və forma xüsusiyyətlərinə görə hansı janra aid olduğunu müəyyənləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Seçdiyi tapmacaları üzündən köçürür.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Əzbər bildiyi tapmacanı yazır.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Cümləni sözdən və söz birləşməsindən fərqləndirir.

Motivasiya. Tapmacalar verilir. Şagirdlər açmalarını tapırlar.

Sularda batar,

Quruda yatar.

Hoppanar-düşər,

Ordları şişər.

(Qurbağa)

Mənim 5 qardaşım var:

Biri hər gün danışar,

İkisi qulaq asar,

İkisi durub baxar.

(Dil, qulaq, göz)

Köməkçi sual: – Tapmacadakı hansı sözlər cavabı tapmağa kömək etdi?

Tədqiqat sualı: – Tapmacanın cavabını necə tapmaq olar? Açar sözləri necə müəyyən etmək olur?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər. Qruplara müxtəlif mövzularda tapmacalar verilir.

I qrup. *Heyvanlar*

II qrup. *Həşəratlar*

III qrup. *Məişət əşyaları*

IV qrup. *Bitkilər*

Hər bir tapmacanın açmasını taparkən açar sözləri qeyd etmək tapşırılır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. Dərslikdən tapmaca haqqında verilmiş məlumat oxunur. Dərslikdə verilən tapmacaların cavabları tapılır (səh. 160-161).

Yazı. Şagirdlər dəftərə əzbər bildikləri tapmacalardan ikisini yazırlar. Həmin tapmacalarda açar sözlərin altından xətt çəkirlər. Yazdıqları tapmacada ad, əlamət, hərəkət bildirən sözlərin olub-olmadığını müəyyənləşdirirlər.

Nəticə: Tapmacanın cavabını axtararkən ilk növbədə açar sözləri tapmaq lazımdır. Açar sözlər hər bir varlığın fərdi xüsusiyyətlərini əks etdirir.

Təbiiqetmə. İş dəftərinin 116-cı səhifəsindəki tapmacaların açması tapılır, açar sözlərin altından xətt çəkilir.

Cütlərlə iş. Cütlərdən biri tapmaca söyləyir, digəri isə həmin tapmacadakı açar sözləri tapmaqla tapmacanın açmasını tapır.

Dil qaydaları. Sual: – *İş dəftərindəki hansı tapmacanın hər mısrası cümlədir?*

Ev tapşırığı. Əzbər bildiyiniz 5 tapmaca yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 91. SANAMALAR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Müvafiq yerlərdə fasiləni gözləməklə sanama oxuyur.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeir, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.	Şeiri nəsr formasında yazılmış digər əsərlərdən fərqləndirir və əsas xüsusiyyətini (vəzn, qafiyə) izah edir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Əzbər bildiyi sanamaları yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.

Motivasiya. Müəllim 6 şagirdi seçir. Onlara oyun oynamağı təklif edir.

Sual: – *Bir nəfər başçı seçmək lazımdır, necə edək?*

Təkliflər dinlənilir. Əgər özləri tapmasalar, müəllim belə bir sanama təklif edir:

<i>Biri bizdə,</i>	<i>Yeddisi yüzdə,</i>
<i>İkisi sizdə,</i>	<i>Səkkizi – səsdə.</i>
<i>Üçü üzdə,</i>	<i>Doqquzu – dəstə,</i>
<i>Dördü düzdə,</i>	<i>Onu – sonu.</i>
<i>Beşi bəstə,</i>	<i>Başa vur çəkil,</i>
<i>Altısı asta,</i>	<i>Dur burdan əkil.</i>

Bundan sonra uşaqlar bildikləri sanamaları söyləyirlər.

Tədqiqat sualı: – *Sanama başqa şeirlərdən nə ilə fərqlənir?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Dərslik, səh. 162, tapşırıq 1.

II qrup. Dərslik, səh. 162, tapşırıq 2.

III qrup. İş dəftəri, səh. 117, tapşırıq 1.

IV qrup. İş dəftəri, səh. 117, tapşırıq 2.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur. Dərslikdən sanama haqqında verilən məlumat oxunur.

Nəticə: Sanamaların məzmununda dərin fikir olmur. Sanama deməkdə əsas məqsəd oyun zamanı bir nəfəri seçməkdir.

Tətbiqetmə. “Doqquzdaş” oyunu keçirilir. Zər (kub) atan hər dəfə sanama ilə müəyyən olunur. Oyun zamanı atılan kubların üst tərəfində qalan hərflərdən müxtəlif sözlər düzəldilir. Bu sözlər ad, əlamət, hərəkət bildirən sözlər olmaqla qruplaşdırılaraq dəftərə yazılır.

Ev tapşırığı: – *Həyətdə oynayanda söylədiyiniz sanamalardan birini dəftərinizə yazın.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 92. NİTQ ETİKETLƏRİ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.2. Dialoqlarda vəziyyətə uyğun nitq etiketlərindən istifadə edir.	Situasiyaya uyğun olaraq nitq etiketlərini yerli-yerində işlədir.
1.2.4. Nitq situasiyalarından asılı olaraq danışmaq prosesində müvafiq jest və mimikalarından istifadə edir.	Rollu oyun zamanı müvafiq jest və mimikalarından istifadə edir.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısında yazılışı və tələffüzü fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim yazı taxtasında aşağıdakı sözləri yazır: “salam”, “sağ ol”, “bağışla”, “zəhmət olmasa”, “təbrik edirəm”.

Sual: – Bu ifadələri hansı hallarda işlədirlər?

Şagirdlərin fikirləri dinlənilir.

Tədqiqat sualı: – Gündəlik həyatda hansı etikətlərdən istifadə edirsiniz?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş.

– Aşağıdakı hallarda hansı etikətlərdən istifadə olunur? Elə bir səhnəcik hazırlayın ki, həmin etiket orada işlənsin. Jest və mimikalarından yerində istifadə etməyi unutmayın.

I qrup. Təşəkkür edərkən

II qrup. Görüşərkən

III qrup. Ayrılararkən

IV qrup. Xahiş edərkən

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Nitq etiketi haqqında verilən nəzəri hissə oxunur. Dərslikdə verilən mətnlər (dərslik, səh. 163) oxunur və səhnələşdirilir.

1-ci tapşırıq. Cavab “C” variantıdır.

2-ci tapşırıq. *Gecən xeyrə qalsın, xahiş edirəm, axşamın xeyir* ifadələri hər gün işlənən etikətlərdir.

İş dəftərinin 119-cu səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Arzu və istəyə nail olmaq üçün ətrafdakılarla ünsiyyət qurmağı bacarmaq lazımdır.

Tətbiqetmə. “Kim daha tez” (və ya “Auksion”) oyunu keçirilir. Bu oyunda təkrarlanmamaq şərti ilə hər uşaq nitq etiketi söyləməlidir. Oyunun sonunda daha tez, daha çox nitq etiketi səsləndirən şagird qalib gəlir.

Yazı. İmla mətni:

BALACA RƏSSAM (36 söz)

Qar yağdı. Balaca rəssam qışın şəklini çəkmək istədi. Nə qədər çalışdısa, ağ ayıları, qarlı dağları, ağarmış çölləri ağ kağıza çəkə bilmədi.

O, çölə çıxanda gördüklərinə heyran qaldı. Təbiət qışın şəklini ən böyük rəssamdan da yaxşı çəkmişdi.

Ev tapşırığı: – Məktəbdə işlətdiyiniz nitq etiketlərini dəftərə yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 93. XAQANI (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Sualı düzgün ifadə etməklə dinlədiyi fikri anladığını nümayiş etdirir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Mətni müəyyən hissədən başlayaraq öz təxəyyülünə uyğun davam etdirir.
2.1.1. Rast gəlidiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müəyyən edir.	Rast gəlidiyi yeni anlayışı ifadə edən sözü müəyyənləşdirir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətnə rast gəlidiyi yeni ifadələrin mənasını başa düşür və onları yaxınmənalı ifadələrlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Sualları cavablandırmaqla mətni şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrinə başlıq verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plana görə mətnin məzmununu nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“S” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnin seçilmiş hissəsini köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmlı inşalar yazır.	Müşahidə və arzularına əsaslanaraq kiçikhəcmlı esse yazır.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq işarələrlə tamamlayır.	Cümləni məqsəd və intonasiyaya görə fərqləndirir, müvafiq olaraq cümlənin sonunda düzgün işarələrini qoyur.

Motivasiya. Hazırcavablıq tələb edən suallar qoyulur. Məsələn:

– *Acqarına neçə yumurta yemək olar?* (Bir, çünki sonra adama ac demək olmaz)

Suallara tez və məntiqli cavab verən şagirdlər qiymətləndirilir. Onların hazır cavab olduğu qeyd edilir.

Tədqiqat sualı: – *Hazırcavablıq nə deməkdir?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini işvərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. – *Almanın yarısı nəyə oxşayır?* (O biri yarısına)

II qrup. – *Bu il fevralın 30-u neçənci günə düşmüşdü?* (Fevralda 30 gün olmur)

III qrup. – *Qara pişik nə vaxt evə girə bilər?* (Qapı açıq olanda)

IV qrup. – *Canavar nə vaxtadək meşəyə doğru qaçır?* (Meşəyə çatana kimi. Sonra o, meşə ilə və ya meşədən qaçır)

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Mətnin birinci hissəsi oxunur.

Suallar:

- Oxuduğunuz hissəyə görə uşaq haqqında nə deyə bilərsiniz?
- Sizcə, Xaqani əsərdəki hansı obrazın adıdır – xaqanın, yoxsa uşağın?

1-ci tapşırıqə görə şagirdlərin cavab versiyaları dinlənir.

- Xaqan kimdir?
- Müxtəlif ölkələrdə bu vəzifəni tutanlar necə adlanırlar?
- Bizim ölkədə dövlət başçısına nə deyirlər?
- Sizcə, dövləti kim idarə edə bilər?

Mətnin ikinci yarısı oxunur. Şagirdlərin variantları ilə müqayisə olunur.

2-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir. 3-cü tapşırıqə əsasən mətnin hər bir hissəsi adlandırılır və hər hissəyə plan tərtib edilir:

I hissə. Hazırcavab uşaq

1. Xaqanın təəccübü
2. Xaqanın suallarına uşağın cavabları

II hissə. Böyük şair

1. Cavablardan xoşlanan xaqan
2. Padşah adama bir qızıl verməz
3. Xaqanın qərarı
4. Dünya şöhrətli şair

Plana əsasən mətnin məzmunu nağıl edilir.

Yazı. Mətnin son iki abzası dəftərə köçürülür.

Dinləmə. “Bəhmənyar” mətni oxunur, suallar verilir.

BƏHMƏNYAR (rəvayət)

Bir gün bir dəmirçi şagirdi ilə birlikdə dəmirçixanada işləyirdi. Şagird körüyü basdıqca közlər qığılcımlanır, onların istisi dəmiri yumşaldırdı. Dəmirçi də qızarmış dəmir parçasını çəkilə döyəcləyirdi.

Elə bu zaman qonşunun uşağı tənənfəs özünü qapıdan içəri salıb dəmirçiyə dedi:

– Usta, ocağımız sönüb, anam deyir, köz versin.

Usta önlüyü ilə üzünün tərini silib uşağın əlinə baxdı:

– Get bir qab gətir. Közü ovcunda aparmayacaqsan ki!..

– Apararam, sən verməyində ol. Tez ol, həyətdə bənövşə oynayırıq. Uşaqlar mənə gözləyir.

– Ay uşaq, sən əlin dəmirdəndir?

– Yox, sən közü ver, neyləyirsən necə aparacağam?

Usta baxdı ki, bu tərs uşağı sözlə başa sala bilməyəcək. Üzünü şagirdinə tutub dedi:

– A bala, bu uşağa bir ovuc köz ver, görüm necə aparacaq.

Şagird maşa ilə qıpqırmızı bir köz götürüb uşağa yaxınlaşanda dəmirçi bir də gördü ki, uşaq qapının ağzından ovcuna torpaq yığıb da ona sarı uzadıb.

Dəmirçi uşağın fərasətinə mat qaldı. Soruşdu:

– A bala, sən adın nədir?

– Bəhmənyaram da, usta əmi, tanımadın? – deyə uşaq cavab verib cəld qapıdan bayıra çıxdı.

Bu həmin Bəhmənyar idi ki, sonralar oxuyub dövrünün məşhur alimi oldu.

Suallar: – Bu rəvayətdən hansı nəticəni çıxarmaq olar?

- Rəvayətdə hansı obrazlar var?
- Hadisələr harada baş verir?
- “Xaqani” mətni ilə “Bəhmənyar” mətninin baş qəhrəmanlarını hansı cəhət birləşdirir.

Nəticə: Yerində verilmiş məntiqli, ağıllı cavab həmişə qiymətləndirilir.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 120-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir..

DİL QAYDALARI

Motivasiya. 4-cü tapşırıq:

- birinci cümlədə məlumat çatdırılır;
- ikinci cümlədə sual verilir;
- üçüncü cümlədə tapşırıq ifadə olunur.

Tədqiqat sualı: – Cümlələri məqsəd və intonasiyaya görə necə fərqləndirə bilərik?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliyin 166-cı səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur, təhlil olunur. Müəllim əlavə olaraq nida cümlələri haqqında məlumat verir və bu cür cümlələrin hiss-həyəcan ifadə etdiyini bildirir.

Qruplarla iş.

I qrup. Verilmiş mətndən sual cümlələrini seçin. Həmin cümlələri oxuyanda səsinizi necə dəyişdiniz? Cümlənin sonunda lazım olan işarəni qoyun.

II qrup. Cümlələri oxuyun. Onları fərqləndirin. Cümlələrin sonunda lazım olan işarəni qoyun.

1. Siz sabah Gəncəyə gedəcəksinizmi
2. Qarşıdan yaz gəlir
3. Yaşasın Azərbaycan Respublikası

III qrup. 2 nəqli, 2 nida, 2 sual cümləsi qurun. Onları fərqləndirin.

IV qrup. Verilmiş cümlələri elə oxuyun ki, onlar həm sual, həm də nəqli cümlə kimi işlənsin:

Bu gün hava soyuqdur.

Siz vətənimizi çox sevirsiniz.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur. Dərslikdən 5-6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələrin aşağıdakı növləri var:
nəqli, sual, əmr, nida.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 120-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. “S” hərfi. İş dəftəri, səh. 118.

Ev tapşırığı: – 1. Səbətdəki beş almanı beş uşaq arasında elə paylaşdırın ki, almanın biri səbətin içində qalsın (Cavab: Beşinci uşağa alma səbətin içində verilir).

2. “Mən dövlət başçısı olsaydım, bilikli və ağıllı adamlar üçün nə edərdim?” mövzusunda esse yazın.

3. 2 nəqli, 2 əmr, 2 sual cümləsi yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 94. OYUNLAR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Eşitdiyi milli oyunlar haqqında danışır.
4.1.2. Sözlərin böyük hərf ilə yazılışına dair qaydaları məqamına uyğun istifadə edir.	Bəzi sözlərin həm böyük, həm də kiçik hərf ilə yazıldığını bilir və yazısında tətbiq edir.

Motivasiya. Müəllim: – Dostlarınızla birlikdə boş vaxtlarınızda nə edirsiniz?

- Hansı oyunları oynayırsınız?
 - Hansı gülləri tanıyırsınız? (nərgiz, lələ, bənövşə, zanbaq)
 - Bunlardan hansı həm də oyun adıdır? (bənövşə)
 - Siz hansı oyunları bilirsiniz?
- Şagirdlərin cavabları dinlənir.

Dərsliklə iş. Dərslikdən oyunlar haqqında verilən məlumat oxunur. Bənövşə oyunu oynanılır.

Müəllimin nəzərinə: Müəllim şagirdlərə dərslikdə adı çəkilən milli oyunlar haqqında danışa, imkan olarsa, şagirdlərin köməyi ilə onlardan bəzilərini nümayiş etdirə bilər.

Kosaldıqaç – iki dəstə uşağın kosla (topla) oynadığı oyun. Oyunun mahiyyəti topu əldə saxlamaq, digərlərinə verməkdir.

Dirədöymə – Uşaqlar iki dəstəyə ayrılıb bir dairəvi cizgi çəkir və sanama yolu ilə mərəyə (dairəyə) giren dəstəni müəyyən edirlər. Dairədəki uşaqların hərəsi ayağının altına bir toqqa qoyur. Dairədən kənarda qalanlar toqqanı götürməyə çalışırlar. Dairədəkilər isə toqqaları götürməyə yol vermirlər. Kənardakı oyunçu içəridəkilərdən birini əli ilə tutub dairədən çıxara bilsə, onu bir nəfərə həvalə edib saxladır və yiyəsiz qalmış toqqanı götürməyə cəhd edir. Bu zaman içəridəkilər həm öz toqqalarını, həm də çöldəki yol-daşlarının toqqasını qorumalı olurlar. Yaxud əksinə, içəridəkilər çöldəkilərdən birini fəndlə tutub dairəyə salsalar, dəstələr yerlərini dəyişməli olurlar. Hansı dəstə toqqaların hamısını ələ keçirsə, qələbə qazanır.

Beşdaş – xırda daşlarla oynanılan oyun. (Müəllimlər, yəqin ki, bu oyunun mahiyyətini bilirlər. Həmin oyunun kiçik motorikanı inkişaf etdirdiyini nəzərə alaraq, sinifdə oynanılması məqsəduyğundur.)

Çilingağac – iki dəstə oyunçunun kiçik ağac parçasını – pəli çiliklə (ağac və ya dəyənəklə) vurub müəyyən məsafəyə çatdırmasından ibarət uşaq oyunu. Çilingağac oyunu iki üsulla oynanılır.

Birinci üsul. Oyunda iki-üç nəfər oğlan uşağı iştirak edir. Hər oyunçunun bir dəyənəyi və bir pəli olmalıdır. Pəl bir qarış uzunluğunda, hər iki ucu bir qədər yonulmuş çubuqdan düzəldilir. Böyük dairəvi cızıq çəkilir. Pəli cızığın ortasında qoyurlar. Püşk yolu ilə oyunu başlayırlar. Oyunçu dəyənəklə əvvəlcə pəlin bir ucuna vurub onu yerdən bir qədər aralayır, ikinci zərbə ilə onu cızıqdan uzaqlaşdırmağa çalışır. Göstərilən qaydada oyunçular bir-biri ilə yarışirlar.

İkinci üsul. Bu üsulda da oyun başlayana qədər birinci üsulda olan qaydalar yerinə yetirilir. Lakin pəl bir qədər uzun olur. Cızıq da uzun çəkilir. Oyunçular püşk ilə oyuna başlayaraq bir-bir cızığın üstündə durur, sol əllərində şaquli vəziyyətdə tutduqları pəli yuxarıdan

aşağı atır, sağ əllərindəki dəyənəklə pəli bərkdən vurub uzaqlaşdırırlar. Kim pəli daha çox uzaqlaşdırarsa, oyunun qalibi sayılır.

Nəticə: Milli oyunları yaşatmaq, onları başqalarına öyrətmək lazımdır. Çünki bu da dəyərdir.

Dil qaydaları. Dərslərdə verilmiş tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “C” variantıdır.

Sual: – *Elə cümlələr yazın ki, eyni söz həm böyük, həm də kiçik hərflə yazılsın. (Balaca Lalə vərəqdə lalə gülünün şəklini çəkdi. Bacım Qərənfil şəhidlərin məzarı önünə qərənfil düzdü.)*

Ev tapşırığı: – Yaxınlarınızdan milli oyunlarımız haqqında daha geniş məlumat toplayıb təqdimat hazırlayın.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 95. ATALAR SÖZLƏRİ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.3. Nitqində müvafiq bədii ifadələrdən istifadə edir.	Situasiyaya uyğun olaraq nitqində atalar sözlərindən istifadə edir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Atalar sözlərindəki əksmənalı sözləri müəyyən edir və yerli-yerində işlədir.
2.2.4. Məndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Atalar sözlərində müdrik fikri izah edir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Əzbər bildiyi atalar sözlərini yazır.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq işarələrlə tamamlayır.	Cümləni məqsəd və intonasiyaya görə fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim: – *Yəqin, artıq bilirsiniz ki, həyatda hər şey zəhmətlə əldə olunur. İndi mən bu fikri iki cür ifadə edəcəyəm:*

1. Yemək istəyən işləməlidir.
2. İşləməyən dişləməz.

Köməkçi sual: – *Hansı ifadə daha çox xoşunuza gəldi? Nə üçün?*

Tədqiqat sualı: – *Atalar sözünün hansı xüsusiyyətləri var? Atalar sözləri hansı mövzularda olur?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Atalar sözündəki sözləri düzgün ardıcılıqla yazın (müəllim söz sırası pozulmuş atalar sözü verir.) Onun mənasını izah edin.*

II qrup. *“İgid oğul düşməne əyilməz” atalar sözünü izah edin.*

III qrup. *“Əyri oturaq, düz danışmaq” atalar sözünü hansı məqamda işlədirlər?*

IV qrup. Verilən atalar sözlərini (müəllim atalar sözləri verir) məzmununa görə qruplaşdırın: zəhmət haqqında, ağıl, bilik haqqında, böyük-küç münasibətləri haqqında.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərslikdən nəzəri hissə oxunur, təhlil olunur. Dərslikdəki tapşırıqlar kollektiv müzakirə yolu ilə yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. Tapşırığın şərtinə əsasən, şagirdlər rastlaşdıqları situasiyalardan misallar gətirməklə verilən atalar sözünü izah edirlər.

2-ci tapşırıq. Cavablar:

Yorğanına bax, ayağını uzat.

Şərti şumda kəs, xırmanda yabalaşmayan.

Sən saydığını say, gör fəlakət nə sayır.

Quyuya tüpürmə, suyunu içməli olarsan.

Od yanmasa, tüstü çıxmaz.

Yağışdan çıxdıq, yağmura düşdük.

3-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Əlavə tapşırıqlar.

– “Yol böyüyündür, su kiçiyin!” atalar sözünün mənasını izah edin. Sizcə, niyə su gətirəndə ilk növbədə kiçiyə təklif edirlər, kiçiklər isə hər zaman böyüklərə yol verməlidirlər?

– Hansı ifadə atalar sözlərini tamamlaya bilər:

yaddaşı, çörək yeyirsən, yaş, doqquzu, doymadım

1. Qonağa deməzlər ... 2. Qonaq ... deməz. 3. Yalançının ... olmaz. 4. Güzəllik ondur, ... dondur. 5. Qurunun oduna ... da yanar.

– Söhbət zamanı biri yalan danışanda bu ifadələrdən hansı işlədilir?

A) Sonrakı peşmançılıq fayda verməz.

B) Bişmiş toyuğun gülməyi gəlir.

C) Saqqalım yoxdur, sözüm ötmür.

Nəticə: Atalar sözündə müdrik fikir qısa və yığcam şəkildə ifadə olunur. Atalar sözləri zəhmət, vətən, böyük-küç münasibətləri, mərdlik, düzlük və başqa mövzularda olur.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 122-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllim atalar sözləri ilə bağlı “Auksion” oyunu keçirir. Şagirdlərin bilik səviyyəsindən asılı olaraq bu oyun müxtəlif istiqamətdə keçirilə bilər:

1. Şagirdlər hər hansı mövzuya aid atalar sözləri deyirlər. (dostluğa, ata-anaya, zəhmətə, yalana və s. aid)

2. Hər şagird istədiyi atalar sözünü söyləyir. Sonuncu atalar sözünü deyən şagird qalib hesab edilir.

Hər iki halda “Təkrar atalar sözü söyləmək olmaz” şərti qoyulur. Bu şərt həm də şagirdlərin diqqətli olmaları, deyilənləri dinləmələri üçün meyardır.

Yazı. 1. Şagirdlərə əzbər bildikləri 3 atalar sözü yazmaq tapşırılır. Yazılan atalar sözünün hansı mövzuda olduğu araşdırılır.

2. İmla mətni:

DAMLALAR (39 söz)

Damlalar bulağın altından sızıb çınarın kökünü tapdı. Kök onları gövdəyə, oradan da yarpağa qaldırdı. Günəş çıxanda yarpaqlar əl kimi açıldı. Şüalar bacı-qardaş damlaları bir göz qırpımında havaya qaldırdı.

Bir neçə gündən sonra onlar yağış olub yenidən torpağa qayıtdı.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. 6-cı tapşırıq yerinə yetirilir. Cümlələrin sonunda müvafiq olaraq sual, nöqtə və ya nida işarəsi qoyulur. Dərslikdən nəzəri hissə oxunur. 7-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Cümlənin növləri üzrə qiymətləndirmə

Test tapşırıqları:

1. Sual cümləsi hansıdır?

- A) Artıq hava qaralmışdı
- B) Ordumuza eşq olsun
- C) Dünən niyə dərsə gəlməmişdin

2. Nəqli cümlənin sonunda hansı işarə qoyulur?

- A) nöqtə
- B) sual
- C) nida

3. Nida cümləsi hansıdır?

- A) Ura, bu gün mənim ad günüdür
- B) Məktəbimizdə görüş keçirilirdi
- C) Təkrar biliyin anasıdır

4. Nəqli cümlə hansıdır?

- A) Bu gün hava istidir
- B) Qardaşın hara gedir
- C) Necə də gözəl havadır

5. Nəqli cümlə haqqında hansı fikir doğrudur?

- A) Sual məqsədilə işlədilir.
- B) Müəyyən bir məlumat bildirir.
- C) Əmr, xahiş, arzu və s. bildirir.

6. Sual cümləsini seçin:

- A) Qış ayları hansılardır
- B) Dərs zamanı diqqətli ol
- C) İşləməyən dişləməz

İş dəftərinin 122-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllimin nəzərinə: Müəllim izah etməlidir ki, dialoqu tamamlamaq üçün şagirdlər boş sətirlərdən əvvəlki və sonrakı cümlələrə diqqət yetirməlidirlər.

Ev tapşırığı: – 1. Vətənə aid atalar sözləri öyrənin.

2. Dəftərə elə atalar sözləri yazın ki, sualla ifadə olunsun.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 96. LAYLALAR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi mətnin davamını müəyyən edir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Eşitdiyi, bildiyi laylaları deyir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətndəki ardıcılığı bərpa edir.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeir, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.	Şeiri nəsr formasında yazılmış digər əsərlərdən fərqləndirir və əsas xüsusiyyətini (vəzn, qafiyə) izah edir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Laylalardakı əsas fikri müəyyən edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“Ş” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Əzbər bildiyi laylaları yazır.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Hərəkət bildiren sözləri müəyyənləşdirir.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq işarələrlə tamamlayır.	Cümlələri intonasiyaya görə fərqləndirir və müvafiq durğu işarələrini qoyur.

Motivasiya. Səhnəcik, yaxud şəkil göstərilir.

Uşaq (kukla) ağlayır, yatmaq istəmir. Ana onu tərpedir, qucağında gəzdirir, çay, yemək verir, uşaq yenə yatmır.

Köməkçi sual: – Uşağı necə yatırmaq olar? Nə etsək, o yatar?

Tədqiqat sualı: – Laylanın əsas xüsusiyyəti nədir?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Eşitdiyiniz, bildiyiniz layla söyləyin və onun məzmununu izah edin.

II qrup. Müəllim 4 misralı 3 şeir verir: – Bunlardan hansı layladır? Onun o biri ikisindən fərqi nədir?

III qrup. – Laylalar nə məqsədlə söylənilir, onların əhəmiyyəti nədir? Bunu bir layla ilə açıqlayın.

IV qrup. Misraları ardıcıl düzsəniz, layla alınar. Ardıcılığı qurarkən nəyi nəzərə aldınız?

Qızılgülə batınca
Canım cəzana gəldi
Laylay dedim yatınca
Sən murada çatınca

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərslikdən laylalar haqqında verilən məlumat oxunur, 170-171-ci səhifələrdəki 1-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. 2-ci sütunda laylalar verilib.

2-ci tapşırıq. Cavab "B" variantıdır.

3-cü tapşırıq. Laylay dedim, *ağlama*,
Ürəyimi *dağlama*.
Böyü, bir qoç igid ol,
Mənə ümid *bağlama*.

4-cü tapşırıq. Bir gül əkdin boyunca,
İyləmədim doyunca.
Ömrüm, günüm uzansın
Bu balamın toyunca.

Nəticə: Laylalar körpəni yatırmaq üçün oxunur. Layla 4 misradan ibarət olur. Laylalarda əsas fikir 3-cü və 4-cü misralarda əks olunur. Bu şeirlərdə 1-ci, 2-ci, 4-cü misralar qafiyələnir.

Tətbiqetmə.

*Məşhur laylalardan biri belə başlayır: Laylay dedim yatasan,
Qızılgülə batasan...*

*Bir ana bu laylanı belə tamamladı: Qızılgülün ətrindən
Öz yuxuna qatasan.*

*Başqa birisi isə belə söylədi: Qızılgülün içində
Şirin yuxu tapasan.*

Bəs sən bu laylanı necə bitirərdin?

İş dəftərinin 123-cü səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. Sual: – Yuxarıda oxuduğunuz laylalarda hərəkət bildirən sözləri tapın.

6-cı tapşırıq. Sonuncu misrada "gülüm" sözü hərəkət bildirir.

7-ci tapşırıq yerinə yetirilir. 1-ci şeirin sonuncu misrasında nida, 2-cidə nöqtə, 3-cüdə isə sual işarəsi qoyulur.

Yazı. Hüsnxət. "Ş" hərfi. İş dəftəri, səh. 121.

Ev tapşırığı: – Nənənizdən, ananızdan eşitdiyiniz laylaları yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 97. TÜLKÜ VƏ DƏVƏ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı biliklərlə əvvəl öyrəndiyi bilikləri müqayisə edir.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeir, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.	Təmsil janrının əsas xüsusiyyətlərini izah edir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnədən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq işarələrlə tamamlayır.	Cümlələri intonasiyaya görə fərqləndirir və müvafiq durğu işarələrini qoyur.

Motivasiya. Müəllim: – Oxuduğunuz hansı əsərlərin qəhrəmanları heyvanlardır?

– Bu cür əsərlər necə adlanır?

– Həmin əsərlərin ideyasını xatırlamağa çalışın (“Ayı və şir”, “Kəpənək və qaranquş”, “Əqrəb və qurbağa” və s.).

Cavablardan sonra müəllim aşağıdakı tapmacaları söyləyir.

Quyruğu var bir şələ,

Çətin keçir o ələ.

Hansı həyəətə girsə,

Hində qopar vəlvələ.

(tülkü)

Bad-bad ayaqlı,

Əymə dodaqlı,

Belində var dağ,

İçində də yağ.

(dəvə)

Tapmacaların açmaları (tülkü, dəvə) tapıldıqdan sonra: – *Bu heyvanlar dostluq edə bilərmə? Niyə?*

Dərsliklə iş. Dərsliyin 172-ci səhifəsindəki mətn oxunur, təhlil edilir. 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

– *Təmsilin sonuncu cümləsini – tülkünün canavara verdiyi cavabı necə başa düşürsünüz? Fikrinizi əsaslandırın.*

1-ci tapşırıq. Cavab “B” variantıdır.

Təmsil haqqında yazılan nəzəri hissə oxunub təhlil olunur.

2-ci tapşırıq. 2-ci, 5-ci atalar sözləri təmsilin ideyasına uyğun gəlir.

Müəllim: – *Gəlin indiyədək oxuduğunuz təmsilləri yada salaraq, onların ideyalarını müəyyənləşdirək.*

“Ayı və şir” təmsilinin ideyası müəyyənləşdirilir: “Artıq tamah baş yarar”.

“Şir və siçan” təmsilinin ideyası müəyyənləşdirilir: “Zəiflərin də güclülərə köməyi dəyə bilər”.

“Kəpənək və qaranquş” təmsilinin ideyası müəyyənləşdirilir: “El gücü, sel gücü”.

“Əqrəb və qurbağa” təmsilinin ideyası müəyyənləşdirilir: “İtlə dost ol, çomağı əlindən qoyma”.

Müəllimin izahı: – *Təmsillərin qəhrəmanları heyvanlar, quşlar, cansız əşyalar olsa da, əsərdə bu obrazlar insan kimi davranırlar və insana xas olan əxlaqi dəyərlər onlara da aid edilir.*

Əlavə tapşırıq: – *Oxuduğunuz təmsilin ideyasına və məzmununa uyğun hekayə düşünüb danışın.*

Dil qaydaları. 3-cü tapşırıq. 1-ci və 3-cü tapmacaların sonuna sual işarəsi, 2-ci tapmacanın sonuna isə nöqtə qoyulmalıdır. (Tapmacaların açmaları: 1 – gözlər; 2 – süd; 3 – təqvim.)

Yazı. Mətnədən dəvənin özünü ölümlüyə vurduğu, tülkünün onun öldüyünə əmin olduğu hissə üzündən köçürülür.

Nəticə: Təmsil qəhrəmanı heyvanlar olur. Təmsilin ideya məzmununda müdrik bir fikir ifadə olunur.

Ev tapşırığı. Kitabxanadan təmsillər olan kitab seçin. Bir təmsili oxuyub onun ideyasını aydınlaşdırın.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 98. MOLLA YOLDA (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Frazeoloji ifadələri yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnləri ifadəli və şüurlu oxuyur.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki əsas fikrə münasibət bildirir.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Şeir məzmununu yazır.

Motivasiya. Məntiqi məsələ:

1. Səbətə 5 alma var. Bu almaları 5 uşaq arasında bərabər elə bölün ki, almanın biri səbətə qalsın. (Uşaqlardan birinə alma səbətin içində verilir)

2. Qatar 8 vaqondan ibarətdir. Arxadan saysan, 4-cü vaqon neçənci olar? (Beşinci)

Dərsliklə iş. Mətn (dərslik, səh. 174) oxunur. 1-ci tapşırığın cavabı araşdırılır.

2-ci tapşırıq. Cavab:

gözdə-qulaqda olmaq – diqqətli olmaq;

ürəyi yerinə gəlmək – sakitləşmək;

cin atına minmək – hirsəlmək.

Ev tapşırığı: – Mətnin məzmununa aid 4 sual tərtib edib dəftərə yazın.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 99. YANILTMACLAR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni oxuyarkən deyilişi çətin olan söz və ifadələri düzgün tələffüz edir.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeir, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.	Yanıltmac janrının xüsusiyyətlərini izah edir.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Oxuduğu şeiri nəsrə çevirərək məzmununu öz sözləri ilə yazılı ifadə edir.

Motivasiya. Müəllim ağaca sarmaşmış sarmaşiq şəkli nümayiş etdirir və soruşur.

– Bu nədir? (Sarmaşiq)

– O nə edib? (Sarmaşib)

– Tapdığınız sözlər bir-birinə bənzəyirmi? Gəlin onların iştirakı ilə bir cümləni tez-tez təkrar edək: “Sarı sarmaşiq çəpərə sarmaşır”. Nəyə görə bu cümləni tez-tez deyəndə dilimiz çaşır?

Daha sonra müəllimin ardınca şagirdlər başqa bir yanıltmac səsləndirirlər:

Cücüləri cücələrə

*Tapşırdılar cücülər.
Cücüləri bircə-bircə
Aşırdılar cücələr.*

Tədqiqat sualı: – Yanıltmacı demək niyə çətindir?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Dərslik, səh. 175, tapşırıq 1.

II qrup. Dərslik, səh. 175, tapşırıq 2.

III qrup. Dərslik, səh. 175, tapşırıq 3.

IV qrup. Dərslik, səh. 175, tapşırıq 4.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur.

Nəticə: Yanıltmac oxşar səslərlərdən ibarət olduğundan onları söyləmək çətindir.

Tətbiqetmə. Dərsliyin 175-ci səhifəsindəki 5-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Yazı. İfade mətni:

Mənim nənəm

Nənəm mənə çay tökəndə
Tez tuturam əllərindən.
Deyirəm ki, "Get, nənəcan,
Bircə dincəl, rahatlan sən".

Hər gün bizdən əvvəl durub
Atam, anam gedir işə.
Evdə qoca nənəmizə
Köməkçiyəm mən həmişə.

M.Dilbazi

Ev tapşırığı: Dərslikdə olan yanıltmaclardan birini əzbərləyin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 100. GÖYƏRÇİN (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı biliklərlə əvvəl öyrəndiyi bilikləri müqayisə edir. Hadisələri öz yaradıcı təxəyyülünə uyğun davam etdirir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətni şüurlu oxuyaraq illüstrasiyalar üzrə yeni sözləri tapır.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin məzmununa əsaslanaraq hissələrə başlıqlar verir.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tutduğu plana görə mətni nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“T” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnədən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq işarələrlə tamamlayır.	Cümləni məqsəd və intonasiyaya görə fərqləndirir.

Motivasiya. Nömrəli pazllar vasitəsilə göyərçin şəkli alınır.

Sual: – *Uşaqlar, bu quşun adı nədir? Necə quşdur – çöl, yoxsa ev quşu?*

BİBÖ cədvəli çəkilir.

Şagirdlərin göyərçin haqqında bildikləri cədvəlin 1-ci sütununa, bilmək istədikləri isə 2-ci sütununa qeyd olunur.

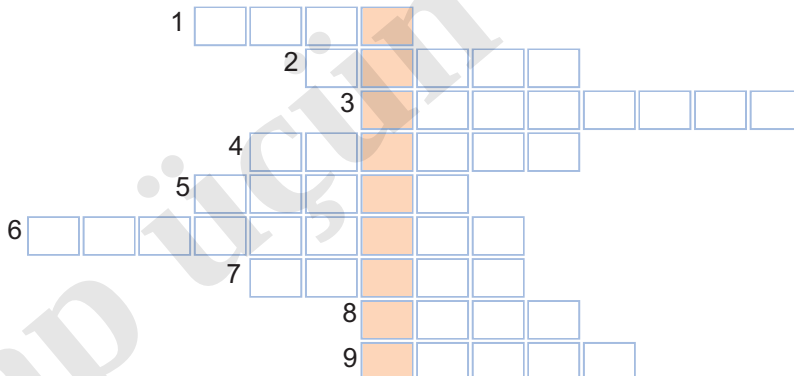
Bilirəm	İstəyirəm bilim	Öyrəndim

Tədqiqat sualı: – *Göyərçin nə üçün sülh rəmzi sayılır?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Elə bir nağıl qurun ki, orada göyərçin müharibənin qarşısını almış olsun.*

II qrup. *Krossvordu həll edin. Hansı söz alınır? (Həmrəylik).*

1. "Müharibə" sözünün əksmənalı qarşılığı (sülh).
2. İnsanın doğma yurdu (vətən).
3. "Sülh" sözünün əksmənalı qarşılığı (müharibə).
4. Dövlətlərin ərazilərini ayıran xətt (sərhəd).
5. Vətənin keşiyində duran, onun uğrunda döyüşən adam (əsgər).
6. Himnimizin bəstəkarı (Ü.Hacıbəyli).
7. Tüfəng, top, tapançanın bir sözlə ifadəsi (silah).
8. "Mərd" sözünə yaxınmənalı söz (igid).
9. "Mehriban" sözünün əksmənalı qarşılığı (kobud).

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur.

Dərsliklə iş. "Göyərçin" əfsanəsinin (dərslik, səh.176) 1-ci hissəsi oxunur. Mətnin davamı ilə bağlı şagirdlər öz variantlarını təqdim edirlər.

Mətnin ikinci hissəsi oxunur və şagirdlərin versiyaları ilə müqayisə olunur.

Şagirdlərin göyərçin haqqında öyrəndikləri cədvəlin 3-cü sütununa qeyd olunur.

Nəticə: Əfsanəyə görə, göyərçin müharibənin qarşısını alıb, ona görə də sülh quşu sayılır. Göyərçin sülh rəmzidir.

Tətbiqetmə. Dərslikdən 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. Şagirdlər mətnin məzmunundan çıxış edərək dəbilqə təsvir olunmuş şəkli müəyyən edirlər.

2-ci tapşırıq. 1-ci hissə: "Dəbilqənin içində yuva quran göyərçin". 2-ci hissə: "Sülh quşu". Hər hissəyə plan tutulur, plana əsasən mətnin məzmunu nəql edilir.

Əqli həmlə: Göyərçinin əlamətləri sadalanır (ağıdır, incədir, gözəldir, adama tez alışandır, bəzən poçtalyon kimi istifadə olunur – insanlar arasında ünsiyyət yaradır).

– *Sizcə, qarğa və ya bayquş kimi quşlar sülh rəmzi ola bilərdimi? Niyə?*

Danışma. Sual: – "Göyərçin" əfsanəsindəki padşahları müqayisə edin. Hansından daha çox xoşunuz gəldi? Fikrinizi əsaslandırın.

Dil qaydaları. 4-cü tapşırıq. 1-ci və 3-cü boşluğun yerinə nöqtə, 2-ci boşluğun yerinə sual işarəsi qoyulmalıdır. Durğu işarəsi qoyulan cümlələrin hansı növə aid olduğu müəyyənləşdirilir.

Yazı. Hüsnxət. "T" hərfi. İş dəftəri, səh. 124.

Ev tapşırığı: – *Elə bir rəvayət düşünüb yazın ki, orada göyərçin poçt quşu rolunda olsun.*

Şagirdlərə əvvəlcədən bildirilir ki, qədimdə göyərçindən məktub göndərmək üçün poçt quşu kimi də istifadə edirdilər. Ona görə də göyərçin həm də xəbər, məlumat rəmzidir.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

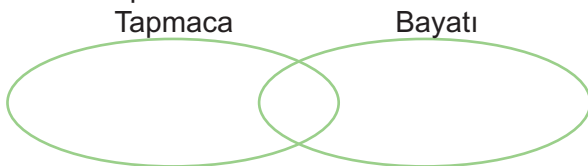
Dərs 101. BAYATILAR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Sözləri yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeyr, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.	Şeyri nəsr formasında yazılmış digər əsərlərdən fərqləndirir və əsas xüsusiyyətini (vəzn, qafiyə) izah edir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Oxuduğu bayatıda əsas fikri müəyyən edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“U” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Bayatını üzündən köçürür.
4.1.3. Rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısında yazılış və tələffüzü fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad, hərəkət bildiren sözləri müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim dördmısralı bir tapmaca və bayatı söyləyir.

– Bu şeirlər bir-birindən nə ilə fərqlənir?

Venn diaqramı.

Tədqiqat sualı: – Bayatıların hansı xüsusiyyətləri var?

Tədqiqatın aparılması. Lövhəyə 2-3 bayatı yazılır:

<i>Əziziyəm, dost aşısı,</i>	<i>Mən aşiq, bada qaldı,</i>	<i>Sular gələr, göl dolar,</i>
<i>Dost çörəyi, dost aşısı.</i>	<i>İşim imdada qaldı.</i>	<i>Şaxta vurur, gül solar.</i>
<i>Düşmənin gülləsindən</i>	<i>Cəfası mənən oldu,</i>	<i>Mərd igidin balası</i>
<i>Yaman olar dost daşı.</i>	<i>Səfası yada qaldı.</i>	<i>Özü kimi mərd olar.</i>

Verilmiş bayatılara əsasən bu şeir növünün xüsusiyyətlərini araşdırın.

Kiçik qruplarla iş. Müəyyən mövzuya həsr olunmuş bayatılar paylanır. Lakin 4-cü misra gizli saxlanır. İlk versiyada 4-cü misra uşaqlar tərəfindən qafiyələnməlidir. Kömək məqsədilə seçim üçün bir neçə variant zərflərdə təqdim oluna bilər.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərslikdən bayatı haqqında verilən məlumat oxunur. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. Yağı – düşmən, barı – hasar, tab gətirmək – dözmək, igid – qəhrəman.

2-ci tapşırıq. Cavab “C” variantıdır.

3-cü tapşırıq. Birinci və ikinci misralardakı “barı” sözü “heç olmasa” mənasında, dördüncü misrada isə “hasar” mənasında işlənib.

Nəticə: Bayatı 4 misradan ibarət olur. 1, 2, 4-cü misralar qafiyələnir. Bayatının əsas məzmunu sonuncu iki misrada açılır.

Tətbiqetmə. 1-ci tapşırıq. Verilmiş bayatı bu şəkildə olmalıdır:

Mən aşiqəm, şum olsun,
Şumla yeri, şum olsun.
Yaxşı evim olunca
Bir yaxşı qonşum olsun.

İş dəftərinin 125-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. 4-cü tapşırıq. Cavab “B” variantıdır.

Sual: – *Elə sözlər deyin ki, həm ad, həm də hərəkət bildirsin. (gül, yay, yaz və s.) Bu sözləri müxtəlif mənalarda cümlədə işlədin.*

Yazı. İmla mətni:

BƏNÖVŞƏ (39 söz)

Bir qar dənəciyi torpağa düşüb yazda bənövşəyə çevrildi. Amma heç kəs onun qar dənəciyindən yarandığına inanmadı. Buna görə də bənövşə hamıdan küsdü. Kolun dibində boynunu büküb təkçə qaldı. İndiyəcən bənövşə kol dibindən çıxmayıb. Çünki hələ də çiçəklər ona inanmır.

Hüsnxət. “U” hərfi. İş dəftəri, səh. 127.

Ev tapşırığı: – 3 bayatı tapıb köçürün. Onların mövzusunı müəyyən edin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 102. JANRLAR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.1. Rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müəyyən edir.	Rast gəldiyi yeni anlayışı ifadə edən sözü müəyyənləşdirir.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeir, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.	Məzmun və forma xüsusiyyətlərinə görə bədii nümunələrin janrını müəyyən edir.

Motivasiya. Müəllim şagirdlərə məlumat verir: – *Hər bir əsər müəyyən xüsusiyyətlərə malik olur. Məsələn, atalar sözləri müdrik fikir, tapmacalar sual ifadə edir, bayatılar dörd misradan ibarət olur, yanıltmacı demək çətindir. Bu cür xüsusiyyətlərə görə əsərlər janrlara ayrılır.*

Daha sonra müəllim bir tapmaca, bir atalar sözü, bir layla və bir bayatı oxuyur. Şagirdlərdən hər bir oxunan mətnin hansı janra aid olduğu soruşulur.

Tədqiqat sualı: – *Janrlar bir-birindən nə ilə fərqlənir?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Bir neçə atalar sözü verilir. Verilmiş nümunənin hansı janra aid olduğunu müəyyən edin. Başqa misallar çəkməklə bu janrın xüsusiyyətlərini izah edin.*

II qrup. *Bayatı verilir. Verilmiş nümunənin hansı janra aid olduğunu müəyyən edin. Başqa misallar çəkməklə bu janrın xüsusiyyətlərini izah edin.*

III qrup. *Layla verilir. Verilmiş nümunənin hansı janra aid olduğunu müəyyən edin. Başqa misallar çəkməklə bu janrın xüsusiyyətlərini izah edin.*

IV qrup. *Tapmaca verilir. Verilmiş nümunənin hansı janra aid olduğunu müəyyən edin. Başqa misallar çəkməklə bu janrın xüsusiyyətlərini izah edin.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. İşlərin təqdimatı zamanı digər qruplar əlavələrini edə bilər.

Dərslikdən 1-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

İş dəftərinin 126-cı səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Hər janrın öz forma və məzmun xüsusiyyətləri var.

Ev tapşırığı: – Müxtəlif janrlara aid nümunələr öyrənin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 103. ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR. Dərslik, səh. 180

Dərs 104. BÖLMƏ ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ. İş dəftəri, səh. 128-129

VIII bölmə

NAĞILLAR ALƏMİNDƏ

Dərs №	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
105.	Balaca Əhməd	1.2.1, 2.1.2, 2.1.4, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.4, 2.2.5, 3.1.2, 4.1.1, 4.1.7	6	182-185	130-131	205
106.	İki ayı balası	1.1.2, 1.2.1, 1.2.4, 2.2.1, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.1, 4.1.5	4	186-187	132-134	207
107.	Cığal sərcə	2.2.1, 2.2.4, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.3, 4.1.5	4	188-189	136	209
108.	Az danış, çox iş gör	1.1.2, 1.2.3, 2.1.1, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.2, 4.1.5	4	190-191	138	211
109.	Əkinçi və canavar	1.1.1, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.4, 3.1.5, 4.1.5, 4.1.7	4	192-193	139	212
110.	Cırt dan	2.1.2, 2.2.1, 2.2.2, 2.2.4, 4.1.1, 4.1.2, 4.1.5	6	194-199	141-142	215
111.	Yalançı çoban	1.1.2, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.4, 4.1.5, 4.1.6, 4.1.7	4	200-201	143	217
112.	Babanın nağılı	1.1.2, 1.2.1, 2.2.4, 3.1.4, 4.1.1, 4.1.2, 4.1.3, 4.1.5, 4.1.6	6	202-203	145	220
113.	Ümumiləşdirici təkrar		1	204		223
114.	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1		146-147	223
115.	Yekun qiymətləndirmə (Oxu)		1	205-207		223
116.	Yekun qiymətləndirmə (Yazı)		1		148-151	223
Yekun			42 saat			

Dərs 105. BALACA ƏHMƏD (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Gündəlik həyatda əldə etdiyi məlumatları nəql edir.
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Kontekstdən çıxış edərək mətndə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.
2.1.4. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.	Mətdə rast gəldiyi yeni sözləri yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətdə hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyən etməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandırır, məzmunu uyğun plan tutur.
2.2.4. Mətdəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətdəki obrazların xarakterini açmaqla əsas fikrə münasibət bildirir.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə mətni nəql edir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətdən seçilmiş bir hissəni köçürür.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Sözləri tələffüz etməklə tərkibindəki səsləri müəyyənləşdirir.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq işarələrlə tamamlayır.	Cümlə qurur və düzgün işarələrindən yerində istifadə edir.

Motivasiya. Müəllim: – *Vətənin düşmənlərdən müdafiəsi hər kəsin borcudur. Sizcə, vətənin layiqli müdafiəçisi olmaq üçün hansı keyfiyyətlərə malik olmaq lazımdır?*

Fərziyyələr söylənilir. Cəsarət, silah, ağıl, bilik, vətənpərvərlik və bu kimi fikirlər səslənə bilər. Müəllim yönəldici suallarla şagirdləri “Çox zaman ağıl, tədbir, məntiq gücə üstün gəlir” fikrinə yönəldir.

Dərsliklə iş. Mətnin I hissəsi oxunur (dərslik, səh.182-183). Həmin hissəyə başlıq verilir: “*Ağbulaq kəndi mühasirədə*”

Həmin hissəyə **plan** tutulur:

1. Ağbulaq kəndinin ad qazanmış cavanları
2. Qonşu ölkənin padşahının hiyləsi
3. Elçilərin təklifi
4. Ağsaqqalların razılığı

Plan üzrə nağılın 1-ci hissəsi nəql olunur. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq şagirdlərdə diqqətli oxu bacarığının inkişafına xidmət edir. Cavab “C” variantıdır.

2-ci tapşırıqa cavab verməklə şagirdlər mətnin məzmununu mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər:

- ... , ona görə də bir düşmən kəndə yaxın düşə bilmirdi.
 ... , çünki döyüşdə çoxlu əsgər itirəcəyindən qorxurdu.
 ... , çünki düşmənin qoşunu çox böyük idi.

3-cü tapşırıq. Döyüşən tərəflərdən biri ağ bayraq qaldırırsa, həmin tərəf danışıqlar aparmaq istədiyini bildirir. ("Dəyərlərimiz" bölməsində "Bayraqlar" mətni yada salınır.)

Müəllim şagirdlərin diqqətini nağılın adına yönəldir:

- Oxuduğunuz hissədə bu adda obraza rast gəldinizmi?
- Sizcə, Ağbulaq camaatı düşmənin suallarına cavab verə biləcəkmi?
- Sizcə, düşmən hansı suallar verəcək?
- Hadisələr necə davam edəcək?

Şagirdlər hadisələrin davamı ilə bağlı öz versiyalarını təqdim edirlər.

Müəllim bir neçə məntiqi məsələ səsləndirir. Məsələn:

a) *Hərbi qərargahda 4 əsgər 4 saat növbədə durdu. Hər əsgər neçə saat növbədə durdu?* (4)

b) *Usta düzbucaqlı masanın bir küncünü kəsdi. Masanın neçə (bucağı) küncü oldu?* (5)

c) *"Bir qalanın sirri" filmində əsir düşmüş Həkim babanın rebusunu – əşyalarla olan məktubunu xatırlayın. Sandığın içində sim, nar, qanlı daş, qıfıl var. Bunların mənası nədir?* (Həkim bu əşyalarla bildirmək istəyir ki, Simnar xan onu Qanlı qalada zindana salıb)

Belə məntiqi tapşırıqları daha tez, düzgün yerinə yetirənlər xüsusi qeyd olunurlar.

Sual: – *Bəs bizim qəhrəman imtahanından necə çıxdı?*

Mətnin oxusu davam etdirilir, qəhrəmanın vəziyyətdən necə çıxması təhlil olunur (səh.183-185).

İl hissəyə başlıq verilir: *"Əhməd kəndini xilas edir"*. Həmin hissənin planı tutulur:

1. *Balaca Əhmədin qərarı*
2. *Atlarla bağlı sual*
3. *Əhmədin atları ayırd etməsi*
4. *Almalarla bağlı sual*
5. *Əhmədin almaları fərqləndirməsi*
6. *Daşdan paltar tikmək lazımdır.*
7. *Qumdan iynə-sap düzəltmək olar?*
8. *Kənd yadellilərdən xilas oldu.*

Plan üzrə nağılın 2-ci hissəsi nəql olunur.

Mətnin sonundakı suallar cavablandırılır.

4-cü tapşırıq. Madyan – dişi at, xoruz – toyuğun erkəyi, təkə – erkək keçi, qoç – qoyunun erkəyi. 1-ci düzgün cavab: *Fərqli olan xoruzdur. Xoruzdan başqa qalanları heyvanlardır. 2-ci düzgün cavab: Fərqli olan madyandır. Madyandan başqa qalanları erkəkdir.*

5-ci tapşırıqda əsasən, məndəki bəzi sözlərin yaxınmənalı qarşılığı müəyyən olunur.

6-cı tapşırıqda qoyulmuş sual ətrafında müzakirə keçirilir.

İş dəftərinin 130-cu səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Danışma. Müəllim: – *"Balaca Əhməd" nağılindəki Əhməd obrazını "Xaqani" və "Bəhmənyar" mətnlərindəki baş qəhrəmanlarla müqayisə edin. Bu üç obrazı birləşdirən xüsusiyyət hansıdır? (ağıllı, hazırcavab, fərasətli olmaları)*

– *Dövlətimiz haqqında bildiklərinizi danışın.*

Dil qaydaları. 1. *Mətnin 2-ci hissəsinin 1-ci cümləsindəki sözlərdə işlənən saitləri yazın* (Ağbulaqda Əhməd adında bir oğlan yaşayırdı – a,u,ə,i,i,o).

– *Burada hansı saitlər iştirak etmir?*

Məndən elə cümlə seçib yazın ki, həmin saitlər (a,u,ə,i,i,o) burada iştirak etsin. (2-ci hissənin 3-cü cümləsi: "Əhməd düşmən padşahın şərtini eşidəndə qərara gəldi ki, sabah meydana getsin, görsün nə suallardır".)

2. *Aşağıdakı sözlərdən cümlə düzəldin, cümlələrin sonunda müvafiq gələn durğu işarəsini qoymaqla dəftərə yazın.*

- 1) ağ, elçilər, girdilər, bayraqla, Ağbulağa
- 2) görək, anadır, bala, hansı, bunlardan, tapın, hansı
- 3) qabağa, Əhməd, su, bir, istədi, qab, çıxıb
- 4) düzəltmək, iynə-sap, olar, qumdan da
- 5) Əhməd, olan, kimi, eşq olsun, oğulları, xalqa

Yazı. Mətnədən elçilərin 1-ci sualı və Əhmədin ona cavabı olan hissə seçilib dəftərə köçürülür.

Nəticə: Ağilla, savadla böyük qəhrəmanlıqlar etmək olar. Dövləti qorumaq üçün onun sağlam və savadlı vətəndaşları, inkişaf etmiş iqtisadiyyatı və güclü ordusu olmalıdır.

İş dəftərinin 131-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – Mətnə uyğun atalar sözləri tapıb yazın. Şagirdlərə bildirilir ki, bu atalar sözləri ağıl, bilik, vətənpərvərliklə bağlı olmalıdır.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 106. İKİ AYI BALASI (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikrin mahiyyətini anlayaraq diskussiyada iştirak edir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəlki biliklərlə müqayisə edir.
1.2.4. Nitq situasiyalarından asılı olaraq danışq prosesində müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Rollu oyun zamanı jest və mimikalardan istifadə edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnə hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyən etməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“Ü” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnədən seçilmiş bir hissəni köçürür.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Sözlərin hecalanması ilə sətirdən-sətərə keçirilməsi arasındakı fərqi izah edir və yazıda tətbiq edir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad və əlamət bildiren sözləri fərqləndirir.

Motivasiya.

Müəllim: – Qonur olur, ağ olur,
Yatanda bir dağ olur.
Mağaradır yuvası,
Bir ovucdur balası.
Əyripəncədir adı,
Necədir əsl adı?

(Ayı)

Sual: – “Artıq tamah baş yarar”, “Çox istəyən azdan da olar” atalar sözlərini necə başa düşürsünüz?

Fərziyyələr dinlənilir.

Tədqiqat sualı: – Tamahkarlıq, acgözlük nə ilə nəticələnir?

Tədqiqatın aparılması. Mətn hissə-hissə oxunur, təhlil olunur. Rollu oyun tətbiq edilə bilər. Bu zaman yaxşı olar ki, bir kətni iki nəfər arasında bölmək təklif olunsun.

Suallar: – *Bu nağılda tülkünün hansı xüsusiyyəti ilə tanış oldunuz?*

– *Tülkü, həqiqətən də, ayı balalarına kömək etmək istəyirdi?*

– *Onun məqsədi nə idi?*

– *Nağılın ideyasını necə ifadə edə bilərsiniz? (Çox istəyən azdan da olar.)*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsliyin 187-ci səhifəsindəki tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq:

1. ..., çünki qorxurdular ki, birinə az, o birinə çox düşər.

2. ..., çünki başa düşdü ki, ayı balaları axmaqdır.

3. ..., çünki tikələrin bərabər olmasını istəyirdilər.

4-cü tapşırıq. Şagirdlər “Qoğal” nağılını, A.Səhhətin “Ayı və şir” təmsilini misal göstərə bilərlər.

“Nağılı dəyiş” üsulu tətbiq edilir. Müəllim uşaqlara müraciət edir:

– *Nağılı elə dəyişin ki, ayı balaları 1-ci bölgüdən sonra tülkünün hiyləsini başa düşsünlər.*

Şagirdlər öz versiyalarını söyləyirlər. Ən yaxşı, maraqlı versiya söyləyən şagird “Mahir nağılbaz” nominasiyasının qalibi seçilir.

Dinləmə materialı

M.Ə.Sabirin tülkünün hiyləgərliyini əks etdirən “Qarğa və tülkü” təmsili oxunur.

Pendir ağzında bir qara qarğa

Uçaraq qondu bir uca budağa.

Tülkü görcək yavaş-yavaş gəldi,

Endirib baş, ədəblə çömbəldi.

Bir zaman həsrət ilə qarğa sarı

Altdan-altdan marıtdı baş yuxarı;

Dedi: “Əhsən sənə, a qarğa ağa!

Nə nəzakətlə qonmusan budağa!

Bəzədin sən bu gün bizim çəmənə,

Şad qıldın bu gəlməyini məni.

Nə gözəlsən, nə xoşliqəsən sən!

Yeri var söyləsəm – hümasən sən!

Tüklərindir ipək kimi parlaq.

Bədnəzərdən vücudun olsun iraq!

Bu yəqindir ki, var səfa nəfəsin!”

Belə sözdən fərəhlənib qarğa,

Ağzını açdı, ta ki etsin “qa”.

“Qa” edərkən hənuz bircə kərə

Pendiri dimdiyindən endi yerə.

Tülkü fəvrən havada qapdı, yedi,

Qarğaya tənə ilə böylə dedi:

“Olmasaydı cahanda sarsaqlar,

Ac qalardı, yəqin ki, yaltaqlar”.

Mirzə Ələkbər Sabir

Təmsil dinlənilir. Mətnə izaha ehtiyacı olan çətin sözlər lüğətin köməyi ilə araşdırılır. (**çömbəldi** – pəncələri üstə oturmaq, **marıtdı** – gözlerini bir nöqtəyə dikib baxmaq, **xoşliqa** – göyçək, siması xoşa gələn, **hüma** – cənnət quşu, **bədnəzər** – xəter gətirən pis göz, **iraq** – uzaq, **fərəhlənmək** – sevinmək, **hənuz** – hələ, hələ ki, indi, indicə, **fəvrən** – dərhal, həmin saat, **tənə** – danlaq, məzəmmət, **sarsaq** – axmaq, səfeh).

Təmsil nəsr formasında səhnələşdirilir. Dərslikdəki mətnlə müqayisə olunur.

Suallar: – “Ağılsız, acgöz, avam, tamahkar” – *bu xüsusiyyətlər təmsildəki hansı obrazlara xasdır?*

Nəticə: İnsanlara qarşı səxavətli, diqqətli olmaq, nəfsi boğmaq, yoldaşların və yaxınları ilə bölüşməyi bacarmaq lazımdır.

Təbiiqetmə. İş dəftərinin 132-134-cü səhifələrindəki tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Pazlların köməyi ilə şəkillər yapışdırılır, rənglənir.

– Əlifba sırasında hərflərin yerinə görə pazlları yerinə qoymaqla hansı şəkli alırıq?

Pazllar yapışdırılır.

Alınmış şəklın mətnin hansı hissəsinə aid olduğu müəyyənləşdirilir.

Şagirdlərə suallar verilir: – *Məşələrdə yaşayan ayı hansı rəngdə olur? Bəs ağ rəngdə olan ayı harada yaşayır?*

Dil qaydaları

A) Nağılın birinci abzasında sətirdən-sətrə keçməyən sözləri seçib yazın.

B) Mətnin 1-ci cümləsində işlənən əlamət bildirən sözləri seçin və bu sözlərə ad bildirən sözlər əlavə etməklə yazın.

Yazı. “İki ayı balası” mətnində ayı balalarının tülkünün bölgüsündən narazı qaldıqları hissə tapılır və üzündən köçürülür.

Hüsnxət. “Ü” hərfi. İş dəftəri, səh. 135.

Ev tapşırığı: – *Dərsliyin 187-ci səhifəsindəki 2-3-cü tapşırıqları yerinə yetirin.*

Ayı aplikasiyası hazırlayın.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 107. CİĞAL SƏRÇƏ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Sualları cavablandırmaqla mətni şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki əsas fikri müəyyən edir və münasibət bildirir.
2.2.5. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Plana uyğun olaraq mətnin məzmununu nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“V” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnədən seçilmiş hissəni köçürür.
4.1.3. Rast gəlmiş yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısında yazılış və tələffüzü fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad və əlamət bildirən sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim sinifdə bir oyun keçirir. Məsələn, 5 stul dairəvi düzülür. 6 uşaq musiqi sədaları altında stulların ətrafına fırlanır. Musiqi səsi kəsildikdə uşaqlar stullarda əyləşməlidirlər. Ayaq üstə qalan şagird məğlub hesab olunur.

Köməkçi suallar:

- Oyunun şərtlərinə hamı əməl edirmi?
 - Oyunun şərtlərinə əməl etməyən oyunçu necə adlanır?
- Fərziyyələr içərisində “cığal” sözü işlədilir.

Tədqiqat sualı: – Həyatda cığallıq edənlərə münasibət necə olur?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Mətn (dərslik, səh. 188-189) qruplar arasında 4 hissəyə bölünür. Hər qrup oxuduğu hissəyə münasibətini bildirir.

Mətnlə bağlı suallar verilir:

- Cığal sərçənin sazı alanadək cığallıq etdiyi mərhələləri deyən. (tikan – çörək – qoyun – gəlin)
- Təsəvvür edin ki, qarı nənə sərçənin tikanı əvəzinə yerdən başqa bir tikan tapır və sərçəyə verir. Sizcə, bu halda nəğil necə davam edərdi?

Şagirdlər öz versiyalarını irəli sürürlər.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. Dərslikdən 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir. 1-ci tapşırıqdakı cümlələr plan kimi qəbul edilir, cümlələrin düzgün ardıcılığı müəyyən olunur və mətnin məzmunu bu plana əsasən nəql edilir.

Nəticə: Təkcə oyunda deyil, hər işdə, hər yerdə ədalətli olmağı, düzgün münasibətlər qurmağı bacarmaq lazımdır.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 136-cı səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları

1. – Mətnin adındakı sözlərin nə bildirdiyini müəyyənləşdirin (cığal – əşyanın əlamətini, sərçə isə əşyanın adını bildirir).
2. – Oxuduğunuz daha hansı mətnlərin adları ad və əlamət bildirən sözlərdən yaranıb? (“Üçrəngli bayraq”, “Əbədi məşəl”, “Qədim xalça”, “Sehrli torba”, “Yaşıl fincan”, “Mehriban səma”, “Qayğıkeş valideynlər”, “Rəhmli Küçük” və s.)

Yazı. İmla mətni:

ARABA KÖLGƏSİ (38 söz)

Ot yüklənmiş araba yol kənarında dayanmışdı. Arabanı çəkən ulaq dincini alırdı. Bir it gəlib arabanın kölgəsində uzandı. Birdən it ulağa hüddü. Ulaq qorxdı. Arabanı çəkib apardı. Kölgə də araba ilə getdi. Ağılsız it başqa bir kölgə axtarmağa başladı.

İş dəftərinin 136-cı səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Hüsnxət. “V” hərfi. İş dəftəri, səh. 137.

Ev tapşırığı: – Padşahın sarayında baş verən hissəni dəftərə köçürün.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 108. AZ DANIŞ, ÇOX İŞ GÖR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Sualları cavablandırmaqla dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.
1.2.3. Nitqində müvafiq bədii ifadələrdən istifadə edir.	Nitqində epitetlərdən (məcazi mənalı əlamət bildiren sözlərdən) istifadə edir.
2.1.1. Rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müəyyən edir.	Rast gəldiyi yeni anlayışı ifadə edən sözü müəyyən edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin məzmununa uyğun gələn fikri ifadə edərək şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.4. Məndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Məndəki əsas fikrə uyğun gələn atalar sözünü seçir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Məndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad, əlamət, hərəkət bildiren sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. Dinləmə materialı:

Rövşenin balaca bir iti var idi. Amma ona qulluq etməyə heç cür vaxt tapmırdı. Bir gün şəhər duranda fikirləşdi ki, mütləq bu gün iti gəzməyə aparmalı, nənəsinə kömək etməlidir. Bu vaxt it ona yaxınlaşıb zingildəməyə başladı. Quyruğunu bulayaraq sanki nəse demək istəyirdi. Rövşən onu qovdu:

– Get burdan, fikrimi dağıtma!

Nənə otağa girib narazılıqla başını buladı:

– Rövşən, oğlum, niyə otağını səliqəyə salmırsan?

– Nənə, mənə mane olma, fikrimi dağıdırсан.

Beləcə, bütün günü otaqdan çıxmırdı. Nənə də, balaca iti də ondan incimışdilər. Rövşən təəccübləndi: “Mən ki bütün günü onlara yardım haqqında düşünürdüm. Görəsən, niyə məndən incidilər?!”

Sual: – Sizcə, niyə Rövşəndən incimışdilər?

Dərsliklə iş. Dərslikdən “Az danış, çox iş gör” mətni oxunur. Məndəki əsas fikir atalar sözü ilə ifadə olunur (3-cü tapşırıq: “Əməlsiz sözdə təsir olmaz”). Bu mətnlə dərslərin əvvəlində dinlənilmiş mətn arasındakı ideya-məzmun əlaqəsi, baş qəhrəmanlar arasındakı oxşarlıq araşdırılır.

Suallar: – Yolla gedən yolçunun səhvi nədə oldu?

– Atının yolçuya dediklərini izah edin.

– Siz yolçunun yerində olsaydınız, necə hərəkət edərdiniz?

– Atın üstündə gedən adama atlı deyirlər, bəs öz ayağı ilə gedən adamı necə adlandırırlar?

– Daha hansı minik növlərini tanıyırsınız?

– “Dağdan ağır sözlər” ifadəsini necə başa düşürsünüz?

Şagirdlərin cavablarından sonra bu ifadənin işləndiyi cümlələr deyilir.

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir: 1 – B, 2 – Ç, 3 – A, 4 – C.

2-ci tapşırıq əsasən, mətnin məzmununa uyğun gəlməyən 2-ci, 4-cü, 5-ci cümlələr seçilir. 3-cü cümlə ilə bağlı fikir müxtəlifliyi yarana bilər. Müəllim bu halda vurğulamalıdır ki, atlı yolçuya kömək etmək üçün deyil, onun boş yerə danışdığını göstərmək üçün daşı kənara itələyir.

İş dəftərinin 138-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nağılın sonuncu iki cümləsini öz sözlərinizlə izah edin və eşitdiyiniz, rastlaşdığınız elə hadisələr danışın ki, həmin cümlələri orada yerində işlədə bilərsiniz.

Dil qaydaları

4-cü tapşırıq, eləcə də **iş dəftərinin** 138-ci səhifəsindəki dil qaydalarına aid tapşırıqlar yerinə yetirilir.

“Kim daha tez” oyunu

Nə? sualına cavab olan sözlərə şəkilçi artırmaqla *kim?* sualına cavab verən sözlər yaratmaq olar. Mətnə *yol – yolçu, at – atlı* kimi sözlər bu cür verilib. Şagirdlər belə sözlər fikirləşib söyləyirlər (*dəniz – dənizçi, qoruq – qoruqçu, çay – çayçı, kənd – kəndli* və s.) və cümlədə işlədirlər.

Yazı. Mətnə atlının atdan düşdükdən sonra etdikləri dəftərə köçürülür.

Ev tapşırığı: – Dərsliyin 191-ci səhifəsindəki 5-ci tapşırıq yerinə yetirin.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 109. ƏKİNÇİ VƏ CANAVAR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Dinlədiyi mətnin mövzusu ilə bağlı fikri aydınlaşdırmaq məqsədi ilə suallar verir.
2.2.4. Mətnəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətnəki obrazların xarakterini açmaqla əsas fikrə münasibət bildirir. Mətnin ideyasına uyğun gələn atalar sözünü seçir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“Y” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşalar yazır.	Müşahidə etdikləri və oxuduqları əsasında inşa yazır.
3.1.5. Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır.	Oxuduğu şeiri nəsrə çevirərək məzmununu öz sözləri ilə yazılı ifadə edir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri fərqləndirir.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq işarələrlə tamamlayır.	Cümləni intonasiyaya görə fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim un məmulatları təsvir olunmuş şəkillər nümayiş etdirir.

- Bunlar nədən hazırlanır? (undan)
- Unu nədən alırlar? (buğdadan)
- Un məmulatları içərisində hansı müqəddəs nemətdir ki, insan hər gün onu yeyir, amma ondan bezmir? (çörək)

Tədqiqat sualı: – Çörək süfrəmizə gələne qədər hansı mərhələlərdən keçir?

Tədqiqatın aparılması. Dərslikdən nağıl oxunur, təhlil olunur. 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Canavarın xarakterinə uyğun sözlər seçilir: *tənbəl, acgöz.*

2-ci tapşırıqda mətnin məzmununa uyğun gələn “İstəyirsən bal-çörək, al əlinə bel-kürək” atalar sözü seçilir.

Auksion oyunu keçirilir. Müəllim qeyd edir ki, hər kəs yalnız bir fikir (cümlə) səsləndirməli, ardıcılığa diqqət yetirməlidir.

Sual:– Çörək hazırlanana qədər hansı mərhələlərdən keçir?

Mərhələlər sadalanır:

- Torpağı yumşaltmaq lazımdır.
- Eyni zamanda daş-kəsəkdən təmizləmək lazımdır.
- Yeri şumlamaq lazımdır.
- Payızda toxumu səpmək lazımdır.
- Qışda toxum qarın altında qalacaq.
- Yazda taxıl göyərəcək.
- Onu suvarmaq lazımdır.
- Alaq otlarından təmizləmək lazımdır.
- Yayda taxıl yetişəcək.
- Taxıl yığılacaq.
- Dəyirmanə aparılacaq.
- Dəyirməndə buğdadan un alınacaq.
- Undan xəmir hazırlanacaq.
- Xəmindən çörək bişiriləcək.

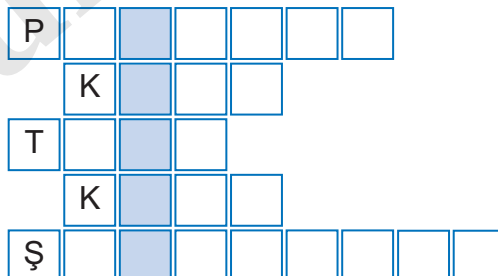
Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Taxıl bitkilərinin adını yazın.*

II qrup. *“Əkəndə yox, biçəndə yox, yeyəndə ortağ qardaş” atalar sözünə uyğun nağıl danışın.*

III qrup. *Əmək, çörək, zəhmət haqqında atalar sözləri yazın.*

IV qrup. *Krossvorda un məmulatlarının adlarını yazmaqla yuxarıdan aşağı mavi xanələrdə alınan sözü tapın (peçenye, kökə, tort, kətə, şəkərbura sözlərinin izahı və ya şəkilləri müəllim tərəfindən verilir).*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur.

Dinləmə

ÇÖRƏK

Sığal çəksən torpağa,
Torpaq çörək yetirər.
O olmasa, süfrəmiz
Görkəmini itirər.
Hər bir nemətdən əziz
Yenə bizə çörəkdir.
Ay uşaqlar, çörəyi
Çox qorumaq gərəkdir.

Alidə Kərimova

– Çörəyin əldə olunması haqqında nə bilirik və nəyi bilmək istədik?

Şagirdlər çörəyin ərşəyə gəlməsi mərhələləri, çörəyin əhəmiyyəti, onun nə üçün bərəkət adlandırılması haqqında bir-biri ilə suallar verirlər.

ÇÖRƏK HAQQINDA	
NƏYİ BİLİRDİM	NƏYİ ÖYRƏNDİM
Taxıl bitkilərindən alınır. Bütün yer üzündə yayılıb. Ən geniş yayılmış ərzaq bitkisidir. Çox əmək tələb edir. Çörək müqəddəsdir.	Çörəyi bişirmək üçün əvvəl əl əməyindən istifadə edirdilər, indi bu proses avtomatlaşdırılıb. Çörək süfrəyə gələndə bir çox mərhələlərdən keçir. Çörək insan aqlının ən böyük kəşfidir. Onun haqqında şeir, mahnı, rəvayətlər yaranmışdır.

Nəticə: Əziyyətlə görülən işin bəhrəsi şirin olur. Çörək süfrəmizə onlarca insanın zəhməti hesabına gəlib çatır. Çörək insanları yaşıdan başlıca qida məhsuludur. Ona görə də çörək müqəddəs sayılır.

Tətbiqetmə. İş dəftərinin 139-cu səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları

Dərslərdən 4-6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

5-ci tapşırıq. Cavab “B” variantıdır.

6-cı tapşırıq yerinə yetirilir. *Ətirli, dadlı, yumşaq, yumru, isti* sözləri çörək sözü ilə uyğunlaşdırılır.

Yazı. İfadə mətni:

ƏZİZ DOST

Kitab mənim sevimli
Dostumdur, yoldaşımdır.
O mənə sirlər açan
Ən yaxın sirdaşımdır.

Kitabla dost olandan
Artmış gözümün nuru.
Mən ondan öyrənmişəm
Mətinliyi, qüruru.

Hikmət Ziya

Hüsnxət. “Y” hərfi. İş dəftəri, səh. 140.

Ev tapşırığı: – Çörək, əmək, zəhmət haqqında atalar sözləri yazın. Dərsləyin 193-cü səhifəsindəki 3-cü tapşırıq yerinə yetirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 110. CİRTDAN (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.2. Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını izah edir.	Mətnə rast gəldiyi yeni söz və ifadələrin mənasını izah edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Mətnin ardıcılığını bərpa edir. Mətnə hadisələr arasında səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyən etməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeir, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.	Nağılları digər janrlardan fərqləndirir və xüsusiyyətlərini sadalayır.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki obrazların xarakterini açmaqla əsas fikrə münasibət bildirir.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Verilmiş sözlərdə sait və samitləri fərqləndirir.
4.1.2. Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları məqamına uyğun istifadə edir.	İnsan adı bildirən sözlərin böyük hərflə yazıldığını bilir və yazısında tətbiq edir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Əlamət bildirən sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim: – Bəzən belə ifadələr eşidirik: cırtan ölkə, cırtan planet. Sizcə, bu nə deməkdir?

Fərziyyələr dinlənilir.

– Bəs hansı adamlara “cırtan” deyirlər?

Fikirilər ümumiləşdirilir.

– *Biri vardı, biri yoxdu. Bir bapbalaca oğlan var idi.*

Sual: – *Sizcə, bu oğlanın adı nə idi?*

Dərsliklə iş: Dərsliyin 194-197-ci səhifələri üzrə iş aparılır. Mətnin ardıcılığı müəyyənləşdirilir. (1-B, 2-C, 3-A, 4-Ç, 5-E, 6-F, 7-Ə, 8-D)

Müəllim:– *Təsəvvür edin ki, “Cırtan” nağılında meşədə azmış uşaqlar işıq gələn tərəfə yox, it hürən tərəfə getdilər. Sizcə, onda nə baş verərdi?*

İş dəftərinin 141-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllim: – *Bəzən hər hansı şəxslə ilk tanışlıqda aldığınız təəssürat yanlış olur. O, xəsis, qaraqabaq adam təsiri bağışlayır. Sonra görürsən ki, əksinə, çox əliaçıq, şən və güləruzdür. Sizcə, adamlar haqqında ilk tanışlıqdan sonra birmənalı fikir yürütmək olarmı?*

Şagirdlər həyatda gördüklərinə, eşitdiklərinə əsaslanaraq bu haqda öz fərziyyələrini söyləyirlər.

Sual: – *Cırtanın xarakteri haqqında nə demək olar?*

Divə rast gələnə qədər Cırtanın davranışı, onun xarakteri haqqında fikir yürüdüür.

Dərsliklə iş. Mətnin son hissəsi oxunur (dərslik, səh.198).

Dərsliyin 198-199-cu səhifələrindəki mətnə aid tapşırıqlar yerinə yetirilir.

4-cü tapşırıq. Cavab:

... , *Cırtandan muğayat olsunlar.*

... , *çünkü fikirləşdi ki, gecə onları yeyib qarnını doyurar.*

... , *çünkü bilirdi ki, div onları yemək istəyir.*

... , *ona görə ki ağılsız idi.*

Dərsliyin 199-cu səhifəsindəki nağıllarla bağlı verilən nəzəri hissə oxunub təhlil olunur. Şagirdlərdən indiyədək hansı nağılları oxuduqları, eşitdikləri soruşulur. Nağılların hansı sözlərlə başladığı, hansı sözlərlə qurtardığı deyilir.

5-ci tapşırıq. Cavab:

... *biri mənim, biri nağıl deyən, biri də nağıla qulaq asanın.*

... *dərə, təpə, düz getdi.*

... *üstədən qıfıllandı, üstədən geyindi, altdan qıfıllandı.*

Dil qaydaları

Müəllim: – *Cırtanı xarakterizə edən sözlər yazın. Bu sözlərin ad, əlamət, yoxsa hərəkət bildirdiyini müəyyən edin. Həmin sözlərdən müsbət keyfiyyət bildirənlərin altından xətt çəkin.*

– *Oxuduğunuz nağıllarda daha hansı ağıllı qəhrəmanlarla rastlaşmısınız? Onların adlarını yazın. Bu sözləri nə üçün böyük hərflə yazmaq lazımdır?*

6-cı tapşırıq: yekəpər div, ağılsız div, acgöz div və s.

Yazı. Divin evində baş verənlərin qısa məzmununu yazın.

Nəticə: Cırtan çox qoçaq, ağıllı, tədbirli və qayğıkeş oğlandır.

İş dəftərinin 142-ci səhifəsində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – *Dərsliyin 199-cu səhifəsindəki 7-ci tapşırığı yerinə yetirin.*

Nağıla uyğun atalar sözləri yazın və nağılın hansı hissəsinə aid olduğunu müəyyən edin.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 111. YALANÇI ÇOBAN (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Mətni öz təxəyyülünə uyğun davam etdirir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sürətli, düzgün, şüurlu, ifadəli oxuyur.	Verilmiş variantlardan uyğun olanını seçərək mətni tamamlayır.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandırır və plan tərtib edir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Verilmiş atalar sözlərindən mətnin ideyasına uyğun olanını seçir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət normalarına riayət edir.	“Z” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnin seçilmiş hissəsini üzündən köçürür.
4.1.4. Cəm şəkilçisinin düzgün yazılış və tələffüz variantlarını fərqləndirir.	Cəm şəkilçisini düzgün yazır və tələffüz edir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Ad bildirən sözləri fərqləndirir.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Cümləni söz birləşməsindən fərqləndirir.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq işarələrlə tamamlayır.	Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələrin sonunda müvafiq durğu işarələrindən istifadə edir.

Motivasiya. Müəllim: – *Yalanın və yalançılığın nəticəsi nə ola bilər?* (dostu olmaz, heç kəs ona inanmaz, sözünü sayan və dinləyən olmaz, hörməti olmaz və s.)

Dərsliklə iş. Mətn (dərslik, səh. 200-201) müvafiq jest və mimikalardan istifadə edilməklə abzas-abzas oxunur.

I abzas:

Ucqar dağ kəndində bir çoban yaşayırdı. O hər gün səhər kənd camaatının qoyun-quzusunu yığıb otarmağa aparır, bütün gününü qoyunlarla keçirirdi.

Müəllim:

- Çoban harada yaşayırdı?
- O nə işlə məşğul olurdu?

II abzas:

Bir gün çoban, həmişəki kimi, sürünü otarırdı. Ətrafda kəlmə kəsməyə bir adam yox idi. Qoyunlar da danışa bilmirdi ki, onlarla söhbət eləsin. Axırda çoban qərara gəldi ki, kənd camaatı ilə zarafat etsin. Kəndin yaxınlığındakı təpənin üstünə çıxıb var gücü ilə qışqırdı:
– *Ay camaat, köməyə gəlin! Sürüyə canavar girib!*

Müəllim:

- Bir gün çoban nə qərara gəldi?
- Çobanın kəndliləri aldatmağının səbəbi nə idi?

III abzas:

Kəndlilər onun səsinə eşitdilər. Kimisi əlinə yaba, kimisi də balta alıb otlağa tərəf qaçdı. Çoban çomağını əlinə alıb "Aldatdım, aldatdım" deyə-deyə oynamağa başladı.

Müəllim:

- Kəndlilər nə etdilər?
- Çoban onlara nə dedi?

IV abzas:

Adamlar başlarını bulayıb narazı halda kəndə qayıtdılar. Aradan bir neçə gün keçdi. Bir gün axşamüstü yenə təpənin başından çobanın səsi gəldi:

- Ay aman, imdad! Canavar qoyunu apardı!

Müəllim:

- Çobanın zarafatı kəndlilərə necə təsir etdi?
- Bir neçə gün sonra nə hadisə baş verdi?

V abzas:

Adamlar yenə də əllərinə keçəni götürüb təpənin o tayına qaçdılar.

Müəllim:

- Kəndlilər nə etdilər?

Şagirdlərin cavablarından sonra dərslikdəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir. 1-ci tapşırığa əsasən, mətdəki boşluqların yerinə uyğun gələn cümlələr müəyyənləşdirilir: 1-ci boşluğa "O, çox darıxırdı", 2-ci boşluğa "Gəlib gördülər ki, canavar-zad yoxdur", 3-cü boşluğa "Çoban yenə gülə-gülə onları lağa qoydu" cümləsi uyğun gəlir.

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Şagirdlərin cavab versiyaları dinlənilir.

VI abzas:

Bir müddət də keçdi. Günlərin bir günü çoban yenə qoyunları otarırdı. Birdən meşədən üç canavar çıxıb sürüyə hücum etdi. Başladılar əllərinə keçən qoyun-quzunu parçalamağa. Çoban gördü ki, canavarlarla bacarmayacaq. Kəndə tərəf qaçıb qışqırmağa başladı:

- Ay camaat, qoymayın! Canavar sürünü qırıb qurtardı!

Müəllim: – Bir müddətdən sonra nə hadisə baş verdi? Çoban nə etdi? O, yenə də zarafat edirdi?

VII abzas:

Kənd camaatı həyəət-bacada öz işi ilə məşğul idi. Adamlar səs gələn tərəfə baxdılar. Ancaq heç kim yerindən tərpənmədi. Onlar artıq çobana inanmırdılar. Beləcə, canavarlar sürünün axırına çıxdı.

Müəllim: – Kəndlilər köməyə gəldilermi? Niyə kəndlilər çobana kömək etmədilər? Onlar çobana niyə inanmadılar? Çobanın yalan danışmağının nəticəsi nə oldu?

İş dəftərinin 143-cü səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. 3-cü tapşırıq. Cavab "B" variantıdır.

4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Mətnin 1-ci hissəsinə "Çobanın zarafatı", 2-ci hissəsinə isə "Çobanın harayı" başlıqları verilə bilər.

Mətnin ümumi planı tutulur:

1. Darıxan çoban
2. Çobanın qərarı
3. Köməyə gələn kəndlilər

4. Narazı qalan camaat
5. Yenidən köməyə gələn insanlar
6. Çobanın adamları yenə lağa qoyması
7. Canavarların sürüyə hücumu
8. Köməyə gəlməyən kəndlilər
9. Sürünün axırına çıxan canavarlar

Şagirdlər plan üzrə nağılı danışirlar. Danışiq prosesində müvafiq jest və mimikalardan istifadəyə diqqət yetirilir.

Suallar: – *Yalanınızın üstü açılanda hansı hisləri keçirirsiniz? Yalan danışmaq nə üçün xoşagəlməz keyfiyyət sayılır?*

Qruplarla iş.

I qrup. *“Yalançı çoban” nağılının məzmununu ifadə edən atalar sözü hansıdır? Seçiminizi izah edin.*

1. *Yalan ayaq tutar, yeriməz.*
2. *Yalançını evinə qədər qovarlar.*
3. *Yalançının evi yandı, heç kəs ona inanmadı.*

II qrup. *Əgər çoban kəndlilərlə belə zarafat etməsəydi, yalan danışmasaydı, nağılın sonu necə olardı?*

III qrup. *Yalan danışmaq nələrə səbəb ola bilər?*

IV qrup. *Siz evdə ehtiyatsızlıq edib qabı sındırsaydınız, nə edərdiniz? Nəzərə alın ki, otaqda sizdən və hələ danışmayan 1 yaşlı qardaşınızdan başqa heç kəs olmayıb.*

A) Ananıza qabı qardaşınızın sındırdığını deyirsiniz. O bunu inkar edə bilmir. Balaca olduğu üçün ana onu tənbeh etmir. Beləliklə, siz də cəzadan canınızı qurtarırsınız, qardaşınıza da heç nə olmur.

B) Günahınızı boynunuza alırsınız. Ana diqqətsizliyinizə görə sizi danlayır, cəzalandırır.

Seçiminizi əsaslandırın.

6-cı tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “B” variantıdır.

Müəllim: – *Mətnəndən nida cümlələrini seçib oxuyun. Oxuyarkən intonasiyaya fikir verin.*

İş dəftərinin 143-cü səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Yalan danışan adama heç kəs inanmaz. Şirin yalandan acı həqiqət yaxşıdır. Hər işdə, hər sözdə, hər yerdə düz olmaq lazımdır.

Yazı

1. Mətnəndən çobanın 2-ci dəfə insanları aldatdığı hissə dəftərə köçürülür.

2. **Hüsuxət.** “Z” hərfi. İş dəftəri, səh. 144.

Ev tapşırığı: – 1. *Elə bir mətn fikirləşib danışın ki, sonda yalanın üstü açılsın.*

2. *Mətnəndən cəm halında işlənən sözləri seçib yazın, tələffüzü və yazılışı fərqli olanların altından xətt çəkin.*

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

Dərs 112. BABANIN NAĞILI (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Sualları cavablandırmaqla dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Oxuduqları və öyrəndiklərinə əsaslanaraq fikrini izah edir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikrə münasibətini bildirir.	Mətndəki obrazlara öz münasibətini bildirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli inşa yazır.	Müşahidə etdiklərinə və qazandığı biliklərə əsaslanaraq kiçikhəcmli inşa yazır.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Sözdə hecaların sayının saitlərin sayından asılı olduğunu müəyyənləşdirir.
4.1.2. Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları məqamına uyğun istifadə edir.	Bəzi sözlərin həm böyük, həm də kiçik hərflə yazıldığını bilir və yazısında tətbiq edir.
4.1.3. Rast gəlidiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısında yazılış və tələffüzü fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Sözləri qrammatik mənasına görə qruplaşdırır.	Hərəkət bildiren sözlərin zamanını müəyyən edir.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Söz birləşməsini və cümləni bir-birindən fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim uşaqlara məlum nağıllardan bir-iki cümlə, yaxud illüstrasiyalar nümayiş etdirir. Bu hissələrin hansı nağıllara aid olduğu soruşulur.

Tədqiqat sualı: – Hər hansı bir məşhur əsərin əsas hissəsindən 2-3 cümlə eşitməklə onun adını tapmaq olarmı?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Qruplar kiçik müzakirədən sonra bir-birinə hansısa nağıldan fraqment söyləyir və növbəti qrup onu taparaq özü o biri qruplara tapşırıq verir. Bu, şagirdlərin dərslikdən oxuduqları mətnlər və ya məşhur təmsil, hekayə, nağıl da ola bilər.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur.

Daha sonra dərslikdəki mətn hissə-hissə oxunur, babanın hansı nağılları qarışdırdığı müəyyən olunur (2-ci tapşırıq).

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir: 1 – B, 2 – C, 3 – A, 4 – E, 5 – Ç, 6 – D.

3-cü tapşırıq əsasən, şagirdlər babanın nəvəsini yoxlamaq məqsədilə nağılları qarışdırdığını söyləyirlər.

Nəticə: Qəhrəmanların adlarına və hərəkətlərinə əsaslanıb nağılın adını tapmaq olar.

Tətbiqetmə. Kiçik qruplara müxtəlif kiçik nağıl fraqmentləri paylanır. Qruplar bu hissələrdə buraxılmış səhvləri tapmalı və təhlil etməlidirlər.

İş dəftərinin 145-ci səhifəsindəki mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Şagirdlər oxuduqları hər hansı nağılın sonluğunu dəyişib yazırlar.

Dil qaydaları.

4-cü tapşırıq. Birinci və dördüncü cümlələrdə *Nərgiz* və *Arzu* sözləri insan adları bildir-
diyindən böyük hərflə, ikinci və üçüncü cümlələrdə isə kiçik hərflə yazılır.

Bu tapşırıqların icrasından sonra müəllim sinifdə uşaqların adları ilə bağlı belə sual verir:

– *Kimin adını ifadə edən söz cümlədən asılı olaraq həm də kiçik hərflə yazıla bilər?*

5-ci tapşırıq. *Dərs, ayaq, ana, oyun, dost* sözlərindən söz birləşmələri yaradılır və cümlədə işlədilir.

İş dəftərinin 145-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

İmla mətni:

ULAQ (32 söz)

Qənd yüklü ulaqlar çaydan keçəndə onlardan biri çimmək istədi. Yoldaşları nə qədər çalışdılsa, fikrindən dönmədi. Ulaq çayda doyunca çimdi. Yüku əriyib çaya axdı. Ulaq rahatlıq tapdı. Ancaq ulağın sahibi böyük ziyana düşdü.

Dinləmə mətni

Müəllim “Qırmızıpapaq” nağılını səsləndirməmişdən qabaq sual verir:

– *Nəyə görə böyükklərin məsləhətinə həmişə qulaq asmaq lazımdır?*

Şagirdlərə tapşırıqlar ki, həyatda bununla bağlı başlarına gələn, gördükləri, eşitdikləri hadisələri danışsınlar.

Mətn səhnələşdirilmiş şəkildə sinfə təqdim edilir. Bunun üçün müəllim şagirdlər arasında 6 “aktyor” (aparıcı, Qırmızıpapaq, onun anası, Canavar, Qırmızıpapağın nənəsi, ovçu) seçib onları qabaqcadan hazırlaşdırmalıdır. Şagirdlər evdə xüsusi rekvizitlər (qırmızı papaq, zənbil, canavar maskası və s.) hazırlamalıdırlar.

QIRMIZIPAPAQ

(I hissə)

Biri vardı, biri yoxdu, bir balaca qız vardı. Bu qız çox ağıllı, həm də qoçaq idi. Nənəsi ad günündə ona qırmızı məxmərdən papaq tikib bağışladı. Bundan sonra qızın adı Qırmızıpapaq qaldı.

Bir gün anası piroq bişirdi və Qırmızıpapağa dedi:

– *Gəl bu piroqdan yığım səbətə, apar nənənə.*

Qız çox sevindi. Anasının verdiklərini götürüb nənəsinə baş çəkməyə getdi. Nənə meşənin o başında yaşayırdı. Anası qızın dalınca səsləndi:

– *Tanımadığın heç kimlə danışma! Yoldan çıxma, düz get, düz gəl.*

– *Arxayın ol, ana, – deyə Qırmızıpapaq yola düşdü. ● (1)*

Qırmızıpapaq meşədəki ciğirlə gedirdi. Meşə, doğrudan da, gözəl idi. Yarpaqların arasında gün düşürdü. Çiçəklər ətir saçırdı. Kəpənəklər çiçəklərə qonurdu. Qırmızıpapaq ürəyində dedi: “Nənəmə bir dəstə gül də aparım. Hələ çox tezdir, çatdıraram”. Beləcə, o, ciğirdən çıxıb meşənin dərinliyinə getdi. ● (2)

Qəfildən Qırmızıpapağın qarşısına bir Canavar çıxdı.

– *Sabahın xeyir, – Canavar dedi. – Səhər-səhər hara gedirsən belə?*

– *Nənəmə dəyməyə gedirəm.*

– *Bəs apardığın nədir?*

– *Piroq. Nənəm xəstələnib. Piroqu aparıram ki, yeyib cana gəlsin.*

– *Nənən harda olur, ay Qırmızıpapaq?*

– *Meşənin o başında, üç palıdın yanında. ● (3)*

Canavar:

– Onda sənə yaxşı yol, – deyib öz-özünə fikirləşdi: “Ləzzətli qızıdır, nənəsindən dadlı olar. Ancaq gərək elə kələk işlədim ki, ikisini də yeyim”.

Canavar tez özünü nənənin komasına yetirdi. Daxmanın qapısını döydü.

– Kimdir? – qapının dalından soruşdular.

Canavar incə səsle cavab verdi:

– Mənəm, ay nənə, Qırmızıpapaq. Sənə piroq gətirmişəm.

Nənə dedi:

– Xəstəyəm, dura bilmirəm. Qapını itələ, açılacaq.

Canavar qapını itələyib açdı. Nənənin yatağına yaxınlaşıb qarını yedi.

Sonra onun paltarlarını geyinib yerinə uzandı, özünü gizlətdi. ● (4)

– Qırmızı dairelər olan yerlərdə müəllim tamaşaya pauza verib sinfə suallar verir:

1. Anası Qırmızıpapağı yola salanda ona nə tapşırırdı?
2. Bu yerdə Qırmızıpapaq anasının hansı məsləhətinə əməl etmədi?
3. Bəs bu yerdə Qırmızıpapaq anasının hansı məsləhətinə əməl etmədi?
4. Sizcə, bundan sonra nə baş verəcək?

QIRMIZIPAPAQ

(II hissə)

Qırmızıpapağın qucağı çiçəklə dolmuşdu. Fikirləşdi ki, daha bəsdir, indi nənəyə dəyməyə gedə bilər.

O, komaya yaxınlaşanda gördü ki, qapı açıqdır. Bir şey başa düşmədi, içəri girib ucadan dedi:

– Sabahın xeyir!

Ancaq nənədən səs çıxmadı. Onda qız yaxınlaşıb yatağın örtüyünü qaldırdı. Gördü ki, nənəsi uzanıb, leğeyini üzünə endirib. Ancaq qarı nə isə birtəhər görünürdü.

Qırmızıpapaq soruşdu:

– Ay nənə, qulağın niyə belə yekəlib?

Yataqdan səs gəldi:

– Səni yaxşı eşitməkdən ötrü.

– Bəs gözlərin niyə belə böyüyüb?

– Səni yaxşı görünüm deyər.

– Qolların necə də uzundur!

– O da səni yaxşı qucaqlamaq üçündür.

– Bəs ağzın niyə belə yekədir, ay nənə?

– Ondən ötrü ki, səni rahat yeyə bilim.

Bunu deyib Canavar Qırmızıpapağı da yedi.

Doyandan sonra Canavarı yuxu basdı. Yatağa uzanıb dərin yuxuya getdi. Xorultusu hər yanı bürüdü.

Bu zaman komanın yanından bir ovçu keçirdi. Ovçu daxmadan gələn səsi eşidəndə mat qaldı. Ola bilməzdi ki, qarı belə bərkdən xoruldasin.

O, pəncərəyə yaxınlaşıb içəri boylandı. Gördü qarının taxtında bir Canavar yatır.

– Yaxşı əlimə düşmüşən, qoca qurd! – ovçu dedi. – Səni çoxdan axtarırdım!

O, yatan Canavarın qarnını qayçı ilə yadı. Qırmızıpapaqla nənəsi qurdun qarnından sağ-salamat çıxdılar.

Üçü də çox sevinib bu işdən razı qaldı. Ovçu Canavarın dərisini soyub evinə apardı. Nənə Qırmızıpapağın gətirdiyi piroqu yeyib sağaldı.

Qırmızıpapaq isə başa düşdü ki, böyüyün sözünə qulaq asmaq lazımdır.

Ev tapşırığı. Özünüzdən kiçikhəcmli bir nağıl yazın.

Dərsliyin 203-cü səhifəsindəki 6-cı tapşırığı yerinə yetirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

Dərs 113. ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR. Dərslik, səh. 204

Dərs 114. BÖLMƏ ÜZRƏ QİYMƏTLƏNDİRMƏ. İş dəftəri, səh. 146-147

Dərs 115. YEKUN QİYMƏTLƏNDİRMƏ. Dərslik, səh. 205-207

Dərs 116. YEKUN QİYMƏTLƏNDİRMƏ. İş dəftəri, səh. 148-151

***Gülşən Orucova
Nərinə Qaragözova
Rəfiq İsmayilov
Zahid Xəlilov***

AZƏRBAYCAN DİLİ

(2-ci sinif)

Müəllim üçün metodik vəsait
Bakı: Altun Kitab, 2014. 224 səh.

Nəşriyyatın ünvanı:

AZ1130, Bakı, Ə.Naxçıvani küçəsi – 15A

www.altunkitab.az

E-mail: altunkitab2004@gmail.com

Çapa imzalanıb: 11.06.2014. Kağız formatı 57x82 1/8.

Fiziki çap vərəqi 28,00. Tirajı 8100 nüsxə.